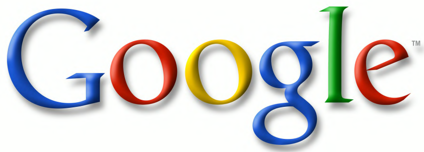

Viktor Rydberg

I/II 7.50

SKRIFTER

AF

VIKTOR RYDBERG

II

V

DEN SISTE ATHENAREN

FÖRSTA BOKEN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

GÖTEBORG.
GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.
1898.

DEN SISTE ATHENAREN

AF

VIKTOR RYDBERG

SJETTE UPPLAGAN

FÖRSTA BOKEN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

HERR FIL. DOKTOR S. A. HEDLUND

TILLÄGNAS

DETTA ARBETE

AF HANS VÄN

FÖRFATTAREN.

Förord till de två första upplagorna.*)

BRODER HEDLUND!

Då jag ägnar efterföljande arbete åt dig, så pryder jag det med namnet på en riddare »sans peur et sans reproche», en man, hvars kärnfasta karaktär, klara hufvud och varma hjärta jag under flerårigt umgänge i gemensamma publicistiska sträfvanden lärt känna, akta och älska.

Det är för öfrigt du, som befordrat detta arbete i dagen. Ehuru du förutsåg, att de långa, besynnerligt klingande namnen Olympiodoros, Annæus Domitius o. s. v., med hvilka mina figurer äro uppkallade, redan vid första anblicken skulle förskräcka de följetongläsande damerna, så tvekade du ej att gifva »Den siste Athenaren» plats under linien i din tidning, och det är ytterligare du, som åstadkommit den metamorfos, genom hvilken samme »Athenare» nu i bokform öfverlämnas åt allmänheten.

*) Detta företal, som jag skrifvit *calidus juventâ*. men hvars grundstämning aldrig försvunnit inom mig, har varit uteslutet ur följande upplagor, men meddelas med några få oväsentliga ändringar här på nytt, om ej för annat ändamål, så som bidrag till en själs inre historia.
Förf:s not till femte upplagan.

Jag förutspår, att du icke skall skörda guld på detta företag — lika litet som jag författarerykte. Mitt opus är icke af den art, att det kan vinna många läsare. Och bland dem, som det lyckas erhålla, skall det icke vinna odeladt bifall. Ty medan jag skrifvit, har jag känt mig som stridsman under de idéers fana, för hvilka jag lefver och andas, och mitt arbete är ett spjut, som jag slungat mot de fiendtliga lederna, i krigarens lofliga uppsåt att såra och döda.

Man kan icke bära en sedel till valurnan, icke tala eller skrifva om en allmän fråga utan att medvetet eller omedvetet kämpa för den ena eller den andra af de världsåskådningar, i hvilka den civiliserade världen är delad, och hvilken strid utgör den världshistoriska processen. Finnas ej två grundtyper, till hvilka alla mänskliga varelser kunna hänföras — en orientalisk och en västerländsk? Jag föreställer mig, att själfva naturen bestämmer fanan, under hvilken vi ställa oss i denna oförsonliga kamp. Naturen, den goda modern, sörjer lika för sina barn och sänder med sträng opartiskhet förstärkningar till bägge lägren. Hon fyller lika gärna jesuiternas seminarier med lärjungar, som hon skänker kämpar åt barrikaderna. Individerna af den orientaliska typen känna sig naturligt dragna till det reaktionära lägret, den tillbakaskådande världsåsikten, hvars paradis blomstrade vid människosläktets vagga; de af den hellenisk-västerländska typen välja lika ovillkorligt det progressistiska lägret, den framåtskådande världsåsikten, hvars paradis är ett tillkommande Guds rike, för hvilket civilisationen skall rödja rent. En neutral massa af obestämd prägel ställer sig slutligen på den plats, till hvilken de själfviska intressena

inbjuda henne — vanligen i grannskapet af de gyllene tronerna och de glittrande tiarerna, ty idéerna äro nakna, hafva icke guld till att köpa en klädning och än mindre att köpa anhängare. Grunddraget i den orientaliska typen är den fromma undergifvenheten under de yttre makterna. Subjektet bildar sig efter den värld, det förefinner utom sig, hvilken det uppfattar som det oföränderliga uttrycket af den gudomliga viljan. Stöpta i samma form vandra släktena i en ändlös rad mot grafven och hafva uppfyllt sin bestämmelse, »fullgjort lagen», när de under vägen offrat i templen och knäböjt för Herrans smorda. Uttröttad af ett så enformigt skådespel, nedlade Hindostans Clio för mer än tre tusen år sedan för alltid sin diamantgriffel. Men Orientaler födas icke blott vid Ganges, utan äfven vid Seine och Mälaren. Den hellenisk-västerländska andan har däremot upptäckt, att religionen och rätten och sanningen och skönheten strömma genom subjektet in i det objektiva, att de yttre makter, som i statens, kyrkans, vetenskapens, konstens gestalter träda människan till möte, äro kött af hennes kött och anda af hennes anda, äro formade efter de oklara, men klarnande mönsterbilder, som äro nedlagda i subjektet självt och utgöra dess idéer; att således dessa yttre makter äro behäftade med ofullkomlighet, hemfallna under subjektets dom och ämne för dess omgestaltningsförmåga. Den hellenisk-västerländska världsåskådningen är således utvecklingens. Från det minnesvärda 1789, då hellenismen framträdde öppet på arenan, föres kampen å ömse sidor fullt medvetet om afsikterna och målet. Reaktionen vill lyckliggöra människosläktet genom att återföra det till en omyndig barndom. Hellenismen vill göra släktet myndigt, eme-

dan detta är dess bestämmelse, och han ser dess sanna lycka i intet annat än uppfyllandet af denna bestämmelse. Vi lefva, andas och hafva vår varelse i striden mellan dessa motsatta riktningar.

Det arbete, jag tillägnat dig, min vän H., är en återblick på en tid, som i många hänseenden var lik vår egen — som hon, framställande en tragisk kamp mellan tvänne världsåskådningar, i hvilka vi igenkänna desamma som nutidens, om än till vapendräkt och lösen dem olika.

Jag föreställde mig, att en återblick på antikens undergång och kyrkans första stora triumf skulle kunna varda lärorik i en tid, då striden mellan de stora partierna är icke minst liflig på det kyrkliga området.

De tecken, som där för våra blickar uppenbara sig, äro i sanning förtjänta af all uppmärksamhet. Å ena sidan den subjektiva riktningen, hvilken är densamma som den hellenisk-västerländska, företeende sig i kampen mot auktoritet och samvetstvång; i ett sträfvande till ren andlighet, hvilket afskyr formelväsendet som en afgudatjänst; i ett bemödande att förverkliga i lefvernet det religiösa idealet.

Å andra sidan ett förtvifladt försök att med förtvifiade medel rädda, betrygga och stärka kyrkans myndighet. Man slår den otrogna världen i ansiktet med en ny dogm om Jungfru Marias obefläckade aflelse, man upphöjer till rang af evangelium en uppenbarelsebok, som härflutit ur en nunnas genom onaturlig ensamhet orenade fantasi. Man talar i de protestantiska landen med ökad tonvikt om »den rena läran», om en »stark bekännelse», man vill skapa ett *heligt* prästerskap, ett medlareämbete

mellan Gud och människan, och man försöker med hokuspokus att uppfriska tron på djäfvulen.

Alla nya idéer födas med smärta till världen, och det vore lika orätt att förebrå idéen detta, som att förebrå barnet de plågor det kostat sin moder. Man må således icke fördöma kyrkan, om man får se, att hon ofta segrat genom afskyvärda medel, att hon värmt sina blodbestänkta händer vid kättarebål, och att hennes målsmän ofta varit samvetslösa, vederstyggliga personligheter. Men man må ej heller förebrå de idéer, som genom franska revolutionen blifvit världsmakter, hvad åtskilliga revolutionens heroer brutit. Själfve Marat är dock en plastisk gestalt, en på den besegrade Pyton hånfullt trampande Apollon, när man jämför honom med åtskilliga af kyrkans helgon. Om någon af mina läsare tror, att jag i efterföljande arbete skildrat kyrkan och hennes representanter i nog mörk färgton, så vet du, att jag tryggt kan hänvisa honom till den opartiska världshistorien, som i fråga om dessa ämnen begagnat ett lika svart tusch som jag.

Göteborg den 8 September 1859.

Din tillgifne vän

Viktor Rydberg.

Första Kapitlet.

I Athen, en morgon för ett tusen fem hundra år sedan.

— Hur är det, Karmides: har drufvans gud någon son?

— I sanning, Olympiodoros, det är lättare att utreda de athenska hundarnes ättartaflor än de olympiske gudarnes. Hvarför då denna fråga? Ämnar du sysselsätta dig med mytologien?

— Nej, vid Zeus, det har aldrig varit min tanke. Det öfverlämnar jag åt Krysanteus och hans sköna dotter. Jag menar blott, att om en sådan son gifves, skall jag ännu i dag dikta en sång till hans ära. Hans binamn har jag redan färdiga: *morgonkvalutdelaren, olust- och ångerguden, den olympiske tinningsmeden.* O, min Karmides, är han ännu icke född, denne bedröflige gud, så torde han snart skåda dagsljuset, eller behagar det honom att, i likhet med sin fader, låta sig föda på nytt; ty mitt hufvud, jag känner det, är hafvande med honom.

— Väl möjligt. Zeus födde ju vishetsgudinnan ur sitt hufvud; hvarför skulle då icke Olympiodoros . . .

— Alldeles. Och jag undrar icke, om tinningsmeden, likasom hon, träder fullrustad ut och öfverraskar världen med städet under armen och hammaren i handen.

— Trösta dig, min vän! Morgonluften skall förjaga dessa mytologiska fantasier. Hur frisk vinden blåser från hafvet! Det är ljufligt att inandas honom.

— Ah!... Du har rätt. Morgonstunden är härlig — en naturhistorisk upptäckt, som jag skall meddela mina vänner. Huru lång är skuggan?

— Det lider mot torghandelns slut, svarade Karmides, i det han med vandt öga mätte solens höjd öfver det aflägsna, stelt uppstigande Lykabettos. — Begifva vi oss till torget? Vi kunna under vägen gå in till Lysis och tömma en bägare lesbiskt med is.

— Ett godt infall. Det skall lindra mina födslovåndor. Hallå, Karmides! Strö då ditt guld i någon Danaes sköte hellre än på gatan! Där tappade du en ring. Han ligger vid dina fötter.

— Ah! Rakels ring! Underpanten på min lilla judinnas flamma! sade Karmides till sig själf, i det han från gatan upptog ringen och fäste honom vid sin guldhalskedja. — Prisade vare dina skarpa sinnen, Olympiodoros! Jag ville icke förlora denna klenod för min kappadokiske Akilleus.

— Jag förstår dig, du nye Alkibiades. Ack, trefaldt lycklige vän! Du drack i natt som Milon Krotoniaten, men vinet är för dig hvad daggdroppen är för rosen: du hälsar din morgon dess mera frisk och strålande. Hur var det? Föll icke vår gode värd, prokonsuln, falernsäcken, slutligen under bordet? Mina minnen från i natt äro som skuggor, vankande vid Letes strand.

— Du minnes rätt väl. Men smäda icke vår Annæus Domitius! Han är en märkvärdig man . . .

— Ja, han har en märkvärdig lycka med tärningen.

— Jag menar nu icke den egenskapen . . .

— Vann han äfven i natt?

— En obetydlighet. Min speljakt strök segel för några caniculæ*), såsom han kallar dem.

— En obetydlighet? Din lysande speljakt? Ah, din själsstyrka är beundransvärd, min Karmides; men så har du också en guldförande Paktolos att ösa ur. (Olympiodoros tillade för sig: guldfloden måste snart vara utvaskad. Ve mig! Hvar skall jag nästa år finna en annan Karmides?)

— Hvad jag hos vår prokonsul beundrar, fortfor Karmides, — är hans förmåga af självbehärskning. De bojor, som vinguden pålägger en sådan man, äro blomsterkedjor, dem han sliter, när han vill. Han låg i natt på sin soffa, bägaren hade fallit ur hans hand och kransen glidit ned emot hans näsa, hans ögon voro halfslutna och hans tunga lallade slappt efter tonerna af den lydiske flöjten under de mest löjliga försök att följa dess löpningar, då dörrvaktaren lät anmäla, att en kejserlig brefbärare väntade honom. Vår Annæus Domitius sprang upp som en fjäder, lade bort kransen, ordnade manteln och skred med majestätiska steg ut i aulan, där han emottog brefvet, läste det vid skenet af altarlampan och affärdade budbäraren för att återvända och fortsätta dryckeslaget . . .

*) Lägsta tärningkastet kallades så af romerske rafflare.

— Nåväl, och brefvets innehåll?

— Bah, hvilken fråga! Gå till Egyptens sfinx och utforska, om du kan, naturens gåta!

— Jag förmodar, att Julianus . . .

— Tyst! Nämn icke det namnet! inföll Karmides och såg sig omkring.

— Fördömde tinningsmed! . . . Hur var det, min Karmides: är jag ej i dag utbjuden till din landtgård? Det föresväfvar mig några ord ur din gudomliga mun om gröna träd och britanniska ostron.

— Alldeles.

— Men Myro och Praxinoa?

— De följa med.

— Härligt!

— Och med några andra af dina vänner har jag stämt möte, en timme efter torghandelns slut, vid trappan till Akropolis.

— Godt!

— Du får ej bereda dig på något öfverdrifvet, Olympiodoros. Allt kommer att tillgå enkelt och landtligt.

— Förträffligt! jag längtar just efter natur och oskuld. Jag skall med nöje valla dina oxar och klippa dina får och dricka vatten ur samma källa som dina herdar. Vatten, gudadryck! Jag hatar . . . . ah, fördömde tinningsmed! . . . alla drycker utom vatten. Jag upptäcker i detta ögonblick min sanna bestämmelse. Jag skall varda en herde — en ny Dafnis. Du måste låta någon Testylis eller Amaryllis inviga mig i ostberedningens mysterier, min Karmides. Jag föraktar kulturen och ilar till naturens modersbarm. Apollon har ju varit herde, Paris likaså; herde var

»Gossen, som Kypris själf i de frygiske skogarne följde,
Skogen såg hennes fröjd, och skogen såg hennes tårar:
Herde Endymion var, och hos hjorden han sof, då Selene
Steg från himmelen ned att kyssa hans rosiga läppar:
Rhea begråter en herde, och Ljungarn själf har i örnham
Kretsande flugit kring Idas topp för en vallande gosse!»*)

— Hvarför skulle då icke Olympiodoros kunna nedlåta sig till krokstafven och herdepipan? Men ett ord, min Karmides! Har du vaktlar, stridstuppar och raffellådor i ditt Arkadien?

— Var lugn. Jag har en aning om naturlifvets fordringar.

— Vet du, vid nästa kapplöpning låter jag min Bellerofon uppträda. Silfverhvit, krusmanig, byggd att klyfva luften som en pil. Hvad tror du väl? Jag vågar honom mot prokonsulns thrakiske hingst.

— Det kan du göra tryggt.

— Jag hoppas det.

De båda ynglingarne befunno sig nu utanför Lysis' samtalssal, ett af dessa för Athenarne så kära, med målningar smyckade tillhåll, af hvilka staden ägde flere än året har dagar. En mängd kunder hade redan infunnit sig och vandrade samtalande i portiken eller sutto därutanför, i skuggan af ett från bjälklaget nedfälldt soltält, njutande sin frukost: bröd doppadt i vin. Sedan Karmides och Olympiodoros förfriskat sig med en bägare lesbiskt, kyldt med is, styrde de sin kosa till torget.

Här rådde liflig trängsel, ty den allt kortare och snedare skugga, som det tempelprydda Akropolis kastade, påminde köpare och säljare, att timmen nalkades, då de

---

*) Teokritos.

måste utrymma torget. Fiskare i röda mössor och korta tuniker upphåfvade ur sina flyttbara sumpar sprittande tonfiskar och påminde med höga rop, att det nu var fullmåne och deras vara bäst. Småhandlare lupo omkring med prof på sina varor; unga flickor, utbjudande blomsterkvastar, kransar och bindlar, vandrade mellan de långa raderna af vagnar, som — medan deras dragare, mulor och attiska klippare, betade bakom dem — fängslade ögat med anblicken af citroner, persikor, fikon, lök och grönsaker. Från andra vagnar störtade i strålar de pressade vinsäckarnes innehåll i hämtningskärlen. Ett stycke därifrån, just omkring Torg-Hermes' kolossala bildstod, således på samma plats som i Aristofanes' dagar, utbjödo kött- och korfmånglarne sina i form af pelare och festoner ordnade varor, omgifne af talrika kunder, bland hvilka de rikes slafvar voro mest högljudde, ty här om någonstädes bestämde pungens vikt personens. Under det slafven efter slutadt köp aflägsnade sig med den fulla korgen på hufvudet, smög däremot den fattige borgaren undan med sin njuggt tillmätta bit under manteln, lycklig, om ej ett hål i denne förrådde en fullblodig Athenares förnedring. Längre bort, där trängseln var mindre stark, stodo gipsfabrikanter, krukmakare och glashandlare mellan lederna af sina ofta konstnärligt fulländade arbeten; och än fjärmare från det lifligaste vimlet af sorlande och gestikulerande människor — kring äreporten, som skulle påminna om Kassanderska rytteriets nederlag, voro lysande bodar, till hvilka dyrbara tyger från öarna och Asien, rökverk och salfvor från Arabien och Indien, juvelerarearbeten och öfverflödsvaror af allehanda slag lockade välklädda afnämare af båda könen.

Karmides och Olympiodoros, som, innan vi träffade dem, redan hade hunnit besöka baden och hårfrisören, gingo nu att öka antalet af de unge sprättar, som genom någon märkvärdig ödets skickelse kommit ut så tidigt på förmiddagen och utan annat ärende än att öka trängseln och tillfredsställa sin nyfikenhet, armbågade sig genom de köpslående grupperna, än nickande åt någon fager tärna från kvarteret Skambonide, än granskande de till salu utbjudna slafvinnorna, som, samlade hit från olika land, läto ögat fritt skåda alla skiftningar af kvinnliga behag, från den svarta ethiopiskans till den rodnande syriska flickans. De främmande köpmännen förtjänte äfven, åtminstone af det ovana ögat, att skådas: man såg bland hundra andra i det brokiga vimlet den spenslige, liflige Alexandrinen, som, ehuru född ej långt från pyramiderna, med sin gammalhelleniska dräkt ville häfda ursprunget från jordens mest bildade folk och som, tillfrågad om sin börd, skulle svarat, att han var en makedonisk Hellen; den groflemmade Illyriern i anspråkslös yllemantel, som dock ej saknade den om hans fria börd vittnande röda kanten; mannen från det persiska gränslandet, igenkännlig på sin ludna, kägelformiga mössa, sin blommiga rock och de vid smalbenet hopknutna vidbyxorna; den stolte Hispaniern, hvars bjärta mantel (väfd svulst!) med Senekas sorgespel vittnade om hans landsmäns tycke för det prunkande; den långskäggige Juden i mörk kaftan fodrad med skinn; samt, för att ändtligen sluta urvalet, den yppige halfhellenen från Asien med parfymerade lockar, guldringar i öronen och fotsid tunik.

Kommande från Piræiska gatan syntes en man taga sin väg öfver torget. Folkmassan öppnade sig villigt för

honom, och alla närståendes ögon fästes på hans höga, majestätiska skepnad, kring hvilken manteln föll i plastiska veck, under det han skred förbi, hälsad af många i hopen.

— Krysanteus! mumlade Karmides, och hans ansikte mörknade.

— Hvem är han? hviskade främlingarne och följde honom med blicken, tills han försvunnit i vimlet.

Svaren ljödo: — Krysanteus, arkonten. — Den rike Krysanteus. — Filosofen Krysanteus, ärkehedningen.

Det sista af dessa svar kom från en kristian.

Nu ljöd torguppsyningsmannens klocka genom sorlet, och få minuter därefter voro alla bodar nedtagna, alla vagnar förspända, och den brokiga mängden uppslukades efter hand i mynningarna af Piræiska gatan, Kerameikos och de gator, som gingo åt ömse sidor om Akropolis. Straxt därefter voro ett antal stadsslafvars armar i rörelse för att feja torgets stenläggning, och vattenkärror korsade hvarandra, utdelande, för att lägga dammet, ett fint duggregn, som hastigt uppsögs af de friska fläktarna från hafvet. Torget, nyss i deshabillé, — och i denna dräkt så godt som okändt och oigenkännligt för de många Athenare, som älskade morgondrömmar — återvann såsom genom ett trollslag sitt vanliga utseende, som bättre öfverensstämde med dess minnen och värdighet af hjärta i vishetsgudinnans stad.

En åskådare, som valt sin ståndpunkt framför Zeus Eleuterios' tempel eller den kungliga pelarhallen, hvilka åt söder begränsade torget, skulle då till höger sett rådhuset, Rättvisans tempel, Metroon och Apollons tempel — en linie af kolonnader i de olika marmorarternas matta skimmer, alla hvilande i skuggan af Akropolis, medan

till vänster solen lyste på målningsgalleriets blåhvita pelare och i taflans bakgrund göt sin strålflod öfver Areopagens kulle och det vid hans fot belägna krigsgudens tempel. Omgifvet af dessa byggnadskonstens ädla skapelser, pelarrad vid pelarrad, i hvilka den korintiskas prakt vek för den doriskas majestät och detta för den joniskas luftiga behag, ingaf det vidsträckta, nu nästan tomma, af en djupblå, vid synranden grönskimrande himmel öfverhvälfda torget en obeskriflig känsla af vemodsfull storhet, mäktigt stegrad genom de brons- och marmorbilder, som efter människomassans försvinnande ensamma befolkade och i tysta högtidliga linier, fotställ vid fotställ, omgåfvo det. Där de nu stodo, med anletsdragen stämplade af olympiskt lugn, genomandadt (såsom alltid hos antikerna) af en vemodsfläkt, syntes desse vålnader af forntidens väldige andar, höjde öfver tidens växlingar och salige i sig själfve, drömmande åse solstrålarnes lek och skuggans spårlösa skridande på den minnesrika platsen.

Småningom lifvades denna tafla. Från den ståtliga gatan Kerameikos nedstego grupper af medborgare, som vid denna tid plägade samlas på torget för att tala om dagens nyheter och stadens ärenden; och hos desse athenare kunde främlingen, om han hade öga för sådant, ännu beundra den attiska finhet i skick och tal, hvars like aldrig funnits utanför Athens murar, den smakfulla och flärdlösa enkelhet i dräkt, som äfven hade funnits annorstädes, men nu var utträngd från den öfriga världen af despotismens dotter: barbarisk yppighet. Ett offertåg skred tyst och obemärkt — så obemärkt, att det kunde ingifva medlidande — mellan dessa grupper hän emot

marmortrapporna, som förde upp till Propyleerna. I målningsgalleriets pelargång samlade en mästare i stoiska filosofien ett antal åhörare, som till större delen voro romerske senatorssöner och andre förnäme ynglingar, komne till Athen för att inhämta hellenisk visdom. Ty denna stad var ännu, vid sidan af Alexandria, den antika bildningens medelpunkt, ett universitet för romerska världsriket, och öfverglänste sin medtäflarinna med minnena af tankens och lefnadsvishetens heroer: Sokrates, Platon, Aristoteles, Zenon, Epikuros. Ännu, sedan kristna kyrkan länge varit en triumferande, sedan i självfva Rom det sista hedniska altaret, *Segerns*, nedbrutits, — ännu länge efter detta brann i den stilla, undangömda staden vid Saroniska viken den hedniska filosofiens lampa, vaktad af heliga minnen, närd af forskningens sista olja, till dess hon ändtligen, färdig att slockna af sig själf, släcktes af ett nytt vinddrag från despotismen, och den fromma världen lydigt, utan gensägelse af en enda röst, anammade de orden: *credo quia absurdum* *). Dessförinnan, och vid tidpunkten för denna berättelse förelästes Epikuros' lära ännu i hans ryktbara trädgårdar; utlades Platons ännu där han själf, »den gudomlige», sju århundraden förut hade förkunnat henne; under Akademias popplar lustvandrade ännu Zenons lärjungar bland mästerverken af Pamfilos' och Polygnotos' penslar i samma pelargång, som från början gaf namn åt deras skola — den glest, men af höga, öfvermänskliga skepnader befolkade!

*) »Jag tror, emedan det är orimligt» — ett uttryck, som tillskrifves kyrkofadern Tertullianus, ehuru det ej ordagrant i denna form återfinnes i hans skrifter.

Från nordöstra delen af staden började klockorna ringa i en kristen kyrka. Luften, ren och spänstig, fortplantade de mäktiga, dallrande ljuden vida öfver nejden. De genljödo i portikerna, brötos mot Akropolis' kalkbranter och förnummos, studsande från dessa, som djupa aningsfulla suckar, prässade ur Pallas Athenas kopparbarm, där hon, jättestor, skinande i solen och skönjbar för seglaren långt bortom Sunions udde, reste sig från klippans spets och med hjälmtäckt hufvud, öfver Partenons gafvel, nedblickade på sin skyddsling, staden under hennes fötter.

Andra Kapitlet.

Möten på torget.

Klockorna ringde ännu, då Karmides och hans vänner voro samlade vid marmortrappan till Propyleerna. Dagen var kristianernes glädje- och hvilodag; man såg dem familjevis skrida öfver torget på väg till kyrkan. Skaran var talrik: hon lät ana, att själfva Athen, hedendomens bålverk, kanske snart skulle tillhöra en fiende, som uppväxt inom förskansningen, ej inträngt utifrån. I Rom vid Tibern och Rom vid Bosporen, i alla det stora världsrikets folkvimlande städer voro kristianerna redan de till antalet öfverlägsne; där hade, med kejsaren och hofvet till föredöme, flertalet af de rike och förnäme småningom samlat sig omkring korset; där hade enhvar, som kände en gnista äregirighet i sin barm, skyndat att bekänna en lära, som var enda villkoret för en af despotismen mindre fjättrad verksamhet; där hade ändtligen oräkneliga nödens barn ej förmått tillbakavisa gåfvan af en klädning och tjugo guldmynt, som utgjorde den lockmat, hvarmed Konstantinus, en ny människofiskare, uppdrog själar ur hedendomens djup. I Athen var förhållandet ett annat.

Athen låg utanför området för det kejserliga hofvets omedelbara inflytelse; filosofien hade i denna sin moderjord de starkaste rötterna och bar än i denna stund blommor. Athenaren var bunden vid sina fäders tro af ärofulla historiska minnen, af filosofiens och konstens tjusande makt. Han fann det hårdt att fördöma Perikles och Aristeides, att tänka sig Sokrates och Platon som verktyg för onda demoner: han ville ogärna nedbryta sina tempel, byggnadskonstens mästerverk, och sönderslå sina bildstoder, mejselns under. Därför var mängden af bildade Athenare ännu tillgifven den gamla religionen, sådan hon länge varit: förädlad af klarare gudsmedvetande, genomträngd af filosofien. Månge bekände henne med större hänförelse än någonsin, emedan hennes tillvara var hotad och de i henne sågo den mänskliga värdighetens, tankefrihetens, den undergående kulturens enda räddning. Men alla de, för hvilka forskning, konstnjutning och historiska minnen voro såsom icke tillvarande, alla de, som tärdes af en hemlig smärta, af ånger öfver synder, för hvilka de ej sågo någon försoning, af grymma samvetsagg eller fruktan för förintelsen, alla desse oräknelige hade skyndat att mot vissheten om försoning och evigt lif utbyta en lära, som endast lämpade sig för de själsstore, för glada, lyckliga och harmoniska eller för mycket tanklösa och lättsinniga människor, men erbjöd föga tröst åt de svage, som kände sig duka under i lifvets strid, åt de fattige och eländige, den brottslige och ångerfulle, med ett ord, den stora, ofantligt öfvervägande delen af människosläktet i denna hårda, olyckliga, sönderslitna tid.

Vi återvända till torget, som i denna stund företedde en tafla af gripande motsatser. Tempelns härliga

kolonnader, gudarnes, tänkarnes, skaldernas, hjältarnes bildstoder, bestrålade af en mild sol, öfverspända af en leende himmel — och inom denna ram, flätad af naturens och konstens glada skönhet, de till kyrkan vandrande kristianernas skara, som nedströmmade från stadsdelarna Kolyttos och Skambonide, en allvarlig, ja dyster hop — kvinnorna oslöjade, de fleste männen höljde i grofva mantlar — främmande för sin omgifning, med skriande motsatser inom sig själf — bredvid trasige uslingar de kejserlige embetsmännen i asiatiskt prunkande dräkter; bredvid svärmare höljde af smuts, blödande ur självslagna sår, de lysande af slafvar burna palankiner, i hvilka förnäma kristinnor hvilade — allt detta, skridande förbi ögat, medan luften skälfde af den vigda malmens manande rop.

Gruppen vid marmortrappan minskade icke intrycket af denna tafla, antik i sin arkitektur, romantisk i sitt staffage. De unge epikureerna stodo skämtande kring en bärstol, mellan hvars gardiner man varsnade än blott en flik af det koiska tyg, som för sin genomskinlighet kallades byssosdimma, än en mjällhvit guldsmyckad arm, än och i bästa eller värsta fall ett lockigt flickhufvud, som tillhörde ingen mindre person än Praxinoa, Athens täckaste hetär. Medan man ännu väntade på Myro, hennes väninna eller kanske medtäflarinna, framleddes af slafvar tessaliske gångare, smyckade med lysande täcken. Karmides, hufvudfiguren i gruppen, bar en hvit, till knäet räckande, veckrik kiton, kring lifvet sammanhållen af en med gyllene meandrar stickad gördel, och öfver lifrocken en vid tyrisk mantel, vårdslöst kastad öfver den ena skuldran. Kring halsen hängde en guldkedja, vid hvilken

signetringen var fästad. Benen, blottade från knäet till den af en sidensko omslutna foten, hade den marmorlika glans, som endast kroppsöfningar och badslafvarnes frotteringar med oljor, essenser och pimsten kunna åstadkomma. Karmides' vänner voro klädde nästan som han. Det hela erbjöd en lysande, men för de förbiskridande kristianerne ingalunda uppbygglig anblick.

— Hu, dessa människor, sade Praxinoa om kristianerne; — deras åsyn skrämmer mig. Vackre Karmides, drag för gardinen. Jag blir sjuk, om jag måste se dessa olyckliga ansikten.

Då Praxinoa kallade Karmides vacker, så var denna för öfrigt vanliga artighet här öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Hans gestalt, som ägde den grekiska typens naturliga ädelhet, var genom gymniska öfningar utbildad till en formfulländning, värdig att mejslas i marmor, och hans anletsdrag voro regelbundna, utan att regeln hämmade själslifvets fria lek; men i dessa drag spelade tillika en besynnerlig blandning af lättsinne med beslutsamhet, hårdhet och högmod, och hela hans varelse, från ögats blick till muskelspelet i hans lemmar, bar vittne om den tragiska strid, i hvilken naturen, långsamt tröttnande, men ännu segerrik, bekämpar verkningarna af ihärdiga utsväfningar.

— Vid Dionysos! utbrast Olympiodoros, i det han ordnade sin gångares betseltyg och kastade en blick öfver torget, — där ha vi ju prokonsuln.

— Hvar?

— Vid Torg-Hermes bild. Han står bredvid en bärstol och samtalar med damen i densamma.

— Riktigt. Jag ser honom.

— Det är Eusebias bärstol, sade Karmides. — Jag igenkänner den.

— Aha! . . . Men se på vår Annæus Domitius! Jag tror, vid Here, att han på öppet torg emottager en sparlakansläxa af sin sköna hustru, inföll en af ynglingarne.

— Det vore icke underligt, anmärkte en annan.

— Jag inbillar mig likväl, att de ömsesidigt hafva skäl att förlåta hvarandra. Eller huru, Karmides? Fortsätter den fromma Eusebia sina försök att omvända dig?

— Nej, svarade Karmides, — vi ledsnade bägge på försöket. Eusebia är mycket ombytlig . . .

— Och du är själfva troheten!

— Och hon har förmodligen, tillade Karmides, — en älskvärdare proselyt i sikte.

— Se här är Myro! Nå ändtligen! . . . Välkommen, du fjärde bland Behagens gudinnor!

— »Välkommen, dagens stråle, som aldrig lyste klarare för vår stad!» deklamerade Olympiodoros och fortfor, i trots af Myros solfjäder, som hotande kretsade i grannskapet af hans mun:

»Kom, gudinna, nu och ur kvalens tunga
Band oss lös! Fullkomna den bön, som hjärtats
Ömma trånad ber dig fullkomna: — hulda,
Strid vid vår sida!» *)

Sedan nu Myro anländt, var sällskapet fulltaligt. Ynglingarne svingade upp på sina hästar, slafvarne lyfte Praxinoas bärstol på sina skuldror, och tåget satte sig i gång.

*) Sappho.

Vi lämna det och begifva oss till Annæus Domitius för att höra, huru det förhöll sig med sparlakansläxan, om hvilken någon af Karmides' vänner varit elak nog att framkasta en förmodan.

Vi nalkas Annæus Domitius med den aktning hans samhällsställning och personlighet böra ingifva. Han är prokonsul öfver Akaja och den förste i andra rangklassen af romerska rikets storvärdighetsmän, med rättighet att kallas *illustris* och *clarissimus;* hans stamtafla räknar filosofen Senecas bland sina yngre namn och styrker hans härkomst från en redan i republikens dagar ansedd släkt. Annæus Domitius' mantel är stickad med palmlöf och stjärnor; stöfletterna, som utmärka hans rådsherrevärdighet, lysa i purpurglans och prydas, såsom bruket är hos *nobiles,* af gyllene halfmånar, hvilka skola antingen utmärka hans höga börd, som berättigar hans ande efter döden till en plats ofvan månen, i grannskapet af stjärnorna, eller (eftersom Annæus Domitius är kristian och dylika föreställningar honom ovärdiga) snarare innebära en hälsosam varning därom, att »under månen, den omväxlingsrike, bodde ingen fri från ödets kast». Nog af, halfmånarne finnas där, deras betydelse må vara hvilken som helst. Tvenne slafvar, som burit fyrfat med rökelse i prokonsulns spår, stå nu på vördnadsfullt afstånd, samtalande med Eusebias palankinbärare. Annæus Domitius är en man om fyratio år, lagom lång, men mer än lagom fet. Hans mage skulle anstå hvarken Hermes eller Apollon, men däremot icke misspryda en bedagad Faun. Prokonsulns hjässa är kal, hans ansikte uppbär godlynt öfverflödet af en dubbelhaka, ögonen äro lifliga och kloka. Rouéen, gurmanden, den beräknande världs-

mannen, se där Annæus Domitius, såvida icke skenet bedrager. Linierna kring munnen teckna ännu nöjet af den sista lukulliska supéen, de slappa dragen skvallra om nattliga orgier, eller (om man får tro prokonsulns egna antydningar till sin hustru) om nattliga studier (hvilka enligt samma källa skulle omfatta teologien och drifvas i allra djupaste hemlighet). Men Annæus' profil är kraftig, och ögonen, vi nämnde dem nyss, äro ensamma i stånd att förläna lif och uttryck åt denna fettmassa.

Men nu ett ögonkast på hans gemål Eusebia, kallad den sköna, än oftare den fromma. Hon är romarinna, måhända 27 år gammal, med örnnäsa, stora mörka ögon och rubinröda små svällande läppar. Eusebia är på väg till kyrkan, som hon aldrig försummar, när Petros, de rättrognes — det vill vid denna tidpunkt säga Homoiusianernas*) biskop, den hjärtgripande förmanaren, den ljungande bestraffaren skall predika. Hennes dräkt är botgörerskans — och hvad den kläder henne väl, ehuru den icke består af en tråd mer än den svarta klädningen, som ogördlad och fotsid faller så mjukt om de yppiga formerna! Icke ens en linnetunik under denna klädning! Dess färg brytes, som bårtäckets på en nyfallen drifva,

---

*) Kristna kyrkan är vid tidpunkten för denna berättelse delad i tvenne hufvudsakliga partier, som bekämpa hvarandra: Homousianernas och Homoiusianernas. Det är icke romanförfattarens skuld, att dessa flockar för ögat endast skiljas genom ett litet i, men det är under sådana förhållanden en ursäktlig pedantism, om han ber läsaren lägga vikt på denna annars lätt förbigångna skiljaktighet, så att de icke, till harm för dem bägge, förblandas med hvarandra. Jag kunde visserligen kallat de förre de *rättrogne,* ett namn, hvarpå de ha segrarens anspråk, och då nämnt de senare Half-Arianer. Men segerns altare är till all lycka nedbrutet, och det är ingens skyldighet att offra på dess spillror.

mot den junoniska halsens och de lika junoniska armarnes alabaster för att nu icke tala om en sådan liten förtjusande obetydlighet, som den nakna foten, hvilken sticker fram, då hon vänder sig på bärstolens kuddar. Diademet, öronhängena, halskedjan, armbandet, ringarne, alla dessa fåfängliga grannlåter, ända till den juvelprydda solfjädern, äro lämnade hemma på nattduksbordet. Eusebias mörka lockar svalla, utan att hämmas af en enda hårnål, i fria vågor kring axlarne, och hennes fingrar, beröfvade sina diamanter, hafva ingen annan prydnad än deras naturliga skönhet och den lätta rosenfärg toalettpenseln gifvit deras naglar. Eusebias kind, annars lifligt färgad af hälsa och ungdom, är i dag något blek, ty blekhet kläder botgörerskan. Konsten har här, med några lätta drag af en pensel, doppad i hvitt smink, uppfyllt en önskan, som naturen, lämnad åt sig själf, för ögonblicket icke kunde tillfredsställa.

— Annæus, säger Eusebia i mildt förebrående ton, och hennes blick sväfvar mellan bärstolens gardiner hän mot gruppen vid marmortrappan (som då ännu väntade på Myro), — du var således äfven denna natt upptagen af viktiga sysselsättningar. Var det med statssaker eller med teologien?

— Med teologien? Nej, min Eusebia! Med statssaker? Ja, vid Herakles, bedyrade prokonsuln, och han tillade i halft förtviflad ton: — dessa statssaker jäkta mig till döds.

Prokonsuln uppdrog ur gördeln en purpurkantad duk och torkade sin hjässa, liksom om blotta tanken på dessa ansträngningar kom honom att svettas. Under tiden skickade han ett förstulet ögonkast till sina hedniske

vänner, epikureerna, där särskildt de båda bärstolarne ådrogo sig hans uppmärksamhet.

— Annæus, sade Eusebia och hotade med fingret, — du har ännu det rysliga oskicket att svära vid de hedniske gudarne, och likväl är du katekumen.

— O, förlåt mig, Eusebia! Jag skall, vid martyrernas benrangel, vid helgonens relikskrin, hädanefter vakta min tunga för denna synd. Ack, när få vi återvända till vårt Korinthos, goda Eusebia? Detta Athen, i hvilket kejsarens vilja kvarhåller mig, denna stad, som skenbart är så lugn, så stilla, så aflägsen från händelserna, — ah, du anar icke hvad som jäser i hans barm. Min själ är i oupphörlig spänning.

— Stackars Annæus! . . . Han är dock ännu vacker, den arme i mörkret vandrande ynglingen.

Dessa sista ord, som Eusebia endast tänkte, icke uttalade, gällde icke prokonsuln, utan Karmides, som just nu steg till häst.

— Jag vet, fortfor hon, — hvad du menar. Vi veta det alla rättrogna, och Petros tvekar ej att uttala det på predikstolen. Det är Krysanteus, den hedniske arkonten, som är den ena roten till det onda. Att du icke fängslar Krysanteus, som dock är den rebelliske Julianus' förklarade anhängare. Vi alla i församlingen undra däröfver.

— Ah, min vackra maka, inföll Annæus Domitius leende och hotade i sin ordning med fingret. — Nu bryter du vår öfverenskommelse. Inga statssaker oss emellan! Du minnes det?

— Den andra roten till det onda, fortfor Eusebia med harm, — äro Homousianerna, desse förskräcklige

kättare, som påstå, att Sonen är af samma eviga gudomsväsende med Fadern. Är det icke en blindhet utan like?

— Ah, en obegriplig blindhet ... och ett lättsinne sedan! instämde prokonsuln. — O, Eusebia, hvad du i dag är förtjusande!

Prokonsuln fattade och kysste hennes hand.

— Annæus, fortfor Eusebia, — är det sant, att kätteriets hufvud, Athanasios, varit sedd i dessa nejder?

— Hvad vet jag mer än ryktet? Hvad kan jag göra mer än skicka befallning till alla ämbetsmän i Akaja att efterspana och gripa honom? O, dessa statssaker, de utmärgla mig ... småningom.

— Arme, arme Annæus! ... Men säg dock, hviskade Eusebia och lutade sitt hufvud närmare hans, — har du i natt emottagit något budskap från Konstantinopel?

— Eusebia, ja! svarade prokonsuln i samma ton och lade pekfingret på sin mun.

Eusebia visste det förut, ty budbäraren hade sökt prokonsuln i dennes hem, innan han genom en förtrogen kammarslaf visades till det hus, där prokonsuln superade med Karmides, Olympiodoros och hetärerna. Men hvad Eusebia icke visste och nödvändigt ville känna, var brefvets innehåll.

— Nåväl? frågade hon i yttersta spänning.

— Julianus ... Men tyst för himlens skull, Eusebia!

— Nå, skynda dig! Hur är det med den gudlöse troninkräktaren?

— Uppror inom hans trupper! Två galliska legioner hafva gått öfver till kristendomen och Konstantius' fana. Men jag besvär dig, Eusebia, göm denna hemlighet i djupet af din själ!

Den sköna botgörerskan sammanknäppte händerna och höjde en tacksam blick till himmelen.

Då prokonsuln gaf sin maka förtroende af denna underrättelse, visste han, att den inom några timmar skulle vara biktad för biskop Petros. Meddelandet var också afpassadt därefter.

— Och nu, min Annæus, förmodar jag, att du är på väg till kyrkan för att lofva Herran och bedja om fortsatt framgång för kejsarens vapen?

— Eusebia, jag känner detta både som plikt och längtan. Men statsgöromålen, ve mig, statsgöromålen!

Prokonsuln såg sig om och gaf ett tecken åt en man, som stannat i hans grannskap.

— Stackars Annæus! Jag vill icke uppehålla dig.

— Sköna! Din åsyn är min lycka, men det är sant, att jag för tillfället har brådtom . . . och äfven du bör skynda, ty där ser jag redan biskopen och klerkerna.

Eusebia blickade ut genom palankinen. Hon sökte någon i skaran af de präster, som i högtidligt tåg följde biskopen till kyrkan. Förmodligen fann hon äfven den hon sökte, ty blixten i hennes mörka öga upplöste sig plötsligt i trånfullt skimmer, hennes barm häfdes af en suck, och drömmande sjönk hon ned på bärstolens kuddar. Ett ögonblick därefter gaf hennes ringklocka tecknet till bärarne att sätta sig i gång.

Så snart prokonsuln var ensam, vinkade han mannen, som väntade i hans grannskap. Denne smög ett bref i hans hand.

— Hvar? frågade prokonsuln.

— Midt emellan Athen och Korinthos.

— Gå!

Prokonsuln lossade med sin stylus det band, hvarpå sigillet var tryckt, och genomögnade hastigt öfverskriften.

»... *till Petros, biskop i Athen, broderlig helsning och frid af Fadern, såsom ock af Sonen, af lika men ej samma väsende som Fadern!*»

Därefter stack han brefvet i gördeln under sin mantel, ordnade denne och ämnade gå, då biskop Petros, som red på en mula i spetsen för sina präster, nickade och höjde korset, som han bar i handen, till tecken att han önskade tala med prokonsuln. En annan vink till klerkerna befallde desse draga sig tillbaka. Prokonsuln ilade med spänstiga steg och de bägge rökelsebrännarne i fjäten att möta prelaten på halfva vägen.

Petros, den homoiusianske biskopen, var ännu i sina kraftigaste år — en bredskuldrad, mager och muskulös man med högburet hufvud, som i hvarje drag bar viljestyrka präglad. Stridshästen hade bättre än mulan anstått en sådan gestalt. Petros' panna var låg och rak, blicken skarp och letande, ögonbrynen långa och starkt hvälfda, näsan krökt och väl danad, munnen stor, men skönt bildad. Hvilken motsats mellan denne man, ur folkets lägsta klass uppstigen till sin värdighet, och den patriciske Annæus Domitius! Prokonsuln öfver Akaja syntes liten och löjlig, där han i sin pråliga statsdräkt, med kal hjässa, pussig hy, dubbelhaka, istermage och kvinnligt fylliga vador stod framför Petros, biskop af Athen. Men förhållandet jämnades, när man iakttog romarens lugna världsmannahållning, hans spelande själfmedvetna blick, det fina leendet på hans läppar.

— Lysande och ädle herre, sade Petros i en ton, hvars öfverlägsenhet motvägde ordalagens ödmjukhet, —

får jag den äran att i morgon se dig under mitt tak, eller tillåter du din ringe tjänare att vid samma tid besöka dig? Tiderna äro onda. Julianus' ursinniga företag har till fruktansvärd höjd stegrat modet hos kättarne likasom hos hedningarne. Här finnes mycket, som uppmanar oss till gemensamma öfverläggningar.

Prokonsuln medgaf detta under en betänklig skakning på hufvudet och skyndade försäkra, att han skulle infinna sig hvarthelst biskopens gunst och hans egen plikt kallade honom. Efter utbytta hälsningar satte Petros åter sin mula i gång, följd af klerkerna. Prokonsuln vandrade i motsatt riktning öfver torget.

Epikureerna, som vi nyss lämnat, hälsades på sin färd genom den långa gatan Kerameikos med bifallsrop af bekante och obekante bland de skaror, som vimlade i samtalssalarne och portikerna. Men många voro äfven de, som korsade sig och valde en annan gata, när de varseblefvo det lättfärdiga tåget.

— Idel äkta athenare! Det gör mitt hjärta godt att se dem, sade en gammal utsvulten atlet.

— Jag känner dem! Hellener af gamla stammen, som älska konsten och fädernes tro! ropade en bildhuggare i luggsliten mantel och klappade händerna.

— Den där på grå skymmeln, han, som skrattar så godt och skämtar med hetären, gissa hvem han är! sade en bokhandlare, i det han vände sig till en romersk yngling, som tillfälligtvis var hans granne. — Jo, ingen mindre än Olympiodoros, den odödlige skalden. Det var jag, som förlade hans första epigram. De hade dålig afsättning, ty världen är i sin nedgång och litteraturen föraktas. Men jag beklagar mig ej, nej visst icke. Ännu finna

muserna höge gynnare... Och som jag tillfälligtvis har med mig ett alldeles nytt exemplar af de beundrade epigrammen (bokhandlaren drog fram en liten rulle under sin mantel), så afstår jag det med nöje åt en ädel främling...

Romaren sade intet, men vinkade åt en slaf, som mottog och betalte rullen, hvarefter han aflägsnade sig ur den närgångne pratmakarens grannskap.

— De präktige gossarne! utbrast en blomsterflicka till en annan, i det hon lyfte på slöjan och blickade efter ryttarne, — såg du Karmides, min vän? Såg du honom?

— Demofilos, sade en borgare till en annan, — ser du molnet öfver Teseustemplet?

— Jag ser intet moln, min vän. Himmelen är ju alldeles klar.

— Så hör då!

Med en böjning af hufvudet fäste borgaren sin väns uppmärksamhet på två personer i deras närhet. Den ene var en gubbe, som med en korg på ena armen hade satt sig att hvila på trappan till portiken; den andre en kristiansk presbyter. Den senare tilltalade den förre med följande ord:

— Du är Batyllos, olivhandlaren?

— Ja.

— Du gäller för en from man, men i kyrkan såg jag dig likväl aldrig. Hvaraf kommer detta?

— Jag är en rättrogen. Guds hus vanhelgas sedan länge af dem, som halta mellan ordets sanning och Arios' lögn.

— Du är då en af dem, som splittra den enda kyrkan och sönderdela Herrans lemmar. Förutsen I icke vedergällningens dag?

— Martyrernas dag, segerns dag! svarade gubben så högljudt, att han ådrog sig alla omkringståendes uppmärksamhet. Homoiusianen aflägsnade sig.

— Demofilos, ser du molnet nu?

— Ja. Det är kvalmigt i luften. Det liknar sig till åska.

— O, hon är välkommen, om hon blott rensar luften.

— Min Klinias, hviskade Demofilos, — ryktet går, att Julianus . . .

— Tyst, människa! afbröt honom Klinias i samma ton och såg sig omkring med en ängslig blick. — Nämn ej hans namn, om hufvudet är dig kärt. Kejsaren underhåller hundra tusen spejare. Murarne hafva öron, vassen skvallra, likasom på Midas' tid, själfve månen låter nedbesvärja sig för att yppa hvad han läser genom dina ögon. Tala icke, hoppas icke, tänk icke, så framt du ännu älskar det rosiga ljuset!

TREDJE KAPITLET.

Delfi. Orakelspörjarne.

Apollons ryktbara orakeltempel var beläget i en dal, på tre sidor omsluten af berget Parnassos. Nejden är vild och skräckinjagande — och måste varit det än mer för en pilgrim, som beträdde henne första gången, bäfvande i känslan af att nalkas en hemlighetsfull, gudomlig eller demonisk makt och oviss, hur ångan ur den pytiska hålan skulle gestalta hans framtid. Till en sådan främling var själfva naturen ett varnande rop att icke lättsinnigt söka utleta de öden, som bidade närmare hans graf. Öppen mot söder smalnar dalen, varda klipporna högre och brantare, deras former mer vidunderliga, ju mer man närmar sig den punkt, där dalväggarna i spetsig vinkel sammanstöta. Här, i skuggan af cypresser, springer Kastalia i tre källådror ur klippan.

Denna mångbesjungna källa fostrar en bäck, som efter enslig vandring genom dalen förenar sitt öde med ån Pleistos och samfäldt med henne finner sin graf i korintiska viken. Längs denna bäck gick vägen till orakeltemplet.

En höstafton, året 361 efter vår tidräkning, vandrade på tempelvägen en äldre man och en ung flicka, som vid sidan af hvarandra styrde kosan inåt dalen. Båda voro hvitklädda, och man kunde ansett dem för pilgrimer, om ej oraklet mer än trettio år förut hade tystnat vid ett maktspråk af den förste kristne kejsaren och vallfärderna till Delfi sedan dess upphört. Främlingar voro de ändå i denna nejd, att döma af blickar och åtbörder, som röjde, att föremålen de här mötte voro för dem nya eller åtminstone icke alldagliga. Flickan betraktade med häpnad de mörka klipporna, som å ömse sidor upptornade sig emot himmelen, och ryste måhända för den djupa tystnaden, som snarare höjdes än stördes af bäckens sorl och cikadans klagande sång. De öfriga sinnena voro dömda till hvila, medan ögat mättade själen med bilder af en skräckfull natur.

Vägen, som fordom vimlat af sändebud från städer och konungar, af offertåg och pilgrimer, huru ödslig nu! Gräs och mossa täckte honom; myrten spirade i remnor emellan hans stenar. Han skyddes äfven af dalens invånare; de valde hellre en annan, närmare staden Delfi, emedan nejden vid denna tid oroades af röfvare, som hade tillhåll i Parnassens otillgängliga klyftor. Detta visste de båda främlingarne, men de voro upptagna med tankar, som utträngde farhågan för deras säkerhet.

Det fanns emellan mannen och hans ledsagarinna, trots skillnaden i år, en påfallande yttre likhet. För bägge var den grekiska profilen gemensam, och hos bägge mildrades han, ehuru i olika mån, af samma individuella afvikelser. Det var svårt att af mannens utseende bestämma hans ålder. Hans lemmar tecknades ännu af en

härlig mannakraft, men kindernas linier voro fördjupade af åren och — hvad som tydligast röjde den öfverskridna medelåldern, men tillika gaf ett märkvärdigt uttryck åt hans anlete — valken under ögonbrynens yttre bågdel framträdde ovanligt bred och lade ett drag af kraft emellan pannans allvar och det nästan svärmiska i blicken. Man återfinner detta drag i antika bilder af Nestor och Ajax. Hans hår var något glesnadt öfver pannan; hans skägg (vid denna tid en sällsynt prydnad), mörkbrunt och krusigt som håret, omgaf läppar och kinder. Hans gestalt var hög och full af värdighet. Flickans ansikte var regelbundnare än hans, regelbundet ända-till typisk stränghet, och denna ökades af den klara, genomskinliga, men friska blekheten i hennes hy. Hon liknade en marmorbild; men marmorn värmdes af de stora mörkblå ögonens milda ljus och lifvades af munnens ljuft böjda linier, som för en Lavater skulle gällt som osvikligt tecken för hjärtats godhet.

— Hermione, sade mannen till flickan vid sin sida, — bergstoppen, som höjer sig därborta, iklädd afståndets blå mantel, är Lykoreia. På henne och hennes syskonhöjder lustvandrade, innan tviflet förjagade dem, Apollon och sånggudinnorna. Silfverskyarna, som kransa henne, voro då farkoster från Lycksalighetens öar, landsättande sälla andar, som kommo att i de olympiskes sånger höra och i deras danser symboliskt skåda världsalltets mysterier. Dessa sånger, så berättar sagan, förnummos under stilla aftnar, lika denna, ner i dalen, och på deras toner sänkte sig sinnesfrid i de lyssnandes hjärtan . . .

Och nu, sade mannen för sig själf, — kringdrifva på samma höjder olyckliga människobarn, blodsmän och

kristianske svärmare, utstötte ur ett religionssamfund, som är dem värdigt. Röfvare på Parnassen! Sådane lära funnits där före desse, men de plundrade endast skalderna.

Ett leende spelade vid denna tanke på mannens läppar.

— Fader, sade flickan, — dessa klippor skulle förskräcka mig, om jag vandrade ensam. De äro så höga och grufligt söndersplittrade. Men ögat uppfriskas af Lykoreia, ty på henne gjuter solen sitt sken, och himmelen är klar och ren kring hennes hjässa.

— Så är det. När vår omgifning är mörk och dyster, söker ögat gärna ett ljusare fjärran . . . Hermione, fortfor han och pekade till vänster, — där nere hvilar den urgamla staden Delfi, af Homeros besjungen under namnet Pytho. Nu äro dess tusental af stoder sönderslagna, dess skatter röfvade, dess glans försvunnen. Teatern, stadiet, lärosalarne, gymnasierna stå tomma. Kristianerna, Hermione, hata konstens höga lek likasom forskningens djupa allvar. De tala om fattigdom och sköfla våra tempel, om ödmjukhet och trampa våra nackar. Fordom genljödo dess gator af päaner, vimlade de af högtidsklädde främlingar och hvitmantlade offerpräster. Nu vandrar ett tungsint folk öfver dess torg. Det fält, du ser därborta, med tvinande grönska, tecken af sparsam odling, till hvars fullföljande saknas armar och håg, detta fält är det krisseiska, dit fordom Hellenernas skaror drogo att vittna snillets, styrkans och skönhetens segrar.

Hammarslag ljödo från staden. Man bröt sten ur en pelarhall till en under byggnad varande kristiansk kyrka. Det var den knidiska pelarhallen, på hvars väggar Polygnotos, penselns Homeros, hade målat det vapentagna Troja, grekernas affärd och Odysseus' besök i un-

derjorden. Förstörelsen kunde ses från den punkt, på hvilken de båda främlingarne befunno sig. De sågo det: flickan höljde sitt ansikte i slöjan; mannen fattade hennes hand och påskyndade sin gång.

Så inträdde de i en lund af åldriga lagrar, som skilde staden från orakeltemplet. Lunden fyllde det innersta af dalen emellan Parnassens branter och ökade med sin mörka grönska skymningen. Han var helgad Apollon, och kransarna till Hellas' skalder och de pytiske segervinnarne hade lämnats af honom. Hans åldriga stammar lutade öfver bäcken, samlade sig till hviskande flockar, flätade sina kronor till dunkla hvalf, i hvilkas skuggor man anade höga minnen. Och konsten hade kommit aningen till mötes. Där en stråle af dagen nedsköt under träden, där lyste han stundom på marmorpannan af en Homeros, som gripen af ingifvelsen slog upp de tomma ögonen mot höjden, eller på en grupp dryader, samlade kring en cittraspelande Orfeus. Nu skyddes lunden af mången som en hednisk demons tillhåll, och de friska blad, han årligen sköt, funno ingen panna att smycka, ty palestran saknade sina oljade kämpar, och där ingifvelsen ännu vidgade en skaldebarm, ljödo hymner till Honom, »den okände Guden», om hvilken Paulus en gång talat till folket i Athen.

Där var så tyst nu i lunden, medan Hermione och hennes fader vandrade igenom honom. Där var tyst, sedan de öfvergifvit honom — tyst genom århundraden, medan Delfi sakta häntvinade och byn Kastris lerhyddor sökte stöd emot dess fallna pelare.

Men en dag, tolfhundra år oss närmare än tidpunkten för denna berättelse, sågo Kastris kvinnor, medan de

sköljde kläder i källan Kastalia, några främlingar i den glesnade lunden. Hvad sökte de i denna glömda vrå emellan bergen? De sade på ett för kvinnorna obegripligt språk, att Kastalia var vanhelgad, och bröto från ett gammalt lagerträd några kvistar, kysste dem och vandrade bort. De främmande männen voro från Rom. Romerska folket hade beslutit, att en skald vid namn Tasso skulle lagerkrönas på Kapitolium, och fastän lager växte i deras egna lundar, föredrogo de att hämta den från Parnassos. Var då den brutna kedjan mellan förr och nu återknuten? Ja, en stor förändring hade inträdt, ehuru det goda, halfvilda folket i Kastri anade intet däraf. Hellas var återuppståndet i frihetsanden, konsten och vetenskapen. Vetenskapen och konsten äro af naturen Hellener och oomvändelige hedningar. De vörda Golgatas oliv, men Parnassens lager är symbolen för deras strider och segrar.

De hvitklädda vandrarne — fadern och hans dotter — stego på en förfallen stentrappa uppför en klippa vid foten af den ena dalväggen och sågo nu orakeltemplet hvilande under de mörka fjällbranterna. En ålderstigen Apollonpräst, den ende öfvervordne af hundra, bevakade dess bleknade prakt. Han träffades, hvilande under en cypress och stirrande på det hemlighetsfulla E, som någon af forntidens män hade tecknat öfver ingången till templet. Det händöende lifvets aftonrodnad genomskimrade hans infallna kinder, och skägget föll i hvita böljor öfver hans bröst. Pilgrimerna, ty sådane voro de likväl, hälsade honom med vördnad.

— Jag heter Krysanteus, sade främlingen, — och är en man från Athen. Denna flicka är min dotter Hermione och sedan sexton år tillbaka mitt enda barn.

— Jag hälsar er välkomna, sade Apollonprästen Herakleon. — Är edert ärende att se helgedomen?

— Nej, svarade Krysanteus, — vårt ärende är ett annat än skådelystnadens, som endast skulle mätta oss med grämelse. Vi hafva kommit för att rådfråga oraklet.

Den gamle prästens ansikte uttryckte förvåning. — Vet du icke, sade han, — att Pytians röst är förstummad och de profetiska ångornas källa sinad? Den sista prästinnan är längesedan död.

— Ty värr, jag vet det alltför väl, svarade Krysanteus. — Men fast Pytian är död, lefver den siande guden evigt.

— *Apollon är död!* genmälde Herakleon och fäste på Krysanteus en blick, hvars mystiska uttryck höjde det oväntade och besynnerliga i dessa med öfvertygelsens fulla ton uttalade ord. Gubbens ögon uppenbarade en själ, som helst dväljes i sig själf, men när hon från själfbetraktelsen drages till de yttre tingen, snarare fattar dem i en enda bild än fäster sig vid de särskilda företeelserna. En sådan blick är egen för teosofer och mystici; han har något hemskt och andligt för världens barn: han siar om döden och nödgar till tro på oförgängligheten. Han uppenbarar tillika ett något, som ligger utanför förståndets krets, på gränsen till vanvettet. Måhända var det just detta, som Krysanteus fann i gubbens ögon — hvarur han förklarade det svar, som denne gifvit. Arkonten af Athen kände en rysning genomila sig. Han teg ett ögonblick och sade därefter i en mild, af medlidande genomträngd ton:

— Jag lämnar din tro på sina grunder. Men månne ej vi alla, som Sokrates, bära ett orakel i vår egen barm?

— Om så är, hvi kom du hit att rådfråga det förstummade?

— Den som vill drömma söker ju tystnaden, ensamheten och mörkret, icke bullret, människovimlet och dagsljuset. Så äfven den, som vill tala med Gud i bönen och förnimma hans svar i ingifvelsen. Honom är icke tystnaden för det yttre örat nog, icke mörkret för det yttre ögat. Hvarje jordiskt ljud måste hafva förtonat i känslan, och hvarje jordisk bild utplånats i fantasien, ty känslan är ju såsom själens öra, och fantasien som hennes öga, hvarmed hon förnimmer det gudomliga. Men hvar finner jag en ort, hvilken som denna fattar känslan med majestätet af tusenårig helgd och griper fantasien med sin enslighet och den höga symboliken i sin natur? Se därför, Herakleon, kommo vi hit, jag och min dotter.

— Nåväl, hvari kan jag nu gå din önskan till mötes?

— Min dotter är en from ungmö. Låt henne undergå reningar, som kroppsligt stödja själens ansträngning att frigöra sig från jordiska tankar och varda emottaglig för himmelska! Och sedan detta skett, led Hermione till den heliga trefoten och låt henne en natt förblifva i templet!

Hermione, som uppmärksamt lyssnat till Apollonprästens och hennes faders samtal sade nu: — Vördnadsvärde man, uppfyll min faders önskan!

Apollonprästen besinnade sig ett ögonblick och svarade:

— Om det är ditt uppsåt, Athenare, att din dotter själf skall vara på en gång den frågande, den ingifvelsen emottagande och den ingifvelsens mening uppfat-

tande, så är mitt ämbete här öfverflödigt, och jag bryter ej mot kejsarens påbud, om jag för er, likasom för hvarje skådelysten besökare, öppnar tempeldörren. Du själf, Krysanteus, må leda din dotter till trefoten. För det orakel, som du vill tillfråga, är det likgiltigt hvem som förrättar en sådan handling. Och hvad reningarna vidkommer, må din dotter, om hon vill följa de föreskrifna bruken, bada i källan Kassotis, tillbringa en dag med fasta och betraktelser och, när hon kommit till trefoten, dricka en skål af Kastalias vatten. Min tjänarinna skall undervisa och hjälpa henne i dessa förberedelser. Men under tiden skolen I vara mina gäster. Jag har ej under långa månader skådat ett främmande ansikte: jag lefver här som i en värld för mig och bidar döden i skuggan af mitt tempel. Men dess kärare är mig åsynen af en man, som du, och en ungmö, sådan som din dotter. Följen mig! Jag vill hälsa er välkomna öfver min tröskel.

Den gamle Herakleon räckte Hermione handen och förde sina gäster till ett rum i en byggnad nära templet. Hans ålderstigna tjänarinna, den enda människa, som delade hans enslighet, bäddade hvilsoffor åt Krysanteus och Hermione, tvättade deras fötter och dukade dem ett bord med bröd, mjölk, frukt och drufvor. Hon glömde ej heller att af friska blommor fläta kransar, hvarmed gästerna till den enkla måltiden skulle smycka sig.

Det började redan skymma i kammaren, hvars enda fönster vette åt den närstående klippväggen. Samtalet kom under måltiden att falla på det röfvarband, som oroade trakten. Den gamle prästen visste icke mer därom, än att desse röfvare voro kristianer af någon viss, utaf

de öfriga kristianerna hatad sekt, att de icke voro infödingar, utan ditkommit, man visste icke huru eller hvarifrån, samt att de en dag under den sistförflutna våren hade till betydligt antal infunnit sig här och affordrat honom tempelnycklarna, men lika litet tillfogat honom och hans tjänarinna något ondt, som skadat något i templet, hvilket för öfrigt icke ägde någonting mer, som kunde tillfredsställa rofgirigheten. Kejsar Konstantinus hade i detta fall längesedan förekommit dem, i det han låtit bortföra de sista dyrbarheter den fordom omätligt rika helgedomen ägde. Gubben vidrörde denna sista omständighet i en ton, som ej förrådde någon bitterhet. Ålderdomen hade kanske iskylt hans hjärta. Men den athenske mannens ansikte mörknade, och han lyssnade knappt till den gamla tjänarinnan, som nu tog till ordet och förtalde, att röfvarbandet hade flere gånger gjort nattliga infall i den närlägna staden Delfi, plundrat mycket och ihjälslagit många människor. Men nu hade från Korinthos anländt en trupp soldater till Delfis hägn. Detta visste tjänarinnan att berätta, ty hon plägade besöka staden i hushållsärenden, men hennes herre gjorde det aldrig.

Sedan måltiden var intagen, lämnade man kammaren, för att i det fria njuta kvällens bleknande skönhet. Herakleon förde sina gäster till en grotta, som fanns ett stycke från templet. Bäcken sorlade i hennes grannskap. Hon var öppen mot väster, och aftonsolen, som lyste genom ett trångt pass där midt emot, göt sitt rosenskimmer i hennes skymning. Cypresser, myrten och rosenhäckar växte rundt omkring, murgrön och kaprifolium slingrade sig kring hennes väggar. Här på en mossbänk

vid grottans ingång satte sig Apollonprästen, arkonten af Athen och hans dotter.

Hermione sade: — Minns du, Herakleon, om oraklet, när det ännu talade, någonsin yttrade sig om honom, af hvilken kristianerna tagit sitt namn?

Den gamles ansikte ljusnade, liksom om denna fråga varit honom kär att besvara. Han genmälde: — Hören följande orakelspråk, gifna en man, som för mer än hundra år sedan anlände hit och frågade oraklet just om Jesus:

Kändt af de vise är, att ur kroppens förgängliga boja
Svingar sig oförgänglig den mänsklige anden, men ingens
Själ i olympisk flykt sig lyft på hvitare vingar.

Då spörjaren undrade, att en så ädel man måste lida missdådarens död, svarades genom Pytian:

Icke af kroppsligt ve befläckas odödlige anden:
Lida är allas del, att himmelen vinna den frommes.

— Jag känner dessa orakelspråk, sade Krysanteus, — Porfyrios anför dem i sin bok emot kristianerna.

— Är detta allt hvad oraklet yttrat om den galileiske vishetsläraren? frågade Hermione.

— Nej, vi hafva äfven en utsaga från en mycket senare tid:

Stunget af mask, af sol förtorkadt eller i frostnatt
Gulnadt eller alltren i knoppen danadt till vanväxt
Ser jag på världens träd hvart blad; men *ett* är fullkomligt.

— Apollon, fortfor Herakleon, — var skön till dragen, men såsom siare kallades han likväl den snedmunte, emedan han hade sina skäl att än med allmänna, än med tvetydiga ordalag tillbakavisa den närgångna nyfiken-

heten. Så mycket är dock klart, att oraklet ingalunda hyst agg till Jesus. Ingen, icke ens Sokrates, har af Apollon varit så prisad, som den vise från Judalandet.

— Han var, sade Krysanteus, — en religiös ande, genomvärmd af det gudomliga, en praktisk vishetslärare och en stor teurg. Porfyrios berättar om sin mästare Plotinos, att denne har fyra gånger, i hänförelsens tillstånd, skådat ur-enheten, den ende och sanne guden. Detta skedde på hans ålderdom emot slutet af en lefnad, hvars hela traktan var själens rening och idéernas värld. Jag föreställer mig, att hvad Plotinos uppnådde genom att sänka sin ande i det begrepps- och formlösas haf, — det ägde Josefs son mer af naturen, och såsom något stadigvarande, så att han kunde vandra bland människorna och verka i det yttre, utan att hans skådning i det gudomliga vardt grumlad. Hvad han ägde i högsta mån, det äga vi alla, åtminstone till möjligheten, i en lägre. Lotosblomman synes gunga fritt på vågen, men hennes stängel ringlar genom djupet och är rotfast i dess botten. Så sväfvar människoanden med begränsad frihet på världsflodens yta, och hans förnuft är som blomsterkalken, hvilken öppnar sig för solen och vänder sig efter henne, men han är med tvenne rötter, känslan och fantasien, rotfast i världsanden — Apollon, eller hvad man vill kalla honom. Genom dem intränger Gud i oss; genom dem, som genom ett språkrör, talar han i våra själar och låter sig förnimma i många former: som samvetets röst, som konstnärens ingifvelse, som aning och profetia. Att grunden till dessa förnimmelser ej är i den enskilda människan själf, utan är en allmän och gemensam, nämligen Gud i sin uppenbarelse som världsande, det skönjes däraf

att grunddragen i samvetets lag äro hos alla folk och människor de samma, och att konstens verk, ehuru i olika fullkomlighet och från olika sidor, spegla samma idé.

Då Krysanteus tystnade, och den gamle Herakleon, som småleende lyssnat, ej syntes benägen att genmäla något, tog Hermione blygsamt ordet och sade:

— Det röjer sig ock af den himmelska värma, som sprider sig i själen, när hon fattas af något skönt, sant och godt. Men olikheterna kunna förklaras af människornas olika själsanlag. Två blommor, som växa bredvid hvarandra i samma jordmån och ur honom hämta samma näring, omarbeta henne till enlighet med deras egna, sinsemellan olika naturer och afyttra henne, såsom ljufva, men sinsemellan skiljaktiga vällukter. Är det ej så, min fader?

Krysanteus log bifallande, lade sin arm kring dotterns hals och kysste hennes panna.

Då solen gått ned, återvände Herakleon med gästerna till sin boning. Här lämnade dem Hermione och följde den gamla tjänarinnan, ty flickan skulle samma kväll bada i Kassotis och göra andra förberedelser till den förestående natten, som borde tillbringas under betraktelser och böner. Den följande dagen skulle vidare ägnas åt fortsatt badande, fasta och ensliga betraktelser, till dess skymningen inbrutit. Då skulle Hermione ledas af sin fader till Pytians öfver de profetiska ångornas håla stående trefot och förblifva under natten ensam i templet, afvaktande uppenbarelse.

När männen voro ensamma med hvarandra i den lilla kammaren, hvilande på sina soffor, med den tända

lampan emellan sig, äskade Krysanteus en förklaring af de besynnerliga ord hans värd yttrat om Apollons död.

Herakleon var villig att gifva förklaringen, och det visade sig nu, att den gamle, drifven af sin andes kraf, hade uppgjort ett eget teosofiskt system, i hvilket han fann den tröst han behöfde för den läras undergång, som han från sin barndom hade tjänat och med religiös värme omfattat. Han älskade sina minnen, vördade den fallna storheten, i hvars tjänst han verkat, och kunde likväl, emedan denna lära försonade honom med ödet, dö nöjd och lugn, den siste Apollonprästen med blicken på sitt öfvergifna tempel.

Herakleon sade:

— I andevärlden, af hvilken den synliga, såsom Platon säger, är en skugga, har redan länge sedan, nämligen vid tidpunkten för Jesu lefverne, en stor förändring timat. Om denna förändring veta vi dock endast föga, ty när det skuggande föremålet lider en omväxling, då skiftar väl äfven skuggan, men hon återgifver dock endast, och äfven detta ofullkomligt, föremålets utlinier. Det, hvarpå jag syftar, skall varda dig klarare af hvad jag nu vill berätta. Jag har uppspårat och antecknat många hemlighetsfulla tilldragelser, som bära vittnesbörd om den i andevärlden timade förändringen, men skall bland dem endast anföra följande:*)

Epiterses, fader till retorn Emilianus, reste en gång till Italien på ett skepp, som hade många resande och mycket handelsgods ombord. Då skeppet hunnit utanför Ekinadiska öarne, uppstod vindstilla. Det var kväll, men

*) Berättelsen återfinnes hos Plutarkos.

de fleste af skeppsbesättningen och de resande ännu vakne, då plötsligen alla förnummo en röst, kommande, såsom det tycktes, från Paxäöarna och ropande styrmannens namn. (Han var en egyptier och hette Tasus.) En allmän undran uppstod, och Tasus själf greps af skräck. Först sedan rösten tre gånger låtit höra sig, förmådde han svara, hvarefter den ropande med än högre röst lät förnimma följande befallning: när du hunnit till orten Palodes, så tillkännagif, att den store Pan är död! Allas undran ökades och man öfverlade, hvad som vore att göra. Tasus själf beslöt att i händelse af god vind, utan vidare åtgörande, segla förbi Palodes, men inträffade vindstilla i dess grannskap, skulle han ropa ut hvad han hört. När skeppet nu anländt utanför Palodes, var det åter vindstilla och hafvet lugnt, hvarför Tasus, i enlighet med sin föresats, ropade, från aktern af sitt fartyg och vänd mot land, de ord han hört: den store Pan är död! Knappt voro dessa ord uttalade, förrän luften fylldes af ett med undran blandadt suckande. I Rom vardt denna händelse snart känd genom de månge, som varit vittne till henne, och kejsar Tiberius lät kalla Tasus till sig och anställde en närmare undersökning af händelsens förlopp, möjliga grunder och betydelse.

En liknande tilldragelse, fortfor Herakleon, upplefde grammatikern Demetrios på sin upptäcktsresa kring de brittanniska öarna. Med detta ställer jag i förbindelse det rykte, som vid Jesu tid gick kring världen och gjorde mycket uppseende i Rom, att nämligen fågeln Fenix ånyo visat sig i Egypten*); likaledes den omständighet, att från

---

*) Tacitus.

samma tid har den eviga lampan i den egyptiske Ammons tempel kräft för sitt årliga underhåll ett mindre mått af olja än fordom*). Ty små ting, Krysanteus, kunna vara tecken af en mycket stor förändring. Men vittnesbörd, än klarare än dessa, finnas ju äfven. Sådana ser jag däri, att den profetiska kraften mer och mer försvann från detta orakel, långt innan kristianerna vordo en mäktig sekt, och att alla de otaliga andra oraklen efter hand förstummades af sig självfva; vidare däri, att tron på gudarne slocknat i allt flere hjärtan, att skalder och konstnärer icke undfå den ingifvelse som fordom, och att rysliga olyckor, följande hvarandra tätt i spåren, gå öfver världen, minskande människosläktet. Hela vårt Hellas kan nu, såsom jag finner det skrifvet, icke uppställa så många tungt väpnade krigare, som fordom det lilla Megara skickade emot perserna. Märker du ej, att något saknas, som fordom varit, att någon hand, som fordom var öppen, nu knutit sig öfver världen? Kan du säga, hvilka de murar voro, som fordom höllo den okända österns skaror inom sina landamären, och hvarför dessa murar på en gång fallit? Hvarifrån den trånad, som fattat öknens söner och drifver dem, våg på våg, att krossas mot våra legioners järn? Skola de icke slutligen bryta hindret och öfversvämma oss? Kan du säga, hvarför våra skogar och källor icke susa som fordom, hvarför naturens symboler plötsligt stelnat till andelösa tecken, i hvilka inga gudakrafter uppenbara sig? Det obeskrifliga och ofattliga, som fordom andades genom tingen, detta något, som vi kallade den store Pan, hvilket likasom med flöjters ljud

*) Plutarkos.

lifvade naturens enslighet, detta är borta. Det uppsteg som en dimma ur jorden, lyfte sig allt högre och försvann i rymden. Jag har spårat dess väg. När det öfvergaf Gäa, vardt rösten ur den pytiska hålan och Trofonios' grotta allt svagare, ty den obeskrifliga kraften hade lämnat jordens djup och likasom sväfvade nu öfver jordytan, inträngande i människoandarne. Däraf förklarar jag den företeelse, att världen på en gång uppfylldes af spåmän, sibyllor, magi, teurger, goeter och undergörare, bland hvilka Apollonios af Tyana var den störste. De voro förut så godt som okände, men alltid enstaka; nu öfversvämmade de landen. Från Ktesifon till Herakles' stoder vittnade folken deras undergärningar, tills slutligen äfven hos människorna den obeskrifliga kraften var försvunnen. Dessa äro de tecken, jag iakttagit hos *skuggan,* och af hvilka jag sluter till en stor förändring hos det skuggande. Men hvaruti består nu denna förändring och hvarifrån har hon uppkommit? Denna fråga har sysselsatt min själ under de långa år jag tillbragt här i ensamheten. Och när jag hade forskat i tio år, i tjugo år och försökt många olika vägar för att intränga i denna hemlighet, så måste jag dock slutligen stanna vid den förmodan, som i första ögonblicket af mitt tänkande i detta ämne trängde sig på mig, men hvilken jag då förkastade såsom låg och ofilosofisk. De naturlagar (så är min tanke), hvilka råda i människovärlden, äro skuggor af andevärldens och finna i dem sin motsvarighet. Den lag, som bjuder, att människan skall födas, åldras och dö, är en skugga af den lag, som de olympiske voro underkastade. De hafva, dock i högre mening än de mänsklige, blifvit *födde* — det säger själfva myten — de hafva

åldrats, och de äro döde. Den store Pan är död, Apollon är död, de väsen, som våra fäder dyrkade, äro döda. Häpna ej, Krysanteus, öfver mina ord! De innehålla intet hädiskt. Dessa väsen, goda och dyrkansvärda, som uppfyllde världen med skönhet och glädje, som älskade de dygdige, värnade samhällena och straffade brottslingar, voro dödliga som människan, deras skyddsling, och *odödliga* som hon. O, låg jag ej redan som yngling framför min Apollons bild och skådade hela timmar i hans anlete, hänförd af hans lugna, öfvermänskliga skönhet! Och likväl strömmade mina tårar, ty ju längre jag betraktade honom, dess mer smältande genomskimrades hans skönhet af ett vemod, olympiskt och öfvermänskligt som hon, och jag undrade, om konstnärn medvetet hade inlagt detta drag i sitt verk, eller om det nödvändigt, utan konstnärens uppsåt, åtföljer den högsta, i former framställbara skönhet.

Jag vet nu det dragets betydelse: det var medvetandet af dödligheten. De olympiske voro ett släkte högre än vårt: våra fäder kallade dem gudar, I filosofer kallen dem med ett riktigare namn makter eller demoner. Som människans första uppfostran styrdes af dem, så var deras egen uppfostran och fortsatta uppgift att ordna vårt släkte i samhällen, lära dem det rätta och väcka dem för det sköna. Från denna verksamhet äro de bortkallade; de finnas ej mer för oss, ty de hafva återvändt i det sköte, som födde dem: i mångfaldens enhet, alltets källa, det varandes medelpunkt: den ende, sanne Guden. Bannlyst vare den tanke, att de gudar, i hvilkas knän våre fromme fäder nedlade sina böner, som de åkallade i sin bedröfvelse och lofsjöngo i sin lycka, voro tomma foster af

deras föreställningar! Men att de voro dödlige, därom fanns redan i den grå forntiden en aning, hvaråt Hesiodos gaf sinnlig form i denna utsaga af en najad:

Nio släkten af kraftige män mångpratande kråkan
Ser förblomma; men tre gånger fler snabbfotade hjorten.
Tre hjortåldrar är korpens lif; korpåldrarne nio
Lefvas af Fenix, som bränd vi tio gånger få skåda,
Vi, den egisskakande Zeus' skönlockiga döttrar.

Så talade Apollonprästen, medan lampans sken flämtade på hans vissnade ansikte. Hans gäst hade lyssnat med uppmärksamhet, men ville nu ej med någon framställd anmärkning mot hans åsikt förlänga samtalet, kanske för den skull att natten redan var långt framskriden och den gamle tarfvade hvila.

FJÄRDE KAPITLET.

Krysanteus.

Läsaren torde från första kapitlet af denna berättelse påminna sig en man, som en vacker morgonstund gick öfver torget i Athen, medan handelsvimlet där var som lifligast, och som då af olika personer utpekades som den rike Krysanteus, filosofen Krysanteus, Krysanteus ärkehedningen. Det är samme man, som läsaren nu ser uppträda i Delfi, störande den siste Apollonprästens ensamhet. De tre ofvannämnda tilläggen till hans namn voro alla berättigade, icke minst det sista. Att Krysanteus var den rikaste mannen i Athen betydde vid denna tid icke så mycket; mer betydde det, att om han utbytt detta Athen mot det yppiga Babel vid Tibern eller dess ungdomslysande medtäflarinna vid Bosporen, och där utvecklat ett lefnadssätt, öfverensstämmande med hans tillgångar och tidens skick, skulle han i slösande yppighet svårligen kunnat fördunklas af andre än kejsarens gunstlingar och de kristne biskoparne, ty vi tala ej om hofvet själf och dess kolossala prakt, som naturligtvis stod öfver jämförelse med hvad en enskild man i den

vägen kunde åstadkomma. Men Krysanteus var alldeles otillgänglig för en äregirighet af sådant slag. Han förblef i sitt Athen, och grunden härför låg icke i Cæsars stolthet att hellre vilja vara den förste i en by än den andre i Rom. I själfva Athen öfverglänste honom mången i prakt och vällefnad.

Men hvartill använde då Krysanteus sin rikedom, då man i hans hus såg ingenting af den asiatiska lyx, hvarmed den tidens förmögne omgåfvo sig? Hvarje Athenare kunde besvara denna fråga. De visste, att hans skarpsinne hade utletat tusen andra sätt att förstöra penningar. Hans slöseri var af alldeles eget slag. Landet kring Athen hade fordom varit ryktbart för sina olivplanteringar. Attikas bergsluttningar voro då klädda med skogar af detta härliga och nyttiga träd, helgadt, som man vet, åt Pallas Athena. På Krysanteus' tid voro dessa skogar i det närmaste försvunna, och Attika hade förlorat den förnämsta af sina inkomstkällor. Krysanteus ville komma henne att flöda med ny ymnighet, och han kämpade utan att tröttna, en jättekamp mot natur, människor och tidsförhållanden för att återskänka de nakna bergen deras prydnad och deras eländige bebyggare välmåga. Striden hade nu fortgått i tjugu år och Krysanteus ännu icke slappats, uppmuntrad, i stället för nedslagen, af den jämförelsevis obetydliga framgången af sina ansträngningar. Landtegendomarna omkring Athen hade under stadens själfständiga och lysande tid varit mycket dyra; nu lågo de till stor del öde. Krysanteus köpte sådana ödeliggande fält, insatte sina frigifna slafvar till förpaktare och hade den glädjen att se skördar vaja, där förr knappt fanns fårbete. Men denna glädje var i det närmaste hans enda jordränta, ty

prokonsuln Annæus Domitius kände visserligen å ena sidan den sanningen, att »där ingenting är att taga, där har kejsaren förlorat sin rätt», men drog å andra sidan häraf den följdriktiga slutsats, att där någonting är att taga, där har kejsaren icke förlorat sin rätt. Den praktiska tillämpning han gaf häråt var lika följdriktig som slutsatsen själf och ledde i en cirkel tillbaka till premissen: den förstnämnda sanningen. Endast den personliga afgiften — »nässkatten» — steg under kejsar Konstantius' tid till 26 guldstycken. Hvad skulle då Krysanteus göra? Han fann sig i sin lott och tröstade sig med, att den magra, stenbundna nejden kring Athen ännu bar skördar, medan i det härliga Kampanien 400,000 tunnland — en åttondedel af landskapet! — lågo öde till följd af de kejserlige ämbetsmännens utpressningar. Men Krysanteus' slöseri hade icke inskränkt sig till olivplanteringen och jordbruket. Hvarhälst han på torg och gator fann en Athenare, som skylde sitt fullblod under en trasig mantel, anhöll han denne dagdrifvare med frågan: hvad nyttigt kan du göra? Nu fanns i Athen en hel mängd trashankar, hvilkas ädla stolthet sårades af denna fråga, fast hon var gifven i vänligaste afsikt, och när de på långt håll sågo Krysanteus, smögo de, hellre än att möta honom, in i en portik, en samtalssal, en barberarstuga; men många voro äfven de, hvilka ett uppriktigt svar på hans fråga hade skänkt välstånd. Krysanteus gaf inga almosor, utan åt ålderstigne och orkeslöse — kristianerna tadlade den rike mannen för denna hjärtlöshet — men han ägde en beundransvärd förmåga att upptäcka, hvartill människor dugde och använde dem på deras rätta plats. Kanske var det ena dagen en afkomling af Kleon, som Krysan-

teus satte i stånd att drifva ett garfveri; kanske andra dagen en ättling af Hyperbolos, som fick låna penningar att inrätta en lampfabrik. Nog af att yrken, för hvilka det forna Athen var frejdadt, å nyo uppblomstrade: stadsdelen Skambonide genljöd ånyo af städens klang i vapen- och metallverkstäder, i Kolyttos tillverkades åter kläden och tyger, i Piræeus byggdes åter skepp. Sedan Krysanteus gifvit första stöten, fortfor rörelsen af sig själf och tillväxte utan hans åtgöranden. De summor, han nedlagt på näringsflitens uppmuntran, strömmade tillbaka i kassakistan i hans aula. Om framgången således öfverskylde hans slöseri i denna riktning, så framstod det dess naknare i andra. Krysanteus hade en lång tid den vurmen att vilja se de sköna konsterna återlifvade i deras egen födelsestad. Fidias och Parrhasios hade genom sina skapelser förvandlat konstnärn i folkets ögon från en vanlig handtverkare till en det skönas präst, ingifven af Apollon, helig som sådan. Men Hellas' konst hade gått under med sista skenet af Hellas' frihet. De som nu förde mejseln eller penseln betraktades, i trots af sina egna anspråk, för hvad de verkligen voro: handtverkare — stenhuggare och färgstrykare. Felet låg hos dem själfva, som gjorde konsten föraktad, och hos tiden, som lät förleda sig att förakta konsten och hennes utöfvare. En yngling af ädel börd kunde icke längre taga penseln eller mejseln i hand, om än den räcktes honom af själfva Pallas Athena. Hedningarne förgudade sina gamle konstnärer och missaktade sina unge: kristianerna hatade både de gamle och de unge. Under sådana förhållanden var den uppgift, Krysanteus här ville lösa, en mycket svår. Också misslyckades försöket alldeles, såvida man nämligen antager,

att målet icke var att förstöra penningar, utan att upphjälpa konsten. De målningar, Krysanteus köpt af unge konstnärer och frikostigt gäldat, prydde nu väggarna hos hans förpaktare; de bildstoder, hvilka samma vurm förmått honom tillägna sig, voro allesammans förda till hans landthus och uppställda i en lund, där deras behag doldes af cypressers skugga och vaktades af taggiga rosenbuskar. Ty värr hafva vi ännu icke slutat förteckningen på den athenske arkontens penningödande dårskaper. Vi nödgas tillägga, att han älskade litteraturen. Själf ägde han en bokfabrik, som öfversvämmade världen med skrifter, icke blott af de gamla klassiske författarne, utan äfven af åtskilliga nya, sådana som Hierokles, Porfyrios och Jamblikos. Han hade icke länge sedan i sin egenskap af bokhandlare lidit en ansenlig förlust genom kejsar Konstantius' påbud, att alla skrifter af Porfyrios skulle brännas. Porfyrios hade nämligen skrifvit emot kristendomen — Hierokles och Jamblikos likaledes. Spridningen af sådana böcker var ensam tillräcklig grund för det namn af ärkehedning, som Athens kristianer gifvit Krysanteus, men hvaraf han icke fann sig det ringaste sårad. Frände med hans kärlek till litteraturen var den för teatern. Han hade i sin ungdom offrat summor, som vi blygas omtala, blott för att låta Athenarne än en gång skåda ett sorgespel af Sofokles, uppfördt med samma glans som fordom. Han själf hade aflönat skådespelarne och uppsatt de lysande dekorationerna, han själf inöfvat körerna, till hvilka Athen på hans uppmaning lämnat sin förnämsta ungdom. Också belönade honom staden med en lagerkrans och en bildstod. Men den senare var som konstverk ovärdig en plats vid sidan af de forntida koragernas, och lagerkran-

sen — förtjänte han verkligen så stora offer? Vi lämna denna fråga därhän och fortsätta med oblidkelig stränghet vår förteckning öfver arkontens svagheter. Hans kärlek för teatern höll sig icke strängt inom sorgespelets gränser: den lade stundom bort koturnen och ströfvade in på komediens område. Krysanteus hade funnit en ung komediförfattare, den ende talangfulle konstnär i hela Athen. Krysanteus uppmuntrade honom och satte honom i stånd att uppföra sina komedier. De vunno åskådare i tusental. I början voro de harmlösa eller gjorde på sin höjd maskerade, tokroliga utfall mot prokonsuln Annæus Domitius. Men författarens djärfhet växte med hans lycka. Krysanteus var i Pergamos som gäst hos sin gamle lärare i filosofien, Ädesios, då hans skyddsling, under stormande bifallsrop af fem tusen athenare, lät ett lustspel gå öfver tiljan, hvilket i grofva drag förlöjligade kejsar Konstantinus', af Konstantius fortsatta bemödanden att lösköpa själar ur hedendomen, till ett pris af en högtidsklädning och 20 guldmynt per stycke. Dagen efter gafs af samme författare ett annat, som framhöll, huru de kristianske biskoparne i stora skaror rastlöst kringflackade Europas och Asiens landsvägar, från det ena så kallade kyrkomötet till det andra, ödeläggande postverket, medan de reste efter den enda saliggörande tron. Petros, biskop af Athen, skickade genast till patriarken Makedonios i Konstantinopel underrättelse om hvad som skett, utpekande filosofen Krysanteus såsom det djärfva ofogets upphofsman. Denne hade ingen aning om hela oväsendet, förrän han återkom till Athen, och han ogillade de båda lustspelen, så snart han lärt känna deras innehåll — icke af omtanke för egen säkerhet eller med hänseende till

deras anti-kristianska syftning, utan emedan det var hans natur vidrigt att se förhållanden, som ingåfvo honom smärta, handfarna med löje och ytligt lättsinne. I hans väsen låg mycket af den romerska värdighet, detta *honestum* och *decorum*, som ej vill sänka sig till gycklet; men det förmäldes hos Krysanteus med helleniskt behag och härflöt ur en enväldigt rådande känsla för det andligt sköna. Följden af hans skyddslings, komediförfattarens, lättsinne vardt kännbar för hela romerska världen i formen af ett edikt, som stängde alla teatrar. Krysanteus själf öfverraskades med ett handbref från kejsaren, på en gång en varning och ett nådevedermäle. Dominus Augustus nedlät sig till att inför den athenske medborgaren rättfärdiga sitt stränga påbud och inbjöd honom till sitt hof i Konstantinopel. »Makedonios,» skref kejsaren bland annat, »brinner af otålighet att se dig. Han vill tvista med dig, såsom den ene filosofen tvistar med den andre, och hoppas kunna omvända dig.» — Krysanteus besvarade det kejserliga nådebeviset i uttryck af djup, men kylig vördnad, och kom icke, lämnande fritt att tyda uteblifvandet som rädsla för Makedonios' öfvertygande vältalighet.

I redogörelsen för det sätt, hvarpå Krysanteus använde sin rikedom, bör icke glömmas den frikostighet, hvarmed han sörjde för offrens prakt och de öfriga bruk, som tillhörde den gamla folkreligionen, ej heller den vård han ägnade skolorna och gymnastiksalarne. Det var måhända Krysanteus' förtjänst, att ungdomen ännu icke alldeles hade öfvergifvit dessa senare. Hans blotta åsyn, när han genomvandrade Herodes Attikos' yppiga termer, var en lefvande förebråelse till ungdomen, som här öfver-

lämnade sig åt de varma badens slappande njutning, och mången yngling, som rönt hans välvilja, fann det obehagligt att där öfverraskas af den stränge vishetsläraren.

När vi nu till allt detta lägga hans verksamhet som en af stadens förnämste ämbetsmän, så måste det synas, att en man, som han, försänkt i så mångfaldiga praktiska bestyr, skulle sakna tid och sinne för filosofiska studier och vetenskaplig verksamhet. Det finns ett slags människor, som alltid hafva ondt om tid och aldrig uträtta något. Det finns ett annat slags människor, hvilkas tid är tillräcklig till allt, utan att de någonsin brådska. Till desse senare hörde Krysanteus. Det måste, sedan vi nu känna hans yttre verksamhet, förundra, att Krysanteus i grunden icke var en praktisk, utan en inåtvänd, för betraktelser danad, ja, svärmiskt stämd ande. Han ärfde sin stora förmögenhet som yngling, ännu sittande vid nyplatonikern Ädesios' fötter under Akademias popplar. Med motvilja inskränkte han då sina åt studier ägnade timmar, för att uppfylla de nya plikter han ansåg förbundna med sin nya ställning. Men denna motvilja upphörde snart. Han fann, att mycket godt och stort, många af hans varmaste önskningsmål, då han redan som gosse fick ögonen öppna för och själen uppfylld af den smärtsamma jämförelsen mellan förr och nu, kunde förverkligas med detta guld. Hans praktiska verksamhet ingrep som en faktor i hans andes samklang. Hon skänkte honom mången ljuf tillfredsställelse och gaf genom omväxlingen ökad spänstighet åt hans spekulativa forskningar. Han betraktade denna yttre verksamhet i den helgande dagern af ett prästerligt kall, med syfte att förverkliga det sköna i människolifvet och som ett själens pröfningsmedel, som,

om hon segrade i pröfningen, läte henne luttrad framgå till sitt yttersta mål: hvilan i Gud. Hon bidrog äfven i sin mån att läka de sår, som ödet slog hans husliga lycka, när det genom döden afhände honom en älskad maka och genom en mystisk tilldragelse hans ende son, som vid två års ålder försvunnit tillika med två kristianer af hans husfolk. Detta hade skett för sexton år sedan. Hans enda barn var nu den tjugoåriga dottern Hermione. Hon var hans glädje och stolthet, medhjälparinnan i hans arbeten, tröstarinnan i hans mörka ögonblick. Han hade själf med förkärlek ägnat sig åt hennes uppfostran, och måhända var det detta, som i flickans jungfruliga själ inlade det drag af manligt allvar, som hon ägde. En syn af lugnt, antikt behag skulle det varit, om någon vid inträdet i arkontens aula, i ramen af pelare, marmorbilder och blomsterfyllda vaser sett en grupp, bildad af honom och henne: han, den tankfulle majestätiske mannen lutad öfver flickan, med sin arm kring hennes hals, granskande den plan, som hon med ritstiftet i handen visade honom, till någon byggnad, någon plantering, eller lyssnande till den allegoriska utläggning, som hon gjort af någon bland de heliga myterna. Ty hon, som han, var svärmiskt tillgifven fädernas tro, och filosofens dotter älskade tankelekar, som till filosofien förhöllo sig som skaldens tolkning af en blommas natur förhåller sig till vetenskapsmannens.

Efter Ädesios, som tidigt lämnade Athen, vardt Krysanteus den »gyllene länken i platonismens kedja». Krysanteus föreläste nästan dagligen i Akademias trädgård för ett ännu tämligen talrikt antal lärjungar, dels Athenare, dels främlingar från skilda delar af världen. Hans

filosofiska system, som afsöndrat mycket af Jamblikos' teurgiska tillsatser, gick tillbaka till Plotinos, men anknöt till en tankeföljd af denne en riktning på den yttre världen, som annars var främmande för nyplatonismen och skenbart stridande mot hans ande. Krysanteus själf tycktes erkänna denna stridighet genom ett yttrande, som han ofta fällde: — när jag blir sextio år gammal, vill jag draga mig tillbaka inom mig själf och försänka mig i åskådningen af Gud.

Krysanteus' filosofiska system återfinnes ej i någon bok, ty han utgaf aldrig dess enskilda delar i skriftligt sammanhang. Men hans lära och undervisning bar en världshistorisk frukt i en af hans lärjungar — Julianus.

Julianus hade under tvenne tidpunkter af sitt lif åtnjutit hans undervisning. Den gamle filosofen Ädesios skref en dag till Krysanteus:

»Lämna ditt Athen och kom till mig! Intet får hindra dig att uppfylla min bön! Jag är själf för gammal, och min jord har förlorat sin alstringskraft, men i din vill jag nedlägga ett ädelt frö, som skall uppspira till ett träd och öfverskygga jorden. Jag vardt i dag icke litet förvånad, när den unge Julianus steg öfver min tröskel. Du känner, huru han blifvit uppfostrad af sin faders mördare. Biskopen Eusebios af Nikomedia har velat göra honom och hans broder icke till furstar, cæsarer och hjältar, icke heller till människor, utan till kristianska helgon. Macillums fästningsmurar, inom hvilka de stackars barnen tillbragt sitt lif, understödde hans bemödanden. Och hvem anade annat än att de lyckades? Julianus såväl som Gallus knäböjde ju för munkar, kysste eremiters trasor och föreläste evangeliet inför den kristi-

anska församlingen i Nikodemias storkyrka! Nåväl, Gallus är sådan man velat göra honom. Han är kristian — af samma halt som Konstantius och Konstantinus. Men då Julianus i dag inträdde under mitt tak, omfamnade han mig med tårar i ögonen och sade, att han längtat efter mig, ty mitt namn hade genom Macillums murar trängt till hans öra. Han framtog bok efter bok ur mitt bibliotek och upprepade med hänförelse deras författares namn. Jag förstod honom icke i början. Du vet, att Eusebios understödde kejsaren, när denne utrotade sin släkt, endast skonande dessa barn, Gallus och Julianus. Men jag trodde, att Eusebios' brottslighet var för Julianus okänd. Så var det icke. Det erfor jag, när Julianus fattade min hand och sade: »Jag hatar kristianerna. Han, som undervisade mig i deras lära, ryker af min faders blod. Jag kastar nu till dina fötter den mask, som dolt min afsky för honom och dem alla. Han ville intvinga min själ i de formler, som han och hans likar pånödga världen. Nu är jag fri. Ädesios, jag känner desse präster, som på sina kyrkomöten föreskrifva än på det ena, än på det andra sättet, hvad kristianerna skola tro. Det är en gräslig samling af blodsmän, ränksmidare, hycklare och dumhufvuden. De sönderslita världen och hvarandra i tvister om ord utan mening, men det hvari de alla öfverensstämma är det jag mest afskyr: alla bannlysa de förnuftets frihet, alla lära de, att härskarens makt och folkets träldom äro af Gud. Friheten är försvunnen ur verkligheten, men dessa människor förneka henne äfven i tanken. Ädesios, nu är jag herre öfver min tid. Jag älskar mina fäders tro och republikens ärofulla minnen. Vill du undervisa mig i Platons vishet och i myternas

mening? Vill du vara mig en fader, eftersom jag är fader- och moderlös?» — Så talade Julianus. Han stannade intill aftonen i mitt hus. Han är en eldsjäl, men hans eld brinner med jämn låga, som lofvar varaktighet. Han är en yngling, uppfylld af stora krafter. Hans natur är mild, älskvärd och glad, men af hans öde blandad med främmande beståndsdelar. Kom till honom, Krysanteus, och rena hans själ från hat och bitterhet! Lär honom glömma hvad han lidit, men älska med förstånd och hjärta, hvad han nu endast älskar med hjärtat! Jag passar icke för honom. Jag kunde fördärfva ett så härligt verk, om jag fattade det med mina darrande händer. Min tunga är kylig och vanmäktig af ålder. Men till honom måste man tala med en eldtunga. Bör icke han, som älskar sanningen, höra henne i hennes segerkraft? Böra icke dessa minnen, som han älskar, upplifvas för honom i deras härlighet? Ve, om min ålders köld skulle dämpa hans låga! Nej, jag passar ej mer för honom. Du skall komma, min Krysanteus, och i Julianus skapa en framtid. Jag har sagt Julianus, att jag öfverlämnar honom åt dig, och vi vänta båda, att du skall komma.»

Krysanteus hörsammade kallelsen. Han infann sig i Efesos, där Julianus nu på kejsarens befallning vistades. Den unge furstens steg bevakades af spejare. Kejsaren höll kunskapare i hans omgifning, och Eusebios var mån, att hans lärjunge icke skulle råka i umgänge med nyplatonske filosofer. Två sådane — de mest fruktade för sin vältalighet och glansen af sin rena vandel — Maximos och Libanios voro förvisade från Efesos. Endast lönligen och nattetid kunde för den skull Julianus och Krysanteus hålla sina möten. Men dess oemotståndligare

lockade de ynglingen. Han jämförde Eusebios, Konstantius' onde ande, själen i hofkabalerna och kyrkotvisterna, hvars hand dröp af blod och hvars tunga af hyckleriets salfvelse, han jämförde denne sin lärare i kristna religionen med den hedniske filosofen, hvars väsen bar den klara prägeln af en ande, som i forskning och lefnad harmoniskt sträfvade till skönhetens och sanningens urkälla. Den luft, han andades i Krysanteus' närhet, var en rusande: det var de höga minnenas, skaldekonstens, filosofiens och mystikens. Sina egna tankar återfann han här, men icke som enstaka tankar, utan nödvändiga lemmar i en förnuftets tempelbyggnad: han kunde se fotstället, hvarpå de hvilade, arkitraven, som de buro. Krysanteus lärde ynglingen förakta vällusten och glädjas öfver sin dödlighet som villkoret för en högre tillvaro. Julianus var på en gång skarpsinnig och svärmisk. Båda dessa riktningar voro äfven nyplatonska filosofiens — den antika forskningens sista titaniska ansträngning att storma himmelen. Allt förenade sig att öka Julianus' hänförelse: lärarens personlighet, lärans skaplynne, som ur dialektikens klarhet förde genom mystikens hänförande halfdager in i teurgiens aningsfulla mörker, ja äfven det sätt, hvarpå hon framställdes, då hon endast med sin kraft ville öfvertyga. Deras hemliga sammankomster fortgingo flitigt i tre månader. Därefter återvände Krysanteus till Athen, kvarlämnande hos sin lärjunge outplånliga känslor af vördnad och kärlek.

Två år därefter timade, att Gallus, som af Konstantius fått värdigheten af Cæsar, föll offer för sin gynnares vilda misstänksamhet, ökande hekatomben af fränder, som denne slaktat. Gallus hade ockrat med sin korta styrelse-

tid för att hinna förvärfva ett rykte värdigt Caligulas och Neros. Hans bror, den för statssaker alldeles främmande Julianus, vardt endast på Konstantius' gemåls förbön räddad och skickad från hofvet till Athen. Han hörde sin förvisningsdom med hemlig glädje. Under sin vistelse i Athen var han Krysanteus' gäst och för andra gången hans lärjunge. Sex månader, de lyckligaste i Julianus' lif, hade han tillbragt i vishetsgudinnans stad och Akademias lund, då en kejserlig befallning nödgade honom återvända till hofvet, som då vistades i Milano. Från den tiden hade Krysanteus icke återsett sin älskade lärjunge, men världen uppfylldes snart med dånet af hans bragder. Julianus i spetsen för Galliens legioner hade slagit de allemanniske barbarerna i flere blodiga drabbningar. Hans ära hade väckt Konstantius' afund. Hofvet gycklade förgäfves öfver »den skäggiga apan, som lärt krigskonsten af Krysanteus i Athens trädgårdar». Hånet förstummades af nya stordåd. På slagfältet vid Strassburg knäböjde sju germaniske konungar och tio furstar för sin besegrare, den skäggige filosofen. Några dagar därefter slog samme filosof Frankernas konungar och räddade Gallien för denna gång från öfversvämningen af deras vilda skaror. Under de två följande åren förtalde ryktet tid efter annan om nya segrar, som Julianus tillkämpat sig i hjärtat af barbarernas eget land. Nu var måttet af Konstantius' afund och farhågor rågadt. Han beslöt att afhända den unge hjälten hans här och Gallien dess försvarare. Julianus' legioner fingo uppbrottsorder till — Persien! Hela Gallien genljöd af ett samfäldt ångestrop, ty barbarerna stormade åter mot dess gränser, och kejsarens befallning bortryckte dess hägn och värn.

Legionerna gjorde uppror och utropade sin älskade fältherre till kejsare. Historien, då hon förtäljer dessa dagars tilldragelser, lämnar Julianus fri från hvarje fläck. Konstantius tillbakavisade hvarje bön om försoning. Då vår berättelse börjar, är Julianus i spetsen för sina fåtaliga, men segervana trupper på tåg emot Konstantinopel. Konstantius samlar österlandets alla stridskrafter kring sin hotade tron. Kriget, som förestår, är ej endast ett krig mellan Julianus och Konstantius. Det innebär långt mer. Världen skälfver af hopp och fruktan. Julianus har öfverlämnat sig »i de odödlige gudarnes hägn». Han har offentligt afsagt sig kristendomen. Den säd, Krysanteus sådde, har skjutit upp i dagen. Kriget står mellan den antika bildningen och kristendomen. Två tidsåldrar skola sammanstöta med vapen i hand.

Och frågan, som Krysanteus vill förelägga oraklet, är denna: *Skall Julianus eller Konstantius segra?*

FEMTE KAPITLET.

Hermiones natt i templet.

En kulen dag följde på den, som sett Athenaren och hans dotter anlända till Delfi. Himmelen var tung af moln. Mot kvällen föll regn i strida skurar, och från korintiska viken blåste en häftig sunnan in i dalen, som öppen mot söder fångade och i allt smalare svängrum mellan sina väggar inprässade vindstötarna, tills ett lodrätt fjäll stängde deras väg och tvang dem till kamp mot sina påträngande efterföljare. Sålunda danad till tummelplats för vindarne, är den delfiska nejden ryktbar för de stormar, som icke sällan under höst- och vintertiden rasa där. En sådan storm, förtälja häfderna, tillintetgjorde en gång en svärm af galliske barbarer, som ditlockats af helgedomens vidtberyktade skatter.

Orakeltemplet hvilade på en fjälltrappa, som skyddades af höga klippor mot sunnanvinden. Utanför stridens värsta tummel hörde man där hans vilda dån, när vindarne brottades emellan de stängande bergen och instormade i de trånga skrefvor, som öppnade dem en utflykt mellan branterna.

Sådan var kvällen, då Hermione, efter fulländade reningsceremonier, leddes af sin fader till Apollons tempel att där tillbringa natten. Hon var lagerkransad och iklädd en pytisk prästinnas dräkt.

Krysanteus kände hennes hand darra i sin. Han stannade och sade: — Låt oss återvända!

Han lyssnade till vindens toner och upprepade: — låt oss återvända!

Hermione såg upp mot templets, af kvällens mörker omlägrade kolonnad, hvaröfver de jagande molnens jätteskuggor skymtade. Hon tvekade. Men då Krysanteus lade sin arm kring hennes lif och gjorde en rörelse för att vända om till Herakleons bostad, reste sig den andaktsfulla känsla, som dagens botöfningar och böner lämnat i hennes barm, och segrade, i förening med tanken på deras ärende, öfver en ännu icke fullrustad rädsla. Hon svarade:

— Den gudamakt vi nalkas är ljuset, som älskar människorna. Och du, min fader, vakar ju i natt, tänker på mig och kommer vid första morgongryningen att hämta mig? Nej, må det ske hvad vi beslutit! När jag öfvervunnit intrycket af det ovanliga, är jag lugn.

De fortsatte sin väg. Vinden lekte med Hermiones lockar, medan hon vid sin faders hand steg upp för tempeltrappan och genomskred den med doriska pelarrader smyckade försalen. Här skimrade dem till mötes ett svagt ljus genom den halföppna dörren, som förde till helgedomens inre.

Ett helleniskt tempels *naos* — det inom försalen belägna rummet, byggnadens medelpunkt, hvari gudabilden stod — var alltid omgifvet af murar utan fönster, och i

de flesta fall öfvertäckt, isynnerhet där de religiösa bruken såsom här buro en hemlighetsfull prägel. Rummets enda öppning var således dörren, som alltid vette mot öster, för att mellan försalens pelare insläppa den uppgående solens strålar. Där man ej föredrog den mystiska skymning, som måste råda på ett sådant ställe, brunno kandelabrar dag och natt på gudens eller gudinnans altar.

Det delfiska orakeltemplets naos var ursprungligen deladt i två delar med ett gyllene galler, framför hvilket de frågande, när de, kransade, under trumpeters klang inträdde i helgedomen, skulle afvakta Pytians svar. Bakom gallret var det allra heligaste: den profetiska hålan med den öfver henne ställda trefoten, samt Apollons bild omgifven af lagrar. Nu var gallret längesedan borttaget af roflystna händer. När Hermione uppslog sin blick, såg hon, i det matta skenet från en enda taklampa, en pelarsal, hvars bakgrund förlorade sig i mörkret. Skymningen ökades af välluktande dimmor, som uppstego ur rökelsekar mot pelarens kapitäler och sväfvade som ljusblå skyar under taket. Lampans sken samlade sig på Apollons drag och visade dem i en mild, förklarad skönhet.

Krysanteus förde Hermione till trefoten. Hålan täcktes af en marmorhäll, i hvars midt var en öppning. Flickan ryste, ty hon nalkades verkstaden för en demonisk makt. I hennes fantasi uppstod Pytians bild, profetiskt rasande, med skälfvande lemmar, rullande ögon, skummande läppar. I detta ögonblick tröstade det Hermione, att de profetiska ångornas källa var försinad. Hon satte sig på trefoten. Hennes anlete var blekt som marmorbilden, mot hvars fotställ hennes hufvud dignade tillbaka. Krysanteus räckte henne skålen, som Herakleon fyllt med

Kastalias vatten och ställt på altaret. Hon drack den kyliga, ingifvelsebringande drycken. När Krysanteus emottog skålen, möttes deras blickar. Hermiones var matt och glanslös. Fadern upprepade: låt oss återvända! Men flickans läppar krusades af ett ansträngdt småleende. Hon vinkade med handen till tecken af sin beslutsamhet. Därefter lade hon armarne korsvis i sitt sköte och slöt sina ögon.

Hon hörde faderns steg, då han aflägsnade sig öfver marmorgolfvet. Hon hörde dörren stängas och nyckeln omvridas i låset. Hon var ensam.

Då Idéen, en himmelsk uppenbarelse, nedsteg i Platons själ, lades grunden till en mäktig och genomgripande omhvälfning i den mänskliga tankevärlden. Människan upphörde att vara stoft och världen blott en byggnad af atomer. Materien förvisades ur verkligheten till möjlighetens skuggrike. Allt förandligades: naturen, människan, gudarne. Allt dallrade som etervågor kring den för medvetandet uppgångna ursolen. Men enheten, som vunnits mellan det sanna varat och sinnevärlden, var snarare en siaretanke än frukten af den stränga forskningen. Idéernas värld, den sanna, fastän funnen, låg i ett oupphinneligt fjärran — och tviflet, forskningens negativa element, helt nära. Huru varda förvissade om vår kunskaps sanning? *Äro* våra satser sanna, så hvar finnes pröfvostenen, hvarmed det kan ådagaläggas? Tviflet födde oro, oron en längtan att frigöra sig därifrån. Man ville en sanning, oåtkomlig för tviflets inkast. Men denna sanning visar sig oupphinnelig för den blotta förståndskunskapens slutledningar. Hon finnes endast, sade Greklands siste filosofer, ofvan sinnevärldens förvirrande sken, ofvan

förståndskunskapen, ofvan förnuftet och alla begreppsbestämningar, i det begrepps- och formlösa, där världsanden inströmmar i den enskilde människoanden. Vill du tillägna dig det gudomliga, vill du skåda sanningen anlete mot anlete, så undertryck allt hvad som är sinnligt, allt hvad som är ditt egna och för dig egendomliga, allt hvad som gör dig till ett enskildt väsen, skildt från det ena och allmänna, utplåna ur din själ hvarje tanke, hvarje känsla, hvarje bild, hvarje viljeyttring! Då, endast då kommer du till åskådningen af det ena, öfversinnliga, obegripliga. Intet står då emellan den skådande själen och det skådade gudomliga. Den skådande och det skådade äro ett. Sanningsletaren är vorden ett med sanningen. Detta tillstånd, hvari själen icke längre lefver sitt eget lif, utan världsandens, världsförnuftets och i sig upptager dess vishet, dess förutseende, dess obundenhet af tid och rum, på samma sätt som magneten genomströmmas icke af egen, utan en allmän kosmisk kraft, — detta tillstånd är ett af högsta hänförelse: extasens. Extasen, sade nyplatonikerna, är formen för det högsta vetandet: den omedelbara åskådningen. Musiken, bönen och kärleken äro krafter, som förhjälpa den sannings- och renhetsälskande själen till grannskapet af det himmelska; det öfriga måste hon själf göra genom att försänka sig i fullkomlig overksamhet, genom att bilda sig till ett tomrum, hvari det gudomliga rent och omängdt af mänsklig sinnlighet inströmmar.

Grekiska filosofien, man finner det af denna antydning, led genom nyplatonikerna samma omdaning, som den antika byggnadskonstens minnen genom medeltidens byggmästare. Platons tanketempel med dess ljusa pelar-

gångar vardt genom en kedja af förvandlingar till en byggnad med genombrutna fönster, målade af mystiken, och spetsbågar, spända af himmelsk längtan.

Då under den stormiga natten Krysanteus' dotter, ensam i det hemlighetsfulla templet, nedsjunken på Pytians trefot, slöt sina ögon, hvilande armarne i sitt sköte och hufvudet mot siaregudens fotställ, afvaktade hon det profetiska måttet af extasen, det lägre, för vanliga människor upphinneliga hänförelsens tillstånd, i hvilket själen, sväfvande öfver det medvetslösas haf, men ännu ej försänkt i dess djup, skådar med världsharmoniens förutseende öga det hon vill röna.

Man skall en gång kunna redogöra för de lekamliga företeelser, som ledsaga det extatiska tillståndet: för vissa nervflätors öfverretning, andras förslappning. Men extasen själf — hvem förklarar honom och hans häpnadsväckande andliga fenomener? Huru märkvärdigt! Femton århundraden hafva vandrat öfver den siste helleniske filosofens graf och släktets forskande ande har härunder kämpat mången väldig strid, men den dag, som i dag är, står tänkaren åter framför samma företeelse, och nittonde århundradets teistiske filosof, mannen på höjden af sitt tidehvarfs vetande, nödgas i extasens väsen se nästan detsamma, som de gamle hedningarne Plotinos, Jamblikos och Krysanteus före honom!

Skall Julianus eller Konstantius segra? Hvar är Filippos, min försvunne broder? Inom dessa frågor — den senare af flickans hjärta, utan föregången öfverläggning, sällad till den förra — sökte Hermione samla sitt medvetande. Om någon i denna stund inträdt i orakeltemplet, skulle han vid foten af Apollons bild skådat

en annan, blek, orörlig och skön som han. Vinden suckade mellan försalens pelare. Stormens brus förnams som en dämpad klagan genom de tjocka murarne. Hermione ville icke höra det. Hon bjöd sitt öras nerver dö. Hon såg i tanken ännu den skumme tempelsalen, de skymtande pelarne, den hvirflande rökelsen, och lampskenet smög som ett matt, mörkrödt skimmer genom hennes ögonlock. Hermione ville icke se det. Hon bjöd synens känseltrådar och den härmande inbillningen domna.

Så under viljans kamp med sinnena samlade sig oräknad minut till minut. Då genomflög henne brådsnabb en tanke på ansiktet, som skådade öfver hennes, Apollons ansikte, detta oföränderliga, som i århundraden stirrat såsom nu. I denne tanke kom något rysligt, förenad som han var med minnet af ställets demoniska natur och ensamhetens känsla. I och för sig kan ensamheten, djupt och plötsligt känd, verka öfverväldigande på människan. Hermione flög upp från Pytians trefot. Hon darrade och gömde ögonen i sina händer. Fantasien föregycklade henne, att marmorbilden lämnat sitt fotställ och stod med de orörliga ögonen riktade mot hennes. Hon vågade ej se. Tystnaden skrämde henne, men hvarje afbrott i tystnaden skulle isat hennes blod. Så stod hon, väntande på styrka att kämpa mot sin rädsla. Och denna styrka vann hon i tanken på sin far. Hon öppnade ögonen. Allt var ju som förr: gudens bild hade ej lämnat sin plats, lampan tycktes sprida ett klarare sken, rökelsekaren en mildare doft. Krysanteus' dotter förebrådde sig sin kvinnliga räddhåga. För att härda sig mot dess återkomst betraktade hon länge Apollons drag och vandrade därefter med fasta steg igenom tempelsalen. Hon besåg

de votivtaflor och troféer, som ännu smyckade väggarna, de altaren och trefötter, som ännu stodo mellan pelarne. (Konstantius' och hans gunstlingars nit hade nämligen hittills skonat sådana templets tillhörigheter, som ej voro af guld eller silfver). Hon trefvade på dörrarna, som hon fann i bakgrunden, ledande till opistodomen och de små sanktuarierna på hvar sin sida om denna. Därefter återvände hon lugnad, satte sig på trefoten och slöt ånyo ögonen.

Timmar förflöto, medan Hermiones vilja kämpade en ny, ändtligen segerrik strid med sinnena. Stormen hven som förut kring den gamla byggnaden, men hon hörde det icke mer. Ögonlocken med deras mörka fransar lågo stelnade, blåhvita och ogenomskinliga öfver sina ljus. Lemmarne voro styfnade som ett liks, hela organismen död för den yttre världen. Men inom det förstenade skalet lefde ett medvetande, som troget och eftertänksamt följde skiftena inom sig själf. Detta är eget för det tillstånd, som föregår extasen, såsom Jamblikos*) skildrar det och sådant det uppenbarar sig i den närskylda magnetiska sömnen, likasom någon gång i skendöden.

Den första känsla, som efter viljans slutliga seger inställde sig, var en smärtsam. Hermione kände sitt hufvud sammantryckt som med ett järnband. Men smärtan upphörde ögonblickligt och efterträddes af ett underbart färgspel. Hjärnan var förvandlad till en eldfontän, som kastade stjärnkaskader af bländande prakt, i hvilka alla färger sammanflödade eller blixtsnabbt aflöste hvarandra.

---

*) I ett verk, bevaradt åt eftervärlden.

Småningom bleknade färgspelet och efterlämnade ängslande mörker. Detta varade länge, men genomskimrades slutligen af ett mildt sken från trakten under hjärtat. Tankar och känslor strömmade ur den förmörkade, doft arbetande hjärnan ned till denna punkt, och sedan medvetandet där samlat sig, utvidgades dess gränser öfver en värld.

Hermione tyckte sig sväfva på en dimma genom oändliga rymder. Himmelen hvälfde blå och ren omkring henne, luften, som hon andades, var rusande. Dimman sänkte sig och lämnade Hermione på smaragdgröna ängar. Klippor, på hvilka ljusa skyar hvilade, reste sig i bakgrunden. Mellan dem brusade ett vattenfall ned emot en flod, som bred och majestätisk genomflöt dalen. Alla föremål, äfven de mest aflägsna, begränsades af klara linier. På floden sväfvade en båt, som hastigt nalkades. En yngling satt lutad öfver relingen och blickade ned i vattnet. Hermione såg hans anletsdrag, och hennes hjärta igenkände den älskade brodern.

Hon ville ropa honom, men rösten bortdog klanglös, som om luften här varit för eterisk att bära tyngden af ett mänskligt ord. Hon ville sträcka armarne efter honom, men kunde det icke. Det var, som om denna fruktlösa ansträngning inverkat på taflan omkring henne.

Färgerna bleknade, föremålen upplöstes i dimmor.

Filippos, hvar är du? O, kom, kom till din fader och syster!

Var det denna bön, som omskiftade taflan till hvad hon vardt? Ur dimmorna framstod Tripodgatan i Athen. Hermione var förflyttad utanför sin faders hus. Gatan vimlade af människor. Hermione spanade i folkmängden

efter sin broder. En aning sade, att han skulle komma. Då såg hon nalkas ett tåg af kristianske präster. I spetsen på en mula red biskopen af Athen. Denne man gjorde i drömmens som i verklighetens värld ett obehagligt intryck på Krysanteus' dotter, och hellre än att förlänga det, vände hon sig om och gick in. Men då hon genomskridit vestibulen, stod hon icke i den välbekanta aulan — hon såg ett gult sandfält, som utsträckte sig till synranden. Solen glödde däröfver med odräglig hetta. Helt nära flickan låg en purpurmantel, hvars veck förrådde en under honom dold kropp, och bredvid manteln en spira, halft jordad i sanden. På afstånd sprängde en skara ryttare bort på snabba hästar. De buro höga mössor och ringbrynjor, och bågen hang öfver deras axlar.

Äfven denna tafla upplöstes i dimmor. Hermione förnam genom dem ett buller och sorl af röster, som förskräckte henne och återkallade henne närmare verkligheten. Hon såg sig åter på Pytians trefot. Apollons bild lutade sig ned och omslöt henne med sina kalla armar. Men bildens anletsdrag voro icke mer desamma: de voro en ynglings, som Hermione länge velat glömma.

— Karmides! ropade hon och flög upp från stolen. Hennes ögon öppnades. Allt var i sitt förra skick. Men var det ett genljud från den värld hon lämnat? — utanför tempelporten hördes ett buller, blandadt med människoröster. Var det stormen, som brusade därutanför? Nej, dörren skakades af tunga, afmätta slag, rösterna talade som vinden ej kan tala. Hermione lyssnade, for med handen öfver sin panna, sina lockar, sin dräkt. Hon såg lagerkransen, som smyckat henne, ligga vid sin fot. Hon öfvertygade sig, att hon icke drömde. Förskräckelsen

fattade beslut för henne: hon ilade till rummets bakgrund och dolde sig bakom ett altar. Dörren öppnades, flere skepnader inträdde. Hermione såg det och pressade händerna mot sin skälfvande barm.

— Fort människa! In! Ha, jag tror du är mörkrädd, hördes en röst bakom den förste, som tveksamt inträdde med en lykta i handen.

— Här brinner en lampa, här brinner rökelse, fortfor samma röst, hvars ägare vid sidan af en bland följeslagarne tog några steg framåt i salen, medan flere andre skockade sig vid dörren.

— Tillåt mig upplysa, svarade denne, — att här ännu lär finnas en gammal präst. Det är förmodligen han, som med iakttagande af gamla vanor...

— Nåväl. Tänd en fackla! Det är skumt i djäflanästet. Mer ljus!

Kort efter att denna befallning var gifven, ökades belysningen med det röda, rökiga och flämtande skenet från en hartsfackla.

Altaret, bakom hvilket Hermione flytt, stod i skuggan af en pelare. Flickans blick var med obeskriflig ångest fastnaglad vid uppträdet framför henne. De främmande männen voro alla höljde i kapuschonger och väpnade. När en mantel föll tillbaka, bröts fackelskenet mot ett svärdfäste. Han, som nyss talat, var synbarligen den förnämste. Han var af medelmåttig höjd, hans rörelser häftiga och befallande. Hans ansikte och vapenskrud doldes af kappan.

— Ha, ha! skrattade han, och hans röst ljöd ihålig och ohygglig, — vi vilja se, hur det förhåller sig. Apodemius och Eusebius, I ha'n på skändligt sätt plundrat

Apollon. Rubb och stubb! Bilden, bilden menar jag. *Han själf!* Vi skola se, om *han* finnes.

— Rask gärning! fortfor mannen, i det han gick fram till Pytians trefot och sparkade omkull den. — Hit, karlar, och lyften undan stenen! Fort! Vi vilja se, om Apollon . . . Vi vilja styrka, att de äro lögner, alla dessa sägner . . . Hur var det, Osius? Du sade, att en präst ännu lefver här?

— Ja, *domine,* svarade den tillfrågade med en djup bugning.

— Vi skola vid tillfälle lägga honom på sträckbänk. Här *måste* ännu finnas gömda skatter. Anteckna min tanke, Eusebius, så att vi icke glömma honom! . . . Hvad? Ären I förlamade eller huru? Kunnen I ej lyfta en så usel tyngd, I slafvar? Osius, du nye Goliath, hjälp dem att öppna porten till underjorden!

Sedan mannen, som nämndes Osius, förenat sina krafter med de andres, lyckades de skjuta åt sidan den häll, som täckte den pytiska hålan.

— Osius, fortfor han, som kallats dominus, — du är en Stentor och din röst en rycktråd genom tio tusen palatiner, uppställda i slagordning. Nåväl, väck nu Apollon! Ropa, ryt, ty kanske sofver han eller är han död!

— Herre, hvad är din vilja?

— Dumhufvud! Galning! Begriper du ej, att det är ett infall? Ett härligt infall vid alla änglar! Så, bort till hålan, lägg dig vid randen och ropa ned i helvetet: Apollon!

— Du skämtar väl icke, herre?

— Ve dig, om jag skämtade! Skynda!

Osius nalkades åter hålan, som nu gapade med bre-

dare svalg. De öfrige männen makade sig mot dörren, likasom rädde för hvad komma skulle. Deras herre drog kapuschongen tillbaka, kanske för att höra bättre, och lät fackelskenet fritt falla på sitt dystra, gulbleka, skarpt präglade ansikte.

Osius såg ned i det svarta djupet och sade snarare än ropade: Apollon!

— Högre! röt den gulbleke. — Skurk, hvar är din röst?

— Apollon!!

Ropet, som denna gång gjorde heder åt den nye Stentor, vardt hvad måhända ingen af de närvarande väntat — besvaradt. Ur jordens innandömen uppstego ljud, dofva som bullret af en aflägsen åska. Det var som om en här af demoner, bundne i grottorna där nere, hade vaknat till medvetande af sina kedjor och suckande undrat, hvem som störde deras hvila. När det underjordiska bullret upphört, rådde djupaste tystnad i templet. Skepnaderna stodo som förstenade. Endast Osius visade tecken till lif, ty han ryggade tillbaka från djupet, vid hvars rand han stod.

— Bah! utbrast slutligen den gulbleke, — det var genljudet af din röst, Osius, och ingenting annat. Man säger, att det finns milslånga gångar och salar där nere. *Den* rösten siar icke. Hallå, fortfor han och steg intill hålan, — hallå, du där nere, hvem än du är, hvad säger du om förrädaren Julianus? Svara!

Samma dofva, underjordiska buller rullade än en gång under deras fötter.

— I hören! Inga fattliga ord! Endast mummel, mummel, äfven då det gäller afgrundens bäste vän. Först

talade han flödande hexametrar, denne Apollon, så vordo hans verser något knaggliga, så nedlät han sig till prosan, skaldeguden, och nu — mummel!

— Hur hans tunga flödar af hädelse, tänkte Osius och kanske flere af de närvarande. — Vi äro kristianer, men böra dock icke reta de hedniska makterna.

— Apodemius, hvad synes dig om det här skämtet? frågade den gulbleke skrattande.

— Renaste attiska salt, o herre!

— Förtjänar det icke fortsättas?

— Din nåd bereder oss ett gränslöst nöje.

— Orakelboken, hvar är hon?

— Förmodligen i något af sanktuarierna.

— Fort dit! Följen mig!

— Vid Gud, han rörde ögonen och vinkade med handen, hviskade en af de väpnade till en annan.

— Hvem, hvem?

— Apollon . . . bilden menar jag.

— Ah! Detta ändar icke väl. Och jag . . . jag såg något hvitt skymta där borta vid pelaren. Må Gud och hans änglaskaror bevara oss!

Han nickade åt den punkt, där Krysanteus' dotter, mer död än lefvande, låg nedsjunken bakom det skyddande altaret.

De män, som hviskande fört detta samtal, medan de följde de öfrige bort mot opistodomen, buro under sina kappor gardescenturionernas lysande vapendräkt.

Man stod framför det ena sanktuariet. Med tillhjälp af sitt korta romerska svärd lyckades det Osius bända upp den murkna dörren, innan den gulbleke hunnit mer än en gång stampa i golfvet af otålighet.

— Närmare med facklan! ljöd den bjudande rösten inifrån sanktuariet. — Skatter finnas här inga. Eusebius och Apodemius, jag säger er än en gång, I ha'n plundrat skamlöst . . .

— Herre, här är fyndet!

— Ha, låt se! Idel lösa blad! Och hvilken massa sedan! Apollon har hunnit hopa flere lögner än jag trodde på sitt samvete. Tag handen full, Eusebius. Det är nog för det skämt vi vilja anställa.

Männen utträdde åter ur sanktuariet. En af dem bar i handen en mängd blad, på hvilka forntida orakelspråk, gifna af den delfiske Apollon, voro upptecknade. Man hade förvarat dem med samma omsorg som de sibyllinska utsagorna. Men de voro icke sammanbragta i rulle- eller kodexform. I öfverensstämmelse med ett uråldrigt, för heliga skrifter gällande bruk hade man samlat dem i ett skick, som skulle påminna om deras tillkomst och oberoende af hvarandra, kanske äfven om de mytiska sibyllornas sed att skrifva sina spådomar på löf, som de enligt skaldernas skildring kastade i floden eller spredo för vinden.

När gruppen åter stod under lampan, hvars sken var stadigare än det flämtande blossets, aftogo på befallning två af männen de hjälmar, de buro under kapuschongen och framräckte dem att fyllas med de ur sanktuariet röfvade papperen.

— Begripen I mig nu? sade den gulbleke med ett ihåligt skratt. — Vi skola fuska i kläromantien. Du, Eusebius, drager ur Marcellus' hjälm för Julianus . . .

— Anatema öfver hans namn! mumlades i korus.

— Och jag drager ur Osius' för mig själf. Apollon,

hvarhelst du är, i Olympen eller helvetet, så manar jag dig nu att styra våra händer till det rätta! Har du någonsin uppenbarat, hvad tiden bar i sitt sköte, så gör det nu!

Den gulblekes ton förrådde i detta ögonblick allt annat än skämt. Han mumlade mellan tänderna en besvärjelseformel, stack därefter handen i Osius' hjälm och framdrog en pergamentlapp. Eusebius gjorde detsamma ur Marcellus' och räckte det på slump fångade papperet åt sin herre.

Den gulbleke genomögnade först det för Julianus af lottningen bestämda orakelspråket, och dragen i hans dystra ansikte tycktes stelna — därefter det, som skulle gälla för honom själf. Hans omgifning betraktade honom med yttersta oro. Det dröjde några ögonblick, innan han öppnade sin mun och sade med matt röst:

— Eusebius, din arm!

Eusebius skyndade att stödja den vacklande.

— Konstantius, min herre och kejsare, utbrast han.

— Det är ingenting. En plötslig matthet. Den häftiga ridten har medtagit mina krafter. Vänner, låt oss gå, tillade han efter en paus. — Ingen dödlig må veta, att jag varit här! Innan jag nedlägger mitt hufvud, skall detta djäflanäste vara rifvet till sina grundvalar.

Konstantius, ty det var han, romerska rikets kejsare, Konstantinus' son, lämnade templet, stödd på sin kammarherre Eusebius' arm, omgifven af sin svit. I Apollons lund väntade deras hästar. En half timme därefter hade de den delfiska dalen bakom sig. Några dagar senare mönstrade han i Antiokia den här, med hvilken han dragit från persiska gränsen för att möta Julianus. Med

undantag af hans närmaste förtrogne visste ingen, att han under dessa dagar lämnat sitt palats.

När Krysanteus vid pass en timme efter ofvan skildrade uppträde, i den första morgongryningen, nalkades templet, fann han sin dotter sittande på trappan till försalen, med hufvudet lutadt mot en pelare, och de mörka lockarne, fuktade af morgondaggen, spridda af vinden, svallande öfver marmorbleka kinder.

SJETTE KAPITLET.

Prokonsuln i förlägenhet. I biskopliga palatset.

— Klart som dagen, eller huru, lysande och ädle herre? Har jag icke tydligt ådagalagt, att Athanasios är sofist eller snarare alldeles icke sofist, utan sämre än en sofist, ty sofisten gör dock skenbart riktiga slutledningar?

Denna fråga utgjorde en af länkarne i ett samtal eller en samtalsvis hållen föreläsning, som en vacker afton ägde rum i tepidariet till det guld- och marmorskimrande badhus, som Herodes Attikos hade skänkt Athenarne. Tepidariet var en med marmorgolf, väggmålningar och kasetteradt tak smyckad, dunkelt upplyst sal, i hvars vällustigt varma, af vällukter mättade luft badgästerna uppehöllo sig, innan de gingo till varmvatten- eller svettbadet, och dit de sedan återvände för att undergå de mångfaldiga gnidningar, som utgjorde badets sista och högsta njutning. Personen, hvars fråga vi här återgifvit, stod insvept i ett lakan och demonstrerade — än med högra pekfingret vid sin långa och tunna näsa, än ritande med samma finger dialektiska kretsar i sin vänstra hand — framför en liten tjock figur, som afklädd hvilade på en af salens med svällande kuddar försedda bronssoffor, omgifven af slafvar,

hvilka ur flaskor af kristall och alabaster öfvergöto hans lemmar med oljor och parfymer samt förtrogne med frotteringens alla mysterier fullgjorde dessa med största ifver och ordentlighet.

Den tillfrågade, som dvaldes i badnjutningens sjunde himmel, svarade blott med ett stånkande ljud, som uttryckte på en gång stundens vällust och hans otålighet öfver att störas i den fulla, odelade njutningen af sin kroppsliga tillvaro.

Mannen i badlakanet tydde det grymtande ljudet som ett bifall och fortfor:

— Att Origenes i vissa stycken hyste kätterska meningar är icke blott min enskilda åsikt, utan kan jag i detta fall åberopa Epifanios' vittnesbörd och flere andras. Athanasios rentvår honom förgäfves. En Mor blir icke hvit, om han också nio gånger om dagen toge kallbad, varmbad, svettbad och läte gnida sig med borste och pimsten af alla slafvar i de här välsignade termerna. Moren är och förblir svart, lysande och ädle Annæus Domitius, eller hur?

Ett nytt stånkande och ett otåligt grin till svar.

— Men för att nu återkomma till Athanasios, fortfor den teologiserande badgästen, — så finns väl ingenting löjligare och tillika oblygare än hans påstående, att kyrkomötet i Nicæa, bedröfligt i åminnelse, när det antog ordet homousios, öfverensstämde med och bekräftade de antiokeniske fädernas beslut, som förkastade just samma kätterska ord? Hvad gör nu Athanasios för att reda sig ur denna klämma? Den sofisten säger, att de båda mötena menade samma sak, när det ena antog samma ord, som det andra förkastade. Nu frågar jag . . .

— Nej, nej, nej, fråga mig icke, utbrast Annæus Domitius med en förtviflad ansträngning. — Jag gillar i förväg allt hvad du yttrat och ämnar yttra. Du gör mig en tjänst, om du flyttar dig något åt sidan, ty du ser, att du hindrar mina slafvar i deras förrättning . . . Ack, hvad lifvet är uppfyldt af besvär! . . . Karmides, min ögonfägnad, hvar är du?

— Här, min älsklige prokonsul! svarades från en annan af slafvar omgifven soffa.

Huat hanat haut
Ista pista sista
Domiabo elamnaustra.

— Hvad säger du, min Annæus?

— Ack, jag läser en besvärjelseformel, som min gamla amma nyttjade mot gikt och ledvrickning, men som kanske äfven hjälper mot närgångne pratmakare. Det tål åtminstone att försöka.

Mannen i badlakanet var synbarligen mycket stött öfver denna vändning i samtalet. — Prokonsuln umgås med utsväfvande hedningar, men tål ej, att hans fattige bröder i församlingen nalkas honom på tio stegs afstånd. Han är en half hedning . . . och för öfrigt allt för inskränkt för att begripa teologien, mumlade han till sig själf, i det han med högtidliga steg vandrade fram och åter i tepidariet. Han försvann därefter genom dörren till afklädningsrummet, hvarifrån man snart genom sorlet af röster hörde hans stämma i de spridda orden: Nicæa . . . Origenes . . . Athanasios . . . homousion . . . Antiokia . . . Paulos af Samosata, o. s. v.

Att teologisera var i denna tid både mod och behof. Kyrkomötenas ordtvister skulle icke hafva skakat världen så som de gjorde, om de ej funnit genljud i de oräkneliga folkmassorna. Despotismen hade kväft allt deltagande för statssaker; den nya statsreligionen bannlyst filosofien; litteratur och konst voro döende; hågen för timligt förvärf kolnad genom de inbördes krigen och styrelsens roflystnad. Hvarje kristian måste välja sin plats bland de stridande flockarne, då självfve hedningen ej kunde undgå att spörja efter de orsaker, som förvandlade de stora städernas kyrkor till blodstänkta slaktarhus och förde brandfacklan till de mest aflägsna byar i Paflagonien och Afrika. Endast teologien besvarade denna fråga. Och teologien skulle nu besvara *alla* frågor, som den forskande anden uppställt. I segerfröjden öfver att ändtligen hafva vunnit den första grundval, som filosofien förgäfves sökt i förnuftet själf, uppgingo alla sträfvanden i det enda att med facklan, tänd vid uppenbarelsens ljus, belysa de gudomliga och mänskliga mysterierna. Icke underligt. Tröstlösheten af den förintelse, hvari filosofien upplöst den gamla folktron, hade i millioner människosjälar varit allt för djup, för att icke detta begär skulle framträda med oerhörd styrka. Att sysselsätta sig med teologien var således ett behof för tiden, och där det icke kändes som sådant, var det en modsak. Allt var färgadt af teologien: kejsarens drömmar, hofvets kabaler, skolornas skriföfningar, kvinnornas glam, samtalen på torg och gator, larmet på cirkus, de enskilda tvisterna, de inbördes krigen. Kunde Annæus Domitius med sin gammalromerska trollformel bortmana figuren i badlakanet, så återstodo honom otaliga andra af samma slag, ty de vimlade som mygg, hvar-

helst en anständig kristian kunde sätta sin fot. Och dit hörde äfven badhusen, ehuru månge kristianer förvisade renlighetens hedniska dygd till litanian.

Sedan Annæus Domitius och Karmides genomgått badslafvarnes sista handläggning och nu voro iklädde de dräkter, som deras egne i samlingssalen väntande slafvar hållit redo, uppgjorde de ett gemensamt program för den nästkommande dagens nöjen och skildes åt. Karmides gick med några andra vänner till det i grannskapet af tepidariet varande biblioteket, där Olympiodoros väntade dem för att uppläsa sitt nyaste skaldestycke: en lättsinnig skildring af hvardagslifvet i Olympen. Annæus Domitius var nu som alltid jäktad af statssaker. Han ilade till biskopliga huset, ty Petros hade genom en diakon framburit sin önskan att samma afton få tala med prokonsuln öfver Akaja.

Skymningen var redan inne, då Annæus Domitius lämnade termerna. I tempelportikerna voro lamporna tända: facklor brände vid alla offentliga byggnader, kring gudarnes och heroernes stoder; gator och torg voro öfversållade af fotgängares lyktor. Annæus Domitius svepte sig i sin mantel. Hans panna var rynkad. Redan Karmides hade hos prokonsuln upptäckt en viss tankspriddhet, ett visst kallsinne, när de öfverlade om bästa sättet att döda morgondagen. Prokonsuln var i själfva verket upptagen af mycket allvarsamma saker. En skara demoniska *Om* och *Men* sleto hans hjärna. Se här hans tankar:

Fördömda skrifvelse! När emottog jag någonsin en sådan? Kejsarens regering ger mig rätt att taga Krysanteus' hufvud, men ålägger mig det icke. Brefvet skänker mig en gåfva, som jag ej vill ha, och när det lägger filo-

sofens hufvud i mitt knä, höjer det svärdet öfver ett annat, som är mig oändligt dyrbarare, nämligen mitt eget. Hvem kan veta, huru länge den närvarande styrelsen skall stå? Underrättelserna från krigsskådeplatsen äro för Julianus dels gynnsamma, dels ogynnsamma. Antag, att Julianus segrar! Hur går det mig då, om jag tagit min vän Krysanteus' hufvud? Julianus är hans lärjunge, vän och beundrare. Det första hufvud, den nye kejsaren låter afslå, är då mitt. Han skall utan miskund offra Senecas ättelägg åt Platonikerns skugga. Hur går det mig, om jag med egen fara har skonat Krysanteus? Jag blir ett dyrbart föremål för min nye kejsares omätliga tacksamhet. Han skall linda mig i ömma omsorger. Han gör mig till prefekt i Rom, till konsul, och mitt namn går till odödligheten i evig förening med en af länkarne i tidens årskedja. Ännu om tusen år härefter måste skolgossarne inprägla i sitt minne, att den eller den märkvärdiga händelsen inträffade året *Annæo Domitio et Q Q consulibus.* Men, ty värr, här möter nu ett annat antagande. Konstantius segrar! Hur artar sig då mitt öde, om jag tydt berättigandet för hvad det är: en varsamt gifven befallning? De ännu mäktige hedningarne skola fattas af förbittring, och kejserliga regeringen skynda att hvälfva hela skulden på dådets verkställare. Därpå är skrifvelsens bokstafslydelse just beräknad. Fördömde vare de listige räfvarne i kejsarens omgifning! Om jag däremot har låtsat missförstå befallningen, så tyder man det lindrigast som oduglighet, och utan öfverdrifven stränghet som misstroende till kejsarens lycka, som en afsikt att rädda mig själf för den händelse, att rebellen skulle intaga tronen. O ve, hvad skall jag nu göra?

Medan Annæus Domitius ömsevis svär vid helgonen och vid Olympens gudar öfver sin olycka, ila vi honom i förväg till det biskopliga palatset.

Utanför porten till detta står, som vanligt vid denna tid på aftonen, en hop tiggare, som vänta på allmoseutdelningen och under tiden ordna sina lumpor, så att de icke må skyla de självslagna, ohyggliga såren. Har man lyckligt funnit en väg genom denna vedervärdiga skara och genom förstugan inkommit i aulan, skönjer man i den skumma pelargången närmast vestibulen en samling människor, som vänta på audiens: dels hedningar, som vilja anmäla sitt beslut att öfvergå till kristna läran, dels rättsökande kristianer, som föredragit att hänskjuta sina tvister till Petros i stället för den världsliga domstolen. På den öppna gården och i pelargångarne närmast intill det i bakgrunden belägna ämbetsrummet synas, vid skenet af två facklor, grupper af präster, som afvakta sin förmans befallningar: presbyterer, diakoner, besvärjare och föreläsare, inbegripne i hviskande samtal om de sista nyheterna rörande affällingen Julianus, om ryktet, att Athanasios varit sedd i nejden af Athen, och framför allt om den högst viktiga underrättelse, som just samma afton kommit biskopen tillhanda från Konstantinopel. Homousianerne därstädes ha blifvit gräsligt tuktade, när de med våld velat hindra flyttningen af den helige Konstantinus' kvarlefvor från det förfallna kapell, hvari de hvilat, till en af homoiusianerne nybyggd kyrka. En presbyter hviskar till de kring honom lyssnande diakonerna, att enligt hvad biskop Petros själf berättat honom, hade brunnen utanför denna kyrka blifvit fylld med kättarlik, och kättarblod hade öfversvämmat rännstenarne i stads-

delen däromkring. Ett förebud till hvad komma måste äfven i Athen — så tänkte inom sig alla.

Vi inträda i ämbetsrummet, en aflång sal, i midten upptagen af ett stort bord, vid hvilket två präster, biskopens sekreterare, äro sysselsatte den ene med skrifning, den andre med räkning af penningar. Lutad mot bordet, med blicken riktad mot bakgrunden af rummet står en yngling, knappt hunnen ur gossåren, iklädd en föreläsares prästerliga skrud. De, på hvilka hans stora, feberglänsande ögon äro fästa, och hvilkas samtal han uppmärksamt följer, äro två högvuxne, vördnadsbjudande män af för öfrigt mycket olika utseende: den ene är Petros, biskopen af Athen, den andre Krysanteus, den hedniske filosofen.

Den nya smaken, den kristianska, har åt det biskopliga ämbetsrummet gifvit en prydlighet, värdig dess bestämmelse. Det upplyses af tvenne *phari:* skålformiga, på gjutna pelare hvilande lampor, men det trånga fönstrets höjd öfver golfvet ger det äfven vid lampskenet ett dystert utseende. Väggarna, målade med azurblått, äro genom meandrar och arabesker delade i fält, som innehålla hvart sitt kristliga symbol. *Fisken,* som i den fornkristna symbolikens minnesmärken sällan saknas, är målad i guld öfver dörrfältet*). I de öfriga fälten ser man *Lammet med korset;* evangclisternas tecken: *Ängeln, Lejonet, Oxen* och *Örnen;* andens *Dufva,* försynens *Öga,* vaksamhetens *Tupp,* fasthetens *Klippa,* fridens *Oljeblad,* segerns *Palm,* uppståndelsens *Fenix,* med flere dels egna,

*) På grekiska språket bildas ordet *Fisk* af begynnelsebokstäfverna till de särskilda orden i formeln: Jesus Kristus Guds Son Frälsare.

dels från antiken hämtade symboler. I bakgrunden hänger en målning: Kristus som Orfeus, med frygisk mössa och lyra på armen, spelande, medan lejon och tigrar hvila vid hans fot, och brokiga fåglar lyssna i trädet, hvarunder han sitter.

Under taflan, på det med mosaik inlagda bordet, mot hvilket Petros nu under samtalet med Krysanteus stöder sin knutna hand, står en i elfenben skuren bild: Kristus som ung herde i kort tunika, smekande det återfunna lammet. Tunikan är öfverhöljd med ädelstenar. Den unga konst, som alstrat dessa båda verk, är ännu bunden vid antika motiv; hennes hela egendomlighet ligger i teknikens råhet och grannlåtssträfvandet. Orörd af en ny folkande är hon i själfva verket ännu den gamla konsten, men i allra djupaste förfall.

I motsatta ändan af salen står ett gyllene kors och i grannskapet af detta en för tillfället öppen kassakista.

De båda vid arbetsbordet sittande prästerna läto icke störa sig i sina sysselsättningar. Tukten förbjöd dem att med ett ögonkast yppa sitt deltagande för samtalet, som hölls i en särdeles afmätt och kylig ton. Men deras öron voro spända, och de förlorade icke ett ord af hvad de ville höra.

— Du har några dagar varit borta från Athen, sade biskopen till Krysanteus.

— Ja . . . Och du har tillkännagifvit, att du önskade ett samtal. Hvad vill du mig?

— Du återkom just i rätt tid för att få del af ett edikt, hvarom den förste bland stadens valde ämbetsmän är skyldig att taga kännedom.

— Och det är du, som har att meddela mig det?

— Ja.

— Du måtte då göra det å prokonsulns vägnar, ty hitintills har det varit han, genom hvilken kejsaren kungjort staden Athen sin vilja.

Petros besvarade icke denna anmärkning, utan vände sig till den penningräknande presbytern. — Är räkningen slutad? frågade han.

— Slutad, högärevördige fader, svarade denne, i det han tillsnörde pungen, i hvilken han nedlagt de räknade silfvermynten.

— Clemens, min älskade son, fortfor biskopen vänd till den unge föreläsaren, — tag denna summa och utdela henne till de väntande arme bröderna. Jag vet, att de helst emottaga allmosan ur dina händer. Tillsäg på samma gång de rättsökande, att de återvända i morgon vid vanlig tid, och de nådesökande, att de nu hafva företräde.

Gossen i prästdräkt spratt till som ur djupa tankar, då han hörde sitt namn. Hans blick hade oafvändt varit riktad på Krysanteus' ansikte. Det var första gången han såg den athenske ärkehedningen, om hvilken biskopen så ofta, än med harm, än med ömkan, talat till honom. Men bilden, som Clemens, på grund af biskopens ord, hade i fantasien målat af den bekante filosofen, öfverensstämde icke med verkligheten. Clemens ville tvinga sig upptäcka något hårdt, öfvermodigt och själfkärt eller demoniskt hos honom. Det var i detta arbete han nu stördes.

Då Petros vände sig bort från Krysanteus, hade denne vid ett ögonkast öfver salen varsnat den unge prästen. Clemens var blek och spenslig, men hans anletsdrag strå-

lade af serafisk renhet, som trängde till den skönhetsälskande Athenarens hjärta och fyllde det med deltagande. Det förekom honom som en grym lek af ödet, att en så späd och älsklig varelse redan var iklädd en dräkt, som dömde honom att afsäga sig själens själfständighet och hjärtats naturligaste böjelser.

Clemens hade nyss aflägsnat sig genom dörren till aulan, när denna utifrån öppnades af väktaren för en liten hop män och kvinnor. De voro nådesökande, det vill säga hedningar, som äskade upptagas i den kristna församlingens gemenskap. Det var svårt att af deras yttre gissa, hvilka bland dessa människor drifvits hit af hjärtats behof och hvilka af världsliga skäl. De syntes alla tillhöra den olyckligaste samhällsklassen.

Midt i hopen visade sig en man, som bar mantel öfver sin tunika, en trasig mantel, men som talade om bättre dagar. Hans lätta, fria åtbörder skilde honom ytterligare från de andra, som tysta och vördnadsfulla stannade vid dörren. Denne man var siste ättlingen af en athenisk släkt, som räknade sina anor från Ifikrates. Han hade i utsväfningar förstört sitt fädernearf. Han tog två steg framåt i salen och ämnade just med vanlig oblyghet omtala sitt ärende, då han hastigt varseblef Krysanteus. Denne hade han minst af alla väntat att träffa här. Mötet var honom mycket obehagligt och nära att bringa honom ur fattningen. Men han fann sig hastigt nog, kastade en blick af låtsad förvåning öfver salen och utbrast:

— Vid Zeus! detta var ett löjligt misstag, en Odyssé i smått! Du måste ursäkta mig, min biskop, jag söker icke dig, utan din granne, min förträfflige vän antikvarien.

Med dessa ord svängde han om på hälen, hälsade med oförskämd förtrolighet Krysanteus och lämnade salen.

Petros vände sig nu till de nådesökande och sade med eftertryck i tonen:

— Barn, I hafven hitkommit för att räddas ur det hedniska mörkret och tillfångataga ert förnuft under Kristi lydnad?

De tillfrågade bejakade frågan med bugningar.

— Väl, uppgifven edra namn och bostäder för denne broder presbyter. I mottagen af honom skriftliga intyg, som, uppvisade för prokonsulariske skattmästaren, förskaffa eder nya högtidsklädningar. Iklädde denna dräkt, infinnen I eder nästa Guds hvilodag i vår storkyrka, för att undfå handpåläggningen till nytt lif, hvarefter I ägen att hos nämnde skattmästare på samma intyg uppbära hvar och en tio guldstycken. Presbyter Gregorius, lämna dem intygen och inskärp hvad jag sade dem!

Med dessa ord vände sig Petros från de nådesökande för att fortsätta samtalet med Krysanteus. Att emottaga och affärda affällige hedningar var för biskoparne vid denna tid en alldaglig förrättning, som icke kräfde vidare omständigheter.

— Du ser, sade Petros, — som nu, så strömma dagligen nya hopar till korsets fana. Din och de dinas vishet förmår ej svalka törstiga själar, som trängta till en brunn med lefvande vatten. Människonaturen, säger Tertullianus, är af naturen kristen: se där upphofvet till deras trängtan, driften som tvingar dem hit.

— Jag önskar, att så vore.

— Verkligen?

— Emedan det skulle utplåna det föraktliga, om än

icke det sorgliga i skådespelet, hvartill du synes hafva inbjudit mig.

— Vi bryta den rå malmen, lika godt med hvilket verktyg, men till att förädla den.

— Dock till saken! Du talade om ett edikt, som vidkomme staden Athen.

— Se här!

Petros tog en på bordet liggande elfenbenstafla och räckte henne till arkonten. Medan denne läste, voro biskopens ögon fästa på hans anletsdrag och iakttogo den smärtsamma häpnad, som de uppenbarade.

Krysanteus återlämnade taflan. Hans ansikte uttryckte en harm och en smärta, som han ej vårdade sig att kväfva.

— Ediktet, sade han, — skulle således skänka er, kristianer, krigsgudens tempel, ett af de skönaste i Athen, uppfylldt af minnen från våra ärofulla tider. Dock, det är ej första gången sådant händer. Utfäster ej kejsaren belöning åt sådane städer, som rifva de byggnader, man upprest åt de gudomliga makterna, åt heroerna och människosläktets välgörare? Och hvad som skänkes eder, det förstören I, för att af det härligas spillror hopsätta ett lappverk, värdigt, det är sant, den styggelse, som I där inneslutendessa — dessa benrangel och köttslarfvor af helgon, dessa dödens vämjeliga lämningar, dem I kyssen och tillbedjen.

— Herre, miskunda dig! Hvilken hädelse! suckade den ene af sekreterarne, medan den andre korsade sig. Den unge Clemens, som under samtalet återvändt, reste sig upp ur sin lutande ställning, hans kinder öfverdrogos af harmens rodnad, och han undertryckte med möda ett ord af vrede, som redan sväfvade på hans läppar.

Men Petros smålog och sade:

— Om det kan lända dig till tröst, må du veta, att detta tempel icke kommer att rifvas. Jag hoppas, att det skall kunna brukas, sedan vi endast skrapat och rökt dess väggar, stänkt murarne med vigvatten och aflägsnat allt, som påminner om den onde ande, I där ha'n dyrkat.

— Men, sade Krysanteus med en axelryckning, — under ediktet såg jag ett namn, som jag ej är skyldig hörsamhet. Hvem är denne Makedonios, som vågar bortgifva hvad han icke äger? Templet med dess skatter, historiska minnesmärken och konstverk tillhöra staden Athen. Våra fäder hafva byggt det, och deras efterkommande allt intill denna dag riktat och vårdat det. Huru vill då en af edra präster, en för Athen alldeles okänd främling, frånröfva oss vår egendom?

— I morgon taga vi det i ägo, svarade Petros.

— Det återstår oss då endast att klaga hos kejsaren.

— Som icke skall höra er.

— Jag vet det, sade Krysanteus med en djup suck, och ådrorna i hans panna svällde af blodet från hans sammanprässade hjärta.

— Och för öfrigt, fortfor Petros, läs detta!

Han framtog en annan, med gyllentyg omvecklad elfenbenstafla, hvars ram smyckades af råa basreliefer, föreställande kapplöpningar och dylikt, kring namnen på årets konsuler Taurus och Fulgentius, och räckte henne till Krysanteus. Sedan denne genomögnat taflan, sade han:

— Jag ser, att kejserliga regeringen ger sin helgd åt den besynnerliga gåfvan.

— Och, som nämndt, i morgon tager jag henne i besittning. Du finner henne besynnerlig. Det är i din mun ett mildt uttryck. Du menar mer. Men du och de dina, I ha'n icke makt att göra motstånd. Filisteernas välde är brutet.

Krysanteus' tanke flög till Julianus. Filisteernas välde var ännu icke brutet. Den sista striden återstod.

Det var som om Petros hade anat denna tanke, ty då Krysanteus frågade: — Har du något vidare att säga mig? inföll han:

— Jag har i dag fått nyheter om Julianus. Vill du höra dem?

Han ledsagade denna fråga med en segerblick, som kom den annars så starke mannen att rysa af hemlig förskräckelse. Samma känsla, som griper vandraren, då han, i hvila vid vägkanten, känner en kall, slingrande orm under sin hand, aftvang Krysanteus ett instinktmässigt nej. Han ordnade sin mantel, hälsade biskopen och de öfrige i rummet varande och gick mot dörren.

— Farväl, filosof! Tänk på din ringhet inför Gud och din själs salighet! utbrast nu den unge föreläsaren, hvars ögon under tiden varit häftade på Krysanteus' anletsdrag.

Denne stannade och mönstrade ynglingen med en sträng blick, som dock hastigt vardt mild och vänlig, när han i föreläsarens vackra ansikte upptäckte icke hån, icke öfvermod, utan nitets uppriktighet. Clemens' ögon voro så klara och allvarliga. — Välmeningen ger värdighet åt dina unga läppar, sade Krysanteus, då han gick.

Utkommen i aulan och tagande sin väg emellan prästerna, som där väntade, kände han sig hastigt om-

famnad af någon, som han vid fackelskenet igenkände vara ingen mindre person än prokonsuln öfver Akaja.

— Ah, hvad ser jag? utbrast denne; — min egen Krysanteus! Du har då återkommit till vårt goda Athen! Jag har i dessa dagar allestädes sökt min arkont och ingenstädes funnit honom. Välkommen! Trefaldt välkommen! Jag ser, fortfor han hviskande, — du har varit hos biskopen. Äfven jag är kallad till honom. *Kallad* — du förstår mig? Prokonsuln öfver Akaja löper på order af en präst. Men hvarför icke finna sig i tidsomständigheterna, när kejsaren vill så ha det? Kärleken till vår heliga kyrka gör underverk, min vän . . . men det förstår du icke, och jag förlåter dig denna svaghet. Du begriper icke teologien, du. *Omnia vincit amor et nos cedamus amori!*

Och prokonsuln sväfvade hän mot dörren till ämbetsrummet, som ostiarien slog upp på vid gafvel för hans lysande och ädla person.

Biskopen drog sig med sin höge gäst tillbaka till ett af sina enskilda rum, hvars slösande prakt ville likasom rättfärdiga sig med de heliga former hon iklädt sig: golfvets af skimrande stenar sammansatta mosaikverk föreställde Gideon, som nedbryter afgudens altaren, de med guldfransade purpurdynor prydda stolarna och hvilosofforna voro inlagda med heliga symboler i elfenben och silfver, de massiva silfvervaserna och kandelabrarna voro idel änglar och tabernakel, fälten emellan väggpilastrarna prålade med bilder af apostlarne.

Samtalet började därmed, att biskopen klagade öfver den osäkerhet, som rådde på landsvägarne i Akaja. Det hade nämligen under den senare tiden ofta händt, att

budbärare, skickade från honom till Konstantinopel och Korinth, hade öfverfallits på vägen och beröfvats sina bref. Detta, antydde biskopen, lände Akajas styresman till föga heder.

Annæus Domitius ursäktade sig med tidernas allmänna osäkerhet. Tillståndet i Akaja vore dock bättre än i de flesta andra provinser. Till följd af Julianus' uppror hade ju större delen af de trupper, öfver hvilka prokonsuln förfogat, dragits till Konstantinopel. De öfriga voro fördelade på sådana punkter, som ovillkorligt kräfde besättningar: Korinth, Athen, Argos, Sparta och nu senast äfven Delfi, det arma Delfi, som hemsöktes af dedär till Hellas väderdrifna, i Parnassens otillgängliga klyftor innästlade Donatistbanden. Hvad skulle då prokonsuln göra?

Annæus Domitius förteg, att de till biskopen skickade, förkomna brefven hamnat i hans, Annæus' förvar. De skrifvelser, han tid efter annan emottog från kejserliga styrelsen, kunde, det visste han, för ingen del, hvad pålitlighet vidkom, mäta sig med de förtroliga bref, som biskoparne med sina egne budbärare, vanligtvis underordnade präster, tillsände hvarandra. I brefven från Makedonios till Petros fick Annæus Domitius de bästa underrättelserna om upprorets ställning, om ränkerna vid hofvet och de stämplingar, som där gjordes för och mot hans egen person.

Prokonsulns utskickade hade emellertid icke lyckats få i sitt våld ett bref från samme Makedonios, hvilket just samma dag hade öfverlämnats till Petros. Detta bref innehöll åtskilligt, som prokonsuln genom *sina* enskilda källor redan kände, men också åtskilligt, hvarom han

icke hade en aning. Det var skrifvet med chiffer och meddelade Petros bland annat följande:

— — — »Kejsarens hälsa, så skrifver till mig Eusebios, visar sig ytterst vacklande. Sedan han flere dagar hållit sig innestängd i sitt palats, under hvilken tid han endast lät sig se af Apodemios och Eusebios, kammarherren, men till och med vägrade emottaga *vår* Eusebios, biskopen af Nikomedia — hvilket, i förbigående sagdt, väckte yttersta oro hos de rättrogne och ingaf de ständigt lurande athanasianerna de djärfvaste förhoppningar — är han nu ändtligen tillgänglig för sina vänner, men visar sig, till deras häpnad, plågad af förskräckliga syner och talar, som om han vore gripen af yrsel. Den fromme fursten, hvars själ annars var försänkt i heliga betraktelser och djupsinniga undersökningar i de gudomliga mysterierna, lider nu af en underlig föreställning, att han förföljes af den delfiske Apollon. Eusebios har sökt besvärja denne djäfvul, men ty värr utan framgång. Må Herren bevara det allra heligaste majestätets dyrbara lif! Hans bortgång kan varda en förfärlig olycka, vår och sanningens undergång, om vi ej träffa åtgärder att för hvarje händelse trygga vår ställning. — — Athanasios' anhängare glöda af hat och raseri; med otålighet afbida de ögonblicket, då Konstantius, vårt stöd, skall falla bort. — — Ännu, om också blott för några dagar, äga vi maktens svärd i våra händer. — — Du vet, hvad som skett här i Konstantinopel. — — Denna tuktan var sträng, men icke tillräcklig. — — Ett allmänt bud utgår till de våra att hvar i sin stad må göra hvad han kan, medan tid är.»

Makedonios hade icke undertecknat brefvet, ty det

var högmålsbrott att skrifva om kejsarens hälsa, om man skildrade henne som klen.

Medan prokonsuln klagade öfver den brist på trupper, som hindrade honom att med tillbörlig kraft upprätthålla ordningen i Akaja, frågade honom Petros, huru stor besättningen för ögonblicket vore i Athen.

— Sjuhundra man legionärer och femtio man af Jovianska gardet, upplyste Annæus Domitius.

— En obetydlig styrka för en sådan stad, anmärkte biskopen. — Legionärernas befälhafvare, Pylades, är ju rättrogen kristian?

— Ja.

— Och trupperna för öfrigt pålitliga?

— Ja, min biskop.

— Anföraren för Jovianerna är emellertid hedning, eller huru?

— Ja. Ammianus Marcellinus är ohjälplig hedning, men präktig soldat.

— Godt. Det betyder för närvarande mindre, att han är hedning. Finnas bland trupperna athanasianer?

— Åtminstone icke inom befälet. De homousianer, som tillhörde detta, äro aflägsnade. För öfrigt, min Petros, hafva väl tuktade trupper, sådana som dessa, ingen annan tro än sin befälhafvares. Beklagansvärdt eller icke, är det en sanning.

— Omständigheterna nödga mig måhända att kräfva den världsliga maktens hjälp. Jag önskar, att samtliga trupperna ställas till mitt förfogande.

— Du har rättighet att fordra det. Skall det ske redan i afton?

— Nej. Det är tids nog i morgon.

— Vågar jag fråga dig om orsaken?

— Du skall i god tid få veta den.

— Jag önskar då blott ett skriftligt intyg, att du begärt förfogande öfver de kejserliga trupperna i Athen.

Petros skref detta intyg genast, och Annæus Domitius stoppade det i sin gördel.

Prokonsulns anlete uttryckte hemlig glädje. Han anade hvad som förestod och hade fått en ingifvelse, huru han med begagnande af de kommande händelserna skulle oskadd slippa ur den klämma, hvari regeringsskrifvelsen med afseende på Krysanteus hade försatt honom.

Staden måste inom några dagar varda skådeplatsen för blodiga, förskräckliga uppträden. Under sådana kan mycket tima omärkt. Prokonsuln insåg, att det gällde athanasianerna, men en och annan hedning kunde ju af misstag eller ovarsamhet äfven råka med i spelet. Vid sådana tillfällen lössläppas ju alla lidelser. Allra minst kunde Annæus Domitius, sedan han ställt hela besättningen till biskopens förfogande, hindra en roflysten skara plundra *den rike* Krysanteus' hus, eller en fanatisk hop angripa *den hatade* Krysanteus' person. Annæus Domitius ämnade för öfrigt i god tid skudda stoftet af sina fötter och förflytta sig med sin sköna Eusebia till Korinth, dit viktiga, ouppskjutliga statsfrågor naturligtvis kallade honom. Komme sedan hvad komma ville, så visste Annæus Domitius, att ingen regering skulle misstycka, om han försummade att begagna sig af rättigheten att taga en *död* mans hufvud, om också ingen skulle belöna honom för att han underlåtit det.

Medan Annæus Domitius hvälfde dessa tankar, öfverflyttade Petros samtalet just på den person, som var deras föremål. Han frågade i hviskande ton, ty han kände sina presbyterers och diakoners uppöfvade hörsel, — han frågade, om prokonsuln fått befallning från hofvet att taga hufvudet af arkonten.

Annæus Domitius svarade på denna fråga med *nej*, i det han smålog och lekte med sin halskedja.

En suck lättade Petros' barm, ty biskopen hade verkligen fruktat tillvaron af en sådan befallning.

— Dess bättre, sade han. — Man anser honom vid hofvet som ifrig anhängare af Julianus, och som farlig genom inflytande och rikedom. Jag har af rent medlidande lagt mig ut till hans förmån hos Eusebierna och Apodemios. Mannen har ju sina goda sidor . . .

— Utan tvifvel.

— Och måhända ha mina föreställningar burit frukt. Men det är likväl ovisst, om icke en sådan befallning kan anlända ännu i afton, i morgon, när som man minst väntar den. Oss emellan sagdt (Petros sänkte åter sin röst till hviskning), det är farligt att vara rik i våra dagar. Hofvets eunuker . . . du förstår mig?

Annæus smålog och nickade bifall. Han tänkte ej blott på hofvets eunuker, utan ock på dess biskopar. Därefter betraktade han sina fylliga vador och svor i tysthet en ed öfver sin *alipilarius**), ty hans skarpa öga upptäckte på högra skenbenet ett hårstrå, som undgått den ifrågavarande slafvens uppmärksamhet.

— Men det, fortfor Petros, — hvartill jag nu vill

---

*) Slaf, hvars göra var att utrycka hårstrån.

komma, är en bön till dig, min lysande och ädle herre, och tillika en uppmaning, gifven af själaherden till ett af fåren i hans hjord. Innan du kröker ett hår på Krysanteus' hufvud, måste du därom underrätta mig. Jag ber dig därom såsom ett högsta prof på din vänskap, besvär dig därom i namn af den heliga allmänneliga kyrkan, som skulle lida en svår, en oersättlig förlust, om du förgäter den bön jag härmed lägger dig på hjärtat och minnet.

Prokonsuln bedyrade, att han skulle vara mycket lycklig, om han i en så ringa sak kunde ådagalägga den oändliga vördnad och tillgifvenhet han hyste för biskopen af Athen.

Sedan Petros därefter förevisat den skrifvelse från kejserlige ministrarne, som berättigade kristianerne att taga krigsgudens tempel i sin ägo, och prokonsuln lofvat att träffa alla anordningar, som denna åtgärd kräfde, var samtalet ändadt.

Annæus Domitius aflägsnade sig, lyckligt döljande den djupa harm han kände öfver att en sådan skrifvelse meddelats biskopen i första hand och icke honom.

— Desse präster, tänkte han, i det han trädde ut på gatan Kerameikos, — skola slutligen växa själfve kejsaren öfver hufvudet.

SJUNDE KAPITLET.

Petros.

Sekreteraren och de uppvaktande prästerna hade aflägsnat sig. Månen, som gått upp öfver Lykabettos, göt sin glans på den västra pelarraden i den öfvergifna aulan.

Petros var ensam i sin studiekammare, genom hvars enda glugglika fönster månljuset inströmmade, i kamp med skenet från en lampa, som stod på ett tungt, i bucklig form arbetadt bord, och hvars strålar med en skärm voro så riktade, att de föllo på en där bredvid uppslagen bok.

I grannskapet af bordet stod ett i samma stil arbetadt skåp, som tjänade till underlag åt ett bokfack med några band och papyrusrullar.

På väggen midt emot bokfacket hängde en karta öfver jorden, ritad i enlighet med Ptolemäos' åsikt om landens och hafvens läge. På denna karta hade biskopen med fina, men tydliga bläckstreck utmärkt gränserna för de kristna moderkyrkornas områden: man såg, huru österlandet var deladt mellan Konstantinopels, Korinths, Antiokias, Jerusalems och Alexandrias patriarkat, huru dessa trängdes med hvarandra på sin sida af jorden,

medan återstoden bildade ett ofantligt helt, som omfattade Italien, Afrika, Mauretanien, Hispanien, Gallien och Britannien, med sin medelpunkt i *Rom*.

Roms blotta namn var ännu en makt. Skygg för de frihetsminnen, som spökade där, hade den förste kristne kejsaren flyttat hofvet till den nye hufvudstad han anlagt vid Bosporen. Han hade slösat världens skatter för att gifva denna sin skapelse en glans och storhet, som kunde täfla med, om möjligt öfverträffa den gamle Tiberstadens. Han hade afhändt tusen städer deras konstverk, för att dermed smycka denna enda. Han hade kallat sin stad *Nya Roma,* för att det nya med namnet skulle ärfva det gamlas majestät och dyrkan.

Men i folkets ögon var och förblef det gamla Rom världens hufvudstad, och i trots af Konstantinus' ansträngningar hvilade det nyas värdighet ytterst på intet annat än den lösa sägen, att hälften af de gamla senatorliga och patriciska släkterna hade ditflyttat och bosatt sig inom dess murar. Så stor är minnets, namnets och vanans makt.

I sin egenskap af biskopssäte ökades för öfrigt det gamlas betydelse just af imperatorns frånvaro och hofvets aflägsenhet.

Då Petros framför kartan ritade dessa linier, ledsagades handen af en tanke, som länge varit klar för hans medvetande: att icke Konstantinopel, icke Alexandria eller något annat af de österländska patriarkaten, utan att Rom vore kalladt till utgångspunkten och härskarsätet för det prästvälde, som nu, likt en ofantlig polyp, med dagligen mångfaldigade, allt längre växande armar grep omkring jorden från skytiska stepperna till världshafvet.

Troddes det icke allmänt, att de store apostlarne Petrus och Paulus hade lidit martyrdöden i Rom? Hade icke Petrus grundat den kristna församligen där, och betraktades han ej som hennes förste biskop?

Var ej den Simon, som Kristus gifvit detta namn, klippmannen, på hvilken han skulle bygga sin församling? Var det ej han, till hvilken mästaren sagt: »föd mina får!» och åt hvilken ensam han gaf himmelrikets nycklar för att visa, huru kyrkan och prästadömet skulle finna en medelpunkt — för att åskådliggöra kyrkans och biskopliga maktens enhet?

Hade ej redan Cyprianus martyren kallat Rom Petrus' Katedral och till kristenheten framställt den ödesdigra fråga: »Hvem kan ännu mena att förblifva en lem i Kristus' kyrka, om han lösrycker sig från Petrus' biskopsdöme, på hvilket kyrkan är byggd?»

Biskopen af Athen stannade nu, såsom hundra gånger förr under sina nattliga betraktelser, framför Ptolemäos' karta och upprepade i tanken dessa frågor. Och han fortfor:

— Redan Irenæus erkänner Roms företräde framför andra biskopsstolar. Den stolte Victor, den djärfve Stefanus hafva längesedan sökt göra det gällande. Och hvad mer är: det har ingått i föreställningssättet hos de ofantliga människomassor, som bygga i det stora västerlandet. De blicka redan med helig vördnad till Roms biskop. På folkets föreställningssätt hvilar den makt, som tyglar det. Hvad mer, om österlandet, det splittrade, förslafvade, förnekar romerske biskopens öfvervälde? Ty värr, vi hafva en uslare herre, en världslig furste, som påtvingar oss sina växlande meningar och stämplar till

öppen lögn hvad våra kyrkomöten skrifva under sina påbud: »Ingifna af den Helige Ande». Ty värr, de hafva länge varit ingifna af Konstantius' ande. Vi måste nöja oss med den tröst, att det åtminstone i vissa fall är en af de våre, den oskattbare Eusebios, som i sin ordning inverkar på honom. Men hvar, om ej i Rom, kan uppväxa den makt, som skall rädda kyrkan ur neslig träldom under en jordisk furste och lägga den världsliga makten, där hon bör vara, — om hon ens bör finnas — vid kyrkans fötter?

Vi erkänna, att den Helige Andes kraft är genom handpåläggningen fortplantad inom kyrkan intill våra dagar. I denna lära ligger grundstenen till Roms storhet, ty Andens kraft kan icke skiljas från Kristus' ämbete, som med himmelrikets nycklar öfverlämnats till Roms förste biskop, och genom honom med handpåläggningen öfverflyttats från efterträdare till efterträdare. De romerske biskoparnes oafbrutna följd bildar då pulsådern, hvarifrån den Helige Andes kraft som ett lifvande blod inströmmar i den kyrkliga lekamens alla delar, genom otaliga kanaler och förgreningar: från Roms kyrkofurste till de af honom vigde biskoparne, från dem till prästerskapets lägre ordningar, och från dem till folkens massor. Så vandrar denna magiska ström från hand till hufvud för att vattna de yttersta ängder. Och fördenskull är han, som skiljer sig från kyrkans lekamen, lik en afhuggen lem. Han utesluter sig från delaktigheten i det gudomliga lifvet och frälsningens nåd. Han kan icke tillägna sig denna nåd genom tron på återlösaren. Nåden vinnes genom föreningen med kyrkan, Treenighetens kropp.

Sublima lära om kyrkan och bekännelsens enhet!

Du uppväxer ur ett ringa, i skriften knappt synligt senapskorn till ett väldigt träd, som skall skugga jorden. Du är djärfvare än någon människotanke, och ingen mänsklig klokhet har mäktat uppfinna något jämförligt. De medel, som de listigaste af människors barn upptäckte för att skapa ett välde öfver sina likar, äro mot dig intet. I ditt sköte bär du en väldighet, för hvilken jordens folk och konungar skola knäböja. Den makt, du kan förläna, skall sträcka sig ej endast till ägodelar, lif och kroppar, utan till själarna. Du skall klippa själfve tankens vingar och förvandla den frie örnen till en struts, som tam och betslad ledes på den väg, han får vandra. Du skall fatta trådarna till människornas allra egnaste känslor — skrämma när du vill, trösta när du vill. På din vink skall broder väpna sig mot broder, modern förneka sitt barn och barnet sin moder, brudgum och brud bortvända sig från hvarandra och dölja sin smärtas tårar såsom prässade af en brottslig känsla. På din vink skola krigets och hatets flammor slockna, fiende försona sig med fiende, härskaren ödmjuka sig för slafven, frid råda öfver jorden...

Din tankeföljd är bildad af diamantlänkar, mot hvilka filosofernas slutledningar äro spindelväf. Med nödvändighetens oemotståndliga makt skall du tvinga dig på världen och lägga henne i din kedja. Och den, som skakar kedjan, han är dödens, han skall utplånas ur Israel, för honom stänges det mänskliga samfundets och salighetens port, för honom tändas helvetets eviga lågor.

Det fattas dig endast ett: en man som kan begagna dig.

Jag känner två, som skulle kunna det. Den ene

är Athanasios, den järnhårde, oböjlige, underbare, sluge, förfärlige gubben, de rättrognes dödsfiende och kätteriets ende, men oomkullstötlige pelare, den nye Proteus, som alltid densamme visar sig i tusen skepnader, den biltoge, bannlyste, af vagnar och ryttare förföljde, som uppträder, då man minst anar det, och försvinner, innan man sansat sig nog för att gripa honom, som lurar i Konstantinopel utanför kejsarens dörr, då man efterjagar honom i Gallien, som efterspanas i Rom, medan han döljer sig bland munkarne i Egyptens ödemarker, och uppenbarar sig måhända här i Athen, medan Georgios darrar vid ryktet, att han gömmer sig i Alexandria.

Lyckligtvis har Athanasios aldrig fäst sin blick på Rom. Hans strid gäller det biskopsdöme, som han så ofta ägt och mist: Alexandria. Han har ej fått ögonen öppnade för Roms betydelse. Besynnerligt nog!

Besynnerligt nog och lyckligtvis! Ty den andre mannen, som i Athanasios annars skulle få en öfvermäktig medtäflare, är jag själf!

Petros lämnade sin ställning framför kartan, kastade sig i en karmstol och försjönk i tankar på sin storslagna framtidsplan.

Han hade äfven denna dag tagit ett steg emot sitt djärfva mål. Med summor, försträckta af kejserliga skattkammaren i och för det nu som ifrigast drifna omvändelseverket bland Göterna, hade han utrustat två missionärer, två till blind lydnad uppfostrade, för homoiusion fanatiserade unge präster, och sändt dem, icke till barbarerna, utan till Rom för att förkunna homoiusion och utbreda Petros' rykte inom romerska församlingen.

Den bok, som uppslagen på hans bord lystes af

lampan, var Tertullianus' afhandling *De Carne Christi.* Han läste henne, kanske mindre af vetgirighet, än för att inhämta västerländska kyrkans språk, latinet, och af denne mästare i en hård, nästan vild, men kraftig och hänförande framställning lära rätta sättet att begagna en nödvändig häfstång för den plan, hvilken retade hans ärelystnad och berusade hans inbillning, men tillika framstod för honom som en gudomlig frälsningstanke, som han vore kallad att i sin mån verkliggöra till människosläktets räddning ur timlig och evig nöd. Uppriktigheten, hvarmed han trodde på denne tanke, eldnitet, hvarmed den uppfyllde honom, vore de vikter, som han i självransakelsens ögonblick kastade i den ena vågskålen och hvilka då syntes mer än uppväga de självviska bevekelsegrunder och de endast ur ändamålets synpunkt ursäktliga medel, som tyngde i den andra.

Denna inre sofistik hade i förflutna tider kostat Petros mången sömnlös natt. Ihärdigare och häftigare hade han kämpat med sig själf än måhända de fleste göra. Men fastare och oryggligare än de fleste hade han ock efter kampens slut intagit och förskansat sig i den ställning, som utgången anvisade honom.

Månljuset, som inströmmade genom fönstret, föll nu på hans ansikte och väckte honom till tankar på ärenden, som till tiden lågo honom närmare. Han ringde, och en man i prästerlig dräkt, som tycktes hafva bidat detta tecken, inställde sig genast.

Den inträdande var en undersätsig, bredaxlad karl, men så korthalsad, att det underligt formade svartlockiga hufvudet tycktes omedelbart fäst mellan skuldrorna. Den mycket låga pannan bildade en hvitgul strimma mellan

två jämnlöpande linier: hårfästet och de breda, sammanvuxna ögonbrynen. Som mannen bar hufvudet något framlutadt, voro hans små svarta ögon riktade uppåt, när han måste se på en samtalande. Detta gaf hans anlete ett uttryck, som en välvillig granskare kunde tyda som fromhetens och ödmjukhetens.

Mannen var Petros' närmaste förtrogne, presbytern Eufemios.

Förtroligheten dem emellan var verkligen mycket stor, men kom dock aldrig Eufemios, den äldste presbytern, att glömma, att Petros var hans förman. Eufemios satte sig icke, innan biskopen pekat på en stol och framställt en fråga, som han då i ödmjuk ton, med korta, tydliga, liksom räknade ord besvarade.

— Du har i dag varit hos änkan Apollonia? frågade biskopen.

— Jag kom för en half timme sedan från hennes sjukbädd.

— Hon dör välberedd?

— Ja.

— Och hennes testamente?

— Är skrifvet och undertecknadt i laga form.

— Och du har nu lämnat henne ensam med arfvingarne?

— Gregorius aflöste mig och sitter vid hennes säng. Hon skall icke ett ögonblick vara ensam ... Förmodligen slocknar hon i morgon.

— Gud vare hennes själ nådig! Hon var alltid en from kvinna. Hon emotser med lugn och glädje sin upplösning.

— Ja, lofvad vare Gud!

— Och testamentet?

— Det skall i morgon vara i dina händer.

— Och dess innehåll?

— Ack, högärevördige fader, hon har hvarken förgätit kyrkan eller dig, hennes biktfader, ej heller sina släktingars naturliga anspråk. Hon har till och med ihågkommit mig, den fromma ädla kvinnan, med en gåfva, den dyrbaraste och värderikaste af alla . . .

Biskopen stannade. En mörk skugga for öfver hans panna, och han fäste en ljungande blick på presbytern.

— *Dig?* sade han med dämpad röst. — Nåväl, jag lyckönskar dig hjärtligt.

— Ja, svarade Eufemios ödmjukt, och hans ögon blickade fromt, men stadigt, under de breda ögonbrynen, i biskopens ansikte. — Jag är i sanning icke värdig en sådan lycka, men då Herren låtit mig henne vederfaras, så emottager jag henne med innerligaste glädje och tacksamhet.

Biskopens blick var fortfarande riktad på presbytern, då han i torr ton sade: — Redogör för testamentets enskilda punkter!

— Apollonia skänker till kyrkan sitt hus i staden, en tomt vid Piræiska gatan och sin landtgård utanför Melitiska porten, i få ord: hela sin fasta egendom.

— Den fromma, förträffliga kvinnan! Detta skall tusenfaldigt vedergällas henne där ofvan. Men fortsätt!

— Till dig, sin herde och biktfader, skänker hon sina reda penningar, samt allt sitt guld och silfver . . .

— Jag är ovärdig en sådan godhet, sade biskopen, medan han gick fram och åter öfver golfvet, — men förbigå detta och fortsätt!

— Släktingarne, som äro en gammal syster, en ogift brordotter och en femårig brorson, äro ihågkomna med hennes öfriga lösegendom: möbler, bohag och en slafvinna.

— Och du själf? inföll biskopen icke utan otålighet i tonen, i det han ånyo stannade framför Eufemios och mätte honom med ett granskande ögonkast.

Det vore omöjligt att skildra uttrycket i den korthalsade presbyterns ansikte, där han i detta ögonblick satt med armarne lagda i skötet, hufvudet sänkt och de besynnerliga ögonen uppåtriktade, mellan ögonhåren fästa på Petros. Dessa ögon sköto en blixt — om af harm eller glädje är svårt att säga. Han suckade och svarade:

— Ack, min älskade biskop, din ringe tjänare blygges öfver sin ovärdighet. Jag kunde icke ana en sådan lycka. Men jag skulle känna dig illa, om jag kunde tro dig vara i stånd att misstänka, det jag genom öfvertalning eller andra medel tubbat den goda änkan att till kyrkans eller ditt förfång, men till min egen förmån . . .

— Godt, godt! inföll biskopen; — hvad skänker dig änkans testamente?

Med en ny suck svarade den korthalsade och slog ned ögonen:

— Den ädla Apollonia har för de ringa, men hjärtliga omsorger, hvarmed jag omgifvit hennes sjukbädd, gjort mig till ägare af hennes yppersta skatt, — tre i en kristallflaska förvarade skäggstrån af martyren, den helige Polykarpos.

— Afundsvärde! utbrast biskopen, medan ett löje, som han ej kunde tillbakahålla, spelade kring hans läppar.

— Ja, jag är i sanning afundsvärd, instämde Eufemios och tuggade på sina naglar.

— Jag skulle vilja byta med dig, fortfor biskopen, — om ej det punktliga uppfyllandet af den fromma Apollonias testamente vore oss en helig plikt.

— Nej, nej, jag byter icke. Du får ej fordra för mycket af mig, o fader! Jag byter icke.

— Men nu till något annat, sade biskopen med klarnadt anlete, medan han gick upp och ned i det trånga aflånga rummet. — Du skulle i dag på förmiddagen uppsöka juden Baruk.

— Jag fann honom hemma.

— Och du förmådde honom meddela, hvad vi vilja veta?

— Ja, efter någon svårighet.

— Jag inskärpte, huru du skulle gå till väga, och känner för öfrigt ditt skarpsinne. Huru mycket är Karmides skyldig honom?

Eufemios framtog under sin kåpa ett papper, som han räckte biskopen. Denne genomögnade det och utbrast:

— Han är en förfärlig slösare. Detta kan icke fortfara länge.

— Jag sade detsamma till Baruk.

— Med hvad verkan?

— Då jag påpekade möjligheten, att de säkerheter han erhållit, torde vara otillräckliga att trygga honom emot förluster, vardt han likblek.

— Såå?

— Han kommer att ansätta Karmides mycket hårdt.

— Du är förvissad därom?

— Ja.

— Förträffligt, min gode Eufemios. Har Karmides

varit synlig i den där resande vällust-filosofen Athenagoras' sällskap?

— Ja, han och några andre af Athens förtappade unge hedningar hafva varit sedde, när de nattetid eller fram emot morgonen lämnat Athenagoras' hus.

— Det är godt. Denne Athenagoras är en såningsman och hans väg igenom landen en fåra, i hvilken förtviflan och samvetskval uppväxa. Men skörden, så vill Gud, ger ofta den renaste säd i kristendomens lada. Må han fördenskull fortsätta sin verksamhet! Herren vänder det onda till godt.

— Ty värr har äfven prokonsuln varit synlig i Athenagoras'...

— Vi lämna prokonsuln å sido, min son. Han har sina fel, likasom sina stora förtjänster. Återvändom till Karmides! Har du inhämtat flere af de underrättelser, jag äskat om denne olycklige yngling?

— Obetydligt, min fader.

— Låt höra!

— Alkmene talar stundom med den vackre slafgossen han köpte...

— Jag vet... till ett fabelaktigt pris. Hela Athen har talat därom. Men vidare! Hvad har Alkmene fått veta af gossen?

— Endast det att hans herre är förfärligt dyster, när han är ensam. Han dricker då rusande viner och föraktar att blanda dem med vatten. Det är dagar, på hvilka han stänger sig inne och ej låter sig ses af någon annan än sin kammarslaf. Han rufvar då på sorgliga tankar och dricker oupphörligt. Men annars skyr han ensamheten och tillbringar dagarne i vilda sällskap, från

hvilka han vanligen hemför de vanfrejdade tärnorna Myro och Praxinoa. De styra och ställa som härskarinnor i hans hus, befalla slafvarne, tillställa fester, vända upp och ned på allt och begå de värsta dårskaper. Jag ryser vid blotta tanken på ett sådant lif, min fader.

— Du må väl göra det... Du nämnde nyss den unga flickan, som är kammartjänarinna hos Krysanteus' dotter. Hvad är det hon heter?

— Alkmene.

— Du har i dag träffat henne?

— Ja. Hon yttrade samvetsbetänkligheter öfver att hon måste dölja sin tro och foga sig efter de hedniska bruken i sin husbondes hus.

— Du lugnade henne med den försäkran, att hon uppoffrar sig för ett godt ändamål?

— Ja, och jag lofvade henne absolution af dig själf.

— Hon skall få den. Hvad hade hon denna gång att säga dig?

— Föga.

— Ingenting om deras hemlighetsfulla frånvaro från Athen?

— Alkmene har sökt utfråga sin härskarinna om denna sak. Det synes endast ha varit en förlustelseresa.

— Bland de gäster, som besöka Krysanteus' hus, finns ännu ingen, som är företrädesvis gynnad af Hermione?

— Nej. Hermione synes mena allvar, då hon anförtrodde Alkmene, att hon ville lefva uteslutande för sin fader.

— Och med hänseende till Karmides?

— Krysanteus har förbjudit honom sin tröskel.

— Det är en gammal historia...

— Och Hermione har förbjudit Alkmene att nämna hans namn.

— Det betyder mer, mumlade biskopen, — men är, om jag dömer rätt, ett godt tecken. En sådan kvinna glömmer icke lätt. De hafva från barndomen älskat hvarandra . . . och Karmides, om han vill, är oemotståndlig. Eufemios, tillade han högt, — denna Alkmene synes vara oduglig för sin plats.

— Nej, inföll Eufemios med bestämdhet, — hon är ovanligt klok och förslagen.

— Och har likväl icke förmått att vinna sin härskarinnas fulla förtroende?

— Jag skall gifva henne nya förhållningsregler . . . .

— Och just med hänseende till Karmides!

— Ja, min fader.

— Ha de aldrig upptäckt något spår efter den späde gossen, Hermiones broder, som för sexton år sedan försvann ur deras hus?

— Förmodligen icke. Krysanteus sörjer honom ännu. Han är, berättar Alkmene, föremål för de böner, som fader och dotter hvarje kväll uppsända till sina vanmäktiga gudar, och Hermione glömmer aldrig omtala för Alkmene, när hon om natten drömt om sin broder. Ty det är för henne en ljuflig dröm.

— Alkmene berättar detta?

— Ja, det är hennes ord.

— Du har sedan i morse icke varit hos Theodoros?

— Nej, icke sedan jag bar maten till honom.

— Hans halsstarrighet inger mig de djupaste bekymmer. Jag hoppas dock, att det medel, vi nu använda, skall bryta den.

— Han var ännu i morse full af hädelse, min fader.

— Sedan dess hafva femton timmar förflutit. De timmarne hafva varit honom långa. Han torde hafva besinnat sig. När du i morgon bittida besöker honom i fängelset, så ställ vattenkrukan utanför gallerdörren, så att han kan se henne utan att nå henne. Gud göre mig det och det, om jag ej skall kväsa upprorsanden i denne vanartige son!

— Amen! mumlade Eufemios.

— Kvällen är långt framskriden. Gå till hvila, min vän. Men tillsäg dessförinnan Clemens, att jag är färdig.

— Skall ske. Jag önskar dig en god natt, min fader!

Den korthalsade försvann genom en dörr, som förde ut till peristylen.

ÅTTONDE KAPITLET.

Pelarhelgonet.

En stund därefter skredo två skepnader, höljda i kåpor, öfver aulan och trädde genom vestibulen ut på gatan Kerameikos. De voro biskopen och den unge föreläsaren.

Den långa gatan utmynnade i söder till torget och ändade i norr vid Dipylon eller dubbelporten, utanför hvilken den förnämsta begrafningsplatsen, Athens Père Lachaise, var belägen. Genom dubbelportens vänstra hvalf trädde man ut på den så kallade heliga vägen, som förde till Eleusis; genom det högra hvalfvet såg man den raka, af almar och plataner skuggade väg, som förde till Akademia och de platonske filosofernas lustgårdar.

Gatan lifvades ännu af vandrare, som utlockats af den milda luften och det härliga månskenet. Först på andra sidan om Teseustemplet glesnade deras vimmel, och längre bort stördes nattens tystnad blott af vapenklangen och stegen af en förbigående patrull. Petros och Clemens valde det högra porthvalfvet, gingo förbi den vaktande legionären och togo, sedan de vandrat ett

stycke af den mörka alléen, sin väg till höger genom en gallerport af järn, som förde in till graffältet.

Clemens korsade sig och läste en bön, när han trampade detta af kristianerna skydda ställe. Det var dock en härlig ort, full af skönhet och höga minnen. Här hvilade Hellas' och mänsklighetens störste män och de tusen sinom tusen ynglingar, som det forna Athen hade uppammat i skönhet och glädje till en tidig hjältedöd. Tempellika vårdar och afbrutna pelare reste sig öfver lagerträdens och cypressernas dunkla grupper, som skuggade enkla minnesstenar eller till hälften dolde tysta grottor, där urnor och bildstoder skymtade. Kerameikos' likfält var Athens historia, mejslad i marmor.

Dess nuvarande förfall, dess ovårdade skick, det öfver gångarne växande ogräset, de lutande vårdarne med sina utplånade inskrifter, de stympade basrelieferna och fallna stoderna talade ock med häfdernas tunga. Bakom stadsmuren, som på ena sidan gränsade till platsen, skådade från fjärran ned på graffältet det höga Akropolis med Pallas Athenas jättestod, de kyklopiske murarne och templens uppstigande pelarrader, försilfrade af månen. Lefde i dem en ande, han förnam då hvad ett människohjärta kan känna vid återblicken på det förflutna, när det sörjer en skönhet, som gått förlorad, en kraft, som är död.

— Fader, sade Clemens, medan han vid sidan af Petros påskyndade sin gång, — de döde, som hvila här, voro hedningar, men bland dem fanns ju likväl mången, som sökte rätta stigar?

— Visserligen, svarade Petros, — de hade den naturlige lagen inskrifven i sina hjärtan.

— Och tror du ej, frågade Clemens, och kastade en vemodig blick på marmorvårdarne, som skymtade mellan löfmassor, — tror du ej, att Försonarens död skall räknas äfven dem till rättfärdighet?

— Jag tror det, svarade biskopen. — Då Kristus efter döden nedsteg till underjorden, predikade han där förlossning för hedningarnes själar.

— O Guds godhet! Han förskjuter intet af sina barn. De förtappade få återvända till hans faderssköte.

Ynglingen suckade djupt och tystnade. Petros sade:

— Min son, du tänker måhända i detta ögonblick på din jordiske fader, den okände, som gaf dig lifvet.

— Ja, du själf väckte den tanken, när du i afton lät mig skrifva mitt testamente.

— Du undrar utan tvifvel, att jag manade dig därtill.

— Ja, hvad har jag att bortgifva? Jag kommer ju med tomma händer från Antiokia, där din faderliga godhet öppnade mig utväg att genom studier bereda mig till mitt heliga kall. Det jag äger har jag ju af dig. Du upptog mig, när jag var ett hjälplöst, öfvergifvet, åt hungersnöden utsatt barn. O, min arma, arma moder!

Clemens öfverväldigades af tanken på denna moder, som han icke kände, denna kvinna, som varit i stånd att begå det onaturligaste och rysligaste brott: att förskjuta sitt späda hjälplösa barn. Han stannade och brast i gråt.

Biskopen fattade hans hand och sade:

— Min älskade Clemens, sök att råda öfver dina känslor! Tänk ej mer på henne! Hon förtjänar det icke. Själfva tigrinnan älskar sin afföda och försvarar den i döden.

— Tala icke så, min fader, bad den unge föreläsaren och uppslog sina tårfulla ögon. — Jag känner icke världen och människornas hjärtan, men jag förstår likväl, att min moder måste varit mycket olycklig, innan ett så rysligt beslut fick rot i hennes själ. Tror du ej, att hon göt tårar, då hon lämnade mig? Ack, hon gjorde det! Hon var förvildad i den stunden och visste icke hvad hon gjorde. Jag tror, jag är viss därom, att hon sedan, snart nog, återvände till det rum, där hon utsatt mig, och förtviflade, när hon icke återfann mig.

— Tro det, Clemens! Du gör rätt däri. Det torde verkligen hafva förhållit sig så, anmärkte biskopen tröstande.

— O, att jag finge återse henne, tänkte Clemens och aftorkade sina tårar, — jag skulle icke förebrå henne, nej! Men hon skulle säkert glädja sig, att hennes son lefver, att Gud miskundat sig öfver honom och henne.

Biskopen fortfor:

— Jag lät dig uppsätta detta testamente, emedan det är möjligt, att din börd uppdagas. Guds vägar äro underbara. Hvem vet, om du ej är arfving till stora rikedomar?

Clemens smålog sorgset öfver denna djärfva gissning.

— Tänk dig denna möjlighet! Testamentet är och skall förblifva i dina egna händer. Du äger att tillintetgöra det, i fall du ger vika för frestelserna af en oväntad rikedom och ångrar att hafva ställt honom för kyrkans bästa till mitt förfogande. Jag talar nu endast om möjligheter, min son; men den som brinner af kärlek

till kyrkan han hoppas äfven på det omöjliga och har syn för allt, som kan gagna henne.

— Ack, hvarför redogöra för dina bevekelsegrunder? Du är lika god, som du är klok och förutseende. Detta vet jag, och det är nog.

— Och jag tänkte, fortfor biskopen mildt, — jag tänkte på din längtan att skiljas hädan. Din kroppshydda är svag, älskade barn. Du är icke kallad att lefva länge i denna värld.

— Jag hoppas det och tänker därpå med glädje.

— Väl den, som får sätta sig vid Herrens fötter, medan de andras lott äro hushållssorgerna! Men äfven dessa äro nödvändiga. Kyrkan tarfvar ordnare och försvarare. Jag trår som du från dessa mångfaldiga göromål, dessa tvister och strider, till den stilla betraktelsen, det tåliga bidandet. Men striden är mitt kall, så länge min arm kan föra svärdet, ty sanningens fiender äro månge och farlige.

De hade under samtalet fortsatt sin gång. De lämnade graffältet genom en port, motsatt den, genom hvilken de inträdt.

Framför dem låg nu i månens klara sken en slätt, som till höger hade en rad kullar, öfver hvilka stadsmuren slingrade sin ofantliga gråhvita gördel. Bakgrunden stängdes af olivklädda höjder, och ur deras skuggor framträdde en å, som kom från andra sidan om Lykabettos, sakta slingrade emellan höga vass, enstaka pilar och cypressgrupper, och bruten återkastade månens bild, tills hon på sin väg till floden Kefissos dolde sig bakom den långa, mörka, i fjärran svinnande rad af åldriga träd, som tecknade vägen till Akademia.

Från midten af detta fält reste sig en ensam pelare. Ofvanpå honom skönjdes ett rörligt föremål, likt en människoskepnad.

Det rörliga föremålet var i självfva verket en människa — en gubbe med kal hjässa och grått, böljande skägg. Han lutade med böjda knän öfver djupet och höll i handen en lina, liksom ville han mäta afståndet till marken.

Det var likväl icke hans uppsåt. Vid pelarens fot stodo tre kvinnor, af hvilka de två försökte undanskuffa hvarandra, medan båda i täflan sträckte upp korgarne, som de buro, för att fästa dem vid en järnkrok, hvarmed linans nedhängande ände var utrustad.

— Fromme Simon, ropade den ena upp till gubben, — det är endast ett bröd och . . .

— Ur vägen med dig, utbrast den andra; — att du, som är en kätterska, bara vågar bjuda den helige, rättrogne Simon . . .

En ny knuff från den förra afbröt detta inpass.

— Gode Simon, det är jag, Tabita, Batyllos' hustru, olivhandlarens, som så ofta kommer till dig . . .

— Det är bara ett bröd och några droppar vin . . .

— Det är gift, hon bjuder dig, Simon! Jag är Anastasia, den rättrogna Anastasia . . . Ur vägen med dig, orm! . . .

— *Lama ragschu gojim!* hördes gubbens röst, vresig och mullrande. Fördömda pladdrerskor! Hvad gören I där?

Nu kom den tredje kvinnan sin vän till hjälp och ryckte korgen från Tabita. Anastasia fick tid att fästa sin vid linan, som i detsamma drogs i höjden.

— Se så, utbrast Anastasia segerstolt till Tabita,

som skyndade att taga upp sin lilla vinflaska, som under striden fallit ur korgen ned i gräset, — se så, hvad fick du för din möda? Du har burit ugglor till Athen och hö till Megara. Har du icke, så säg!

Gubben uppe på pelaren tömde den upphissade korgen och kastade honom ned till hans ägarinna.

— Flygen härifrån, I snattrande skator, ropade han med arg och skroflig röst ned till de grälande kvinnorna, — annars . . . annars . . .

— Kom, sade Anastasias väninna och fattade hennes arm; — vi skola icke störa honom längre. Han vredgas, och du vet, att han då talar förfärliga ord.

Gubbens hotelse verkade så mycket, att de stridande efter ett par ytterligare, mycket korta, men mustiga utgjutelser åtskildes. Anastasia tog sin tomma korg på armen och återvände med sin ledsagerska till staden, hvarvid hon gjorde en lång omväg, för att undvika de hedniska grafvarna. Tabita med sin fulla korg styrde nedslagen sina steg mot olivkullarne i slättens bakgrund, mellan hvilka Batyllos', hennes mans torftiga boning, var fäst.

För omkring fyra år tillbaka hade Petros blifvit biskop i Athen. Kort därefter hade han från ett hedniskt tempel låtit bortföra och uppresa en pelare på ett fält utanför stadsmuren, man visste ej för hvilket ändamål. Men två ynglingar, som vandrade ut till Akademia för att där åhöra Krysanteus, öfverraskades en morgon vid åsynen af en rörlig skepnad på den ensamme pelaren. Förvånade gingo de närmare och funno, att det var en gubbe, som knäböjde, reste sig och knäböjde åter, med ansiktet vändt emot den nyss uppgångna solen. Han

fortfor på detta sätt, så länge de betraktade honom. I stället för att fortsätta vandringen till Akademia, ilade ynglingarne tillbaka till staden och omtalade hvad de sett. Ryktet spred sig med otrolig hast bland de nyfikne och liflige stadsboarne, och under hela dagen strömmade de, kristianer och hedningar blandade om hvarandra, genom dubbelporten för att taga den nya företeelsen i skärskådande. Man trängdes för att icke komma för sent; slätten fylldes af en brokig blandning fotvandrare, åkande, ryttare och bärstolar, af borgare, främlingar, soldater, barn och kvinnor. Men brådskan var öfverflödig. Ännu vid middagstiden var den långskäggiga, hiskligt fula, okända varelsen på sin besynnerliga plats och fortsatte med korta mellanskof sina enformiga kroppsrörelser. Han tycktes ej ha öga för de tusen, som vimlade kring pelaren och åsågo honom med blandade känslor af nyfikenhet, beundran, afsky och rädsla. Men hans ansikte var nu vändt mot söder, hvarifrån middagssolen sände sina brännande strålar.

Hvem var han? De vidskeplige bland hedningarne tviflade, att han var människa; de togo honom för ett förfärligt järtecken, som bådade gräsliga olyckor, en skengestalt, som visade sig för att snart försvinna. Men nyckeln till gåtan vardt snart funnen, då emot aftonen stadens kristianska prästerskap, anfördt af biskopen, med kors och fanor tågade ut till pelaren, ordnade sig kring den, sjöng psalmer, knäföll och i korus bad om den okändes välsignelse. Solen var då i nedgående, och gubbens anlete vändt emot väster; hans kala hjässa tycktes äga heliotropens längtan och törsta efter det sjunkande eldklotets siste stråle. Först när det var försvun-

net bakom Ägales klippor, såg han ned på de församlade. Hans ögon stirrade blodsprängda, hans skägg föll ned som en lång, tofvig hängmossa öfver kapitälen. Han utsträckte sina armar och mumlade: jag välsignar er!

Mannen på pelaren var en kristiansk asket, ett bland dessa vidunder af självplågeri, som en missförstådd kristendom alstrat i täflan med Indiens förintelselärande religioner — en bland dessa själar, som, splittrade in i hjärtroten af motsatsen emellan det andligas och världsligas kraf, sträfvade att vinna andens fullkomlighet genom att mörda sin natur — måhända en bland dem, som, medan de ville utrota sina sinnliga böjelser, tillika funno sin enda räddning i kroppsliga kval emot ett skuldtyngdt samvetes förtärande flammor, och som uppmuntrades att fortgå på denna bana, att mångfaldiga sina plågor, att uppfinna det otänkbara för att öka dem, emedan de hänfördes af den beundrande mängdens dyrkan, af helgonglorian i detta lifvet och hoppet om högre salighet, om onämnbara fröjder och ofattlig vällust i det tillkommande.

Simon pelarhelgonet — så kallades han — var nu vida känd i den kristna världen. Man vallfärdade från Öster- och Västerlandet för att se honom och undfå hans välsignelse. Glansen af hans helgongloria ökades genom en upplysning af Petros, att han, pelarmannen, var en *bekännare,* en af de få ännu lefvande, som vid den sista förföljelsen under kejsar Maximinus hade hjältemodigt lidit för sin tro. Hvarifrån han kommit visste för öfrigt ingen, om icke biskopen.

Men fyra år, det visste alla, hade Simon tillbragt däruppe på pelarens kapitäl, å ett rum af några fots om-

krets, med bråddjup rundt omkring, och dagligen, från solens uppgång till dess nedgång, med vissa uppehåll förnyat sina knäböjningar. Det sades, att han knäböjde tusen gånger om dagen. Fyra somrars sol hade där tömt sin eld på hans hjässa, fyra vintrars snöstormar där rasat omkring honom. Hans dräkt var en björnpäls och ett rep som gördel; hans enda bohag linan, hvarmed han upphissade den föda stadens fromma kvinnor buro till honom. Han var den kristianska befolkningens stolthet; de båda stora fiendtliga trosflockarne, homousianerna och homoiusianerna, stredo om äran att räkna honom i sina leder; båda betraktade honom som Athens yppersta märkvärdighet och prydnad. Hedningarne däremot afskydde pelarmannen, sedan han upphört vara föremål för deras nyfikenhet. De offrade ju blommor och rökverk åt lifvets och glädjens gudamakter och kransade de sköna bilder, som konsten skänkt af dessa. Kristianerna däremot knäböjde för sina helgons benrangel. Fördenskull föreföll det hedningarne helt naturligt, att kristianerna skulle ägna en varmare dyrkan åt denne smutsige, fule, förryckte gubbe, som likväl hade det företräde framför benrangeln och mumierna, att han var en *lefvande* afgud.

De hedningar, hvilkas religiösa känsla och skönhetssinne icke nödgade dem afsky honom, åsågo honom med samma likgiltighet som tritonen, som i århundraden svängt sin väderfana på Vindarnes Torn vid torget i Athen. De tycktes båda, pelarhelgonet och bronstritonen, vara af samma ämne, lika känslolösa för solglöd och stormar, lika rotfasta på sin trånga höjd.

Men om Simon var känslolös för naturens krafter,

var han det måhända icke för den dyrkan, som ägnades honom, ty sådane dagar, på hvilka månge främlingar infunnit sig för att begapa honom, visade han sig blid emot de fromma kvinnor, som kommo med bröd, vin och vatten; hade han däremot under dagens lopp varit föga uppmärksammad, undfägnade han dem om aftonen, efter solens nedgång, ty först då talade han, med förvirrade ord och hemska hotelser.

Natten förbehöll Simon åt sig själf. Han tarfvade dess timmar för att samla styrka till den följande dagens mödor. Sedan han närmare midnatt sjungit sin aftonpsalm, fick ingen nalkas hans pelare. Han tycktes blygas öfver sitt beroende af den naturlag, som bjuder hvila växla med rörelse, sömn med vaka. Men sof han, så var det fågelns lätta sömn, ty han väcktes af den enslige nattvandrarens steg och var alltid färdig att slunga rysliga förutsägelser efter honom. Att om natten vandra öfver pelarfältet skydde därför både hedningar och kristianer.

Sedan de tre kvinnorna aflägsnat sig, hörde biskopen och föreläsaren, medan de nalkades pelaren, huru helgonet, som nu hade satt sig att spisa sin aftonmat, upphof ett underligt kraxande ljud, som besvarades från en liten lund på andra sidan ån. I nästa ögonblick sågs en stor, svart fågel höja sig öfver lunden, rikta sin flykt mot pelaren och med flaxande vingar sväfva däromkring, likasom hade han velat, men icke vågat sänka sig ned.

— Kom då, korpen min! hördes helgonets skrofliga röst. — Kom och ät din kvällsvard! Så kom då, kom då, korpen min, korpen min!

Korpen besvarade dessa ord med ett sorgset och misstänksamt kraxande, men fortfor att flaxa kring pelaren, medan helgonet följde honom med handen, i hvilken han förmodligen lagt några brödsmulor.

— Var då icke rädd! Jag är icke ond på dig längre. Jag skall icke vrida halsen af dig. Så kom då, kom då!

Tonen, hvari dessa försäkringar gåfvos, tycktes inverka på korpen. Han slog ned på kanten af kapitälen, men hoppade baklänges, rörde vingarne och uppstämde några hesa ljud, då Simon utsträckte handen för att fånga honom. Hans misstankar voro ännu icke alldeles öfvervunna. Men sedan Simon afstått från försöket och vändt sig bort, för att fortsätta sin måltid, återvann fågeln småningom förtroende till sin herres uppsåt. Han kom närmare, hoppade slutligen i Simons knä och lät honom fritt stryka sig öfver den kolsvarta, glänsande ryggen, medan han med mycken glupskhet deltog i helgonets måltid.

— Du har varit borta hela dagen, suttit arg och trumpen där borta i träden, sade Simon i vänligt förebrående ton. — Jag agade dig nog strängt i går, det gjorde jag, men så är du så dum och oläraktig, att jag ibland blir rasande och vill vrida halsen af dig. Två långa år i skolan, och ännu har du icke lärt dig namnet Elpenike!

Simons korp var nästan lika ryktbar som helgonet själf. Kristianerne trodde sig veta, att han var mer än hundra år gammal, och man omtalade, att en dag, då Simon förgätits af de fromma kvinnorna, som bodde i grannskapet af dubbelporten, hade korpen tillfört honom

föda, liksom det fordom timade med Elias, den store profeten.

Kanske var han verkligen en gammal enstöring, en Metusalem i sitt långlifvade släkte, som öfverlefvat de sina och främmande för den yngre korpvärlden tillbragt åren i klipporna och lundarne vid Kefissos, ensam och sörjande, till dess han slutligen fann en ny sällskapare af ett annat släkte, fann en vän, som i mycket liknade honom själf, och till hvilken han småningom drogs genom detta medkänslans band, denna blida, outransakliga makt, som gifver hvarje hjärta, äfven det ensammaste, kyligaste och mest förtorkade, ett föremål, hvarpå det kan utgjuta den ömhet, hvaraf det ännu är mäktigt.

Det förtroliga samspråk pelarmannen förde med sin korp afbröts, när hans skarpa öra uppfångade ljudet af nalkandes steg på gräsmattan. Han hade suttit med ansiktet riktadt mot olivdungarne i taflans bakgrund. Nu vände han sig om och lade sig på magen, och hans kala hufvud med det lurfviga skägget stack fram emellan kapitälens löfverk, som ett hiskligt vilddjurs, spanande genom ett busksnår. Korpen hade flyttat sig till hans axel.

Simon var harmsen öfver att störas i sin måltid. Han hade väl ännu icke sjungit sin aftonpsalm, men det började lida långt in på natten, och han ville vara ensam. Därför röt han redan på afstånd mot de kommande:

— Gån bort, gån bort! Gån, säger jag!

Men när de likväl nalkades, gnistrade hans ögon, och han började i en ton af gäckeri:

— Kommen, mina barn! Kommen och hören!

Hvarför skall örat vara fäst vid hufvudet? Slit af örat, dumma människa, och spika det på ditt bröst . . .

Dessa ord utgjorde inledningen till en af de förvirrade straffpredikningar, med hvilka han plägade skrämma enslige vandrare, som nalkades pelaren i olämplig tid. Men Simon hann ej fortsätta, ty han afbröts af en välkänd röst, som ropade:

— Fader Simon, du skall icke vredgas. Det är jag, Petros, som kommer.

— Ah, det är du, Petros, biskopen . . . biskopen! Ah!

— Jag har uppfyllt din önskan och för min unge Clemens till dig.

— Hvem är Clemens?

— Du vet det, fader.

— Clemens? Nej.

— Clemens, min unge fosterson, om hvilken jag en gång talade med dig, och som du önskade få se.

— Ah! Nu vet jag.

— Han kommer för att bedja om din välsignelse.

Pelarmannen låg kvar en stund i den ställning, han intagit, och fäste sin blick på biskopens unge följeslage, som nu hade dragit tillbaka kåpan och visade blottadt sitt af långa, ljusbruna lockar omsvallade hufvud. Därefter reste sig Simon på knä, förde handen eftertänksamt till sitt skägg, såg sig omkring med spejande blickar i alla väderstreck och fattade sin lina, hvars ena ända han lade flere hvarf kring ett af kapitälens utskjutande blad.

Korpen, som nu var sömnig, oroades af denna rörelse, flaxade, lyfte sig och flög med tunga vingslag till närmaste punkten af den halfförfallne stadsmuren, där

han satte sig i skuggan af en myrtenbuske och stack hufvudet under vingen.

Vid den tystnad, som rådde, förnummos från afstånd melodiska toner, och på ån, som lyste i månens sken likt smältande silfver, närmade sig en båt.

I nästa ögonblick fattade helgonet med bägge händerna linan, sköt sig ut från kapitälen och gled ned till marken.

Han stod eller rättare, han satt nu nedhukad bredvid pelaren framför biskopen och föreläsaren, hvars vördnad för helgonet, när han såg det så nära för sina ögon, borde hafva blandats med fasa. Solen hade bränt och vindarne torkat denna varelse till ett benrangel, öfverdraget af ett svartbrunt skinn, där ådrorna lågo som strängar och rörde sig som hopsnodda maskar, medan de genomströmmades af den ringa blodmassa, som ännu spred lif i de ohyggliga formerna. Ögonen lågo djupt i sina hålor, och ringarna kring deras stenar lyste med brunröd glans. Helgonet satt i en halft knäböjande ställning, med benen under sig, framlutad, stödd på de långa hårvuxna armarne, som lämnades bara af björnpälsen.

Petros vidrörde vördnadsfullt hans skägg och knän, samt hviskade därvid i hans öra:

— Fader, vakta din tunga!

I Simons ögon blandades den vilda glansen med ett uttryck af klokhet och hemligt förstånd. Han nickade och riktade sin blick på Clemens.

— Kom till mig! Räds icke! sade han med omisskänlig ömhet i sin ton.

Clemens lydde. Han nalkades med den djupaste vördnad, böjde sitt hufvud och sade;

— Din välsignelse, gode fader!

Månen lyste i denna stund på två hvarandra närmade anleten: ynglingens sköna och ljufligt rena, gubbens vidunderligt fula och skräckinjagande . . . de närmade sig hvarandra, liksom för att tydligare visa det omätliga afstånd, som kan finnas mellan individuella daningar inom samma släkte, ty de voro så skilda, så motsatta, som det typiskt mänskliga skiljer sig från det urartade, det som i förlusten af sitt mänskliga varder förskräckligare än det rysligaste, djurvärlden har att uppvisa . . . och likväl — hvem skulle ana detta? — var det den änglalike ynglingens uppriktiga, varma, innerliga längtan att varda, hvad han var, den ohyggliga, vidunderliga skepnaden, som satt framför honom och lade sin ena hand på hans lockar, medan den andras skrumpna, med långa naglar väpnade fingrar foro öfver hans kind.

För Clemens försvann det rysliga i uppenbarelsen för det heliga, som han inlade i henne. För honom var denne gubbe skön.

Under detta uppträde kände sig Petros orolig. Han fruktade, att pelarmannen skulle säga något, som han icke borde. Han skyndade därför att afbryta det med följande ord:

— Fromme fader, jag har nu tillfredsställt din önskan att se min unge, högt älskade son. Och han har äfven undfått hvad han efterlängtade: din välsignelse. Det är tid att lämna dig i ro.

Pelarmannen stödde sig med ena handen mot marken; den andra förde han till sina ögon, likasom hade han bländats af månens klarhet.

— Clemens, sade biskopen, — jag har några för-

troliga ord att säga den helige. Gå förut och vänta mig vid stadsporten.

Van att lyda, hälsade den unge prästen det gamla helgonet ett vördnadsfullt farväl och aflägsnade sig öfver fältet.

En stund förflöt under tystnad, medan Simon förde handen öfver sina ögon. Han aflägsnade från dem en främling, som sedan länge icke hade visat sig där — en tår pressad af ömma känslor. Därefter sade han, i det han såg sig omkring:

— Hvarför gick Filippos?

— Nämn icke detta namn, min fader! bad Petros med oro, ehuru ingen kunde höra dem. — Jag vågade icke låta honom stanna kvar, ty du förmår ej vakta din tunga.

— Du har rätt, sade gubben och lade båda händerna på sin hjässa. — När jag har knäböjt länge, blir jag så besynnerlig här uppe. Det susar och brusar i min hjärna. Men låt mig få återse honom! Jag skall nog akta mig. Han heter nu icke Filippos, utan Clemens; han är icke längre Elpenikes son . . . visst icke!

. . .. O, fortfor han till sig själf, — hvad han liknar henne! Elpenike i bröllopsskrud med myrtenkrans på sina lockar! Elpenike i grafskrud med sellerikrans omkring sin panna! Elpenike i grafskrud . . . Elpenike!

Simons järnbröst höjdes af en djup suck, som liknade en dödsrossling; han vände sig och lutade mot den kalle pelaren sitt rysliga ansikte, sin brännande panna, sin kind, som vittnade det nya undret af en tår.

— Lugna dig, fader! sade Petros, som först nu varsnade helgonets upprörda tillstånd. — Hör du ej?

Här nalkas människor. Det kommer en båt på ån. Låt ingen se, att du har lämnat ditt tillhåll där uppe!

Petros' påminnelser understöddes af en cittras toner, som ledsagade en liflig, klar, melodisk sång, stundom afbruten af skratt och glada, samtalande röster. Båten, hvarifrån dessa ljud förnummos, närmade sig med sakta och jämna årslag i det silfrade vattnet.

Biskopens ord voro fullkomligt ägnade att återkalla Simon till sans, ty de talade till hans asketiska ärelystnad. Han rätade sig upp, sände en skarp och hastig blick bort emot ån, fattade linan, jämkade henne till den skuggade sidan af pelaren och klättrade med en apas vighet upp till kapitälen. Uppkommen dit, intog han sitt vanliga läge, stack hufvudet ut mellan kapitälens löfverk och sade i förtrolig, angelägen ton:

— De kunna icke hafva sett mig, Petros.

— Nej, du må vara lugn.

— Petros, Filippos är kristian?

— Ja visst.

— Filippos är ju döpt? Filippos är ju präst?

— Ja.

— Härligt, härligt! Så ville jag hafva det. Lilla lamm, som vi frälste ur vargens klor! Lilla lamm, som vi buro hem till den rätte herden! Petros, låt mig få återse det lilla lammet! Var icke rädd! Jag skall vakta min tunga. Låt honom komma före solnedgången; du vet, att jag icke talar före solnedgången.

— Jag skall hvarje afton hitsända Clemens med bröd och vin.

— Petros, du är en god son. Min tusenfaldiga välsignelse öfver dig, min gode Petros! Men hur är

det? Är det den förhatlige, som låter ringa klockorna i staden?

— Krysanteus? Du menar honom?

— Ja. Äro icke han och hedningarna ånyo herrar i staden?

— Hvad säger du? Den högste hindre, att en sådan tid någonsin återkomme!

— Eller firen I nu hvarje natt martyrernas fest?

— Hvad har ingifvit dig denna tro, min fader?

— Ha'n I ej i de två sista nätterna samlats där borta? sade Simon och utsträckte armen mot olivdungarne. — Har jag icke hört de trognes psalmer ljuda, såsom komme de ur jordens sköte? Det är ju som fordom, då vi förföljdes för vår tro och firade Herrens fest i kulor och grafkamrar. Härliga tid!

Och pelarhelgonet började sjunga en af dessa psalmer — i början med sakta röst, som om han velat härma de ljud, om hvilka han talat — sedan med allt starkare stämma, som om han velat öfverrösta de glada tonerna från den allt mer och mer sig närmande båten:

Guds namn är kändt i Judaland, förhärligadt i Israel,
Han Sion till sin borg har valt, i Salem står hans helga tjäll.
Han krossar bågar, spjut och svärd,
De stolte digna till hans fot,
Och bäfvande den hela värld
Förstummas för hans vredes hot.

Se Röfvarbergen! På sin grund de svikta för hans ögas blink,
Och krigarskaror domnande nedlägga vapen på hans vink,
Se vagnen stannar med sitt spann,
Och dödt är stridstrumpetens ljud
Och sänkt i dvala häst och man
Vid blott en vink af Jakobs Gud.

Petros' ansikte uttryckte den största spänning vid den upptäckt, han trodde sig hafva gjort i helgonets ord om den nattliga gudstjänsten. Men som han visste, att det skulle båta till intet att äska vidare upplysningar af Simon, och då han dessutom kände, att denne, så snart hån fördjupat sig i sina älsklingspsalmer, icke ville störas, beslöt han att i tysthet aflägsna sig, så mycket mer som Clemens väntade honom vid stadsporten och natten var långt framskriden.

Han vandrade med långsamma steg öfver slätten, på hvilken hans skepnad, höljd i den vida kåpan, kastade en fantastisk jätteskugga. Det gick i Athen en sägen, att någon hade sett en skugga på marken såsom af en människa — men utan att en sådan eller något annat rörligt föremål kunde upptäckas — långsamt öfver fälten närma sig dubbelporten och där försvinna. Måhända hade berättarens inbillning skapat denna syn af ingenting annat än skuggan från ett förbi månen seglande moln; eller kanske hade den dofva, obestämda, tryckande fruktan, som lik en tung luft hvilade på befolkningen, gifvit sig uttryck i denna sägen. Men hvar och en, som i detta ögonblick sett den enslige vandraren skrida öfver det skydda pelarfältet, kunde gripits af en liknande aning och känt, att en olycksande, lekamliggjord i detta väsen, närmade sig den slumrande staden.

Sången, cittraspelet och det muntra sorl, som nyss förnummits, hade öfverröstats af Simons starka, andaktsfulla sång och plötsligt tystnat, och endast de jämna årslagen hördes, medan båten gled fram på sin ljusa, lugna, slingrande bana mellan pilar och cypresser. Det glada lag, som var samladt inom relingen, hade upphört att

skratta och sjunga och lyssnade nu för omväxlings skull till pelarmannens sång.

Båtens förstäf var prydd med rosor: blomsterkedjor hängde kring hans sidor: två gossar, fagre som Hylas och Ganymedes, förde årorna: Praxinoa, den förtjusande hetären, satt som härskarinna öfver rodret: Olympiodoros, den gudomlige men af en otacksam eller minnesslö eftervärld förgätne skalden, låg vårdslöst utsträckt på svällande dynor med hufvudet i Praxinoas knä, och svärmade, småleende, lycklig och halfrusig, bland månen, stjärnorna och de hvita strömolnen: Palladios, sångaren, som nyss hade tystnat, satt där bredvid med ena armen kring sin cittra och den andra kring lifvet på en femtonårig, svartögd, syrisk dansarinna, lyssnande med ironisk förtjusning till pelarhelgonets sträfva sång: Karmides, insvept i en veckrik mantel, låg i samma behagliga ställning som hans vän Olympiodoros, men i stället för att välja ett lika huldt örngått i Myros knä, hade han med armbågen stödd emot relingen lutat sig öfver vattnet och roade sig med att skåda månens bild där nere i djupet och doppa fingerspetsarna i den svala böljan: Myro hade tagit kransen från hans hufvud för att fläta violer i rosorna, och kastade allt emellanåt, liksom det öfriga sällskapet, en blick bort till pelaren och småskrattade eller försökte småskratta, alldeles som det öfriga sällskapet, åt den underliga, skrofliga sången, som likväl skar igenom märg och ben, allvarlig som han var, och i de känslor, de tankar, han väckte och uttalade, så afbrytande mot den sorglösa omgifningen, den tysta nejden, den milde himmelen, den sköna natten med dess trollska ljus.

Ty Simon sjöng om något, som är jämmerfullt och förkrossadt, om en varelse i skapelsen, som icke delar hennes harmoni, hvars ben smäkta, hvars lemmar brinna af syndmedvetandets tärande eld, som ryter i sitt hjärtas ångest, seende att synderna likt stormande vågor slå tillsammans öfver hennes hufvud.

Simon sjöng om en sträng och förskräcklig Gud, hvars vrede ingen kan stilla, som försätter bergen, rör jorden, så att hennes pelare darra, talar till solen, att hon ej går upp, och förseglar stjärnorna; som sänder sina änglar med vredens skålar öfver världen att omstörta hedningarnes stad, det stora Babel, det glada, af silke, guld och skarlakan skinande, så att ljus och ljusstake icke mer skall lysa där, bruds och brudgums röst aldrig mer varda hörd därinne . . .

När denna sång tystnat, ljöd ånyo från den blomsterprydda båten cittrans toner, som ledsagade följande dityramb:

Gossar och flickor!
Härlig är lifvets
Rosiga morgon.
Luftiga, ljufva
Mysande timmar
Sväfva i lätta
Flyktiga rader
Öfver dess nejds e-
lysiska vår.
Snabba, o snabba
Äro de sköna
Himmelska väsen,
Flyende hän mot
Strålande fjärran;
Medan er egen

Glädtiga kor
Föres af ödet
Bort till ett motsatt
Mörknande fjärran.
Skynden, o skynden,
Flickor och gossar,
Skynden att bryta
Luftiga kedjan,
Ilen att slå i
Njutningens bojor
Dessa olympiskt
Leende ljufva
Flyktiga barn!
Hän ur vår ena
Dallrande vågskål
Plockar beständigt
Moiran, den grymma,
Fröjdernas gyllne
Räknade vikter,
Kastar i andra
Sjunkande vågen
Slappade sinnens,
Mattade krafters,
Mödors och sorgers
Tyngande bly.
Hastigt som facklan
Fångas och flyr från
Hand och till hand i
Panatheneiska
Nattliga festen,
Måsten I lämna
Ungdomens evigt
Brinnande fackla
Till de bakom er
Ilande yngre
Rosiga släkten,
Medan I själfva

Sjunken i ålderns
Svartnande skuggor,
Sjunken i grafvens
Tigande natt.
Kindens som ängens
Blommor förblekna.
Svallande lockar
Glesna som lundars
Höstliga kronor.
Strålande blickar
Slockna som festers
Tynande lampor.
Skynden, o skynden,
Gossar och flickor,
Flickor och gossar,
Skynden att tömma
Fröjdernas nektar!
Kransa pokalen,
Slut till ditt ännu
Svärmande hjärta,
Flicka din gosse,
Gosse din mö!

Petros hade återvändt till sitt palats och önskat god natt åt den unge föreläsaren, som väntat honom vid stadsporten och nu gått till sitt sofrum i peristylen.

Petros var åter ensam i sin studiekammare. Ehuru han under hela den förflutna dagen varit i sträng verksamhet, kände han icke behof af hvila. Han sökte fängsla sin uppmärksamhet vid Tertullianus' bok, som låg uppslagen på bordet, och hans blick föll på följande ord, dessa märkvärdiga, vildt kraftiga paradoxer, i hvilka Tron har skrifvit sin frihets- och själfständighetsförklaring mot Vetandet;

»Guds Son är korsfäst. Det är skymfligt och därför ingenting att blygas för.»

»Guds Son är död. Det är orimligt och just för den skull troligt.»

*»Och begrafven stod han upp ifrån de döde. Det är visst, emedan det är omöjligt»**).

Men de enade krafterna af den läsandes vilja och den lästes eldiga vältalighet voro icke i stånd att tillbakatränga de tankar, som biskopen hemfört i sin själ. Han lämnade boken och vandrade länge af och an i rummet.

Innan han ändtligen gick till sin sängkammare, hade han öppnat det under bokfacket stående skåpet, framtagit en liten flaska af silfver och en större af glas, gjutit några droppar af den förra, som innehöll en dvaldryck, i den senare, som innehöll ett lätt, oskyldigt vin, och därefter ställt de båda flaskorna tillbaka på sin plats och läst skåpet.

Efter tre till fyra timmars sömn var han åter vaken för sina tankar. Han lämnade bädden i morgongryningen, just vid den tid, då Eufemios, den korthalsade presbytern, krokig och höljd i sin kåpa, med en lampa och en nyckelknippa i ena handen och ett lerkrus i den andra, gick öfver en liten mörk gård bakom peristylen och stannade framför en källardörr, som han med en stor nyckel, sedan han ställt lampan på en bänk, öppnade.

Palatsets gamle nattväktare, som på en gång var

---

*) *»Crucifixus est Dei filius; non pudet, quia pudendum est. Et mortuus est Dei filius; prorsus credibile est, quia ineptum est. Et sepultus resurrexit; certum est, quia impossibile est.»*

kyrkobetjänt och biskoplig tjänare, satt insvept till näsan i en grof kappa, på samma bänk, funderande bredvid sitt timglas och sin hornlykta. Han dök med munnen upp ur kappan, vände sig till Eufemios och sade:

— Broder, det har varit en ledsam natt. Jag har hört där nedifrån hans suckar och kvidande, och det var mig rysligt svårt att icke ge honom vatten. Hvad har han då gjort?

— Han förnekar kyrkan, svarade Eufemios, i det han återtog lampan och gick ned för källartrappan.

NIONDE KAPITLET.

Filosofens hem.

Nedanför Akropolis' östra sluttning sträckte sig från norr till söder den vackra Tripodgatan, hvars västra husrad, börjande vid Prytanernas palats och slutande vid Perikles' Odeum, var en oafbruten kedja af monumentala byggnader, medan den östra utgjordes af enskilda hus, uppförda i lätt stil och endast en eller två våningar höga, för att ej genom sin storlek minska intrycket af de förra, hvilka, liksom hellenernas offentliga byggnader i allmänhet, utmärkte sig mer för ädla former än kolossalitet.

Af Tripodgatans praktverk återstår än i dag en rund, tornartad, af korintiska halfpelare omgifven byggnad med sirligt bjälklag, mejslad fris, som framställer Dionysos' äfventyr med röfvare, samt hvälfdt tak, som öfverst prydes af en akant med yppiga, behagfullt fallande blad. En inskrift upplyser, att byggnaden skall föreviga äran af athenaren Lysikrates' och hans stams, den akamantiskas, seger i en tragisk kortäflan.

Denna smakfulla minnesvård af en seger i skönhetens värld har under senare århundraden stått inklämd mellan de dystra, smutsiga murarne af ett kapucinkloster

— liknande där ett leende barndomsminne, som fortlefver i en grubblande, mörk och sluten själ. Munkarne hafva nyttjat honom till gisselrum och fängelse. Ödet leker, som en konstnär, med färgbrytningar.

Midt emot denna minnesvård, vid andra sidan af gatan, låg Krysanteus' hus. Endast två våningar högt, hade det stor utsträckning och inneslöt, utom aulan och fruntimmersgården, en icke obetydlig trädgård. Fattade man den förgyllda bronsring, som prydde porten, och med en knackning tillkännagaf sin önskan att slippa in, öppnades den snart af en gammal fryntlig tjänare, och man inträdde i en lång, skum förstugugång, som dag och natt upplystes af en lampa. När den motsatta, vanligen stängda dörren öppnades, tedde sig en öfverraskande vacker, af himmelens klarhet öfvergjuten tafla. Man stod då i den öppna aulan, hvars joniske pelare af pentelisk marmor tecknade sina hvita, luftiga rader mot en bakgrund i klar, mörkröd färgton, och uppburo ett genombrutet, kring öfre våningen gående galleri. Aulan, i hvars midt stod ett altar med ständigt brinnande rökverk, omgafs på tre sidor af pelargången. Bakom den förde dörrar till rum af olika slag: besökrum, gästrum, sofkammare, badrum o. s. v. Den fjärde sidan — den gent emot ingången — upptogs af två större rum: konstkabinettet och biblioteket, båda stängda endast med violettfärgade täckelser, som vanligen voro tillbakadragna, så att man såg deras i harmoniskt spel af klara färger hållna väggmålningar och mosaikgolf. Dessa rum åtskildes af en bred, midt emot förstugudörren belägen öppning, hvarigenom utsikten förlängdes öfver fruntimmersgården, med dess vattenkonst, omgifven af blomstervaser, och öpp-

nade sig till trädgården, där genomblicken ändade med en skuggig gång af lummiga träd, glesare här och där, för att låta solskenet falla på en bildstod eller bryta sig i pärlregnet från en sorlande springbrunn.

Dagen efter den, på hvilken Clemens i biskopens sällskap hade besökt det ryktbara pelarhelgonet, och vid tionde timmen*) hände, att portklappen på Krysanteus' hus skramlade med ovanlig häftighet. Den gamle portvakten såg ut genom sin lilla fönsterglugg och upptäckte, att den, som förorsakade bullret, var en ålderstigen man i tarflig dräkt. Portvakten i Krysanteus' hus var i många stycken olik sina ämbetsbröder. Först och främst var han icke eunuk, utan lycklig familjefader med hustru och många barn; för det andra var han af sin herre förmanad att visa sig lika höflig mot alla slags besökande, och för det tredje hade han icke lynne att antaga det snäsiga skick, som, om vi få tro de gamla komedierna, var ett stående drag hos den tidens portvaktare. Men särdeles förkärlek och ytterlig vördnad hyste han för alla, som buro skägg och filosofmantel — ty hans älskade herre, ehuru han icke bar filosofmantel, var ju filosof — och med den gubbe, som nu höll i portklappen, var just förhållandet, att han var både skäggig och filosofmantlad, ehuru manteln var af gröfsta slaget. Vår portvakt skyndade således att öppna.

— Hvem söker du? frågade han.

— Går jag rätt? Jag söker Krysanteus, arkonten.

---

*) Omkring kl. 5 efter romerska räknesättet, som vid denna tid, tillika med många andra romerska bruk, gjort sig gällande i Grekland.

— Detta är Krysanteus' hus. Men han är icke hemma.

— När hemväntas han?

— Därpå kan jag icke gifva dig säkert svar. Men har du tid att invänta honom, så är du välkommen öfver hans tröskel.

— Jag tackar dig.

— Jag tycker mig se, att du är främling i staden ... kanske långväga resande?

— Så är det.

— Måhända gammal vän till min herre? fortfor portvakten, som af välmening blottställde sig för att synas nyfiken.

— Nej, svarade främlingen. — Jag känner honom endast af ryktet.

— Ja, hvem gör icke det? sade portvakten med stolthet. — Men du är alltid välkommen. Min herre är glad att se främmande filosofer i sitt hus.

Under samtalet hade portvakten stängt dörren till gatan och ledsagat främlingen till motsatta dörren. Han öppnade denna, bjöd gästen stiga in i aulan, vinkade en ung slaf, hvilken tjänstgjorde som *atriensis*, och återvände till sin portkammare.

Okos, den unge slafven, portvaktarens son, en yngling med glad uppsyn och städadt skick, underrättade främlingen, att det torde dröja något länge, innan hans herre hemkomme; det vore därför hans, Okos', skyldighet att visa gästen, hvar han skulle finna badrummet, om han ville bada, biblioteket, om han ville läsa, ett afskildt gästrum, om han vore trött och föredrogo ett sådant framför hvilosofforna i aulan.

Främlingen valde biblioteket. Han visades dit, betraktade en stund de sköna målningarna, skakade därvid på hufvudet, tog en pappersrulle och slog sig ned i en bekväm hvilosoffa för att läsa. Några ögonblick därefter inträdde en gosse, Okos' yngre bror, och ställde bredvid gästen ett litet rundt bord med frukter, konfityrer och krystallflaskor, den ena med vin, den andra med vatten, nyss hämtadt i trädgårdskällan. Sedan detta skett, gick gossen, men återvände snart med friska, välluktande blommor, som han utbytte mot andra, ännu icke vissnade, i en blomstervas under draperiet vid ingången till rummet. Sedan han på sådant, i detta hus vanligt sätt sörjt för den okände, mycket tarflige främlingens trefnad, aflägsnade han sig.

När portvaktaren öppnade för den obekante, hade han icke iakttagit, att denne, medan han knackade, utbytte en förtrolig blick med den gamle olivhandlaren Batyllos, som stod på gatan ett stycke därifrån, med häpnad tydligen målad i sitt ansikte, och att icke långt ifrån Batyllos stodo två män, den ene präst, som hviskade sins emellan och mönstrade främlingen med skarpa blickar.

Desse båda hade utanför Prytanernas palats råkat möta främlingen samt därefter vändt om och följt honom på kort afstånd. Främlingen, som var en skarpsynt man, hade märkt, att han var föremål för deras iakttagelser, men utan att visa något tecken till oro helt lugnt fortsatt sin väg, till dess han stannade utanför Krysanteus' hus.

Den ene af de båda var en kejserlig agent — ett slags brefpost och tillika spanare — som föregående dag hade anländt till staden med bref till prokonsuln.

— Bah, fortsatte agenten sitt samtal med prästman-

nen, i det de aflägsnade sig nedåt gatan — du säger, att du sett honom två gånger; jag säger, att jag sett honom hundra gånger. Om denne gubbe är Athanasios, så får du skära näsan af mig, till rättvist straff för att hon vädrat så galet. Det är för löjligt! Till hvilken stad jag nu kommer, i Europa, Asien eller Afrika, har man nyss sett Athanasios. Man behöfver bara vara okänd på stället och ha några skrynklor i synen för att genast vara Athanasios, han och ingen annan. Det är med honom som med Jerusalems skomakare, som bönderna påstå sig se i hvar gammal trashank, som stryker genom deras by.

— Nå nå, anmärkte Eufemios, — jag sade icke, att han *är* Athanasios, utan att han är snarlik honom. Det skadar icke att ha ögonen med sig.

— Ögonen? Ja, dem glömmer jag aldrig hemma, lika litet som öronen, var viss därom, ärevördige presbyter! Och mina ögon sade mig, att denne gubbe är en dufunge mot Athanasios.

— Men du vet, att det finns vissa medel, som kunna förställa . . . föryngra utseendet. Man färgar håret med lixivium, man . . .

— Hör på! inföll agenten och stannade. — Syna mig noga! Hur gammal tror du mig vara?

— Omkring femtio år, gissade Eufemios.

— Min vän, jag är i dag verkligen femtio år gammal. I morgon är jag kanske sjuttio, i öfvermorgon tjugo. Men annars är jag född för trettio år sedan. Du bär hö till Megara, om du vill lära *mig*, att det finns en sådan konst.

— Vid änglaskarorna! Du förvånar mig, min vän.

Den konsten vore värd att inhämta. Min bäste vän, jag släpper dig icke, förrän du ger mig någon undervisning däri. För öfrigt tviflar jag icke, att du har alldeles rätt i afseende på gubben. Det slöt jag strax däraf, att han gick in i ärkehedningens hus. Därtill skulle dock Athanasios visst aldrig förmå sig, om än han icke tvekar att gömma sig i filosofmantel och låta skägget växa. Mannen är utan tvifvel filosof, en af de hundske, att döma af den grofve manteln. Men nu vidkommande den märkvärdiga konsten, så . . .

— Är hon för dig alldeles öfverflödig, anmärkte agenten skrattande, — ty bara du ej glömmer att taga halsen med dig, när du går ut, är du tillräckligt oigenkännlig. Ha ha ha! Förlåt mig! Jag vill icke såra dig. När man af naturen är kvick, komma sådana infall af sig själfva.

Vi öfvergifva de båda samtalande, prästen och den hemlige athanasianen, samt återvända till filosofens hus. Men nu stanna vi ej i aulan, där vi lämnade den hemlighetsfulle främlingen, utan fortsätta vår väg till fruntimmersgården.

Liksom aulan, omgafs den af joniska pelare, som buro en med bildstoder smyckad altan, till hvilken man utträdde från öfre våningen. Oafsedt vissa mellanrum för fri förbindelse, var altanen uppfylld med praktväxter och öfverdragen med ett fint, från gården omärkligt nät, hvarinom fladdrade sångfåglar och andra, på hvilkas metallglänsande fjädrar naturen slösat sina bjärtaste färger. Marken eller rättare golfvet — ty dessa gårdar voro under årets flesta månader boningsrum med himmelen till tak — var rutformigt lagdt med svarta och hvitgula ste-

nar, utom i midten, där springbrunnen, omgifven af en gräsmatta, fällde sina strålar i en marmorbassin bland lekande flockar af kupidoner och delfiner. I grannskapet af springbrunnen finna vi Krysanteus' dotter Hermione och några hennes väninnor.

Aftonen är vacker. Himmelen hvälfver hög och skyfri öfver denna täcka, från stadsbullret afskilda vrå, där blommor dofta och fågelsång blandas med sorlet af kaskader. Solen skiner ännu på den östra pelarraden och vattenkonstens högsta krökning: värmen är sådan, att svalkan i springbrunnens grannskap behagar, utan att man åtrår den fulla skugga, som den västra pelargången bjuder. Ett bord med de lätta läckerheter, på hvilka grekiska kökskonsten var så uppfinningsrik, och några långa divanlika soffor, med bolstrar öfverdragna af ett mörkgrönt, sammetslikt, silfverbroderadt tyg, äro ställda mellan blomstervaserna nära bassinen. Här hvila de unga kvinnorna under gladt och förtroligt samtal, medan Alkmene, Hermiones Hebe-lika kammarflicka, sväfvar mellan blommorna och vattnar dem från en urna, som hon allt emellanåt fyller under springbrunnens strålar.

Den rene himmelen, den ädla pelarbyggnaden, stoderna och vaserna, den spelande vattenkonsten, och i denna omgifning den vackra gruppen af unga kvinnor, klädda i de enklaste, kyskaste och mest smakfulla dräkter, som någonsin omfladdrat de kvinnliga behagen, bildade en tafla af klara linier, lugn skönhet, ideal poesi, egen för antiken.

Den gammalhelleniska dräkten hade ånyo kommit i bruk bland de förnämare Athenarne. Forntidens minnen voro dem nu kärare än någonsin, som vanligt i tider,

då en lössläppt oförsonlig kamp emellan olika världsåskådningar framkallar de yttersta motsatser vid sidan af hvarandra. Hermione var klädd i en snöhvit kiton af egyptiskt sindon, fäst med en agraff öfver vänstra skuldran och försedd med långa öfverstycken, som från halsen nedföllo öfver barmen och ryggen och nästan dolde det ljusblå, guldstickade bälte, som hopdrog kitonen kring midjan, hvarifrån han fotsid, i rika naturliga veck nedföll öfver de sandalprydda fötterna. Ärmarna på denna klädning voro mycket vida, från axlarna uppskurna och glest sammanhållna med små guldspännen, så att stundom blott en strimma, stundom hela rundningen af de ädelt formade armarna med deras marmorfasta, bländande, i blekt rosenrödt skiftande hull vardt synlig. För ökad bekvämlighet vid iklädandet var kitonen uppskuren äfven under vänstra ärmen ned till midjan, men här fäst med en tät rad agraffer. En gles purpurgarnering omgaf den nedersta fållen och höjde intrycket af veckens plastiska fall.

Hermiones rika, mörkbruna hår var icke benadt, utan naturligt ordnadt, som på ett lockigt gossehufvud, och sammanhållet af ett enkelt, diademlikt band, men delade sig under detta midt öfver pannan i långa våglinier, som nalkades de fint penslade ögonbrynen och slutade med små skrufformiga lockar, medan håret baktill nedföll i ett svall af långa, glänsande böljor öfver hals och skuldror.

Af de öfriga närvarande damerna voro de två klädda som Hermione, men buro öfver den hvita kitonen en annan kortare, som hos den ena var saffran-, hos den andra ametistfärgad.

Den tredje var en vacker brunett i romersk klädsel: den unga Julia, maka till Krysanteus' vän, jovianske gardestribunen Ammianus Marcellinus, som gjort sitt namn odödligt genom en värdefull historia öfver sin tid.

Julia var född i Galliens hufvudstad Parisii, hvars namn då ännu icke hade så världshistorisk klang som nu. Hon hade vistats där, ännu sedan den unge cæsarn Julianus ditflyttat med sitt anspråkslösa hof. Hon kunde förtälja och gjorde det gärna om den isande förskräckelse, som de allemaniske barbarernas anstormande hade väckt i Gallien; om det allmänna jublet öfver landets räddning genom Julianus' hjältemod, om den välmåga, trefnad och trygd, som nu under hans rättvisa, kraftiga och välvilliga styrelse lyckliggjorde det nyss så lidande, utarmade landet. Med ett ord: Ammianus Marcellinus' maka beundrade Julianus, och denna beundran var emellan henne och Hermione den första väckelsen till en vänskap, som vardt innerligare, ju mer de lärde känna hvarandra, och ytterligare stärktes af gemensam vördnad för den gamla tron, gemensam kärlek till visdom och skönhet.

Ismene och Berenike voro infödda Athenskor och Hermiones barndomsvänner, ännu, liksom hon, fria från Hymens band — Berenike en mörklockig flicka med självfulla drag och lugn värdighet i sina later, Ismene en blond, leende och självsvåldig sextonåring, hvars ansikte var den klaraste spegel för en glädtig, känslig och af nycker styrd sinnesstämning, och hvars hållning och åtbörder förenade med mycken liflighet mycken täckhet och oskyldig håg att behaga.

— Hvad tyckte du om den lilla visan, min Julia? frågade Ismene, i det hon lade bort lyran och lyfte sina

små fötter upp i den svällande soffan, mot hvars gröna grund sandalernas pärlor glittrade. — Har du hört henne förr?

— Nej, svarade Julia; — hennes melodi är enkel, men oförgätligt vacker. Jag sluter däraf, att hon är mycket gammal.

— Du dömer riktigt, sade Hermione, — hon är ett skott ur Simonides' vinstock.

— Och om jag sjungit henne i min mormors mormors tid, inföll Ismene, — så skulle man utskrattat mig för att jag kunde tycka om en så urmodig visa. Ser du, i min mormors mormors tid, då hade världen smak! Då buro damerna en hårklädsel hög som Vindarnes Torn, och männen muscher, som gjorde dem alldeles oemotståndlige . . . Fy, Alkmene! Ser du icke, att en fjäril sitter i den där blomman? Tror du, att en blomma törstar, så länge hon kysses af en så vacker liten beundrare? Vänta, tills han flugit! Han flyger snart, ty fjärilar äro ombytlige och trolöse, Alkmene, men att dränka dem fördenskull vore i alla fall ett för hårdt straff. Det är deras natur att vara trolöse . . . begriper du icke det, enfaldiga flicka?

— Julia, sade Hermione, — nu är ordningen hos dig att föreläsa det nya stycke, som du öfversatt till vårt språk, af din romerske Ovidius. Sången om Pyramus och Tisbe var så vacker, att vi längta att höra mer af samme skald . . .

— Och dina verser äro så felfria och lediga, som om helleniskan vore ditt modersmål, inföll Berenike.

— Jag ville endast öfvertyga er, sade Julia, — att vi Romare icke alldeles gagnlöst gått i skola hos er,

Hellener. Vi lyckas stundom härma er rätt väl. Se här, fortfor Julia och lämnade Hermione en liten sirlig handskrift, — här är mitt försök. Denna gång rör sången den stackars Narkissos. Du skall uppläsa den, Hermione; jag vågar det icke själf, ty då jag sist uppläste sången om Pyramus och Tisbe, hände ju, att Ismene, just då hennes ögon tårades öfver de olycklige älskandes öde, slog till ett skratt, när jag med romersk brytning uttalade ett af era svåra helleniska ord.

— Ack, goda Julia, förlåt mig, men det ljöd så löjligt, sade Ismene och började ånyo ofrivilligt skratta vid blotta minnet af detta tillfälle. Motsatsen hade varit så lustig mellan skaldestyckets rörande innehåll och Julias själfulla föredrag samt det felaktigt uttalade ordet.

— Den egenkäre Narkissos! fortfor Ismene. — Denna gång skall jag hvarken skratta eller gråta. Hvarken Ovidius eller du, Julia, skall med all er konst kunna aflocka mig tårar öfver en narr, som vardt kär i sig själf.

— Säg icke så, sade Berenike, — det var ju en förvillelse, hvarmed Eros straffade honom för hans hårdhet mot den stackars Eko. Men hvem kan älska den, som man icke *kan* älska? Alla olycklige förtjäna medlidande, antingen de själfve vållat sitt öde eller icke. Ja, jag tror, att de förre äro olyckligare och för den skull förtjänte af än större deltagande.

— Du har rätt, goda Berenike . . . men gråta öfver Narkissos, se det gör jag aldrig, sade Ismene, fläktande med sin solfjäder.

— Måhända, sade Julia, — ligger äfven i denna

myt en djupare mening än den att endast framställa egenkärleken. Döm icke Narkissos allt för hastigt, Ismene!

— Kanske finner han i Hermione en vältalig sakförare, inföll Berenike. — Jag är mycket nyfiken att höra din förklaring öfver denna myt, min Hermione. När du tolkar våra sagor, äro de mig icke allenast sköna, utan heliga.

— Ack, mina tolkningar äro endast försök, svarade Hermione, — som framkallas af min öfvertygelse, att dessa sagor äro skrudar kring höga sanningar, på samma sätt som våra gudabilder försinnliga den osynlige guden och hans krafter. Dessa bilder äro icke endast trä och sten. Myten om Eros och Psyke är icke en vanlig kärlekshistoria. Det är mig omöjligt att läsa den eller andra utan att ana symboliskt uttryckta sanningar. De genomskimra dem, som pärlan skimrar från bottnen af en källa, som själen genomskimrar människogestalten.

— Men, sade Ismene, — är det icke skalderna, som diktat dessa vackra saker för sig och andra?

— Detsamma säga kristianerna, anmärkte Julia.

— Kristianerna? utbrast Ismene, fläktande åter med sin solfjäder.

— De säga det, fortfor Julia, — emedan de tro, att endast de äro hugnade med gudomlig uppenbarelse. Men min Ammianus, som studerat deras skrifter, berättar mig, att de själfve icke tveka att tillgripa samma symboliska uppfattningssätt som vi, när de vilja bringa de gamla judiska sägner, som de tillägnat sig, i sammanhang med sin lära. De se symboler, som skulle hafva afseende på dem, i hebreernas uttåg från Egypten, i en kopparorm, som hebreerna uppsatte på ett kors i öknen, i dagg-

droppar, som föllo på ett fårskinn, som en hebreisk krigare för något ändamål hade utbredt på marken, ja äfven i en sång, som en judisk konung skref till en af sina hustrur. Men skillnaden är den, att kristianernas tolkningssätt är mycket godtyckligare än våra filosofers och Hermiones, och att de judiska sägnerna alls icke bära någon symbolisk prägel, såsom våra, utan vilja vara rena historiska berättelser.

— Men äfven kristianernas tolkningssätt kan vara giltigt, sade Hermione, — ty jag föreställer mig, att de gudomliga sanningarna symbolisera sig i historiska händelser, likasom i skaldernas ingifvelser. Du, Ismene, frågade nyss, om det ej är skalderna, som diktat våra myter för att roa sig och andra . . .

— Ja, jag gjorde det, — och nu skall du förklara mig den saken, Hermione.

— Jag tror, att månge af våra skalder haft ett högre syftemål än att roa: att de diktat i pytiskt skalderus, att myterna äro äldre än de, och att de endast gifvit dem klarare linier, lifligare färger. Men äfven när skalden skrifvit endast för att roa, endast med afseende på skönheten, icke på sanningen, utesluter detta icke möjligheten, att sanningen, honom omedvetet, infinner sig och tager sin boning i de former, han skapat, såsom lifsgnistan infann sig i Pygmalions bildstod. Skalden förhåller sig då till sitt verk som en moder till det barn, hon gifvit lifvet. Modern är barnets upphof, men det är icke hon som bildat tankelagarna för dess själ; hon är omedveten om dess anlag, känner icke arten af den ande, som lefver i den späde. Ja, jag tror, att det är omöjligt att bilda något skönt, utan att däruti ovillkorligt

döljer sig som kärne något sant, hvaraf det sköna är återskenet. Den sanne konstnärens hand föres ej af honom, utan af en högre makt, och hvad som synes vara en nyck af hans fantasi, är en lag i den gudomliga naturen. Därom påmindes jag i går genom en berättelse af min faders vän, matematikern Diofantos . . .

— Diofantos? Den underlige, tankspridde gubben? inföll Ismene.

— Ja, han.

— Det lär vara en riktig trollkarl, sade Ismene. — De säga, att han räknar ut, huru solen, månen och stjärnorna skola gå, och att icke ens den minsta lilla stjärna kan smyga sig till att gå på annat sätt, än den där flintskallige gubben föreskrifver henne. Han lär vara en ordentlig tyrann mot stjärnorna.

— Hvad sade Diofantos? frågade Julia och Berenike.

— Han omtalade, att han mätt kapitälvolutans snäcklinier på templet vid Ilissos. Denna voluta är af sin konstnär tecknad på fri hand utan annat mönster än det hans inbillningskraft skapat. Nåväl, hon liknar ända till fullkomlighet den skönaste af alla hafssnäckor, som man funnit vid kuster fjärran från våra. Samma svängning af kroklinien, samma afstånd mellan svängarna. Diofantos, som använder sin räknekonst både på himmelens och hafsdjupets under, berättade, att alla snäckhus äro bildade efter två olika matematiska lagar, af hvilka den ena danar för människoögat vackrare linier än den andra. Han förtalde om samma sak mycket annat, som ökar dess märkvärdighet, men som jag ej fullständigt uppfattade, emedan det var så matematiskt . . . Men nu,

fortfor Hermione, — är det tid att komma till Julias öfversättning af Ovidius.

Medan Hermione på okonstladt och intagande sätt uppläste myten om Narkissos i Ovidius' skaldeverk »Förvandlingarna», hade den främling, som i afvaktan på Krysanteus' hemkomst tillbragt en stund i biblioteket, inträngt i fruntimmersgården och närmat sig de unga kvinnorna, lockad, som det tycktes, af de praktfulla blommor, som stodo i deras grannskap vid springbrunnen, ty han stannade framför dessa och syntes med välbehag njuta af deras doft och färger.

Inledningen till den myt, som Julia hade öfversatt och Hermione nu uppläste, omtalar, att Narkissos var son af flodguden Kefissos och den mörklockiga nymfen Leriope, och att spåmannen Teiresias, tillfrågad om hans framtid, hade förutsagt, att han skulle uppnå hög ålder endast i det fall att han aldrig lärde känna sig *själf.* Narkissos växte upp till en så vacker yngling, att alla, som sågo honom, förälskade sig i hans skönhet, men själf hade han endast sinne för jaktens nöjen och kringsvärmade dagligen i de aoniske skogarne på spår efter grenhornade hjortar. Bland andra, som brunno för den likgiltige jägaren, var nymfen Eko. Lönligen smög hon efter honom, hvarhelst han gick bland klippor och i skogar, och alltmer uppflammade hennes låga, likasom facklans svafvel

Fattar med oemotståndligt begär den närmade elden;

men tyvärr, hon förmådde icke ens meddela honom hvad hon kände, ty af en förtörnad gudamakt var hon drabbad med det straff, att hon endast kunde eftersäga de sista

orden af hvad andra talat. Förgäfves grep hon de tillfällen, då äfven denna ringa förmåga kunnat lända henne till godo. Ropade Narkissos till sin jaktvän: *kom!* upprepade hon med smäktande röst samma *kom!* — men till honom. Som nämndt, det var förgäfves. Mött med förakt, smög hon till de grottuppfyllda bergen, höljde sig med trädens löf och tvinade, tärd af sin kärlek, bort, så att endast rösten återstod af hennes väsen. Sedan dess är hon icke synlig mer, men hörd af alla. Hämnden väntade Narkissos. Han var endast sexton år, när den händelse timade, som sannade Teiresias' spådom. Hörom Ovidius!

Silfverklar och skinande ren där flödar en källa.
Aldrig af herdar hon än var grumlad, aldrig af getters
fjällgräsmättade flock eller andra hjordar, och aldrig
rörd af en fågel, ett skogens djur eller fallande grenar.
Närmast hon kransas af gräs, som näres af smekande bölja,
hägnas af trän, som ej lida en glimt af ljummande solglöd.
Matt af hetta och törst kom gossen att hvila på stället,
lockad af ängdens och källans behag och tröttad af jakten.
Men då han söker en svalkande dryck, han finner en annan
brännande törst, förförd af sin bild i speglande källa,
kär i ett liflöst hopp, förväxlande väsen och skugga.
Tjust han beundrar sig själf: förstenad i blick och i hållning
hvilar han där och liknar en bild af pariske marmorn,
skådar ett stjärnepar — sina egna strålande ögon,
skådar ett hår, dionysiskt rikt och värdigt Apollon.
fjunfri kind och retande mun och skinande axlar,
lemmar med glans af snö, som genomskimras af purpur.

Narkissos var förtrollad af sin egen spegelbild. Hungerns, sömnens kraf förmådde icke lösslita honom från denna syn. Han klagar för skogarne:

Skogar, o sägen mig, hvem har drabbats af grymmare kärlek?
Hvem? I veten I, som gifvit så många en fristad.
I, som lefvat i seklernas lopp, o kunnen I minnas,
Sågen I vittna förr en sådan tärande längtan?
O, jag ser och är tjust — hvad jag ser, hvad tjuser mitt öga,
finner jag aldrig ändå: så hårdt är älskaren dårad.
Och, för att öka min glöd, ej hafvets vidder ha skilt oss,
icke stigar och fjäll, ej murar med bommade portar,
endast det tunnaste bryn! Själf trängtar gossen till famntag,
ty så ofta jag räckt mot böljan kyssande läppar
lika ofta jag sett hur hans läppar tråna till mina.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

När jag dig öppnar min famn, din räcker du villigt till mötes:
ler jag, ler du som jag, och jag märkte nog äfven, att tårar
skymde din blick, då jag grät, och att vinkar du gäldat med vinkar.
Och så vidt jag förstått af de älskliga läpparnes dragning,
hviskar du svarande ord, som aldrig hinna mitt öra.
O, jag vet: jag är han! Min bild ej gäckar mig längre.
Tänd af begär till mig själf jag på en gång brinner och bränner.
Hvad, är det jag som skall be eller bes och hvarom skall jag bedja?
Det jag vill äga är mitt; mina skatter göra mig nödställd.
Smärtan tärer min kraft. Jag känner, ej äro af lifvet
många stunder igen, i ålderns morgon jag slocknar;
likväl är döden ej tung, ty kvalen stillas af döden.
O, att du älskade dock finge dröja längre i världen!
Nu i en enda själ vi dö förenade båda.

De tårar, den olycklige gjuter, grumla vattnet, och bilden synes med tynande drag. Då

Under sin vånda han lossar sin dräkt och låter den falla,
Slår sitt blottade bröst med händer hvita som marmor.
Rodnande matt hans skakade barm då höjer sin liffärg,
liknande trädets frukt, som delvis rodnar och delvis
skiftar i glänsande hvitt, eller liknande drufvan, som bidar

mognadens tid och stänkes allt mer af skimrande purpur.
När han nu detta ser i den åter klarnade vågen,
längre han härdar ej ut; lik rimfrost, mötande solens
värmande sken, eller lik det gula vaxet, som sakta
smälter vid lindrig eld, så tynar han bort i sin kärlek.

Eko, den föraktade, sörjer honom dock. Hon upprepar sorgset det farväl, han säger till bilden i källan, innan

Trött han lutar sitt hufvud ned i det saftiga gräset,
lycker de ögon till, som tjusats af ägarens fägring.
Ännu sedan sitt rum han fått i skuggornas boning,
speglar han sig i den stygiska våg. Najader, hans systrar
sörja och klaga hans död och offra hans skördade lockar.
Nymfers, dryaders klagande rop gentagas af Eko.
Bål de nu reda och komma med bår och skakade facklor;
då var svunnet hans lik — de finna en blomma i stället,
guldgul blomma med hvita blad midt inne i kalken.

Ättlingarne af denna blomma kallas än i dag efter den yngling, hvars död gaf henne tillvaro, narcisser.

Efter några ögonblicks tystnad sade Julia:

— Nåväl, Ismene, nu är ordningen först hos dig att yppa de tankar, som dikten väckt i din själ.

— Mina tankar? genmälde Ismene, skakande sina lockar med djupsinnigt utseende. — Jo, vet du, jag har hvälft många, rätt aktningsvärda tankar om just den stackars Narkissos. Först och främst ångrar jag, att jag kallat honom narr, ty en narr dör ej af kärlek — icke ens till sig själf. För det andra beklagar jag Ekos sorgliga öde. Hon gentog klagoropen kring den döde, som förskjutit henne; hon gentog dem helt visst med smärtsammare ton än hon förnummit dem. Hon kände intet agg, ingen bitterhet, endast kärlek, kärlek in i sista stun-

den, den goda, olyckliga Eko. Men för det tredje bör detta lära en flicka att icke slösa sina känslor på ett kallt och likgiltigt föremål, utan spara dem åt ett tacksammare, som känner sin skyldighet att med suckar och slaftjänst söka vinna dem . . . Eko, är det icke sant? ropade Ismene bort emot aulan.

— Sant! upprepade genljudet från aulans pelargång. Ismene klappade händerna af förtjusning och fortfor:

— För det fjärde uppstod hela olyckan däraf, att Narkissos lefde i en tid, som icke ägde andra speglar än källornas. Hade Narkissos, liksom jag, speglat sig dagligen allt ifrån barnskorna, så hade han nog vant sig vid en småningom tilltagande hygglighet och älskvärdhet . . . Jag kan icke neka, att jag tycker mycket om att spegla mig, tillade Ismene och intog ett bekvämt läge i divanen med båda armarne öfver hufvudet och blicken på springbrunnens spelande strålar.

— Ismene, sade Berenike, — har ej haft mindre än fyra tankar väckta af Julias verser . . .

— Ja, inföll Ismene, — var icke det mycket det?

— Ovanligt mycket, svarade Berenike skrattande; — i främsta rummet är jag skyldig medgifva det, jag som icke haft en enda tillräckligt klar, att jag skulle kunna uttala honom. Ack, jag måste vara mycket tanklös och inskränkt, ty när jag hör en berättelse, som denna, så lefver jag på hennes yta, fäster mig så vid gestalterna, deras gärningar och lidanden, lefver så i färgspelet, rörelserna, formerna, att jag ej kan skåda andemeningen, ehuru jag känner, att en sådan finnes, att det är hon, som inifrån gjuter lif i företeelserna, sprider rodnad eller blekhet på deras kinder, skapar omkring dem

naturen, hvari de uppträda, och leder dem med nödvändighet efter sina lagar. Men hvad jag ej kan, det förmår du, min Hermione. Dina förklaringar öfver våra myter hafva varit mig ljufliga drycker, älskade vän, i hvilka jag insupit djupare vördnad för våra fäders lära.

Hermione svarade:

— Mina utläggningar äro kanske ofta villfarande; det är endast aningen om det högre och andligas närvaro i de sinnliga formerna, på hvilken jag icke själf tviflar. Och om jag någon gång träffar en sanning, är hon lik den närmast under skalet liggande hylsan, hvarifrån det ännu är långt till kärnen. O, I skullen höra min faders föreläsningar i Akademia, fortfor Hermione med glänsande ögon och lyft panna. — *Honom* skullen I höra! Hvad är kvinnan i tankens värld emot mannen? Det kan vara henne möjligt att med en bråd aning finna en sanning, till hvilken *han* kan hinna endast med svåra mödor, djupa tankeslut; men genom dessa mödor, endast genom dem, är det vunna en egendom åt vetandet, en bevisad sanning, i stället för ett sant hugskott. Mina tankar äro hugskott, ingenting annat. Jag är rik på hugskott, och dina verser, min Julia, hafva framkallat ett nytt.

Narkissos, så tyder jag denna myt, är människoanden. En flodgud var Narkissos' fader, och en källnymf hans moder. Floden och källan tillhöra jorden, men spegla himmelen. Så är människoanden född och ammad i naturens sköte, men tillika ett återsken af det gudomliga. Spåmannen Teiresias förutsade Narkissos en lång och lugn lefnad endast i det fall, att han icke lärde känna sig själf. Så förkunnade äfven Gud, enligt en af

hebreernas heliga sägner, det nyskapade människosläktet, att det skulle förlora sitt elysium, om det smakade *kunskapens* frukt och lärde skillnaden mellan godt och ondt. Människoanden, så antyda myterna, så lära filosoferna, lefde i början naturdriftens oskyldiga lif; människan var fullkomlig som planta och djur, lycklig som de, omgifven som de af naturens modersvård, som i en oupphörlig krets ledde henne till nöjet, när hon kände längtan därefter, till hvilan, när hon njutit, till behofvet, när hon hvilat ut. Myten syftar härpå, när hon säger, att Narkissos växte upp skön och älskad af alla naturgudomligheter. Detta var ett tillstånd af lycksalighet. Men människan var danad till en annan än den. Hon bar inom sig en kraft, som en gång skulle göra henne myndig och förflytta henne ur oskuldens naturlif, den lägre fullkomlighetens fridfulla elysium, ur okunnighetens och träldomens lugn, till ett högre tillstånd, fullt af ofullkomlighet, mödor och sorger, på det att under strid med sig och världen hon skulle, såsom *fri* och *förnuftig varelse,* bana sig väg tillbaka till det oskuldens tillstånd, hvilket hon lämnade som ett *ofritt naturting,* ett högt begåfvadt djur. Hon är kallad att lyda sedelagen, såsom hon förut lydde driften. Hon är förjagad ur natur-oskuldens elysium, för att öfver törniga ängder med blödande fötter nå himmelen, den sedliga oskuldens elysium. Myten syftar på denna i människan groende, oroliga frihetskraft, när det heter, att Narkissos, sedan han växt upp, vardt en jägare och ströfvade i skogarne, kall för naturgudomligheterna, som älskade honom. Framför dem alla nämner myten nymfen Eko, emedan naturen i förhållande till människoanden är osjälfständig; hon liksom upprepar

våra sista ord, emedan hon färgas af vårt eget lynnes art: synes oss ljus, när vi själfva äro lyckliga, mulen, när vårt eget sinne är skumt, förskräcklig i sin åska, sina stormar, sina dystra nejder, när vi rädas dem, sublim i samma företeelser, när vi beundra dem, oregelbunden och hemlighetsfull, när vi icke lära oss förstå henne, regelbunden och upplysande, när vi upplysa oss om hennes lagar. Narkissos törstande, det är människoandens trängtan efter kunskap och ljus. Narkissos nedlutad öfver källan, det är människan, i hvars själ idéernas värld .uppenbaras. Källan, som ingen herde, inga hjordar, inga fallande grenar grumla, är visheten. Spegelbilden är idealet i sin gudomliga, ovanskliga skönhet, uppenbaradt för den dödliges blick. Det bär hans egna drag, emedan det gudomliga icke kan försinnligas annorlunda än som mänskligt . . . emedan det gudomliga är inneboende i det mänskliga, är just den inre människan, som genom kamp och strider skall utvecklas. Anden ser sig själf, skådar sig och gripes af oändlig smärta och oändlig glädje, ty han upptäcker huru högt hans mål är, huru fullkomlig han kunde och borde vara. Idealet är honom så nära, men ändå ofattligt; han möter verklighetens kalla bölja, när han vill kyssa och famna det. Han finner det icke, förrän den himmelska trånaden förtärt allt jordiskt i hans väsen. Då äger han det — hos Gud. Han är borta — hos honom — och dryaderna, som samla sig att klaga kring den döde, finna icke honom, utan en blomma, symbolen af hans återvunna oskuld.

Hermiones röst var böjlig och välklingande; intrycket förhöjdes genom den sällsynta, ljufliga harmonien af lugn och värma. Tankarnas anstormande mängd, fanta-

siens ökade kraft, hjärtats lifligare slag hade icke påskyndat ordens gång; de utvecklades som en gyllene kedja, länk vid länk, inför de lyssnande vännerna. Hon var hänförande i denna stund, filosofens dotter; allvaret hvilade på hennes panna, själens hänförelse tände en högre, andligare glans i de tankfulla ögonen och göt en purpur, lik aftonrodnadens återsken på ett isfält, öfver de rundade, men bleka kinderna; hennes mun smålog, hennes åtbörder voro lugna som hennes ord, den ädlaste blygsamhet förmälde sig med den omedvetna högheten och värdigheten i hennes härligt formade växt, hvaraf den antika dräkt hon bar var ett kyskt, förklingande eko.

När hon slutat, var det tyst öfver gården. Alkmene hade aflägsnat sig, fåglarne hade upphört att sjunga, endast springbrunnen sorlade som vanligt. Men tystnaden bröts af en okänd röst. Främlingen i den grofve filosofmanteln stod framför de unga kvinnorna.

TIONDE KAPITLET.

Filosofens hem.

(Forts.)

De sågo hans åldriga, fårade anlete och hörde honom säga:

— Förlåten min djärfhet, I unga kvinnor och du, Hermione, filosofens dotter, som jag igenkänt på dina ord. Jag är en främling, som nyss i aulan väntade på din fader, men frestades så mycket af springbrunnens svalka och de sköna blommorna, att jag vågade intränga hit . . . Min djärfhet ökades, då jag såg, att äfven här är han nu borta, den afundsjuke porten, som för ej så längesedan öfver allt skilde kvinnornas gård från männens. Förhållandet mellan de starke och de täcka artar sig friare, hjärtligare, jämlikare, såvidt jag får döma af mina egna rön . . . och uppmuntrad häraf vågar jag det ännu djärfvare steget att upplysa er, att jag lyssnat och gärna vill inblanda mig i ert samtal.

— Du förekommer då vår önskan. Athens kvinnor vörda ännu filosofmanteln. Sitt ner i vår krets.

— Gubbar äro pratsjuke. Hafven undseende med dem! Det följer med åldern, fortfor den okände skämtande. — Men nu, utan långa inledningar, till saken. Jag vill tala om Narkissos, äfven jag. Hermiones tolkning af myten om honom har öfverraskat mig. Jag har läst den myten hundra gånger utan att ana en sådan mening. Men samma tolkning har nu ingifvit mig själf en annan närliggande, som, ärligt sagdt, öfverraskar mig än mera. Svara mig, Hermione, var ej flodguden Kefissos den stackars ynglingens fader?

— Jo.

— Floden, som rinner ur hans urna . . . jag menar Kefissos själf . . . hvar flyter han?

— Här vid Athen . . .

— Min far har just ett landthus vid Kefissos, inföll Ismene. — Du är välkommen dit ut, min filosof.

— Jag tackar dig. Men till saken. Du medgifver således, Hermione, att Narkissos på sätt och vis kan kallas Athenare?

— Jag medgifver det gärna.

— När myten med sådan tydlighet angifver hans födelseort, ligger däri måhända en vink, att vi ej böra se i honom en symbol för någonting alltför vidsträckt och allmänt. Att gifva honom en inskränktare betydelse kan åtminstone vara skäl att försöka. Du, Hermione, gjorde honom till *människan i allmänhet*, till märkesmannen för vårt släkte; jag åter gjorde honom helt enkelt till Athenare. Det förra var kanske för mycket; det senare är bestämdt för litet. Låt oss gå en medelväg och göra honom till Hellen! Vi ha rätt därtill, ty Athen har alltid varit Hellas' hjärta.

— Antaget! sade Hermione. — Narkissos föreställer Hellenen!

— Godt. Hellenen är, liksom Narkissos, naturens älsklingsbarn . . .

— Han har åtminstone fordom varit det . . .

— Lika mycket! Fortsättom nu, då vi äro fullkomligt ense! Narkissos är den helleniske anden, den helleniska åskådningen af lifvet och världen. Eko är, som du själf tydde det, naturen. Eko har råkat i ogunst hos en gudamakt och saknar nu den fullständiga talförmågan. Detta betyder, att naturen är en fallen, en fördärfvad natur, afhänd sin ursprungliga elyseiska skönhet... ty skönhet är naturens tunga, hvarmed hon talar till människoögat. Ekos älskling låter henne icke pålägga sig några fjättrar; han är hård emot henne, bryr sig ej om hennes suckar, tårar och vrede. Så höjde sig äfven den hellenske anden med segerkraft ur den träldom, hvari naturen höll de andra folken fångna: desse fenicier, som offrade sina barn åt vreda naturmakter, desse egypter, som dyrkade krokodiler, kattor, oxar och hundar, desse perser, som ännu knäböja för elden. Har du ännu något att anmärka mot min tolkning? Hermione, du eller någon af dina vänner?

— Fortsätt, bad Hermione. — Vi skola sedan framställa våra anmärkningar.

— Nåväl. Narkissos var sexton år, när han trånade bort vid källan. Säger icke myten så, du unga skaldinna? frågade gubben Ammianus Marcellinus' maka.

Julia jakade till frågan.

— Antagom, att dessa sexton år betyda sexton århundraden, och låt se, huru detta stämmer . . . Javäl,

det passar förvånande väl, ty så lång är den tid, som förflutit från Trojanska kriget intill nu. Trojanska krigets tidehvarf kan med skäl kallas det, i hvilket Hellas föddes, hellenerne samlade sig till ett folk, och den hellenske anden antog sin egendomliga prägel. Icke så?

— Dina sammanställningar äro skarpsinniga, sade Hermione och betraktade den gamle med ökad uppmärksamhet.

— Den blinde och dock så fjärrskådande Teiresias, fortfor den filosofmantlade främlingen — hade förutsagt, att Narkissos skulle varda olycklig och dö, om han lärde känna sig själf. Huru tillämpa detta på *vår* Narkissos? Påminnen I er, unga kvinnor, hvad som stod och kanske ännu står att läsa öfver ingången till den delfiske Apollons tempel? Där stod: KÄNN DIG SJÄLF!

— Den inskriften finnes där ännu, upplyste Hermione . . .

— Och den inskriften, inföll gubben — var således *Hellas' dödsdom.*

— Slutsatsen är från din utgångspunkt riktig, sade Hermione, och en lätt rysning genomilade henne.

Julia, Berenike, självfva Ismene undgingo icke intrycket af den okändes sist anförda ord. De ögnade honom med förvåning, och Berenike sade tvekande:

— Jag ber dig förklara ditt påstående, ty jag fattar det icke.

— Efter förmåga vill jag villfara din önskan. Hellenerne voro i sin blomstringstid ett folk af glada, lyckliga och älskliga barn, som, utan att oroas af något tvifvel, öfverlämnade sig åt ett föreställningssätt, som gaf lif och personlighet åt hvarje liflöst ting i naturen. För dem

voro bergen stelnade Titaner, hafsvågorna blåslöjade mör, de mörke skogarne hemvist för Pan och flöjtblåsande satyrer, hvarje källa hade sin najad, hvarje träd sin dryad, hvarje grotta var nymfernas boning: blomman på marken, fågeln i lunden, stjärnan på himmelen hade sin saga, som de hviskande förtalde, och deras öden voro ju mänskliga öden, i hvilka hjärtat måste deltaga. Men medan de lyckliga, glada barnen — barnen, som segrade vid Maraton och Salamis — lekte i sin sköna värld och trodde henne evig, hade en okänd hand längesedan skrifvit domen öfver henne i de delfiska orden: *Känn dig själf!* liksom redan på det nyfödda barnets änne står i osynlig skrift den lagen: du skall dö! Den glada leken hade fortfarit länge, då det på Athens gator hördes en röst, som upprepade detta: *Känn dig själf!* Det delfiska budet hade tagit mandom och kallades Sokrates. Filosofien — icke denna lekande barnfilosofi, som undrade, om världen uppstått genom eld eller fuktighet — utan en helt manlig och allvarsam filosofi ropade till de lyssnande barnen: »Låt ej gäcka dig af dina föreställningar! Lär känna dig själf! Undersök din tankes lagar! Du själf är världens mått. Allena det, som öfverensstämmer med dem, allena det, som är förnuftigt, är verkligt!» — Hvart togo de nu vägen, najaderna, som hällt sin urna öfver dalen, dryaderna, som blomsterstrött honom? De flydde, och blommorna och stjärnorna tystnade, bergen voro berg, vågorna ett oroligt vatten, ingenting annat. Än mer: det man vördade som rätt vardt befunnet orätt, plägsedens heliga band vardt en dumhet, en förrostad olidlig boja, den yttre lagens diamantskrift utplånad, ty den enskilde hade funnit lagen i sig, och själfve Olympen

instörtade, begrafvande under sina spillror onyttige gudar — onyttige, ty förnuftet hade funnit dem löjlige, ohelige, overklige. Allt var försvunnet, utom människan själf och filosofiens källa, hvari hon speglade sig. Som Narkissos hvilade Hellenen vid denna källa, åskådande sin mänsklighet, men lycklig? Nej! Olycklig, trånande, förtviflad! Han hvilar där ännu, slående sitt bröst, famnande den kalla böljan, blickande *nedåt*, *nedåt*, ständigt *nedåt*, medan omkring honom har uppblomstrat en annan skapelse, öfver honom öppnats en annan, evig, strålande Olymp, och han hör ej rösten från himmelen, som manar honom: Blicka *uppåt*, *uppåt!* Från skenbilden till den verklige! Du älskar den sköna, fullkomliga människan. Väl, här är Jag, — Jag Själf, icke min bild! Du mejslade aningsfullt dina gudar till likhet med människan. Jag har gjort mer: Jag, den Evige, har nedstigit till jorden i en människas skepelse. Hvad du anat och önskat är ju uppfylldt. Kom till mitt bröst! Jag är sann Gud och sann människa. Jag är Världens Skapare, den Urgamle, Outgrundlige och se — Jag är äfven din broder, din älskade broder. Jag har burit ett dödligt, lidande hjärta, som mätt med klappning tidens slag, i min eviga barm — och detta för att göra dig förtrolig med din Gud, hemvand i hans famn, som barnet i sin faders. Kom, min älskling och förstfödde! Räds ej! Dina skulder äro aftvagna med *mitt* blod. Jag är icke ett rysligt Öde. Jag är din fader, broder och förlossare!

Den okände filosofen hade under dessa ord, uttalade med eldig hänförelse, stigit upp, hans gestalt, annars böjd af åren, hade rätat sig och hans röst ljöd, honom

omedvetet, stark och väldig, som om han predikat för tusenden.

— Men nej, fortfor han i sorgsen ton, — Narkissos är döf för den himmelska rösten, han är förtrollad af en ljugande bild, han är fängslad af en lögn. Ve den förhärdade, som icke lyssnar till en *bedjande Gud!* Snart är hans sista stund kommen, och hans dom förkunnad. Myten säger, att han, nedförd i de underjordiskas boning, ännu speglar sig i den stygiska vågen. Myten säger sant. Hans straff varder evigt. Evig trånad, evig smärta. Ve, ve den olycklige! . . .

Den okände hade knappt uttalat denna förskräckliga varning, förrän han svepte manteln omkring sig, lämnade de häpna kvinnorna och gick bort genom aulan. I det ögonblick han skred genom ingången, som förenade aulan med fruntimmersgården, inträdde två i lysande dräkter klädde män, som närmade sig gruppen vid springbrunnen, sällade sig till den och gåfvo det förstummade samtalet en ny riktning.

Den ene af desse besökande var Julias make, gardestribunen Ammianus Marcellinus, den andre prokonsuln öfver Akaja, Annæus Domitius.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Vid skymningen hade den krets, som var samlad kring Hermione, upplöst sig och lämnat henne. Hermione var ensam i sin lilla kammare. Hon väntade sin faders hemkomst. Emellertid förflöt timme efter timme. Himmelens stjärnor blickade, medan de skredo förbi, mellan altandörrens gardiner in till den i vemodigt drömmande försjunkna flickan. Det finns en känslostämning, som icke lämnar rum åt klara tankar, men hvari själen

känner sig själf mer hel och hållen, emedan denna stämning är förorsakad af hennes samlade intryck. Hermione var länge försänkt i en sådan. Människosjälen är en aldrig hvilande konstnär: stunder som denna äro hennes musik; när hon alstrar klara bilder, för hon mejseln eller penseln. Ur Hermiones obestämda drömmar uppsteg slutligen minnet af en händelse, som af allt hvad hon på senare tiden rönt hade kvarlämnat det djupaste intrycket, nämligen vistelsen i det delfiska templet under den stormiga natten. Den uppbrutna dörren till sanktuariet och de på golfvet spridda papperen hade vittnat, att de uppenbarelser hon haft denna natt icke alla voro af profetisk art eller foster af inbillningskraften. Hermione skådade upp till stjärnorna och enade tanken på deras klarhet och oföränderlighet, på himmelens lugna höghet, med tanken på det skiftande, oroliga, gåtfulla skugglifvet i jordens dalar. Hon tänkte vidare på de skimrande, men hemlighetsfulla taflor, som extasen hade upprullat för hennes inre öga. Filippos, det var hans bild, hans andra jag, som hon skådat gungande på älfven, som var tidens älf, som förde honom med rastlös fart, med nödvändighetens oemotståndliga strömdrag till evighetens fjärran. Sådan hon såg honom då, hade hon sett honom i sina drömmar; sådan såg hon honom i sin moders anletsdrag, som, räddade af penseln, förskönade det rum, där Hermione nu öfverlämnade sig åt sina tankar. Filippos hade ilat före sin fader och syster att finna sin moder — det var den tydning Krysanteus funnit för denna taflas symbolik.

Svaret på den andra fråga, som Krysanteus förelagt oraklet, eller rättare sin dotter, detta svar dolde sig under

vecken af en på marken liggande purpurmantel. Om ej denna syn afbrutits genom den besynnerliga uppenbarelse ur verklighetens värld, för hvilken tempeldörren inslogs, så hade måhända en vindstöt, svepande öfver den solbrända öknen, bortfört manteln och visat dragen af den slagne, som hvilade under honom, eller hade Hermione själf med darrande hand lyft en flik för att se Konstantius' för henne obekanta anlete, eller i värsta fall de välkända, älskade dragen af Julianus. Nu var denna uppenbarelse föga mindre gåtfull än framtiden, som skulle belysas. Men den heta sandöknen, de i fjärran bortsprängande ryttarne med sina höga mössor och öfver skuldran hängande bågar? Desse ryttare, hade Krysanteus sagt, liknade inga andre än Persiens krigare. Öknen skulle kanske återfinnas i det härjade gränslandet mellan Roms och Xerxes' nyuppståndna rike. Konstantius var just stadd på härfärd mot perserna, när underrättelsen om Julianus' uppror kallade honom tillbaka till hans trons räddning. Skulle då ej denna syn, som tydde på död och nederlag, snarast vara en tillämpning på Konstantius? Krysanteus och Hermione trodde det, emedan de ville hoppas det.

Om betydelsen af de syner, som hon uppbesvurit ur djupet af sin själs omedvetenhet, hade han och hon samtalat, medan de vandrade tempelvägen tillbaka, och sedan ofta. Krysanteus hade med allvar och spänning lyssnat till Hermiones redogörelse för dem. Det var icke vidskeplighet, utan följdriktighet i hans sätt att tänka, som verkade detta. Det må synas underligt för oss, söner af fäder, som gifvit luftpumpen, elektriska apparaten, kemiska ugnen och rhomboidiska nätet rum bland

himmelens stjärnbilder. Vi frukta vidskepelsen till den grad, att vi uppfyllas af fördom emot allt, som ligger utanför de dagliga rönens gräns, och vi skulle kalla den klaraste filosofi mystik, om hon med allvar ledde oss in i det öfversinnligas värld och stängde porten efter sig. I allmänhet nöja vi oss med några maximer, tjänliga, det är sant, att frälsa oss från ett återfall i andens mörker, men odugliga att föra oss fram på ljusets väg. Vi anse oss hafva gjort nog för vår självständighet, när vi icke sälja vår själ åt den tro, som räckes oss i barndomen. Men det är pendelns självständighet, som svänger mellan två ytterligheter, Voltaire och Cagliostro. Vi äro långt ifrån att likna desse helleniske filosofer, hvilka öfvade sitt tänkande, som atleten sina lemmar, tryggade sig till förnuftet, som han till sina muskler, och med fast fot, med kraftsvällande armar och cestusomlindade händer stodo färdiga att segra eller falla för människoandens självständighet och förnuftets rätt. Funno de i denna självständighet ingen tillfredsställelse för sin religiösa känsla, räcktes dem då af en medlidsam hand en fångrustning, för att tjäna som harnesk, de tillbakastötte henne, föredrogo att hopplöst strida med fria lemmar och föllo som hjältar. Funno de däremot en sådan tillfredsställelse inom sig självve, hade deras tankar gifvit dem nyckeln till himmelen, så gingo de därin med barnets genius, fröjdade sig åt härligheterna i den ljuse salen, talade med andarne andarnes språk och frågade ej efter, om världen därutanför begrepe dem eller icke eller toge deras umgänge med de osynlige som en gäckande lek med tomma skuggor.

I de syner, Hermione haft i det delfiska templet,

hade bilden af Karmides inblandat sig. Hermione undrade ej häröfver, ty hon tänkte ofta mot sin vilja på denne yngling. Kärlek till honom eller rättare till *den* Karmides, som icke mer fanns, den ofördärfvade, till dygd och visdom sträfvande, låg ännu i hennes hjärta. Kväfva den hade hon hitintills icke kunnat; i vissa stunder ville hon det ej. Ättling af en förmögen, med Krysanteus närskyld familj, hade Karmides redan i sin barndom förlorat sina föräldrar och därefter upptagits i Krysanteus' hus. Hermione och han hade uppväxt tillsammans. Krysanteus, som förlorat sin ende son, helsade i sin späde frände en ny, öfverflyttade på honom en faders hela ömhet och fäste de största förhoppningar vid ett barn, som naturen så rikt begåfvat med skönhet och lifligt förstånd. Det var för desse hellener en ofattlig motsägelse, om icke ett skönt yttre skulle hölja rika själsanlag, som det endast vore konsten att utveckla. De ville icke skilja emellan skönhet och sanning, ville icke veta af någon klyfta mellan natur och ande. Platon, deras främste tänkare, var en idealt skön man; Sofokles, deras störste tragöd, likaledes. Deras filosofer omgåfvo sig helst med sköne ynglingar och bedrogo sig sällan i valet. Sokrates, ehuru själf ytterligt ful, hyllade samma åsikt och medgaf med hänvisning på sin satyrnäsa, att naturen hade nedlagt frön till många laster i hans själ. Men han tillade, att filosofien hade förbättrat honom. Hellenerne medgåfvo anden herrskarerätten öfver naturen; de sågo, att den sköne kunde förfulas genom lasten, att den fule kunde förskönas genom dygden. För Sokrates' lärjungar, som älskade honom till svärmeri, försvann hans satyrnäsa, när han talade om dygden, och de slu-

tade med att finna honom skön, emedan någonting gudomligt så ofta genomskimrade hans anletsdrag.

Hermione var en hellenisk kvinna, och hvarje föremål, som omgifvit henne från barndomen, själfva den luft, hon andades, hade utvecklat hennes medfödda kärlek till det sköna i alla dess uppenbarelser. Förgäfves predikade ej blott kristianerna, utan äfven mången hellenisk vishetslärare i de dagarne om naturens fördärf och sinnlighetens dödande; hon lyssnade väl till dessa läror, och idéernas värld, som Krysanteus öppnat för sin dotters ögon, var äfven för henne den enda fullkomliga och eftersträfvansvärda; men att fatta denna andra som syndig och föraktlig förmådde hon icke. Hon älskade himmelens stjärnor och skyar, jordens berg, källor och skogar, blommor och fåglar; hon förtjustes af konstens skapelser, och hvarje klart barnaöga var henne en klar vederläggning af den sats, att människosjälen vore ett vredens barn och från förstone platt fördärfvad. Ett ytterligare bevis krafde hon icke, men ägde många sådana i de vise, hvilkas lefnad varit en fortgående förkofring i dygden, i de kärleksfulle, som lidit för att göra andra lyckliga, i de hjältar, som offrat sig för det sköna och sanna. I allt detta såg hon det gudomliga uppenbaradt i det synliga. Hon såg det gudomliga i hvarje ädelt bildad form, hörde det i hvarje välljudande röst. Spegeln hade lärt henne, att hon själf hade ett intagande yttre. Hvarför dölja detta för sig själf eller andra? Hon kunde det icke, äfven om hon velat det. Hon var glad och tacksam för denna Guds och naturens gåfva och fann i dess ägo en vink att varda den värdig genom sin själs förädling.

Att missvårda denna skönhet, afklippa sina rika lockar eller hölja sin gestalt i en vanprydande dräkt, som mången kristiansk svärmerska gjorde, skulle för henne varit en hädelse. Och från den stund — den oförgätliga — då kärleken vardt medveten i hennes barm, då de båda fostersyskonen och lekkamraterna utan rodnad, utan förlägenhet, i lydnad för sina oskyldiga hjärtans maning, yppade sin blyga låga och skänkte hvarandra den lugna, obeskrifliga salighet, som ligger i den första kärlekens ömsesidighet — från denna stund betraktade sig Hermione icke längre som ensam ägare af sin fägring; den var en skatt, som hon förvarade åt dess rätte herre, den ädle och dygdige yngling, åt hvilken hon skänkt sitt hjärta.

I de första dagarne, det första året af denna kärleks tillvaro, huru ofta uttalade de icke för hvarandra sin glädje öfver skönhetens gåfva, som de ömsesidigt funno hos hvarandra! Om själarnas samklang, om den ömsesidiga högaktningen — detta kalla ord, denna styfva högtidsmantel, hvari mannen nalkas kvinnan och kvinnan mannen, för att komplimentera och taga hvarandra i ägo — om sådant talade de aldrig; sympatien, aktningen fanns hos båda, men de tarfvade dem ej till täckelse kring sin ögonlust, sin skönhetskänsla, ty i dessa funno de ingenting att blygas för. Och hur skulle Hermione hafva kommit på en sådan tanke, hon, som icke kunde höra ett välklingande ord, utan att se det lekamliggjordt i sköna former, hon, för hvilket till och med den torra logikens slutledningar förvandlade sig till vingade piltar, lekande med blomsterkedjor, och som aldrig hörde ordet Idé, utan att tänka sig en himmelsk, strålande ungmö!

Karmides hade varit henne dubbelt dyrbar genom hennes kärlek och de förhoppningar, som hennes fader fäst vid honom. Liksom hon vårdade sina blommor, ansade dem, flyttade dem från solskenet till skuggan, från skuggan till solskenet, så hade Krysanteus bemödat sig att undanrödja alla hinder för utvecklingen af en natur, som i sitt frö redan lofvade mycket. Han hade öfvat sin skyddslings tankekraft och lemmar, hade sökt elda honom genom höga föredömen, hade velat stålsätta hans själ mot kommande lidanden, liksom emot kommande lockelser, men göra henne mjuk och känslig för alla goda intryck, öppen som ett språkrör för den gudomliga rösten i det inre — han hade med Karmides förknippat tanken på den platonska lärans framtid, i honom hoppats en efterträdare på Akademias lärostol, en ny kämpe, sedan han själf gått bort, för skönhetens religion och förnuftets frihet.

Karmides hade i början motsvarat hoppet. När hans myndighetsår var inne, trolofvade han Hermione och företog därefter med Krysanteus' bifall en resa genom Syrien, Egypten och Italien. När han återkommit till Athen, syntes han till lynne och böjelse alldeles förändrad. Han fann sig icke väl i Krysanteus' grannskap. Mot Hermione var han ombytlig och underlig; än visade han sig dyster och hemlighetsfull; än utbrast han i kärleksbetygelser, som förskräckte henne, emedan de buro prägeln af vildhet och onaturlighet; än, och detta oftast, mötte han henne med ett slags galanteri, som måhända skulle ha förefallit Neapels skönheter behagligt, men som förödmjukade Hermione. Det beställsamma ryktet frambar till hennes öra det ena äfventyret efter det andra,

hvari Karmides spelat hjälten. I början trodde hon dem icke; men han själf gjorde allt för att taga henne ur den villfarelse, hvarmed hon ännu sökte fasthålla sin dröm om ren kärlek och jordisk lycka, sin tro på Karmides' ädla natur och höga kallelse. Krysanteus använde förgäfves sin människokännedom och en af ömhet ingifven vältalighet för att återföra fostersonen, den förre lärjungen, till den väg han lämnat. Förhållandet mellan dem vardt allt kyligare. Hermione såg sin faders smärta och kände sin egen djupare. Kristianerna pekade på Karmides som ett prof på en hednisk filosofs förmåga att uppfostra människor. Han omgaf sig med de mest utsväfvande ynglingar i Athen, var föremål för sina liktänkande vänners och de athenska hetärernas beundran eller beräkningar, men alla andras förakt. Den sista gången han visade sig i Krysanteus' hus, var denne frånvarande. Han fann Hermione ensam. Hon förebrådde honom under tårar all den smärta, han förorsakade henne och hennes fader. Han svarade med skämt och lämnade henne. Kort därefter inlät sig Karmides i ett nytt äfventyr, som omtalades mer än hans föregående, emedan den andra medspelande var den sköna Eusebia, Annæus Domitius' maka. Annæus upptog saken med ett lugn, så orubbligt, att det verkligen understödde kristianernas välvilliga tydning, att allt inskränkte sig till ett omvändelseförsök, som den fromma Eusebia i sin ängslan för ynglingens salighet hade företagit sig. Men när ryktet i en mindre förmånlig upplaga hann till Hermione, återsände hon, dödligt sårad i sina känslor, trolofningsringen till Karmides.

Att kunna älska mer än en gång föreföll Hermione

som en orimlighet. Äfven nu, då hon ville glömma Karmides, var hon öfvertygad, att hjärtats drift och den första kärleken aldrig kunna svika. Hon gaf honom förlorad endast för lifvet. Hon trodde på ett framtida tillstånd, då två själar, som från början varit ett, när de hvilade i Guds tankes sköte, å nyo skola förena sig, sedan de renats från de fel och villfarelser, som på jorden stötte dem från hvarandra. Denna tro, som hon närde med läsningen af Platons skrifter och som kanske hvarje människa en gång i lifvet har omfattat, gaf henne tröst, fast blandad med vemod, då hon lyssnade till sin naturliga längtan att förenas med en älskad man och fortplanta den gudomliga gnista, hvaraf hon själf genom en mans och en kvinnas kärlek blifvit delaktig.

Skön och älskvärd som hon var, och arfving till en ovanlig rikedom, hade Hermione talrika tillbedjare; men de giftermålsanbud, som de djärfvare vågat framställa, hade hon tillbakavisat. Hon förlikte sig med tanken att lefva ogift. Lik sagans pil, som läkte de sår, han själf gifvit, är kärleken ensam i stånd att läka kärlekens sår. Hermione hade mycket att älska. Hon älskade naturen och filosofien; hon älskade att utbreda sällhet till alla i sitt grannskap; hon älskade framför allt sin fader, hvars sträfvanden och ensamma ställning som kämpe för en sjunkande bildning, en undertryckt religion hon förstod och delade. Badande i de friska vågorna af denna kärlek, bibehöll hennes själ sin klarhet, kraft och hälsa; hon var i harmoni med sig själf, fast ackorderna klingade vemod.

— — — — — — — — — — — — — — —

Kort före skymningen hade Clemens af biskop Pe-

tros skickats till Simon pelarhelgonet med ett bröd och en flaska vin. Flaskan var den, som Petros föregående afton så omsorgsfullt inläst. Den natt, som följde härpå, sjöng Simon ej sin aftonpsalm.

Krysanteus återvände först vid midnattstiden. Han hade då sett, huru krigsgudens tempel togs i besittning af det kristianska prästerskapet. Petros hade funnit för godt att uppskjuta detta till en timme, då man ej hade att vänta onödigt uppseende och folkskockning. En afdelning soldater, förd af tribunen Pylades, hade följt prästerna och uppställt sig framför templet. En ämbetsman läste från trappan den kejserliga kungörelse, som skänkte templet till kristianerna; några nattvandrare, hvilkas väg tillfälligtvis fört dem öfver torget och som stannat, förvånade öfver uppträdet, fingo föreställa det athenska folket, till hvilket kungörelsen var riktad. Läsningen ändade som vanligt med uppmaning till ropet: lefve kejsaren! Soldaterna instämde pliktskyldigst, prästerna hjärtligt, athenska folkets tillfälliga ombud tvunget eller af vana. En gammal borgare, hvars mun teg, men hvars hjärta kanske ropade: lefve Julianus! vardt af en fanatisk soldat nedstucken. Den gamle mannen hade gått ut för att skaffa läkarehjälp åt en insjuknad dotter. Han hann, förrän han dog, anförtro Krysanteus ej blott sitt ärende, utan ock sitt brödlösa hem; denne ilade bort att skaffa hjälp. Därefter uppspikades kungörelsen på tempeldörren, krigsgudens bild och altare omstörtades och utkastades, målningarna sönderhackades, tempelskatten togs i beslag, arkivet med dess historiska årsböcker uppbrändes, hvarefter det heliga korset, fridens och försoningens

symbol, ställdes framför ingången, just i blodpölen bredvid den mördade.

Detta skedde vid skenet af lampor och facklor, som voro tända i portikerna och kring torgets bildstoder. Däruppe på Akropolis aftecknade sig vishetsgudinnans jättestod mot den stjärnströdda natthimmelen. Kanske hof sig i detta ögonblick hennes kopparbarm.

ELFTE KAPITLET.

Rakel.

Athen med sin lifliga hamnstad Piræos hade lockat en ansenlig mängd af de civilisationens nomader, de handelns beduiner, som kalla sig Israels barn. De hade redan längesedan förlorat sitt lilla fädernesland och redan hunnit i all fred och ro taga sin lott i det stora, det af astronomerna Tellus, det af vanligt folk jordklotet kallade. Bland hebreerna i Athen var Baruk en aktad man, ty han vandrade ostraffligt efter fädernas stadgar, var miskundsam mot sitt folks fattige och icke sällan äfven mot *Gojims* arma barn, och framför allt: han var rik, mycket rik. Han ägde skepp, hvilkas master voro cedrar från Libanon, hvilkas roder voro af ek från Basan eller nejden däromkring, och han skulle gärna, för att i allo rätta sig efter profeten Ezikiel, gifvit dem segel af egyptiskt linne och soltält, färgade med purpur från Elisaöarna, om ej han funnit detta vara ett för långt drifvet slöseri. Med dessa skepp införde han indiska och egyptiska mussliner, som voro de athenska hetärernas förtjusning, rökelser från Saba och Rema, färgade ylletyger och spann-

mål från Syrien, tenn och bly från västern, slafvar ej blott från Tuba och Mosoch, utan från världens alla nejder. Varorna utbytte han mot andra, som han med samma skepp utförde: oliver, fikon, vax, hästar, vapen, böcker och konstsaker. Baruk visste på pricken, hvad en Platon, en Homeros i handskrift var värd, ehuru han aldrig hade läst dem; han förstod med kännarens blick att uppskatta värdet — penningvärdet — af bildstoder och målningar, med hvilka han skulle betraktat som en dödssynd att pryda sitt hus. Helgon- och gudabilder, kors och amuletter rullade genom hans händer; men han tvättade dessa omsorgsfullt, sedan han vidrört sådana ting, läste sina böner och smålog åt de oskyldiga guldkorn, som den oheliga strömmen kvarlämnat mellan hans fingrar.

Han dref dessutom en indräktig handel med penningar och lånade gärna, mot goda säkerheter och ej särdeles omänsklig ränta, åt Javans*) lättsinnige söner, dedär fördömdt vackre och skamlöst glade, åt fördärfvets Gehinom**) oundvikligt bestämde athenske ynglingarne, som med så oförskämda blickar förföljde hans dotter, den svartlockiga Rakel, när hon sedesamt mellan far och mor vandrade till synagogan.

— Rakel, lyft då icke på slöjan så där! — hände vid sådana tillfällen, att den gamla Ester sade.

— Kära moder, hände det, att Rakel svarade, — den här slöjan vill ju alldeles kväfva mig. Jag kan knappt draga andan.

*) Javan i bibeln Hellenernas stamfar.

**) Helvetet.

— Jag skall göra ett lufthål i henne med förste bäste knif, sade gamle Baruk. — Hon är af tyg från Damaskus och har, vänner emellan, ett värde af 50 guldstycken, men hålet skall dit ändå, det lofvar jag.

Rakel hade ännu icke fyllt sitt sjuttonde år. Hon var en vacker flicka med fylliga former, svarta lockar, en något stor, men välformad näsa och de eldigaste ögon, som någonsin tändts under Orientens sol. Det fanns väl knappt en yngling af Abrahams släkte i hela Athen, Piræos inräknadt, som icke svärmade för Rakel och det ansenliga arf, som en gång skulle tillfalla henne. Men hvem som helst var icke värdig den rike Baruks vackra dotter. Det visste såväl Baruk som Ester. När de fördenskull bortlofvade sin dotter, var det till ingen obetydligare person än rabbi Jonas, den athenska synagogans stolthet, en ännu ung, men mycket lärd man, som ej blott kunde lagens böcker utantill, utan äfven hade studerat den helleniska filosofien och skrifvit långa med kabbalistiska funderingar späckade kommentarier till sin landsmån Filons djupsinniga verk.

Föräldrarne hade vid detta val icke gjort sig mödan att rådfråga sin dotters tycke. Sådant var icke brukligt hos deras folk, och för öfrigt kunde väl Rakel ej vara annat än nöjd med en man af så utomordentlig lärdom, så stor vältalighet i synagogan och därtill af så ansedd släkt som rabbi Jonas.

De anade icke, att Rakels hjärta redan var fångadt af en annan och denne — o ve! — var en af Javans oomskurne söner, som icke hade en droppe af Abrahams blod i sina ådror och icke kunde läsa en bokstaf i de helige rullarne.

Det är aftonen efter den, på hvilken den okände filosofen besökt Krysanteus' hus.

Dagen är hebreernas sabbat. Baruk och Ester ha gått till synagogan. Rakel hade föreburit något skäl för att få stanna hemma. Hon försakar därmed nöjet och uppbyggelsen att höra, huru sinnrikt rabbi Jonas utlägger profeten Daniel. Hon försakar tillfället att se sin trolofvade, just i det ögonblick när han är vacker: när framför altaret hans mörka, vemodiga ögon lifvas, hans af studier fårade panna klarnar och hans af samma ihärdiga studier krökta skepnad rätar sig vid korens sång: »*Hur sköna äro dina tjäll, o Jakob, och dina boningar, o Israel!*» och vid den församlade menighetens rop: »*Hör, Israel! Adonaj vår Gud är den ende Gud!*» Då genomströmmas han af fädernas anda och deras bragders minnen; då uppbygger han i tanken Jerusalems grusade tempel och samlar sitt folk, hvar och en under sin vinstock. Då förgäter sig hans blick, som annars gärna irrar upp till kvinnornas läktare för att bakom en af slöjorna ana dragen af flickan, som han älskar, Baruks dotter.

Rabbi Jonas har ett blekt och fint ansikte, som dock i Rakels tycke är fult. Han har ett skägg, likt manen på en kappadokisk häst, långt, svart och glänsande, som Rakel finner afskyvärdt. Han sitter ofta hos Baruks och talar så djupsinniga saker om den attikiserande Moses*) och den verklige Moses, den platoniserande Filon och den filoniserande Platon, att Baruk stryker sitt grå skägg och sin kaftan af lutter förvåning;

---

*) Platon.

men Rakel gäspar vid detta tal och finner det odrägligt. Han är i sin älskades närvaro blyg, — som en blyg älskare, och han förvirras af hennes strålande ögon. Därför tycker Rakel, att han är en tölp.

Ty ack! Rakel har ett manligt ideal, vid jämförelse med hvilket alla andra män förefalla henne som misslyckade försök af Vår Herre att skapa någonting drägligt i karlväg. Huru fult ljuder ej namnet Jonas i hennes öra, huru vackert Karmides! Jonas har aldrig ingnidit sina lemmar med olja, aldrig tumlat i palestrans sand, aldrig suttit på en hästrygg; därför är hans egen rygg krökt, hans gång tung, hans rörelser i den styfva kaftanen utan behag. Och Karmides däremot! Han bär osynliga Hermesvingar på sina fötter, hans spänstiga lemmar, omsväfvade af den hvite kitonen och den tyriske manteln, vilja lyfta honom från jorden. Jonas' blyga, vemodiga blick, hvad är den, om den än blickade i evighet, emot ett enda ögonkast af Karmides, ett af dessa djärfva, stolta ögonkast, som på en gång skrämma en eldig flicka och tjusa henne? Rakel har hört af sin fader, att Karmides är slösare; hon har sett honom många gånger ej blott på vägen till synagogan, utan ock i sin faders hus, dit han kommit för att låna penningar. Rakel är förtjust öfver hans slöseri, som gör honom tusenfaldigt älskligare i hennes ögon. Hon är van att se hvarje litet mynt vändt två gånger, hör dagligen ända till leda upprepas Syraks tänkespråk om sparsamheten. Karmides, som leende strör omkring sig denna metall, som de andre uppgräfva med sina fingrar ur modden, hvad månde denne Karmides vara, om icke ett ovanligt, ett öfvermänskligt väsen? Och hvad nu lärdomen vidkom-

mer, för hvilken Baruk och Ester så ytterligt vörda rabbi Jonas, så är ju Karmides ofantligt mycket lärdare! Det har Karmides själf med ädel uppriktighet försäkrat henne. Skulle hon då icke tro det? Och fastän han är så utomordentligt lärd, är han likväl glad, talar så fullkomligt fattliga, förtjusande saker och sjunger till lyran sprittande visor.

Skulle Rakel i något ögonblick glömma Karmides, finnes i Baruks hus en gammal tjänarinna, som gärna återför hennes tankar till detta föremål. Äfven hon, tjänarinnan, har sina skäl att beundra Karmides' slöseri. Af det guld, han sår, har något äfven fallit i hennes hand, och till tack härför har hon åtagit sig att vara budbärarinnan och förmedlerskan emellan honom och Rakel.

Det är en vink af henne, som förmått Rakel att i afton stanna hemma.

Rakel har stigit upp på altanen af sin faders hus. Där är hennes älsklingsställe under så vackra aftnar som denna. Man har därifrån en vidsträckt utsikt öfver den östra och norra delen af staden. Västerut mötes däremot ögat af de närlägna husens tak och murar, men emellan dessa skymta delar af den branta gata, som från Skambonide leder ned till Kerameikos. Det är den gatan, som man vandrar till och från synagogan. En så uppmärksam utkik som Baruks gamla tjänarinna kan således se det vördnadsvärda paret, när det nalkas, och i tid varsko sin unga härskarinna.

Huset har två ingångar. Den ena större, som vetter åt gatan, är försedd men en järnbeslagen port, som Baruk varsamt stänger, när han går ut. Den andra är en

liten dörr i baksidan af huset. Den kan endast öppnas inifrån, och den leder ut till en sluttande, med klipphällar strödd, gräsvuxen plats, som utgör högsta punkten af Skambonides kulle. Denna dörr är af tjänarinnan öppnad, och därifrån leder en trappa upp till altanen.

Rakel lutar sig mot bröstvärnet och ser ut öfver staden. Himmelen är klar, och friska fläktar komma från hafvet. Rakel är orolig, hennes hjärta klappar nästan lika häftigt, som då hon bidade det första hemliga mötet med Karmides. Sedan dess har hon ofta träffat honom, just häruppe, under månljusa nätter, sedan föräldrarne och husets få tjänare gått till hvila; och genom vanan och öfvertygelsen om det oskyldiga i sådana möten har hvarje fruktan, hvarje betänklighet hos henne försvunnit. Karmides har kommit för att med skämt och joller lätta hennes sinne, när det är tyngdt af hemmets enformighet och det instängda lif, hon måste föra; han har stämt hennes cittra och lärt henne att framlocka små melodier därur; han har talat om det glada och brokiga lifvet därnere i staden, dit hon aldrig får styra sin kosa utan att hafva fader Baruk vid ena sidan och moder Ester vid andra; han har härmat rabbi Jonas' gång, åtbörder och sätt att tala, så att Rakel varit färdig att kikna af skratt; han har lindat hennes långa, svarta lockar kring sina fingrar och kallat dem de skönaste ringar, dyrbarare än de gyllene, med diamanter sirade. Han har försäkrat hvad som föreföll Rakel i början alldeles otroligt, att han ej kunde lefva, om han ej emellanåt finge se och tala med henne. Hon måste dock tro hans ord, ty han var ju så utomordentligt vis, hade kastat så djupa blickar in i naturen och kände bäst själf de hemliga villkoren

för sin tillvaro. Nu kände äfven Rakel någonting liknande, ty hon fann sig numera aldrig rätt lycklig utan i hans grannskap, under inflytelsen af hans ögons makt.

Den fruktan, som nu kom Rakels hjärta att klappa med oroliga slag, var en, som spreds med luften öfver de tusen husen och templen mellan Skambonides, Museions, Akropolis' och Kolyttos' kullar. Baruk hade hela dagen synbarligen plågats af en ängslig sinnesstämning. Vid middagstiden hade han under någon förevändning aflägsnat tjänstefolket ur huset och nedburit sin dyrbarare egendom, guld, silfver, penningar och viktiga papper till ett lönligt förvaringsrum under husets källare. På flickans frågor om orsaken till detta varsamhetsmått hade han sökt gifva lugnande svar. Men af sin mor och tjänstefolket hade Rakel sport, att under den förflutna natten åtskilligt tilldragit sig, som lät dem motse oroligheters utbrott i staden.

Där Rakel nu stod, lutad emot altanens bröstvärn, seende ut öfver staden, som bestrålades af den nedgående solen eller hvilade i de långa skuggor, som kastades af kullarne, längtade hon efter Karmides och fruktade nästan, att han ej skulle komma. Det föreföll henne, som om Karmides måste hafva lämnat staden, eftersom den icke längre var det glada, lifliga Athen, utan genombäfvades af rädda aningar. Hon kände, att hans närvara, åsynen af hans glada anlete, på hvars panna hon aldrig upptäckt en skugga, vore det enda, som kunde förjaga hennes ängslan.

Hur glad vardt hon därför icke, då på toppen af Skambonide visade sig en gestalt, som var hans! Han såg upp till altanen och vinkade till Rakel. I bakdörren

stod den gamla tjänarinnan och gaf honom det tecken, som lät förstå, att marken var fri. Strax därefter hördes hans lätta steg i trappan. Rakel vände sig om; han stod framför henne, glad och leende, och räckte henne en bukett af de utsöktaste blommor. Icke ett spår af bekymmer kunde upptäckas i hans väsen. Han kom just nu från badet och syntes strålande af hälsa och ungdom. Rakel hade aldrig sett honom vackrare än nu.

— Du kom då ändtligen, utbrast hon och kände sig färdig att med systerlig hängifvenhet kasta sig i hans armar.

— Jag försummar icke ett enda af de sällsynta ögonblick, då jag får träffa Rakel, svarade Karmides. — Visdomen och Rakel äro mina gudinnor. Jag offrar åt den ena de stunder, som den andra icke kan förunna mig. Äro dina föräldrar i synagogan, mitt barn?

— Ja, svarade Rakel och synade förtjust de vackra blommorna, som Karmides gifvit henne.

— Synagogan är en ypperlig inrättning. Jag tycker om människor, som vörda sin Gud. Men jag kan med skäl anmärka, att er gudstjänst är allt för kort. Den borde räcka hela natten. När komma dina föräldrar hem?

— Ack, i afton dröjer det icke länge.

— Begagna då ögonblicken för vår gudstjänst, sade Karmides. Han fattade flickans hand och drog henne med lätt våld ned på en soffa vid sin sida. — Mina andaktsstunder äro de, när jag skådar i dina ögon.

— Fy, du talar som en hedning, hvilket du också är . . . Men säg mig, Karmides, du är ju äfven filosof?

— Hvilken fråga! sade Karmides skrattande. — Visst är jag filosof, och en af de allra främste till och med.

— Ja, du är mycket lärd, det vet jag, men är du också mycket dygdig?

— Naturligtvis. Lärdom och dygd äro tvillingbarn, som aldrig åtskiljas.

— Det gläder mig höra, ty i går sade Jonas till min fader, att vise och dygdige hedningar, sådane som . . .

— Karmides?

— Nej, det sade han icke, utan sådane som . . . som . . . Platon tror jag, att han hette . . . väl kunna räknas till det utvalda folket, fast de aldrig ätit påskalammet.

— Däri hade den lustige Jonas rätt, min Rakel.

— Och hvad jag var glad däröfver, ty jag tänkte genast: då bör äfven Karmides räknas till mitt folk, och han är icke längre en främling för en dotter af Israel.

— Hör blott på! Du filosoferar ju förträffligt, äfven du. Det vore en underlig Gud, som endast skulle tycka om de kaftanklädde, långskäggige och kroknäsige mäklare, som kalla sig Judar. Han skulle då ha en helt annan smak än du.

Rakel rodnade. Karmides tog buketten och fäste den vid hennes barm.

— Ser du, fortfor Karmides, i det han pekade på solen, hvars halfva skifva redan sänkt sig i hafvet, — samma sol för våra ögon, samma åtrå till sällhet i våra hjärtan, huru kunna vi då kalla hvarandra främlingar?

— Samme himmel och där uppe öfver stjärnorna samme Gud, sade Rakel med en djup blick på Karmides. — Den kväll, jag gaf dig den lilla ringen, som ... som du icke bär på ditt finger ... Karmides, hvar har du ringen?

— Här, på mitt hjärta, svarade Karmides och drog honom upp ur sin barm.

— Ack, förlåt mig! Jag ville öfvertyga mig, att du hade förvarat honom, fortfor flickan med glädjestrålande ansikte. — Men jag ville säga dig, att samma kväll drömde jag, att vi alltid finge vara tillsammans. Mina föräldrar omfamnade dig och kallade dig son. Jonas var äfven närvarande. Han var icke svartsjuk alls; han bara talade och talade med dig om den där Platon och andra besynnerliga saker. Och du visste att svara honom på allt hvad han ville veta. Det märktes tydligt, att du var lärdare än han.

— Din dröm skall sannas. Det kommer en tid, då vi alltid skola vara tillsammans.

— Tror du det?

— Beror det ej af oss själfva! Se hafvet, Rakel! Det lyser purpurfärgadt, och guldkantade skyar spegla sig däri. Längtar du icke att sväfva öfver dess yta, buren af ett skepp, tusenfaldigt vackrare än något af din faders? Jag skall föra dig till en ö, som jag upptäckt där borta i väster, långt, långt bakom synranden. De kalla henne Lycksalighetens. Hon är en lämning af det i hafvet sjunkna Paradiset. Där skola vi bo, jag och du.

— O, hvad säger du? utbrast Rakel, hvars barnsliga obekantskap med världen gaf Karmides tillfälle att obesväradt gifva luft åt sina hugskott. — Men, tillade

Rakel betänksamt, — icke kan jag lämna fader och moder kvar här i Athen.

— De skola följa oss, Rakel. På Lycksalighetens ö finnas omätliga förråd af den gula metall, som är din faders lust. Han följer oss dit, samlar en skeppslast guld och återvänder som den rikaste människa på jorden för att återuppbygga ert tempel. Hvad säger du härom?

— Ack, det är ju härligt! Jag måste underrätta min fader... jag måste säga honom hvad du ämnar göra.

— Nej, nej, icke nu. Min plan måste hemlighållas, liksom våra möten. Hör du det!

— Nå, som du vill.

Rakel hade i sin älsklings närvaro alldeles förgätit den fruktan, som bemäktigat sig henne. Först nu, då talet föll på att lämna Athen, påminde hon sig, att staden i närvarande stund hade något oroväckande, och hon anförtrodde Karmides sina obestämda farhågor.

I själfva verket var denna afton besynnerlig äfven i det afseende, att det väldiga sorl, som annars uppsteg nedifrån staden mot Skambonides topp, var så godt som förstummadt. Det rådde en ovanlig tystnad, endast afbruten genom bullret af någon genom gatorna rullande ensam vagn eller ett och annat hammarslag från verkstäderna i grannhället.

Ett skarpt öra skulle likväl just i detta ögonblick kunnat uppfånga ett genom afståndet nästan förtonadt sorl af röster, som kom från norr och nalkades mer och mer.

— Bah, sade Karmides till svar på Rakels frågor, — hvad har du att frukta? I Hebreer kunnen, liksom

de olympiske gudarne från sina moln, i god ro förlusta er åt de andres strider. Hvad ha'n I att göra med bilddyrkare och kristianer?

— Men det är ju förskräckligt! Du tror då verkligen, att det kommer till strid, till blodsutgjutelse ... och här, här i Athen, kanske utanför min faders port? frågade Rakel bleknande. — Men hvad har då händt? Hvad är det, som uppretar dem mot hvarandra?

— Kristianerna ha i natt frånstulit den gamla lärans anhängare ett tempel och lagt beslag på tempelskatten ...

— Men hvarför, hvarför göra de så illa? utbrast Rakel.

— Hvarför? Alla kunna icke vara mäklare här i världen, men alla vilja ha guld. De som ej bli mäklare som judarne, varda röfvare som kristianerna. Det är förklaringen. Må packet slåss! De mina känner jag. De äro för fege att våga sina lif. Kristianerna kunna fråntaga dem allt, till och med lifvet, men af omtanke för sitt lif skulle de icke våga försvara det. Men kristianerna själfve, min Rakel, de äro män! Eller rättare: de äro vilddjur ... modigare än lejon, blodtörstigare än tigrar. Amfiteaterns spel äro förbjudna. Vi sakna dem ej, ty vi ha kristianerna. Vi taga plats på åskådarebänken och klappa händerna, när de sönderslita hvarandra. Vi ha ett präktigt skådespel att vänta.

— O Gud, huru du nu talar, Karmides! Jag nästan förskräckes för dig.

— Lugna dig flicka! Jag är icke farlig. När jag ej kan afvända åskan eller näpsa stormen, fattar jag mitt beslut: jag fröjdas åt deras höghet. Men hör vidare

hvad som händt i natt, som utbreder förfäran i staden! Det rådande kristianska partiet har upptäckt, att det undertryckta hållit hemlig gudstjänst i ett kalkstensbrott i grannskapet af den ohygglige Pelar-Simons fält. De öfverraskades midt under sina böner, soldaterna nedrusade i deras underjordiska kyrka, tillfångatogo så många, som ej kunde smyga undan, bundo dem och släpade dem i fängelse. Man säger, att de undertrycktes kämpe, en präst med ett af de där långa namnen, som kristianerna påhittat... Athanasios heter han... var närvarande och just predikade, när händelsen timade, men att han i mörkret och villervallan lyckats komma undan. De fängslade voro vid pass femtio: de fleste tillhöra packet, men åtskillige äro ansedde män och medborgare af Athen. Lagen dömer dem till döden. Du kan begripa, hvilken uppståndelse detta väckt bland deras trosbröder, vänner och fränder. Förskoning ha de fängslade ej att vänta. Sorg, häpnad och raseri hos de mång tusen, som kalla sig Homousianer. Man tror, att de skola väpna sig för att med våld frigöra de fångne. Det rådande partiets anförare, biskopen af Athen, önskar ingenting hellre, ty han har trupperna till sitt förfogande och vill nyttja tillfället för att krossa motståndarne med ett slag. Se där i korthet mina nyheter, du min svartögda flicka. Hvad din blekhet förskönar dig! Jag frestas att skrämma dig alltid för att alltid se dig sådan. Men var lugn! Karmides är ju hos dig. Här, här i min famn, fruktar du här?

Karmides hade utan motstånd tryckt den darrande flickan till sitt bröst och lekte med hennes mörka lockar.

— Jag skulle icke vara rädd, om du alltid vore här. Men du kommer ju och går. Du är borta, då

kanske . . . Nej, jag törs ej tänka på ett sådant ögonblick.

— Jag skall vara osynlig i ditt grannskap och i synlig måtto stå vid din sida, om en fara hotar. Men nu icke ett ord mer om rädsla och fara! Se upp mot himmelen! Där börja stjärnorna tändas. Hvar är din cittra, barn?

Cittran låg på en bänk. Han tog och stämde henne och sjöng till hennes ackorder en täck, lefnadsglad visa. Rakel lyssnade och log. Han började i annan tonart en sång om kärlek, kärlekssmärta, trohet i döden. Rakels blick var tårad, när han lade cittran bort.

— Hvad? Tårar? Älskade lilla toka! sade han. — Dina ögon hafva värmt min själ, men tårarne göra dem till solar, som förbränna henne. Blunda, eller du bländar mig! Blunda, österländska flicka!

Och när Rakel lydde, lade han armarne kring hennes hals och tryckte på hennes läppar en brännande kyss.

Det var den första. Karmides gick stundom långsamt mot sitt mål. Han var en Proteus — olika hos olika kvinnor. En flicka, sådan som Rakel, var för hans öfvermättade sinnen dock ännu en retelse, dess större, ju mer hennes enfald afbröt mot hans vanliga väninnors världskännedom. Alldagliga byten tog han med storm. Hos Eusebia, den blaserade romarinnan, var det han och icke hon, som spelade blyg, behagsjuk, nyckfull, oerfaren, och ehuru Eusebia genomblickade det, voro båda för kloka att bannlysa en mask, af hvilken båda hade samma nöje.

Rakel älskade honom. Han var allt för henne. Hvem undrar då, att hon kände sällhet i denna kyss?

Men hon öppnade ögonen och rodnade upp till pannan. Hennes blick bad om förskoning från förnyad sällhet; men den djärfve var obeveklig. Han röfvade kyss efter kyss.

Rakel hörde ej, huru det aflägsna sorl, som förnams från norr, kom närmare, huru det allt tydligare blandades med bullret af en folkmassas tramp, det dofva, brusande ljud ett sådant månghöfdadt, tusenfotadt vidunder åstadkommer, när det framtränger genom en stads trånga gator och vid hvarje gränd, hvarje öppning det stryker förbi, sväller ut och rycker med sig allt.

Men slutligen urskildes i detta förvirrade larm rop, genomträngande och vilda, vittnande, att det månghöfdade vidundret var retadt, att det sökte fiender, och att desse fiender måste darra för en annalkande hämnd.

Nu släppte Karmides Rakels hand. Ropen hade trängt till hans öra. Han anade deras betydelse. Han steg upp och lyssnade. Äfven Rakel hörde den kommande orkanens brus. Hon grep efter Karmides' hand och tryckte sig darrande intill honom.

Under den förskräckelse, som fattade henne, flög hennes första tanke till föräldrarne.

— O Gud, mina arma föräldrar! De äro ute. Hvad kan icke hända dem! Huru skall jag rädda dem ur faran? Jag måste ut. Jag vill skynda till synagogan. Karmides, följ mig! Jag är icke rädd, när du följer mig. Kom!

I detta ögonblick dök den gamla tjänarinnans förfärade ansikte upp öfver altantrappan.

— De komma! ropade hon.

— Hvilka? Hvilka?

— Dina föräldrar. De äro redan utanför porten.

— Lofvad vare Gud! De äro räddade.

— Farväl, min Rakel, sade Karmides hastigt. — Frukta intet! Jag skall vara i ditt grannskap.

Rakel hade knappt mod att släppa Karmides' hand. Man hörde huru den tunga porten till gatan gnisslade på gångjärnen. Ingen tid var att förlora. Karmides ilade ned för trappan och genom bakdörren ut i det fria. Rakels blick följde honom, då han med skyndsamma steg gick öfver den hällströdde toppen af kullen och försvann där bakom. Hon skyndade ned att möta sina föräldrar. Hon såg den gamla Ester stödd på rabbi Jonas' arm. Hennes fader lyfte de tunga bommarne, med hvilka porten invändigt var försedd, lade dem i kors öfver hvarandra och fäste dem vid deras järnhakar.

Baruk och Ester ledsagades ej endast af rabbi Jonas. Sju eller åtta unge, kraftige Israeliter följde dem för att stanna i huset, medan stormen rasade genom staden. De skulle vara husets besättning. Baruk, som handlade med vapen, var rustad med en hel arsenal. I det stängda, bommade huset ville de med svärd i hand afvakta händelsernas gång.

TOLFTE KAPITLET.

Början till ett sorgespel.

— Från det ena nöjet till det andra! Prisad vare Olympen, som ännu strör rosor öfver jorden!

Så tänkte Karmides, då han vandrade ned för den del af Skambonide, som sluttade åt Kerameikos. Han vidgick tacksamt, att den stund han tillbragt hos Rakel varit en stund af njutning, det vill säga en skugga af lycka — visserligen blott en skugga, men han nöjde sig härmed, ty han hade längesedan gifvit verkligheten förlorad.

Han sökte nu en annan förströelse. Från Kerameikos skallade vilda rop, förnummos tusentals larmande röster. Det var förmodligen inledningskoren till en storartad tragedi. Karmides älskade tragedier och skyndade att förvissa sig om rum bland åskådarne.

Som vi veta, var skymningen inne och stjärnorna började tända sig på himmelen. En sådan halfdager är gynnsam för sådana skådespel, liksom en mulen himmel ökar intrycket af ett götiskt tempel. Han döljer sådana små enskildheter som de små människorna, och

låter de stora massorna, som äro de på denna bana uppträdande skådespelarne, försmälta till sublima individer.

Karmides stannade ett ögonblick, innan han hunnit den punkt, där de trånga gränder vidtogo, som på denna sida klättrade upp emot kullen. Utsikten härifrån behärskade vissa, af tak och murar afbrutna delar af gatan Kerameikos ända hän emot Areopagens kulle. Alla dessa delar höljdes af en böljande massa, som tycktes vara ett enda jättedjur, sakta, mödosamt och krampartadt slingrande fram likt en sårad orm. Två bloss, som lyste i spetsen, voro vidundrets ögon. Men liksom ryktet enligt skaldernes skildring, så var denna jättekropp i hela sin längd betäckt med en man af tungor, icke talande, icke hviskande, utan rytande af raseri.

Karmides skyndade vidare. Han kom in i en trång gränd, som mynnade ut till hufvudgatan. Medan denna tyngdes af ett öfvermått af lif, var den förra ödslig, som utdöd. Portarne bommade, fönsterluckorna stängda, ingen människa att se.

Karmides såg sig nu vid själfva randen af den förbivältrande, svällande folkströmmen. Ett steg till, och han hade varit bortryckt med dess böljor. Han såg ansikten dyka upp och försvinna, ansikten förvridna af dyster vrede.

— Hämnd, hämnd! Död åt kättarne! Död åt giftblandarne! Död åt athanasianerna!

Dessa rop, blandade med andra af samma slag, skallade i hans öron. Han misstog sig således icke. Förhänget hade fallit, korsången börjat, korsången, som inledde det länge väntade och förberedda sorgespelet.

Karmides hade ingen lust att låta sig bortryckas af den hvirflande strömmen. Man uppoffrar ogärna sin vilja

och det fria bruket af sina lemmar, när man ej genomtränges af den ande, som sammansmälter den trängande och skuffande massan till ett helt. Karmides ville välja en lämpligare åskådareplats. Han lämnade Kerameikos och vandrade de folktomma sidogatorna hän till torget, sedan han öfvertygat sig, att strömmen brusade åt det hållet. Han anlände före den till torget. Det var tomt och öfvergifvet af alla, utom bildstodernas tysta rader. De tycktes liksom med hemsk fruktan vänta den annalkande skaran. Karmides steg upp på målningsgalleriets marmortrappa och intog en bekväm plats vid hörnpelaren. Tätt förbi den måste tåget stryka fram; den var bestämd till vågbrytare mot floden. Karmides kunde se allt på nära håll.

Facklorna, som lyste i spetsen, närmade sig. Rymden mellan Pnyx och Areopagen uppfylldes af, och torgets pelargångar återkastade de vilda, ursinniga ropen:

— Död åt kättarne, athanasianerna, giftblandarne!

Folkströmmens första böljor hade hunnit fram. De slungade ett skum af människor upp på målningsgalleriets trappa, där Karmides stod i skydd af sin pelare; de utbredde sig hastigt som ett öfversvämmande vatten öfver torget. Facklornas röda sken lyste på en bår, som hvilade icke på skuldrorna, utan på de uppsträckta armarne af ifrige bärare, som, när de tröttnade, ögonblickligt ersattes af andra. Så lämnar på hafvet våg åt våg att bära det seglande skeppet. På båren låg en varelse, knappt lik en människa, ty det var Simon pelarhelgonet eller hans jordiska hydda. Kroppen var naken. Björnpelsen låg sammanrullad under hans hufvud, som var vändt emot den följande hopen, så att de rysliga anlets-

dragen, de slutna ögonen i lodrät riktning kunde lysas af facklorna och ses af mängden. Närmast kring båren gingo några präster med nedfällda kåpor och blottade hufvuden. Två af dem buro facklorna. Bredvid den ene sågs Eufemios. De tego, ty den lösen de från början utdelat återskallade nu i de vilda ropen, som genom självfva sin styrka vunno öfvertygandets kraft hos de fanatiserade tusentalen. Prästerna tego, men närmade facklorna intill den dödes ansikte för att åter och åter visa det så tydligt som möjligt. Och för hvar gång skallade med ökad styrka ropen:

— Död åt athanasianerna! Giftblandarne! Kättarne!

Massan hade ändtligen hunnit förbi. Karmides sällade sig till de siste i eftertruppen.

— Medborgare, hvad har händt? frågade han sin närmaste granne. — Hvad är det som försätter folket i raseri?

— De ha mördat Simon bekännaren och helgonet, svarade mannen. — Har du öron och förnimmer ej hvad folket ropar?

— Jag hör, att det ropar giftblandare och kättare. Det är således någon athanasian, som förgifvit den helige?

— Någon athanasian? Nej, de ha gjort det alla. Alla athanasianer äro medbrottslige i detta mord. De kunde icke tåla, att de rättrogne ägde en broder så helig som Simon. De fruktade hans förböner hos Gud och martyrerna. Homousianerne äro giftblandare af gammalt. Gåfvo ej Athanasios och hans vänner gift åt Arios samma morgon, då han skulle undfå den heliga nattvarden i Konstantinopels storkyrka? Ha de ej vid flere tillfällen förgiftat nattvardsvinet för de rättrogne? Kan du

då tvifla, att det är samme kättare, som mördat vår Simon? Död åt kättarne! Död åt giftblandarne! Hämnd, hämnd!

Mannen instämde i de outtröttligt skallande ropen. Karmides aflägsnade sig för att ej bortföras af de nya hopar, som oupphörligt slöto sig till massan. Tåget gick tvärs öfver torget, vältrade in på en gata, som följde Akropolis' södra sluttning, och banade sig under förfärlig trängsel väg genom porten, som utmärkte gränsen mellan det gamla Athen, »Teseus' stad», och det nya, »Hadrianus' stad». Sedan det förstärkt sig med homoiusianerna, som bodde i dessa trakter, styrde det, i spåren af sina ledare, kosan mot kristianernas storkyrka, belägen på en öppen plats vid gatan, som slutade vid Diomeiska porten och förde till det gamla gymnasiet Kynosarges.

Kyrkan var upplyst, portarne uppslagna på vid gafvel.

En stark afdelning soldater stod i kyrkans grannskap. Hon var inom några ögonblick öfverfull af människor. Men dessa utgjorde dock endast ett fåtal af den väldiga mängden. Den öfriga delen uppfyllde platsen utanför och de tillgränsande gatorna. Biskop Petros i spetsen för sina underordnade präster hade vid hufvuddörren emottagit båren, som nu nedsattes i det af mångarmade kandelabrar upplysta koret, medan tempelhvalfven syntes lyftas af massans ursinniga rop. Midt under dem uppstämdes en psalm af prästerna, som knäböjde kring helgonets lik. Den fromma sången kunde endast förnimmas af de närmast stående. Men desse instämde, och han utbredde sig mer och mer, växte i styrka och trängde ändtligen, buren af tusen röster, till mängden

där utanför templet. Och nu förenade sig alla röster i sången. Raseriet hade fått rytm och melodi. Det öfvergår då lätt till lugn, men, vid tillfällen som detta, till ett lugn af förfärlig art, vådligare än dess föregångare, emedan det är mäktigt af ordning.

Också lyssnade alla, när psalmen slutat, till Petros' kraftiga röst, som ljöd öfver folket.

— Gån hem i frid och afvakten morgondagen, då Herren skall bevisa sin härliga kraft!

Maningen upprepades af prästerna i hopen och gick som en fältherres rop igenom massan.

Clemens hade denna afton icke fått ledsaga biskopen till kyrkan; han var ålagd att stanna hemma. Utom honom funnos i biskopliga palatset endast portvaktaren och en fånge, densamme, om hvilken är taladt under namnet Teodoros.

En timme före det ofvan skildrade uppträdets början hade biskopen begifvit sig till storkyrkan. Clemens tillbragte denne timme med att läsa en bok, som hans fosterfar förärat honom, om den kristliga lydnaden.

»Du måste till alla delar försaka dig själf. Din egen vilja är din djäfvul. Det var den egna viljan, som åstadkom våra första föräldrars fall och gjorde vårt släkte till ett syndigt, fördärfvadt släkte. Du har ingen värre fiende än dig själf. Lär dig då lyda, lär dig offra din vilja under en annans. Då Gud den Allsmäktige tog en tjänares skepelse, kan du då icke underkasta dig att tjäna en människa och vara en människas träl? Lär ödmjuka dig, du mull och aska! Tig och lid, så varder dig hulpet! Var tacksam, att du icke är din egen, utan har jordiske herrar, ty det är dig tryggare att lyda än ansvara för dig själf.»

Så talade boken till den unge föreläsaren. Och här var säden icke spilld på hälleberget. Hvem undrar, att Konstantinus gynnade en lära af detta slag? De vansläktade sönerne af antikens republikaner betraktade despotismen som en olycka och hörsamheten mot fursten som en hård nödvändighet; kristianerna sågo i despotismen en helig sak och i den blinda lydnaden en dygd.

Hvad den unge föreläsaren vidkommer, framstodo för honom dessa satser i ett högre ljus, som kom icke från dem, utan från hans egen till himmelsk renhet trängtande själ.

När det skymde i hans lilla kammare, gick han ut i aulan och fortsatte där sin ifriga, andaktsfulla läsning. Men när stjärnorna började genomskimra etern, måste han lägga pergamentet bort, ty dess bokstäfver läto icke mer urskilja sig. Det var med dem som med människorna. De betydde föga, om icke i förening med hvarandra, men när de miste äfven denna självständighet, när skymningen kom, som förflyktigade deras egendomlighet och gjorde den ena lik den andra, då var äfven anden borta, som nyss talade utur dem.

Först nu kom Clemens i håg, att tiden var inne, då han skulle tillföra Simon pelarhelgonet ett bröd och ett mått vin, ty detta var honom sedan gårdagen ålagdt som daglig skyldighet. Ja, tiden var icke blott inne; den kära läsningen hade kommit honom att förgäta den rätta stunden. Ledsen öfver sin ofrivilliga försummelse iklädde han sig kåpan och gick att hämta korgen, som palatsets köksmästare ställt i ordning för hans räkning. Det var i detta ögonblick larmet från den folkskara, hvars tåg vi skildrat, nådde hans öra. Clemens aktade ej därpå;

han tänkte allena på att uppfylla sitt åliggande. Men larmet nalkades hastigt, ty Simons bår, som nyss skridit genom dubbelporten, hade ännu icke hunnit samla kring sig en större hop, än den breda Kerameikos gaf rymlig väg. Portvaktaren hade emellertid öppnat dörren till vestibulen och stod nu utanför tröskeln, lyssnande förundrad och stirrande på blossen, som kommo närmare.

— Vänta, sade han till Clemens, — vänta, tills vi få se, hvad detta betyder. Det låter som ett upplopp. Hör de förskräckliga ropen! Det är som ett annalkande oväder. Låt det stryka förbi, innan du går!

Tåget framträngde nu emellan Teseus' tempel och det biskopliga palatset. Clemens urskilde allt tydligare ropen: De ha mördat honom! Död åt giftblandarne, athanasianerna!

Ett par minuter därefter hade spetsen af skaran hunnit fram. Clemens igenkände i fackelbärarne två äldre ämbetsbröder; han såg båren och, när den hunnit förbi, varelsen, som låg därpå. Han igenkände Simon.

Onödigt att spörja hvad som händt. Clemens såg mängdens ursinniga åtbörder och hörde deras vilda rop: Kättarne ha mördat honom! Död åt giftblandarne!

Clemens kände sig frestad att sälla sig till prästerna kring båren. Detta hade varit att bryta mot biskopens bud, men han skulle förgätit sin plikt under inflytelsen af det på en gång rysliga och eggande skådespelet. Delade han ej de känslor, som genombäfvade denna massa? Simon den helige, för hvilken han hyste en afgudisk vördnad, Simon, som lagt sin hand på hans hufvud och välsignat honom, Simon mördad af desse kättare, desse Guds, kejsarens och de rättrognes fiender,

som det vore en plikt och en ära att utrota från jorden! Blodet började koka i ynglingens ådror, han öfvermannades af den allmänna jäsningen, ropen ljödo som oemotståndliga maningar, han ville varda en droppe i hvirflarne af denna brusande flod. Portvaktaren, som nyss stått vid hans sida, hade gripits af svindeln och försvunnit i massan. Förstärkningar tillströmmade från alla portar och gränder. Men då Clemens nedsatt korgen för att blanda sig med hopen, fattades han af en tanke, som förlamade hans beslut. Vid de förnyade ropen: *gift-blandare,* kom han att tänka, att det var han, Clemens, som föregående afton burit föda och dryck till Simon. För Simon fanns det blott en måltid: aftonvarden. Det visste Clemens. Han visste däremot icke, att Simon, uttömd af det oupphörliga knäböjandet, då spisade med vargens hunger och slukade allt, som hans fromme beundrare tillförde honom. Den förgiftade maten kunde således vara räckt af någon annan, som infunnit sig efter Clemens. Men af en sådan förmodan var Clemens nu icke mäktig. Han var rof för en hemsk, isande aning. Han tyckte, att de hotande ropen gällde honom, att otaliga, blodtörstiga ögon voro fästa på honom. Han stod som förstenad, tills hopen hunnit förbi.

Han tog korgen och ilade tillbaka in i aulan. Så länge hopens skri ännu nådde hans öra, förmådde han ej samla sina tankar för att söka grunden mot rädslan. Orolig gick han vidare och kom in på palatsets bakgård. Fången, som försmäktade där i en källare, hade knappt förnummit ljuden af hans steg, förrän han lade ansiktet intill källargluggens galler och frågade:

— Hvem är det som kommer?

— Det är jag, Clemens.

— Clemens, säg mig, hvad som föregår i staden? Rop af tusen röster ha trängt hit ned. Jag hör dem ännu. Hvad betyder det?

— Teodoros, det har händt något grufligt. Jag kan knappt förtälja det. Jag darrar själf.

— Medan du lugnar dig, så hämta mig något vatten, Clemens. Min törst är starkare än min nyfikenhet. Man har alldeles glömt bort mig i dag.

— Teodoros, jag törs icke. Petros har förbjudit oss att gifva dig vatten.

— Jag fick dock några droppar af Eufemios i går afton. Bröt han mot biskopens bud? Jag skulle icke tro det, ty jag känner Eufemios.

— Nej, biskopen har bestämt ett dagligt mått för att läska din tunga. Du skall icke tro, att han vill låta dig dö af törst. Han vill endast öfvervinna din hårdnackenhet. Han sörjer öfver ditt affall, Teodoros.

— Du hör ju, att Eufemios har förgätit mig. Vid Gud, som lefver i himmelen, man har under denna långa dag icke gifvit mig en droppe vatten. Och maten, som räckes mig, är salt. Hungern har tvungit mig att smaka den. Skynda dig, Clemens!

— Jag vågar icke, sade Clemens suckande.

— Gosse, jag lider den rike mannens kval i skärselden. Ve ditt unga, hårdnade hjärta!

Teodoros lämnade gluggen. Han kastade sig på sin halmbädd och lade, som förut, sin förtorkade tunga intill den kalla källarmuren.

Tystnaden, som följde på fångens ord, verka öfverväldigande på den unge föreläsaren, Teodoros

stillatigande öfverlämnat sig åt sina kval. Clemens hörde en suck, som de afnödgade honom. Mer förmådde han icke. Han skyndade till aulan och in i Eufemios' kammare, tog nyckelknippan och kruset, som han fann därinne, fyllde det med vatten och ilade tillbaka till fängelset. Han öppnade den yttre dörren, steg ned för några trappor och stod framför en inre dörr.

— Clemens, är det du? sade fången inifrån.

— Ja, jag kommer med vatten. Här, här!

— Lofvad vare Gud, som rörde ditt hjärta! Tryck på en rigel där nere, och dörren öppnar sig!

Clemens trefvade och fann rigeln. Han drog den tillbaka. I samma ögonblick gick dörren upp, och fången skönjdes i mörkret framför honom. Han hade, utan att leta, funnit vattenkärlet, som den törstande antilopen vädrar en källa i öknen. Clemens hörde, hur han drack i långa, djupa drag.

— Härliga Guds gåfva! Jag anar nu, hvad lifsens vatten är för anden. Broder Clemens, jag skall aldrig glömma honom, som räckte mig denna dryck. Broder, du har varit mycket olydig, mycket felaktig, ty du har öfverskridit det stadgade måttet och läskat ej min tunga allena, utan hela min varelse. Huru gammal är du?

— Aderton år.

— Jag vill icke se dig, när du är så gammal som Eufemios. Du var nog från början en rak och vacker planta; skada att du skall varda ett krokigt träd. Men här är kolmörkt . . . låt oss gå upp och se, hvad som händer i staden. Vill du följa mig?

— Hvad gör du? utbrast Clemens och fattade Teo-

doros' arm. — Broder, minns du ej, att du är fånge? Vill du lämna fängelset? Vill du fly?

— Om fången vill fly? Hvilken fråga! sade Teodoros och fortsatte sin väg uppför trappan.

— I Himlens namn . . . broder . . . kom ihåg, att det är Petros' vilja . . . kom ihåg, att du gör mig olycklig . . . jag ville räcka dig en dryck vatten . . . och du vedergäller mig på detta sätt!

— Du misstager dig, Clemens. När du hastade efter vatten till den försmäktande, var det icke i hopp om vedergällning . . .

— Men du gör mig olycklig.

— Bah, jag skulle misskänna dig, om du är olycklig för denna aftons skull, när vi ett år härefter mötas. Släpp min arm, broder! Petros' vilja är starkare än dina muskler, men det är min vilja, som skall kämpa mot Petros' vilja och alla andra liknande viljor. Se, min Clemens, huru lätt jag öfvervinner dig.

Teodoros lyfte Clemens på sina armar och bar honom upp för trappan. Därefter ställde han sin börda åter på egna fötter.

— Jag skulle vilja bära dig vidare, långt härifrån; men bättre vore, att du följde mig frivilligt. Ack, att du en dag ville göra det! Nu farväl, min broder!

Teodoros gick utan att hindras af någon.

Utkommen på gatan mötte honom en vagn, ledsagad af två fackelbärare till häst.

— Plats för prokonsuln af Akaja! ropades af fackelbärarne till de mötande hoparne. När vagnen hunnit dubbelporten, svarades på den vaktande legionärens rop:

— Prokonsuln af Akaja.

Folket fick således veta, att prokonsuln lämnat staden. Biskop Petros och Krysanteus arkonten hade särskildt underrättats, att han af ett viktigt ärende kallats till Korintos.

Innan prokonsuln lämnade Athen, hade han emellertid i biskopens närvaro förhört de i kalkstensbrottet vid pelarfältet fångade athanasianerna, och funnit dem skyldige till det brott, för hvilket de åtalats, nämligen hemlig gudstjänst i enlighet med deras bruk och lära. Deras dödsdom var undertecknad.

När Karmides fram emot midnatten styrde kosan hem, väntade utanför hans dörr en slaf, som höll vid tygeln en ridhäst, prokonsulns kappadokiske Akilleus. Slafven räckte Karmides ett bref, som han läste vid skenet från vestibulens lampa. Det hade följande lydelse:

»Annæus till Karmides. Måtte det blida ödet foga, att detta bref råkar i sin ägares hand och vänligt emottages af honom! Den gode Lysis ber dig vara välkommen till sin villa. Din säng står bäddad med svällande kuddar. De skönaste drömmar, som någonsin genom elfenbensporten gått ut att fröjda en sofvande värld, äro kallade att infinna sig vid din bädd. När morgonstjärnan slår upp ögat, skall hon finna samlade Karmides och Olympiodoros och Demonax och Palladios och Myro och Praxinoa, alla friska, strålande och glada, samlade kring den arme Annæus Domitius som en skyddsvakt mot de bekymmer, som peka på hans prokonsulariska insignier och anse sig hafva rätt att suga hans blod.»

Trettonde Kapitlet.

Sorgespelet.

Den homoiusianska befolkningen hade under natten svärmat kring gatorna och hopvis ledsagat de spridda truppafdelningar, som ännu mot morgonen genomströfvade stadsdelarna för att uppsöka och fängsla de förnämste medlemmarne af kättarekyrkan.

Månge bland desse hade emellertid redan lämnat sina hus, och vid morgongryningen stodo mer än tusen anhängare af Nicenska mötet och Athanasios under vapen i förstaden Piræos. Så många som kunnat undkomma dit hade samlat sig där med kvinnor och barn. De befäste sig nu i ett af de oländigaste och bergigaste kvarteren af hamnstaden. En hop sjömän från de i hamnen liggande alexandrinska skeppen hade förenat sig med dem. Här var athanasianernas hufvudstyrka.

Af de i Kolyttos boende athanasianerna hade en annan, till talet vida mindre skara, samlat sig på toppen af den kulle, som gifvit detta kvarter sitt namn. Kullen bildade en labyrint af trånga gator, som slingrade mellan höga, ruskiga hus. De trupper, som, förstärkta af folk-

hopar, under natten inträngt i denna stadsdel, hade emottagits med stenkast från tak och fönster och med oförrättadt ärende dragit sig tillbaka.

Vid morgongryningen förnyade homoiusianerne sitt angrepp på denna skara. Petros hade sändt hundra legionärer emot den; desse bildade endast kärnan af anfallsmakten, som för öfrigt utgjordes af ett fanatiskt slödder.

Samma rop, som hörts den föregående kvällen, var äfven här de stormandes härskri. Död åt kättarne! Död åt giftblandarne!

De angripne svarade med ropen: Död åt kättarne! Ned med lögnkristianèrna!

Å ömse sidor kämpade kvinnor och barn vid sidan af männen. Å ömse sidor vordo de fångar, som gjordes, utan skilnad till ålder och kön, i ordets egentliga bemärkelse slitna i stycken.

Athanasianernas förtviflan uppvog deras underlägsna antal. Legionärerna veko gång efter annan. Men den homoiusianska pöbeln framstormade vildare efter hvarje lidet nederlag.

Solen gick upp för att snart dölja sig bakom moln. Morgonhimmelen var blygrå, och det regnade med korta uppehåll.

Vid denne timme hade en stillhet inträdt i striden. Homoiusianerne nedburo sina döde och sårade och förde dem genom hufvudgatorna. Deras åsyn göt ny olja på raseriet. De gräsligaste hämndeskri skallade. Man beredde sig till nytt angrepp. Gatläggningen upprefs; kvinnor och barn fyllde korgar eller, i brist af sådana, sina kitoner och mantlar med stenar.

— Fram! ljöd massans skri till den glesnande soldathopen, som, lutad mot spjuten eller förbindande sina sår, stod i mynningen till en af gränderna.

— Hvarför dröjen I? — Hvilka fega uslingar! — Vi borde stena dem, skreko kvinnorna.

Soldaterna afvaktade förstärkning. En centurion hade ilat till biskopen för att begära friskt manskap. Snart utbredde sig också ett rykte, att palatinerna voro i antågande. Hopen lugnade sig nu. Man ville bida ankomsten af desse fruktade krigare. De, som voro förlagda till Athen, utgjorde väl endast en handfull män, men de voro gamle utvalde soldater, till största delen högväxte barbarer: Göter och Allemanner.

När de ändtligen visade sig, framryckande från torget i sluten trupp, hvars spjut och hjälmar syntes högt öfver de omgifvande hoparne, hälsades de med väldiga bifallsrop. De fördes af en centurion. Deras högste befälhafvare, tribunen Ammianus Marcellinus, hade för dagen med biskopens samtycke nedlagt sitt befäl.

Under tiden hade de belägrade athanasianerna rustat sig att mottaga ett nytt angrepp. Kring kullens topp voro högar af sten och tegel uppstaplade; de hitintills vapenlöse voro försedde med järnstörar, lösbrutna från portarne, med stakar, köksknifvar och hvad helst de kunnat öfverkomma, dugligt att kasta, slå eller sticka med.

Solen blickade fram mellan molnen, medan alla gränder, som ledde upp till kullen, fylldes af de mörka, böljande massor, som bakom palatinerna och legionärerna skyndade att förnya striden. Athanasianerna hade uppstämt en af sina krigspsalmer, densamma som Simon en

gång hörde från kalkstensbrottet mellan olivkullarne. Män, kvinnor och barn sjöngo:

Se röfvarbergen! På sin grund de svikta för hans ögas blink,
Och krigarskaror domnande nedlägga vapen på hans vink.
Se, vagnen stannar med sitt spann,
Och dödt är stridstrumpetens ljud
Och sänkt i dvala häst och man
Vid blott en vink af Jakobs Gud.

Psalmens sista toner förklingade under det allmänna härskri, som uppgafs af de stormande. Anfallet skedde från alla sidor af ett tal så stort, att ett öga öfverfarande massan måste vänta att i nästa ögonblick se athanasianernas lilla skara nedtrampad, kväfd under dess fötter. Och likväl hejdades för en stund de främvältrande hoparne genom det mördande stenregn, hvarmed de mottogos. Men blott för en stund, ty om de främste tvekade, återstod dem likväl intet annat än rusa fram eller kasta sig ned och låta trampa sig under den efterföljande, oemotståndligt påträngande mängden.

Kretsen, som omgaf de belägrade, vardt därför allt trängre, likt en holme, som öfversvämmas af den stigande sjön.

Palatinerna, som icke ett ögonblick låtit hejda sig af stenregnet, ehuru det försatte flere ur stridbart skick, hade redan hunnit fram.

Allt motstånd var hopplöst. Athanasianerna sågo döden och martyrkronan för ögonen. Föräldrarne omfamnade sina barn, männen sina hustrur. Somlige skyndade emot angriparne för att dö i kamp mellan slagne fiender. De andre kvarstannade bland de sina för att gemensamt med dem emottaga döden. Barnen gömde

sina ansikten i mödrarnas sköte. Några sammanknäppte händerna till bön; andra hånade sina fiender med ropen: kättare, lögnkristianer! En gubbe uppstämde sången om martyrkronan, om deras härlighet, som äro kallade att vittna vid lammets tron.

Striden ändade med homoiusianernas fullständiga seger. Men månge af de högvuxne barbarer, som buro palatinernes vapenklädsel, föllo för slagen af påkar och järnstörar eller dogo en harmligare död under oväpnade händer.

När striden var lyktad, fortfor mördandet, så länge en lifsgnista fanns att släcka hos de öfvervunne. Deras kroppar krossades eller söndersletos. Deras hufvuden afskuros och fästes som segertecken på spjut och stänger.

Därefter ljöd i den blod- och segerdruckna hopen ropet:

— Till Piræos!

Ropet upprepades af tusen röster.

Sjungande och skrålande, med de ohyggliga trofeerna i spetsen tågade massan ned för kullen och tog vägen till Piræos.

Petros, som med det homoiusianska prästerskapet hade valt sitt högkvarter i storkyrkan, emottog underrättelsen om den seger, som hans hjord tillkämpat sig på Kolyttos, just medan han sände två centurior soldater till Piræos att öppna angreppet på kättarnes där samlade hufvudstyrka. Palatinerna skulle understödja detta angrepp.

Ehuru orkanen sålunda aflägsnade sig från den egentliga staden, var det dock långt ifrån att gatorna där hade sitt vanliga lugna utseende. De genomströfvades af hopar, mellan hvilka man såg familjer, tillhörande den förmögnare befolkningen, som lämnade staden för sina landt-

gårdar, eller som togo sin tillflykt till Akropolis, på hvars kulle en ansenlig hop af den gamla lärans vänner vid middagstiden var samlad.

Hedningarnes läge var fruktansvärdt vid sådana tillfällen. De voro ett utanför stående, men af de båda kristianske flockarne lika hatadt eller föraktadt parti. Den minsta anledning kunde rikta emot dem samma raseri, hvarmed kristianerna sönderslеto hvarandra inbördes.

Medan de nu sökte sin väg bland de kringsvärmande hoparne och bevittnade de blodiga uppträden, hvari dessa voro skådespelarne, måste de vara döfva för de hånande rop, som följde dem, och tåligt underkasta sig den misshandel, som de ej kunde undvika.

Ropet: till Piræos! fortplantades emellertid från gata till gata af dem, som hemburo de på Kolyttos fallne eller sårade homoiusianerna, och lockade allt flere stridslystne att skynda efter den aftågande hufvudstyrkan. Andra fortforo att kringströfva i den egentliga staden, i afvaktan på klockringningen, som skulle förkunna gudstjänstens början i storkyrkan. På den öppna platsen framför henne hade allt ifrån morgongryningen stått en sammanpackad skara, som för den krigiska delen af skådespelet icke hade förgätit den andra uppbyggligare, och hellre ville försaka den förra än gå miste om den senare. Ett rykte gick, att de i kalkstensbrottet fångade, till döden dömde athanasianerna skulle föras till den heliga nattvarden. Man ville skåda detta, man ville höra Petros, och framför allt man ville än en gång se den helige, den af kättarne mördade Simon. Hans jordiska kvarlefvor voro nedsatta framför altaret i koret. Krymplingar och sjuklingar ville vidröra dem, för att återvinna sin hälsa; andra väntade,

att något underverk genom dem skulle ske, såsom skett hade mångenstädes i Egypten och Asien vid andra martyrers: alla hoppades kunna tillägna sig en relik af den helige: några strån af hans skägg, en nagel från hans händer, ett stycke af den björnhud, som i lifstiden skylt hans kropp.

Medan denna skara väntar på den store kyrkoportens öppnande . . . den andre porten har hela natten varit öppen, men vaktas af soldater, som icke insläppa andra än biskopens budbärare . . . tilldrager sig följande i grannskapet af Akarnaniska porten.

Den gamle Batyllos, olivhandlaren, hade, medan hans hustru Tabita var borta från hyddan för att mjölka getterna, tagit sin korg på armen och gått in till staden. Gubben var i dag försänkt i ett slags själsrus vid minnet af det, som han under natten upplefvat. Athanasios hade varit under hans tak. Alexandrias rättmätige biskop, den trampade sanningens förkämpe, den förtryckta kyrkans hjälte, han som förföljdes af en värld, Athanasios hade gästat hans hus, suttit vid hans bord, brutit hans bröd, druckit hans vin. Han hade talat till Batyllos, som till en jämlike, och de båda gråhufvudena hade funnit sig vara årsbarn med hvarandra. Men hvilken skillnad likväl i krafter! I trots af de grå lockarne, det skrynklade ansiktet hade Batyllos tyckt sig se en yngling, och han tillskref detta Guds andes kraft, som korat Athanasios för sitt stora verk och genomströmmade honom med lif ur lifvets källa. De hade vid lampan samtalat om den förföljda rättroende församlingens tillstånd i Athen. Batyllos hade fått uppräkna de fastare i tron bland männen, Tabita dem bland kvinnorna, och förtälja huru de i löndom

samlades, för att höra det oförfalskade ordet, huru de lefde med hvarandra i endräkt och fördragsamhet. Vid många af de namn, som nämndes, hade Athanasios visat, att han kände deras ägare; han måste således hafva ett minne, som omfattade hundratusentals vänner, spridda i alla städer öfver jorden. Därefter hade Athanasios förtalt, hvad han själf upplefvat under de två dagar, han vistats i det frejdade Athen. Han hade vid sin ankomst till staden icke hvilat, förrän han hunnit upp på Pnyx' kulle, och just till den plats, där Aposteln Paulus måste hafva stått, när han talade till Perikles' folk om den okände guden; han hade genomströfvat alla gator och gränder, besökt både hedningar och kristianer i deras hus. Han hade bland målningar, blommor och vaser funnit en skön filosofinna och gifvit henne en vink om nazarenisk filosofi. Och oaktadt allt var han likväl icke trött. Han visste, att hans bröder skulle samlas i kalkstensbrottet, och han ville öfverraska dem med sin närvaro, tala till dem och mana dem till ståndaktighet. När tiden var inne, hade han med Batyllos och Tabita gått till de i grannskapet samlade bröderna och systrarna. Kalkstensbrottet låg, som vi veta, nära Batyllos' boning. Hvad sedan händt förekom Batyllos nästan som en dröm. Han hade alltid känt sig underbart fattad af dessa möten, dessa förbjudna, lifsfarliga, lönliga, nattliga, men aldrig så djupt som den gången. Han påminde sig det svagt upplysta hvalfvet, de i dess halfmörker som skuggor skymtande människorna, de med dämpade röster uppstämda psalmerna, det sorl af förvåning, som ledsagade främlingen, när han visade sig på talarens rum, den himmelska vältalighet, som strömmade från hans läppar och

kom sorlet att förstummas, tills häpnaden och aningen gåfvo sig luft i den från mun till mun flygande hviskningen: Athanasios! Han påminde sig, huru denna tafla hastigt skiftade, huru män med svärd och hjälmar inträngde i församlingen, huru lamporna släcktes och ökade förvirringen med ogenomträngligt mörker, hur i trängseln en hand fattade hans arm och förde honom ut ur hvalfvet tills han stod bland sina egna olivträd under den öppna, stjärnströdda himmelen, upptäckande i den man, som så underbart räddat honom och sig själf, Athanasios.

Det förekom Batyllos som en försynens skickelse, att Athanasios hade visat sig bland de trogne i Athen, just då förföljelsen brast lös. De tarfvade att tröstas, styrkas, uppeldas för att uthärda henne. Hans många vänners fängslande, pelarhelgonets död, upploppet, som rasade i staden, sällade sina intryck till de förra i gubbens själ. Han var i ett drömlikt tillstånd, hvari hänförelse, lugn och värma blandade sig med obestämd längtan.

Kommen ett stycke innanför den akarnaniske porten, mötte honom en hop män och kvinnor.

— Där är Batyllos. Han kommer, som om han vore kallad, hördes en röst i hopen.

— Där är han! Där är han!

Hopen uppgaf ett vildt glädjeskri vid åsynen af den gamle.

— Olivhandlaren och giftblandaren!

— Det var han, som räckte Simon den förgiftade maten.

— Nej, ropade en kvinna, — det var icke han . . . han bara tillredde den . . . men det var Tabita, hans hustru, som lämnade den till Simon. Jag såg det själf.

— Hören I? Anastasia har själf sett det!

— Jag såg det själf, säger jag, skrek samma kvinnliga röst.

— Död åt kättaren! Vi skola slita giftblandaren i stycken!

— Håll, godt folk, hördes en karlröst — låt det vara kvinnornas ensak! Låt kvinnorna också göra något till Guds och Homoiusions ära! Det är just en lämplig motståndare för dem, den här.

— Bra, bra! Fram med kvinnorna! Det blir ett lustigt skådespel.

— En mot en! skrek en trasig furie, som tidigare på morgonen hade verksamt deltagit i striden på Kolyttos. — En kan göra't. Men ned med tummarne, när han fått nog! Hör ni det!

— Ja, bara vi se hans pekfinger i luften*). Men akta dig själf! Gapa icke, ty han kan slunga en förgiftad oliv i halsen på dig.

Det plumpa skämtet hälsades med skrattsalvor.

Furien, som hade uppvecklat sin tunik, för att visa sina magra armar, som hon färgat i blodet af de fallne kättarne på Kolyttos, steg fram ur hopen, slängde af fötterna sina spikslagna träsandaler och tog den ena i hand som vapen.

— Gif akt! skrek hon, i det hon närmade sig Batyllos. — Det är icke dig jag vill åt, utan dina oliver.

---

*) Vid de romerska amfiteaterspelen var det brukligt, att en gladiator, som dukat under, med uppsträckt pekfinger bad om folkets nåd. Ville åskådarne, att han skulle skonas, nedhöllo de tummen; i motsatt fall uppräckte de den.

Denna anspelning på ett bland kämpande gladiatorer häfdvunnet skämt lönades med nya skrattsalvor.

Batyllos hade nedsatt korgen vid sina fötter. Han stirrade med sina skumma ögon på hopen, som slagit ring om honom, hans läppar rörde sig och gåfvo väg åt orden:

— Bröder i Kristo! Jag är oskyldig i det brott, hvarom I talen. Hvarken jag eller min hustru har förgifvit Simon.

— Nu står du icke på talarestolen, ropade det kvinnliga vidundret. — Gif akt! första hugget är mitt.

— Håll! utbrast en karl, skyndade fram och fattade furiens arm. — Låt honom tala ut! Du har icke förgifvit den helige, säger du. Svär det vid Gud!

— Vid Gud den Allsmäktige!

— Och vid den enfödde Sonen, af *lika* väsen med Fadern . . .

— Nej, nej, vid Sonen, som är af *samma* eviga gudomsväsen. Jag svär det vid honom.

Dessa ord, det förföljda kristianska partiets lösen, väckte en storm af ursinniga rop i hopen:

— Där hör ni det: Slå ner kättaren! Slå ner honom, Kyriaka!

Kyriaka, så kallade sig furien, svängde den tunga sandalen i luften och träffade i nästa ögonblick Batyllos' hufvud, så att blodet färgade hans grå lockar och rann nedför hans panna.

Batyllos vacklade mot trappan till närmaste hus. Ett nytt slag sträckte honom till marken. I trots af Kyriakas gensagor, som ville behålla bytet för sig, rusade nu hopen, som sett blod, från alla sidor fram för

att sönderslita den anfallne, som, där han låg, hade knäppt händerna öfver bröstet och med försvinnande medvetande bad Stefanos' bön för sina mördare.

Under uppträdet hade en man, som var klädd i kristianernas prästkåpa, med hastande steg närmat sig. Han hade hört de vilda skriken och anat, att något grufligt förehades. Nu stod han vid sidan af den fallne, hans stämma ljöd öfver sorlet, hans armar stötte de ursinnigaste tillbaka. Hans bråda, kraftiga uppträdande och dräkten, som han bar, lyckades verkligen att vända hopens ögon från offret på honom.

Skaran igenkände i den nykomne en medlem af det homoiusianska prästerskapet, medtäflaren till Petros i kraftig vältalighet. Man igenkände, oaktadt den bleknade hyn och de afmagrade dragen, Teodoros.

— Jag ser, hvad som är å färde, sade han, i det han upplyfte den sårade på trappan, afkastade sin kåpa och lade henne under hans hufvud. — I viljen mörda denne man. Hvad har han gjort?

Den ögonblickliga tystnad, som följde på spörsmålet, bröts af en röst, som svarade ur hopen:

— Han har förgifvit den helige Simon. Han är kättare och giftblandare. Han skall dö!

— Ja, ja! skreks i korus.

— Du vill väl icke försvara en kättare och giftblandare, hördes en annan röst. — Det vore underligt af en rättrogen präst.

— Här skipa vi endast rättvisa, sade en karl, som steg fram ur hopen. — Vi ha beslutit, att han skall dö. Dig vilja vi intet ondt, men om du hindrar oss, så svara för dig själf!

— Hindra er? inföll Teodoros och ställde sig framför den sårade, så att han skyddade honom mot den påträngande hopen. — Icke vill jag hindra er, då I endast viljen utöfva rättvisa. Långt därifrån! Jag har alltid älskat rättvisan och deltager gärna i allt, som påbjudes af henne. Men rättvisan kräfver ordning. Ingen får dömas ohörd. Hvar är nu domstolen?

— Här, svarades i hopen. — Här äro vi själfve domare.

— Godt. Domarne äro här, den anklagade där. Men hvar äro den kärande och vittnena?

— Här!

— Hvad sägen I? Skulle domarne tillika vara anklagare och vittnen? Var detta eder rättvisa? Nej, mina vänner, sådant är icke rättvisa; det är mord, och Guds lag säger: du skall icke dräpa.

— Bah, vi ha nog vittnen, inföll en af männen. — Hvar är Anastasia, som med egna ögon såg, när den giftblandarens hustru räckte Simon den förgiftade födan? Stig fram, Anastasia! Vi skola visa, att folket icke dömer ohördan.

— Rätt, Artemon, sade Teodoros. — Du skall visa, att du och de andra icke döma ohördan, det var så du sade?

— Ja.

— Att I icke viljen fläcka edra händer med oskyldigt blod?

— Ja.

— Att I ären kristne och icke vilddjur... det är ju så?

— Ja.

— Stig fram, Anastasia! ropades i hopen. — Fram med dig! Öfvertyga prästen . . .

— Så att det blir slut med pratet, inföll Kyriaka med gäll stämma.

Anastasia, änkan från Dipylon, steg tvekande fram.

— Du är således vittnet? frågade Teodoros, i det han fäste sin skarpa blick på Anastasia.

— Ja.

— Hvad såg du då? Tala sanning, ty på dina ord hvilar den armes lif! Se honom och säg, om du vill ha hans blod öfver ditt hufvud!

Batyllos hade öppnat ögonen. Hans medvetande började återkomma.

— Och innan du säger något, så än en fråga, fortfor Teodoros, på hvars afmagrade kinder en liflig rodnad hade uppstigit. — Har du barn?

— Ja, jag har en son . . .

— Som du älskar? Är det icke så?

— Jo.

— För hvars lycka åtminstone någon gång ditt modershjärta bedt till Gud?

— Ja, jag beder hvarje afton för mitt barn, svarade Anastasia med sväfvande röst, som yppade ett vaknande af ömmare känslor.

— Minns då, hvad den Evige säger: »Jag är en stark hämnare, som straffar fädernas missgärning på barnen intill tredje och fjärde led». Tala nu! Hvad har du sett, som ger dig rätt att kalla denne man giftblandare?

— Jag har sett, svarade Anastasia tvekande, — att hans hustru någon gång burit mat till Simon.

— När såg du det sist?

— I solnedgången dagen före Simons död.

— Och du såg äfven, att maten var förgiftad?

— Det kunde jag ju icke se.

— Är detta allt hvad du har att vittna?

Anastasia teg.

— Säger ditt samvete, att detta vittnesbörd är tillräckligt för att döma den anklagade skyldig? Se honom! Se honom, den åldrige mannen, som väntar lif eller död af dina ord! Tänk på din son och svara nu på min fråga!

Anastasia fortfor att tiga. Hon tvekade, hon kämpade med sig själf. Men när hon i hopen bakom sig förnam nya, otåliga, hotande rop och fruktade, att det blodtörstiga packet skulle rusa fram och sönderslita offret... när hon såg mordlystnadens föremål, som med halft medvetslös blick stirrade i hennes ansikte, då kunde hon icke längre motstå intrycket af Teodoros' ord och sin egen bättre natur.

— Nej, nej, jag kan icke taga hans blod på mitt samvete. Jag tror, att han är oskyldig ... jag kan ingenting vittna... Han är oskyldig... Jag tror det... hören, I vänner, jag tror, att han är oskyldig ... och ingen får taga hans lif, innan han tagit mitt.

Detta ropade Anastasia. Hennes samvete och hennes kvinnliga känslor voro väckta. Svindeln, som drifvit henne att förena sig med de blodtörstiga hoparne, var svunnen. Hon såg nu allt som med andra klarare ögon. Hon kastade sig ned vid sidan af den sårade och fattade hans hand.

Segern började luta till Teodoros' sida. Det gällde att gripa ögonblicket för att vinna den.

— Artemon, sade han, — du, som icke vill döma

någon ohördan, som ej vill sudla samvete och händer med oskyldigt blod, se, vittnet trycker den anklagades hand och vill med sitt lif värna hans. Hvad säger du om detta vittnesmål?

— Jag trodde, att hon sett mer, svarade karlen. — Det är nog möjligt, att Batyllos är oskyldig. Också har jag icke rört honom med ett finger.

Artemon var icke den ende i hopen, hos hvilken eftertanke och en mänskligare sinnesstämning började få inträde. Men där funnos andre, hos hvilka förföljelse-raseriets svindel dränkte alla tankar, alla känslor i blodtörstens, och åter andre, som voro mäktige af åtminstone denna tankegång: det är omöjligt, att de blodsdomar, som vi i dag fullbordat, skulle vara orättfärdiga; det är omöjligt, ty det vore förskräckligt. Vi ha gjort oss skyldige till så många grymheter; vi ha mördat barn i deras mödrars famn; vi ha icke skonat ålderns grå hår. Om samvetet en gång skulle tillräkna oss allt detta . . . nej, det vore för mycket . . . vi måste ha handlat rättfärdigt . . . och hvad vi gjort har ju skett i Herrens namn, för den rena läran, för bekännelsens enhet.

Det var desse, som i Teodoros började rädas sitt eget samvete. De ville tysta honom, och om de själfve, sedan detta mått af eftertanke börjat vakna, icke längre skulle mäktat bära hand på den sårade gubben, så funnos andre, som icke skulle tveka att med ett nytt blod-dop styrka rättfärdigheten af deras förehafvande.

För den skull invände de, i det de trängde in på Teodoros:

— Men han är kättare. Det är nog för att förtjäna döden. Lagen själf dömer kättare till döden, när

de sammanträda till gudstjänst. Femtio athanasianer skola ju i dag enligt lagens dom dö under bilan. Skarprättaren för sig och vi för oss. I dag skipar folket rättvisa. Här äro vi alla vittnen. Han är känd af alla som en hårdnackad kättare. Han svor nyss, att Sonen är af samma väsen med Fadern. Det är nog. Gå undan, präst! Svara för dig själf, ifall du hindrar oss!

— I hafven då beslutit, att han skulle dö? sade Teodoros med en röst, som darrade af rörelse. — I som bekännen Kristi namn, I hafven då intet medlidande?

— Han är kättare!

— Se, han liknar en, som ligger på vägen, slagen af röfvare. Kristianer, jag talar icke till er. Jag ropar till Gud, att en samaritan, en hedning måtte vandra här förbi! Hans ögon skola skymmas af tårar, han skall icke fråga om den olycklige är en kättare, utan endast se, att han är en nödställd broder; han skall förbinda de sår, som I slagit och bära den arme på skuldrorna till sitt hus . . .

— Prästen pratar omkull er, karlar, inföll Kyriaka med skarp röst. — Hören I? Han påstår, att vi äro sämre än hedningar och samaritaner. Skola vi tåla sådant? Han påstår, att blodet, som du har på handen där, Timoteus, är oskyldigt blod; att blodet, som stänkt dig i synen, Alexios, är oskyldigt blod; att blodet, som färgat de här armarne (Kyriaka sträckte sina armar i luften), är oskyldigt blod. Och ändå var det på Kolyttos, vänner, där hundratals rättrogne ihjälslogos af kättarne! Sen I, vänner, sen här . . . (Kyriaka drog ned tuniken kring sin knotiga hals) . . . sen I, att jag är blodig på min hals? Sen I såren där? Det är märken från Kolyttos, det är

märken af oskyldiga kättaretänder, af en liten fördjäfladt oskyldig kättarunges tänder, som ville bita halsen af mig, när jag i Guds och Homoiusions namn affärdade hans kätterska till mor. På Kolyttos, vänner, ha de oskyldige kättarne mördat edra fäder och söner. På Kolyttos stredo kejsarens egne soldater mot de oskyldige kättarne och bortburo efter stridens slut de oskyldiga kättarehufvudena på kejsarens egna lansar. Kejsaren måtte vara en stor brottsling, som förföljer oskyldiga, och I måtten vara idel uslingar, sämre än samaritaner, hedningar och hundar, eller också är denne präst en lögnpräst, en hemlig athanasian, som förtjänar döden. Ären I fege, karlar? Skola käringarna fram i spetsen för er? Bort med honom! Slå ned honom! Han förnekar bekännelsens enhet, ty han försvarar kättarne! Bekännelsens enhet, den enda allmänneliga kyrkan, vänner! Bort med prästen, slå ned lögnprästen!

Hennes ord hade återtändt fanatismen. De ursinnigaste i hopen rusade fram, för att kasta sig öfver sitt offer. De fattade i Anastasia, som skylde gubben med sin kropp, och sökte rycka henne bort. Andra rusade emot Teodoros och stötte honom tillbaka; men kraftig och beslutsam som han var, återvann han gång efter annan sin post, afvärjde de slag, som voro måttade åt Batyllos, och kämpade som för sitt eget lif, ensam mot en öfvermakt af människolika vilddjur.

Nu sprängde en ryttare, klädd som kejserlig kurir, öfver gatan. Han kom från akarnaniske porten. Folket hörde icke hans rop att gifva rum. Han dref på hästen in i massan. Hästen stegrade sig. Ryttaren svor och utdelade slag till höger och vänster med fästet af sitt

svärd. Uppmärksamheten riktades på honom. Teodoros nyttjade ögonblicket. Dörren till det hus, vid hvars trappa detta uppträde förefallit, var stängd, men icke läst. Hon sprang upp för en stöt af hans hand. Teodoros fattade Batyllos under armarne och drog honom in förstugan. Anastasias motstånd och Artemons tvetydiga uppförande, som, medan han fattade tag i Batyllos, knuffade undan de närstående, underlättade denna handling. När ryttaren kommit förbi, voro prästen och kättaren försvunna, och dörren bommad bakom dem.

Klockorna i storkyrkan började ringa. De kallade till gudstjänsten. Hopen, som annars skulle stormat huset, hade att välja. De vildaste, med Kyriaka i spetsen, försökte bryta upp dörren, medan det stora flertalet skingrade sig och ilade bort för att icke komma för sent. Än ett gagnlöst lopp mot dörren, och med några förbannelser skyndade de öfrige åt samma håll.

Gudstjänsten förenade så många homoiusianer, som storkyrkan kunde rymma. Men det var endast ett ringa antal i jämförelse med de massor, som voro i rörelse. Vid samma tid, som det nyss skildrade uppträdet vid akarnaniske porten ägde rum, hade den regelbundna väpnade styrkan, understödd af en talrik folkmassa, gjort ett angrepp på de i Piræos förskansade athanasianerna. Det tillbakaslogs så kraftigt, att anföraren, för att med utsikt på framgång våga ett nytt, äskade förstärkning af en centuria bland de fyra, som under tribunen Pylades' befäl voro uppställda i grannskapet af storkyrkan och ännu icke deltagit i striden. Pylades afsände den begärda centurian, men med order att icke förnya angreppet. Man borde inskränka sig till att omringa det af athanasianerna inne-

hafda kvarteret, för att hindra dem mottaga förstärkningar, som kunde göra dem vådlige och sätta dem i stånd att ifrån försvar gå öfver till anfall. Denna afvaktande hållning borde man iakttaga till inemot aftonen. Det var nämligen biskopens uppsåt att ordna homoiusianernas massor och väpna dem ur arsenalerna. Han ville i egen person och följd af sitt prästerskap företaga ett afgörande angrepp på kättarne med de rättrognes hela samlade och ordnade styrka.

Till följd af denna order vardt den stridslystna massa, som från staden strömmade till Piræos, aftackad. Sedan hon lugnats med utsikt på aftonens bardalekar, återvände hon till staden, förstärkt med afskummet i Piræos, och med sina rysliga troféer från Kolyttos i spetsen. Det var en vidrig åsyn skaran företedde, där hon vältrade fram emellan de gamla, halfförfallna murar, som förenade Athen med sin hamnstad. Psalmer och slagdängor skrålades om hvarandra, och högt öfver oväsendet ljödo de outtröttliga ropen: Död åt giftblandarne!

Men bland dessa rop förnummos nu för första gången andra, i början höjda af några få röster, därefter af flere, slutligen täflande i styrka med de förre:

— Död åt de hedniske hundarne, afgudadyrkarne!

— Ned med kristendomens fiender! Hämnd på ärkehedningen! Krysanteus har smädat Kristus! Hämnd på ärkehedningen!

Uppträden, som föreföllo under tåget till staden, läto ana, att nya elementer hade förenat sig med de förut verksamma. Massan började plundra. Köpmansbodarna, som funnos i de långa portikerna å ömse sidor vägen, uppbrötos och tömdes.

Piræiska gatan utmynnade till torget. I dag låg en tung och mulen himmel öfver denna sköna, minnesrika plats. Pelarrader och stoder syntes längta efter den förintelse, som är fullständig, när formen är stoft och stoftet spridt af himmelens vindar.

De voro nu ingenting annat än spöken från en förgången tid och ägde ingenting gemensamt med människovarelser liknande dem, som bildade de nu annalkande mörka, oroliga vågorna.

Zenons lärjungar hade, som vanligt, samlats i målningsgalleriets pelargång. Midt under de stormar, som brusade genom världen och skakade hennes hörnstenar, under den förskräckliga kampen mellan massor, som offrat mänsklighetens gudagifna gåfvor, förnuft och vilja, på altaret åt den afgud, som nämndes Tron, den döpte Molok, som kallades Bekännelsen, för att sedan viljelösa drifvas hit och dit af egna och andras rysliga lidelser — midt under detta såg man kring en gammal Stoas filosof några män och ynglingar samlade för att lyssna till ord om sedlig själfbestämmelse, om viljans seger öfver jordiska böjelser och jordisk fruktan, om människosjälens kraft att genom sig själf förädlas och genom dygden varda en spegelbild af Guds andes lugn och harmoni.

Det var denna lära, som fläktade storhet genom hedendomen, som fyllde Plutarkos' hjältegalleri med en rikedom af härlige män, en rikedom, samlad endast från tvänne Medelshafsländer och likväl sådan, att det första årtusendet af kristlig odling, omfattande talrika folk, synes nästan som ett missväxtår på stora *människor* i jämförelse med honom.

Medan det homoiusianska packet drog förbi, genljöd

torget af mångfaldiga rop, och bland dem: — död åt afgudadyrkarne, hedningarne, kristendomens fiender! Torgets stoder öfverhöljdes med stenregn; man såg här och där de mörka hoparne kräla upp på fotställen, såg stoderna, som de buro, krossas under slag af klubbor och stänger; men eget nog, de hedniske männen i målningsgalleriet vordo icke föremål för raseriet; man åtnöjde sig med att slunga skymford till dem. Deras lugn kunde väl icke vara mäktigt nog att göra intryck på den mordlystna skaran; men det fanns till och med hos pöbeln en ärfd vördnad, en skygg aktning för järnmännen i Stoa.

Hoparne delade sig åt alla de gator, som ledde från torget. Den starkaste drog till Tripodgatan, till Krysanteus' hus.

En man, som länge vandrat af och an utanför Perikles' Odeion, aflägsnade sig därifrån vid hopens annalkande. Han hastade till Pylades och underrättade honom om hvad han sett och hört. Kort därefter satt samme man till häst och sprängde bort genom dubbelporten.

Han var minst det tionde budet, som Pylades denna förmiddag sändt till Lysis' villa.

Pylades hade börjat sin bana som frigifven son till en af Annæus Domitius' slafvar. Sedan han valt krigarståndet, hade han under Annæus' skydd stigit tämligen hastigt till den värdighet han nu innehade. Hans skaplynne, som lämpade sig för tidsförhållandena och förstod begagna dem, lofvade honom en lysande bana. Han hade emellertid förknippat sitt öde med Annæus Domitius', tills det som ett moget äpple skulle falla från modersträdet, som utvecklat det. Mognadstiden var ännu icke kommen. Pylades hyste djärfva förhoppningar om Annæus

Domitius' framtid och nästan omätliga om sin egen. För närvarande var han ett verktyg, på hvars duglighet och trohet prokonsuln kunde lita.

Den kejserlige kurir, hvars ankomst till Athen vi bevittnat, hade ridit till Annæus Domitius' palats, men lika hastigt lämnat det, ledsagad af prokonsulns förtrogne kammarslaf till häst. Han hade inkommit genom akarnaniske porten och lämnade några minuter därefter Athen genom dubbelporten.

Fjortonde Kapitlet.

En orgie.

I nöden pröfvas vännen. Karmides hade bestått det prof, som prokonsuln underkastat hans vänskap.

Han, Karmides, hade verkligen satt sig upp på kappadokiern Akilleus och midt i natten ridit ut till Lysis' villa för att hugsvala den bekymrade.

Vid framkomsten rådde i villan den djupaste tystnad. Sömnens hulde genius förde där sin vallmospira. Gästerna slumrade, enhvar inom sin dörr, i den långa aulans pelargång. Till och med den djupt bekymrade njöt en efterlängtad ro. Det hade varit grymt att störa honom. Karmides lät visa sig till den för honom bestämde sängkammaren, och snart var äfven han försänkt i drömmar. Han drömde om Rakel och Hermione, om blodiga gatstrider, om olyckliga tärningkast, om fordringsägare och självmord.

Morgonstjärnan slog upp ögat, och i köksvärlden rådde den lifligaste verksamhet. Vid pass två timmar därefter vaknade Karmides vid tonerna af en ljuf musik. Med den blandade sig Praxinoas stämma; hon grälade

på slafvinnan, som friserade hennes hår. Medan Karmides lyssnade till dessa ljud och förbannade de usla drömmar Annæus Domitius hade beställt för sin gästs räkning, infunno sig slafvar, som buro honom i badet. Badet var yppigt, vattnet lagom varmt och mängdt med ljufva parfymer, frottörerna mästare i sitt slag, som borde kunnat återgifva en gubbes lemmar ungdomens spänstighet. Karmides kände sig föryngrad under deras händer och mäktig af alla möjliga epikureiska vapendater. Från badet bars han till ett rum, där konstnärer af olika slag väntade honom, konstnärer af rakknifven, friserkammen och toalettpenseln. Han teg ochförtrodde sig lugnt åt sitt ödes blida makter. Samtlige artisterne utförde sin sak väl. Rakknifven fördes af den lättaste hand, lockarne uppmjukades med ambrosia och ordnades à la Foibos Apollon, toalettpenseln gjorde strecket, som höjer ögats glans, hvarefter Karmides ifördes kitonen och sandalerna och visades till samlingsrummet.

Här väntades han af de andre gästerna, som hvar för sig undergått samma behandling. De kunde således icke vara annat än morgonfriske. Också var hugsvalelsen redan i full gång. Karmides hörde på afstånd skratt och glada röster,

Ett samkväm, som började så tidigt på morgonen, var någonting ovanligt och retande. Samtlige de närvarande uppträdde i morgontoaletter, bland hvilka damernas utmärkte sig för genomskinlighet. Damerna voro af två slag: de ständiga och de tillfälliga. De ständiga voro Myro och Praxinoa; de tillfälliga voro två unge syriske slafvar, som den kvinliga kitonen och de efter senaste damemodet friserade lockarne klädde väl. Mellan dessa

olika slags damer visade sig under samtalets gång intet spår till afundsjuka, men många af stark dragningskraft och växande förtrolighet. Och när inga missljud från detta håll störde glädtigheten, hvarifrån skulle de då komma?

Vi veta, att dagen var mulen, men äfven om morgonsolen skinit med sin klaraste glans, skulle svårligen en stråle funnit väg genom de tjocka tapeterna för salens fönster. Rummet upplystes af lampors festliga sken.

Ej heller fanns, sedan två till tre timmar förflutit, någon i sällskapet, om icke Annæus Domitius, som påminde sig, att det var full dager därute. Därtill bidrogo ej endast lamporna, utan än mer de ljufva, förrädiska viner, hvarmed han flitigt fyllde de kransade bägarne.

Samtalet fortgick naturligtvis allt lifligare, allt mer sprittande. Karmides hade öppnat det med en gäspning, det sista spåret af en orolig natt; Olympiodoros med en poetisk utgjutelse öfver morgonen och morgonrodnaden, företrädesvis den, som strålade på de fyra damernas kinder.

Annæus Domitius, den af statsgöromålen nedböjde, var icke otacksam för sina gästers bemödande att förströ hans sinne. Hans glädtighet växte med de öfriges. Vi vilja anmärka, att Annæus Domitius bland nyktra människor var prokonsul, patricier och romare; själfve hans förtrogne unge vän Karmides påminde sig blott ur dimman af grundliga rus en faunartad Annæus Domitius. Men en sådan fanns och väntade blott på tjänligt tillfälle och lämplig omgifning för att afkasta masken och framträda i hela sin befängdhet. Under hofmannen dolde sig en naturmänniska, som, när hon släpptes lös, gaf sig luft i den tokigaste, mest otyglade munterhet.

Emellertid voro de bud, som Pylades afsände till villan, emottagna af en slaf, och chiffertaflorna, de medförde, öfverlämnade till prokonsuln, som läste dem, utplånade det skrifna med sin stylus, drack och skämtade, utan att deras innehåll syntes kvarlämna en allvarsam tanke på hans feta, skinande och leende ansikte.

Han drack, kredensade pokalerna åt Myro och Praxinoa, skrattade, berättade kärlekshistorier och skämtade plumpare, ju större verkan vinet och munterheten visade sig ha utöfvat på hans gästers lifsandar.

Rodnaden, som färgade hans kinder, steg småningom öfver hans panna och öfvergöt den kala hjässan med varm cinoberglans. Hans hufvud liknade en mogen, svällande drufva. Men detta förebud till faunens snara framträdande röjde sig icke, innan de andre gästerna börjat tillåta sig friheter i ord och gärning, för hvilka lamporna borde slocknat, om de ägt den ringaste känsla af blygsamhet.

Musiken, som utfördes af osynlige konstnärer, tycktes följa ingifvelserna från den ande, som lifvade sällskapet. I början ljuf och smäktande, vardt den allt lifligare. Myro, Praxinoa och de syriske slafvarne, som voro dansare till yrket, fattades af rytmen, sprungo upp och kringsväfvade hvarandra i dansar, som förmälde bajadèrens luftiga rörelser med backantens vilda lust.

De unge männen, som hvilade på sina soffor och åsågo dansen, kunde icke motstå begäret att deltaga. Genom en hemlighet, som endast prokonsuln och festens osynlige tjänsteandar kände, var musiken beroende af hans vilja. Hon spelade upp Kalabis, Hellenernas cancan, en dans, som Athenarne sällan dansade, utom vid tillfällen sådana

som detta. Annæus Domitius, som afkastat rosenkransen från sin kala hjässa, och påsatt en yfvig murgrönskrans, förenade sig med de öfriga. Han figurerade mot Praxinoa. Silenen var färdig. Hans väldige mage syntes, i stället för att vara en börda, tjänstgöra som en luftfylld blåsa hos simmaren. Han rörde sig på hälarne och var outtömlig på barocka åtbörder, som han förstod att para med en vighet, ett tillgjordt allvar och en sträfvan till behagfulla rörelser, som i sin helhet väckte den ursinnigaste munterhet och upplöste det hela i ett samfäldt skallande skratt. Dansen kom ett ögonblick att stanna. Annæus Domitius påtog en min af komisk förargelse; han låtsade vara stött, kastade sig i en soffa, torkade sin svettiga hjässa och inskränkte sig till att som åskådare njuta af dansens fortsättning.

Under allt detta hade hans tankar endast tillfälligtvis varit frånvarande från Athen och de händelser, som där förefollo. De bud, som Pylades skickade, satte honom i stånd att steg för steg följa deras utveckling. Ju längre det led på förmiddagen, dess mödosammare, i trots af vinet och sällskapet, vardt det för Annæus Domitius att tygla sin otålighet, som började öfvergå till verklig oro, och detta ehuru han visste, att Pylades ställt allt på bästa möjliga sätt.

Emellertid hade Pylades' sista bref innehållit dessa lugnande ord:

»Biskopen har gillat mitt förslag att låta vapnen hvila i Piræos till aftonen. Pöbeln står således till vårt förfogande. De våra äro blandade i massan, och det kan ej fela, att hon snart tågar tillbaka till staden. Krysanteus är i sitt hus, som han öppnat till fristad för en

mängd athanasianer. Detta blir en ny orsak till hvad som i alla händelser skall ske.»

Dessa ord voro, som nämndt, lugnande för Annæus Domitius. Men han fruktade ännu, att det förberedda slaget skulle måttas för sent, och för sent vore det, när Petros efter gudstjänsten finge lediga händer och kunde utskicka sina präster som självskrifne ledare af hopen. Desse skulle otvifvelaktigt afvärja faran från Krysanteus och rikta pöbelns raseri åt andra håll.

Efter dansens nöjen kommo bordets. Villans arkimagirus*) hade utvecklat en förmåga, som bidrog att hålla sällskapets stämning på höjdpunkten. Självfva tärningarna, som under desserten framhades, slogos ur brädet af det ystra glammet. Gästerna betjänades af utvalde slafgossar, hvilkas långa lockar Olympiodoros föredrog framför servetten, när han mellan rätterna torkade sina med parfymeradt vatten öfvergjutna händer. Konversationen var icke blott yster utan gudlös. Förgäfves påminde Annæus Domitius med en anstrykning af allvar, att han var katekumen, att man borde skona hans religiösa känsla och teologiska öfvertygelse; man skrattade åt kristianernas trehöfdade gud, liksom åt den gamle giktbrutne Zeus. Det var ett hån utan gränser, och hade Olympen ännu ägt en ljungeld, måste de vilda hädelserna nedkallat honom öfver sällskapets hufvuden.

Man grinade åt den dumma tron på själens odödlighet och prisade den visa lära, som bjuder att lefva, så länge man lefver. Man var nio vid bordet; man ropade på den tionde, på benrangelsmannen. Och benrangels-

*) Mästerkock.

mannen, som var redo, emedan han, där gästerna så fordrade, aldrig borde saknas i ett välförsedt och gästfritt hus, benrangelsmannen infördes och fick säte mellan gästerna, på en af de svällande hvilosofforna kring bordet. Man kransade honom, man förde bägaren till hans mun och hånade honom, emedan han icke kunde dricka.

Härunder inträdde taffeltäckaren, hviskade något i sin herres öra och gick.

Annæus Domitius steg upp, tog en slef och slog henne kraftigt emot den stora, midt på bordet bland dessertens läckerheter stående bålen, till dess han med denna infernaliska ringning slutligen lyckats tilltvinga sig sällskapets öra.

Han lade bort murgrönskransen, tog en min af allvar och värdighet och sade:

— Barn, jag nämnde nyss ett ord om teologisk öfvertygelse. Det ordet var allvarligt, allt för allvarligt för att ej varda en förbisedd främling bland de skalkaktige, vingade kupidoner, som fladdra från edra läppar. Jag älskar glädjen, mina barn, men glömmen ej, att jag är katekumen! Själf påminnes jag härom genom ankomsten af denne magre, lugne, tigande, högtidlige gäst, hvars köttlösa panna I kransat med ängens rosor, till hvars mun, som döden förseglat och förruttnelsen åter öppnat, I fört den fradgande pokalen. Han tiger och talar dock med tväggehanda tungomål. Till er, världens barn, säger han: njuten, medan tid är, ty I skolen en gång vara lika hålögda, köttlösa, kalla och stumma som jag. Till mig är hans språk ett annat. De tomma ögongroparna hafva blickar, som fråga mig: hvad gör du här? Mina barn, denna fråga, riktad till en katekumen, är före-

brående och hotande. Hon förskräcker mig väl icke, men hon nödgar mig gå. Jag vördar glädjen och erkänner nöjets konungsliga rättigheter. Jag erkänner dem, äfven när det rasar som tyrann. Jag erkänner dem, men lämnar, lik Pœtus, rådkammaren, tills det åter för sin spira med sansad hand. Hellre än att göra uppror aflägsnar jag mig. Därmed fredar jag tillika min katekumeniska känsla och min teologiska öfvertygelse. Jag går för att återvända, när samtalet, som nu synes mig *male præcinctum*, illa gördladt, ordnat sin kiton i blygsammare veck. Det är på detta sätt jag löser det stora problem, som jag gjort till uppgift för en lefnads forskning, huru nämligen förena lefnadsglädjen med katekumenens plikter, huru iakttaga de skyldigheter, som åläggas mig af min tro, samma tro, som det höga och heliga majestätet, Konstantius Augustus, min kejsare och herre, så varmt bekänner, och som därför bör stå högt öfver hvarje inkast — huru, säger jag, förena dessa skyldigheter med njutningen af ett sådant förtjusande umgänge som edert.

Annæus Domitius hade talat ut. Han tömde sin bägare och aflägsnade sig.

— Vid Dionysos, en härlig förevändning för att gå och intaga ett vomitiv!*) utbrast Karmides.

— Där ha vi orsaken. Gissadt! Riktigt! ropade de andra.

— Älskliga Myro, fortfor Karmides, — när han talade om en illa gördlad kiton, så anspelade han väl icke på din?

---

*) Ett bland romerske rumlare vanligt medel, hvarmed de satte sig i skick att förnya dryckeslaget.

— Nej, han anspelade på Praxinoas, inföll Olympiodoros; — Praxinoa, du förstår alls icke konsten att ordna din kiton; jag vill nu genast lära dig både de mycket blygsamma och mindre blygsamma vecken, så att du hädanefter kan skilja mellan båda slagen samt undgå att såra såväl en katekumenisk känsla som en teologisk öfvertygelse.

— Praxinoa, inföll Karmides, — tag icke Olympiodoros till lärare! Hans konst att ordna en kiton är förmodligen icke större än hans konst att dikta ett epigram. Häng en kiton öfver vår vän, benrangelsmannen, och låt honom förevisa de mer och mindre blygsamma vecken på denne!

— Hu, hvilket skämt! utbrast Myro. — Palladios, gif mig bägaren och låt mig nedskölja det i vin.

— Se här! Din skål, väninna! Karmides, hvad lider tiden?

— Tiden? Hvem talar om tiden här? Öfverlämna det ordet åt människorna. Det passar icke för oss odödlige gudar.

Fast står evigt Olympen, där gudarne äga sin lugna
Hemborg. Af stormar den ej omskakas: af skurar ej sköljes;
Aldrig af snö den skyles; beständigt en ljusare luftkrets
Hvälfver omkring den, och klart omflyter dess hjässa ett skimmer.
Där förlusta sig dag från dag lycksalige gudar*).

— Mina vänner, fortfor Karmides, sträckande sig i sin soffa, — låt oss komma öfverens därom, att vi äro gudar och lyckligare än gudar. Till slut beror alltsam-

*) Homeros.

mans på öfverenskommelse. Hvarför skulle vi då icke göra oss lycklige och odödlige?

— Öfverenskommet! En skål för vår odödlighet!

— I vår egenskap af gudar äro vi ingalunda nyfikne, mina vänner. Annars skulle vi måhända fråga: huru ser det ut vid denne timme i Athen? Men jag förmodar, att ingen af oss faller så platt ifrån Olympen ned på den usla jorden. Således: en skål för Athen! Må det försvinna från jorden!

— Och taga våra fordringsägare med sig!

— Athen! Hvad är Athen? En skål för jorden! Må hon sedan sönderfalla i atomer! Må hon försvinna under våra fötter!

— Myro, här är plats på soffan vid min sida! Lägg dig här, medan jorden försvinner under oss. Beklagligtvis, Myro, är det egentligen icke du, som jag önskar i min famn, när jag nu sväfvar i etern öfver en förintad värld. Men det betyder föga: i mörkret försvinna alla skiljaktigheter. Ut med lamporna!

— Jag frågar än en gång, hvad tiden lider, stammade Palladios, rusig som de andre, — ty då jag nu är gud, vill jag vara en ordentlig gud med goda borgerliga husvanor, som släcker min lampa vid midnattstiden, aldrig förr och sällan senare. Hvad lider tiden, frågar jag?

— Det lider öfver midnatten.

— Nåväl, ut med lamporna! Hvar är Praxinoa?

— Inga närgångna frågor! svarade Olympiodoros. — Men benrangelsmannen finns på sin plats, Palladios. Midnattstiden är förliden. Jag är sömnig. Ut med lamporna!

— Nej, nej, vi skola dansa. Hvarför har musiken tystnat? Spela upp Kalabis, Kalabis!

— Hvem begär Kalabis?

— Benrangelsmannen.

— Gif mig en friskare krans!

— Tag benrangelsmannens!

— Kalabis! Jag figurerar mot min unge Syrier. Kalabis!

— Fyll min bägare!

— Tag benrangelsmannens!

— Slafvar, ut med lamporna!

— Slafvar, spelen upp Kalabis!

— Ut med lamporna!

— Kalabis, Kalabis!

Sedan ropen och det allt oredigare samtalet fortgått en stund på detta sätt, återvände Annæus Domitius till sina gäster. Han hade i aulan väntats af den kejserlige kuriren. Det bref, som denne medfört, bar prokonsuln af Akaja nu i sin gördel. Det låg i detta ögonblick i hans anlete och väsen något, som förut icke varit synligt där, något alldeles motsatt den nyss försvunne Silenen.

— Mina vänner, sade han, — ödet var starkare än min skyddsvakt. Min ämbetsplikt kallar mig till Athen, där ett förskräckligt upplopp sköljer gatorna med blod . . .

— Bah, låt kristianerna sönderslita hvarandra! afbröt honom en af gästerna.

— Hvarandra? Ja, hvarandra och er! Staden genljuder nu af ropet: död åt afgudadyrkarne!

— Bah, låt dem ropa!

— Låt Athen brinna!

— Låt dem i fred slå ihjäl våra fordringsägare! Hvad vidkommer det dig?

— De ropa väl äfven: död åt judarne, som korsfäst vår Gud!

— Död åt judarne! Död åt hela människosläktet!

— Ut med lamporna!

— Kalabis, Kalabis, I slafvar!

Den ende i sällskapet, som lyssnade till prokonsuln, var Karmides. Han sprang upp från sin soffa och utbrast:

— En häst och en mantel: Jag följer dig till staden!

— Vänner, ropade Annæus Domitius öfver sorlet, — för prokonsuln öfver Akaja går det icke an att låta Athen brinna, om han kan släcka branden, vore det äfven med sitt blod. Athen, det härliga, minnesrika! Athen, vetenskapens och konstens amma! Athen, kejsarens ögonsten! Mina gäster, jag måste lämna er... kommen efter till staden... där skola vi fortsätta festen. Här återstå endast två skålar. Upp och fatten bägaren! Upp du slöa, likgiltiga, fördärfvade ungdom! Upp enhvar, som ännu älskar fädernes minnen! Bägarne, bägarne! En skål för de gamle, evigt unge gudar!

— Hör på katekumenen!

— Tyst, här finns ingen katekumen! ropade Annæus Domitius. — Gudarnes skål!

Han tömde sin bägare. De rusige gästerna följde föredömet. Karmides betraktade Annæus Domitius med förvåning. Han kände denne och anade plötsligt af hans uppförande, hans hållning, tonen i hans röst, att något utomordentligt händt eller förestod.

— Sista skålen, men den främsta af alla! ropade Annæus Domitius, i det han fattade den väldiga, midt på bordet stående bålen. — I botten, tömmen den i botten för världens herre, Roms kejsare, Julianus Augustus!

En dödstystnad uppstod. Karmides fattade Annæus Domitius i armen och hviskade:

— Vet du, hvad du säger? Eller hvad har händt?

— Tyst, tyst! Han är rusig. Han talar hufvudet af oss! Förbannelse! Slafvarne ha hört hans rop. Vi äro förlorade.

Gästerna hade plötsligt blifvit nyktra. De hviskade och betraktade hvarandra med förskräckta blickar.

— Hvad? utbrast Annæus Domitius. — Hvad betyder denna tystnad? Står jag bland rebeller? Jag svär vid Julianus' namn att lägga samtlige edra hufvuden för mina fötter, och det före solnedgången, om I neken att dricka skålen för vår rättmätige kejsare, sanctissima majestas, dominus Augustus Julianus, Imperator, pontifex maximus, pater patriæ, restitutor orbis!

Han förde bålen till sina läppar och slängde den i golfvet. I samma ögonblick öppnades dörren, en röst sade:

— Din häst är framme.

— Här ditt svärd och din regnkappa.

Kammarslafven fäste svärdet vid sin herres gördel och manteln öfver hans skuldror.

Annæus Domitius ilade ut, besteg sin Akilleus och red bort.

— — — — — — — — — — — — — — — —

På vägen mötte honom det sista bud, som Pylades afsändt. Prokonsuln höll in sin häst och genomögnade breftaflan, som innehöll följande ord:

»En talrik folkmassa närmar sig Tripodgatan, då jag skrifver detta. Man ropar, att Krysanteus smädat Kristus.»

Annæus Domitius manade på sin häst.

— Förbannelse öfver Pylades! Tio tusen lansar i pöbeln! Om jag skulle komma för sent för att rädda Krysanteus! O, min Akilleus, om du nu hade vingar!

Min fördömda fetma! Här gäller rida till sig konsulatet eller knäcka halsen på försöket.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Då Annæus Domitius red in på Tripodgatan, var hon uppfylld af människor.

Men dessa iakttogo en stillhet, som förvånade honom. Hvad betydde det? Hade han kommit för sent?

Däruppe på öfversta sluttningen af Akropolis stod en skara bäfvande åskådare, Krysanteus' trosvänner. Annæus Domitius förbannade deras feghet; de hade måhända, utan att röra sig från stället, sett hans hus stormadt, honom själf och hans dotter, den af hedningarne älskade Hermione, sönderslitna af fanatiske kristianer. Och ändå skulle ett plötsligt angrepp af en beslutsam skara, nedstormande från denna höjd, hafva krossat den sammanpackade hopen på gatan där nedanför.

Prokonsuln hade dragit kåpan tillbaka för att vara igenkänlig för massan. När han banat sig väg ett stycke genom hopen och närmat sig arkontens hus, där trängseln var starkast, såg han framför porten en man till häst, omgifven af soldater, hvilkas spjut och hjälmar syntes öfver hopen. Ryttaren var Pylades.

— Gif rum för prokonsuln af Akaja! Hvad är å färde? Hvad betyder denna folkskockning? Gif rum i kejsarens namn!

Annæus Domitius ropade detta och lyfte öfver sitt hufvud en breftafla, på hvars skulpterade och förgyllda ram man igenkände ett kejserligt dekret eller en regeringsskrifvelse.

— Lefve Annæus Domitius! skreks i hopen, ty prokonsuln föreställde homoiusian och hade alltid bemödat

sig om mängdens gunst. — Lefve prokonsuln af Akaja! Lefve Homoiusion!

Dessa rop efterträddes omedelbart af andra, som höjdes längre bort på gatan:

— Ut med kättarne! Död åt hedningarne!

Den tystnad massan iakttagit vid prokonsulns ankomst hade endast varit tillfällig. Man hade lyssnat till en präst, som just i det ögonblicket slutat att tala till folket. Prästen hade nu försvunnit genom dörren till Krysanteus' hus.

— Annæus Domitius! mumlade Pylades, när han på afstånd upptäckte honom. — Han här? Hvad betyder detta?

Men när tribunen strax därefter tillika upptäckte hvad det var, som prokonsuln lyft i handen, fattades han af en aning.

Han red prokonsuln till mötes genom hopen, som i dennes närmaste omgifning hade tystnat vid åsynen af den vördnadsbjudande taflan, förkunnaren af Guds smordes vilja, medan på längre afstånd ropet: ut med kättarne! fortfor och vardt starkare.

— Pylades, utbrast prokonsuln i hviskande ton, fattande tribunens arm, — hvad har händt? Kommer jag för sent? Hvad har man företagit mot Krysanteus?

— Lysande och ädle herre, ni kommer tvärtom för bittida...

— Fort, svara mig, lefver han?

— Vår plan är i sista stunden fördröjd...

— Fördröjd? Hvilken plan är fördröjd?

— Ammianus Marcellinus hör massans rop, förstår dess uppsåt, ilar till kyrkan, underrättar genom en diakon Petros...

— Förbannelse öfver dina långa omsvep! Jag begriper icke ett ord af hvad du säger, Lefver han ännu, frågar jag!

— Petros sände mig hit att skydda hans hus, jag kommer, medan hopen gör min af att storma det, en präst ledsagar mig, prästen talar till folket och lyckas åvägabringa underhandlingar, folket fordrar till en början de i huset varande kättarnes utlämnande, underhandlingen fortgår i detta ögonblick... och vi äro här för att till siste man försvara arkontens lif...

— Prisad vare min lyckliga stjärna! Den ädle Krysanteus!

— Ah! mumlade Pylades, bleknande, — jag börjar förstå...

— Underhandlingarna äro slutade, fortfor Annæus Domitius med höjd röst. — Hvad betyder detta oväsen, dessa rop, denna folksamling? Hvad har händt under min frånvaro? Är ett upplopp å färde? Vågar man störa lugnet, kränka lagarne, förakta kejsarens majestät?

— Lysande och ädle herre!...

— Jag öfverlämnade, därtill pliktig, förfogandet öfver trupperna åt biskopen af Athen. Har han brukat dem till att störa i stället för att upprätthålla ordningen? Nåväl, det är prokonsuln af Akaja, som i sista hand är ansvarig för lagarnes helgd och upprätthållandet af kejsarens myndighet. Jag återtager mitt befäl. Hopen skall aflägsna sig eller sprängas med våld. Ordningen skall återställas med ämbetsmännens, truppernas och alle gode medborgares bistånd. Hvar äro trupperna?

— Större delen i Piræos...

— Hvad djäfvulen göra de i Piræos?. Och de öfriga?

— Uppställda vid storkyrkan...

— Hvad djäfvulen göra de vid storkyrkan? Icke en enda man behöfs vid storkyrkan. Du hitkallar genast hela den vid storkyrkan uppställda styrkan, du tystar ropen, påminner folket om upprorslagen och tuktar de uppstudsige. Pylades, fortfor Annæus Domitius med sänkt röst, — det är i dag du grundlägger din framtid...

— Ah.. Jag anar...

— Tyst!

— Jag afsänder genast en centurion för att hitkalla förstärkning.

— Och jag går att tala med arkonten af Athen...

Prokonsuln steg af sin häst och lämnade tyglarne åt en soldat. I detta ögonblick visade sig prästen. Han tycktes bekymrad. Så snart han fick sikte på prokonsuln, ljusnade hans ansikte, och han utbrast:

— Du kommer, som om du vore skickad af Herrans ängel, ädle herre! Som du hör, fordra de rättrogne, att arkonten skall utlämna kättarne, som fått tillflykt i hans hus. Det svar han gifvit är mig svårt att frambära. Han vill utlämna kättarne, men endast till världslig och laga myndighet, och sedan folket aflägsnat sig...

Prokonsuln afbröt honom tvärt.

— Är du underhandlaren mellan Krysanteus och dessa människor...

— Ja; min högvördige fader biskopen har...

— Underhandlaren mellan arkonten af Athen och desse skrikhalsar?

— Mellan honom och de rättrogne, min lysande herre.

— Mellan en laglig myndighet och en uppstudsig

folkhop? Jag svär vid Gud och kejsaren, att du skall hängas med första bästa rep som folkuppviglare och orostiftare, om du icke genast drager hädan och lagar, att packet följer dig.

Under detta samtal fortforo ropen: ut med kättarne! Lefve prokonsuln! Död åt hedningarne!

Prästen stod slagen med häpnad och följde med ögonen Annæus Domitius, medan denne genom vestibulen gick in i aulan.

Aulan företedde ingalunda den anblick af förvirring, som man under sådana omständigheter kunnat vänta. Under portiken, som skyddade mot det fallande regnet, befann sig kring Hermione ett talrikt sällskap: filosofer och rhetorer, som tillhörde högskolan i Athen, de fleste lärjungarne i Akademia, krigstribunen Ammianus Marcellinus och några af Athens anseddaste medborgare tillika med deras familjer.

Åt de förföljde kristianer, som funnit tillflykt hos Krysanteus, var husets öfre våning upplåten. Husets samtlige tjänare och tjänarinnor voro samlade på fruntimmersgården.

Annæus Domitius' ankomst väckte stor och angenäm öfverraskning. Än mer det sätt, hvarpå han uppträdde. Krysanteus, som gått honom till mötes, slöt han med hjärtlighet i sina armar. Därefter hälsade han sällskapet, skyndade till Hermione och förde hennes hand till sina läppar.

— Och vi, som trodde dig vara i Korintos! utbrast Krysanteus.

— Mina ädla vänner, jag skulle också varit där, om ej en aning... jag må väl säga: en ingifvelse från

gudarne... kallat mig tillbaka till Athen. Jag komme i en olycklig, eller rättare, i en lycklig stund. Vårt an nars så lugna, glada och sköna Athen är, som ja funnit, i händerna på brottslige uppviglare, vilde trosgal ningar. Varen lugne, mina vänner! Inom en timme skal ordningen vara återställd. Till dig, Krysanteus, kan ja icke nog varmt frambära min tacksamhet för den fristad du öppnat åt sådana medborgare och kejsarens underså tar, som annars skulle fallit offer för det teologiska ra seriet. Tiden är ond, den teologiska smittan går son en farsot genom världen; men vi åkalla icke de gudom liga makterna förgäfves om hjälp i nöden. Mina vänner jag bär till eder en underrättelse af stor vikt. Det ha behagat Försynen att hädankalla det heliga majestätet vår kejsare och herre, Konstantius Augustus, till gudar nes och cæsarernes himmel. Fäderneslandet har en n fader. I dag är Roms och världens härskare Julianus

Allmän tystnad följde dessa ord. Yttrade någo timme förut, af hvilka läppar som helst, skulle de vari högförrädiska och medfört döden. De ljödo djärfva, för färliga äfven nu, från Annæus Domitius' läppar, äfven här bland människor, åt hvilkas innersta önskningar d gåfvo verklighet — som af dem hade att vänta lif och räddning undan en öfverhängande fara — som i den händelse de förkunnade sågo mer än sin egen lycka en borgen för romerska rikets fred, mänsklighetens väl gång, sanningens seger. Det var, som om hvarje en skildt hjärta i denna församling känt med hjärtat i häl dernas barm betydelsen af detta skifte. Men när den för sta häpnaden var öfverstånden, skyndade man, enhva på sitt sätt, att gifva luft åt en känsla, som ej förmådde

uttrycka sig i ord. Krysanteus och hans dotter gjorde det sins emellan med en blick, en handtryckning; andra omfamnade hvarandra, andra jublade högt.

Prokonsuln sade till Krysanteus:

— Jag äskar nu ditt verksamma biträde till ordningens återställande. Du är icke förgäfves Athenarnes arkont. Låt oss genast skrida till verket! Dina trosbröder äro ju till betydligt antal samlade på Akropolis?

— Ja. Vill du, att vi väpna dem?

— Du uttalade min tanke.

— Jag ansvarar för deras värdiga och sansade uppförande. De hafva oförrätter att hämnas, men skola öfverlämna hämnden åt gudarne och Julianus.

— De skola följa dig, sin ledare . . . det är nog. Det passar just förträffligt, att det finns en vapensamling i Pallas Athenas' tempel . . .

— Och att jag har nyckeln till opistodomen, där vapnen förvaras. Jag står till ditt förfogande. Skall jag genast gå dit upp?

— Vi följa hvarandra. Jag borde i dag endast vara din skugga, tillade prokonsuln leende och med en anspelning på Konstantius' hofmäns gyckel öfver Julianus, — ty det är ju du, som lärt vår kejsare krigskonsten i Akademias trädgårdar. Du har heder af din lärjunge. Germaniens skogar, Frankernas och Allemannernas konungar veta det . . . Frukta icke, tillade han till Hermione, som höll sin faders hand och lyssnade till de ännu fortfarande ropen därutanför, — frukta icke, min ädla Hermione. Vi gå att tysta skrikhalsarne. Ammianus Mar-

cellinus, följ oss till Akropolis, innan du återtager befälet öfver palatinerna!

Annæus Domitius lämnade aulan med Krysanteus och Ammianus Marcellinus.

Mängden trängdes, skuffades och ropade, ännu som förut, utanför porten. Hennes otålighet växte. Man tyckte, att underhandlingen drog för mycket ut på tiden. Prästen, som hitintills ledt den, hade, för att helskinnad komma ur leken, försäkrat, att prokonsuln numera öfvertagit saken, samt hade därefter smugit bort. Pylades och hans soldater vaktade porten, och pöbeln hade ännu icke antagit en hotande hållning mot den väpnade styrkan.

Emellertid förstärktes massan hvarje ögonblick af nya hopar, som dragit igenom de närgränsande kvarteren under plundring och blodsutgjutelse. En, som förgäfves sökt inkomma i den öfverfyllda storkyrkan, anfördes af den ohyggliga Kyriaka, furien från Kolyttos.

Åsynen af Krysanteus vid Annæus Domitius' sida verkade några ögonblicks tystnad. Man undrade, hvad detta skulle betyda. Under tiden bytte prokonsuln några ord med Pylades. Soldaterne öppnade dem väg tvärs öfver gatan. Ropet: lefve prokonsuln! blandades med ropet: död åt ärkehedningen! Man hade icke många steg att gå för att hinna sluttningen af Akropolis. På denna sida ledde en brant stig till höjden. De hunno den utan fara. Det kostade prokonsuln endast några svettdroppar.

Några minuter därefter hörde homoiusianerna, som trängdes på Tripodgatan, ett jubel från Akropolis. Ropet:

Julianus Augustus, häfdt af tusen röster, mäns, kvinnors och barns, föll med blytyngd öfver massan därnere. I samma ögonblick visade sig i gatans mynning de första leden af de från storkyrkan anryckande legionärerna. De upptogo gatans hela bredd. Folkmassan trängdes tillbaka eller upp i portikerna. Pylades ordnade trupperna i en lång linie. På sluttningen af Akropolis sågos väpnade skaror rycka ned. Den outtröttlige prokonsuln visade sig åter, besteg sin kapadokiske häst, red till midten af fronten, utsträckte sin hand med den kejserliga breftaflan och talade till soldaterna:

— Romare! Vår herre och kejsare Konstantius har gått till sina fäder Hans ende öfverlefvande frände, den höge, bragdrike Julianus, som våre stridskamrater, de galliska legionerna utropat till kejsare, är vårt rikes ende rättmätige härskare, enhälligt hyllad af romerska senaten, folket och legionerna. Han står i dag i Nya Roma, Konstantinus' stad, omgifven af västerlandets alla härskaror, omgifven af ett glädjedrucket folk. Stridsmän, instämmen i världens allmänna jubel! Hyllen Julianus Augustus! Dominus Julianus Augustus!

Pylades steg af sin häst och böjde knä. Centurionerna och soldaterna följde hans föredöme. Man höjde svärd och sköldar i luften. Utefter linien skallade ropet: Dominus Julianus Augustus!

De från Akropolis nedtågande skarorna instämde jublande. Därefter kom ordningen till kristianerna. De behöfde endast sansa sig något, få en klar uppfattning af ställningen, och siktas från de vildaste troskämparne och blodsmännen, som självmant smugo bort — för att, äfven

de, af alla krafter förena sig i hyllningsropet. All öfverhet är ju af Gud, och öfverheten bär icke svärdet förgäfves.

Törsten efter kättareblod hade med ens försvunnit. Sköflingslystnaden och det enskilda hatet, klädda i den rättrogna teologiens mantel, funno för godt att smyga undan och gömma sig, hvarhelst de kunde. Den nyss så ursinniga hopen var skingrad som agnar för vinden. Några skyndade till sina hem, instängde sig i sina rum och bådo till Gud för den rätta läran, som nu hotades af en förskräcklig framtid. Andra — och de voro vida flere — förundrade sig öfver sig själfva och förmådde icke begripa, att det lilla »i», som skiljer Homoiusion från Homousion, nyss kunnat förefalla dem så stort och viktigt. Nu var det för deras ögon minskadt till en omärklig prick; ja, vid närmare besinnande tyckte nu en och annan, att den gamla läran och kristendomen ingalunda vore så skiljaktiga — att klyftan mellan bägge ingalunda vore bredare, än att man kunde ha en fot på hvardera sidan och i denna ställning afvakta framtiden. Men de fleste bäfvade för efterräkningar. De mördade athanasianernas blod ropade ur jorden, och antingen deras trosfränder eller den kejserliga makten blefve deras hämnare, måste hämnden varda förskräcklig. De blodiga troféerna från Kolyttos hade fallit ur segrarnes händer och lågo nu strödda på gatorna. De som färgat händerna i kättarblod skyndade att omsorgsfullt tvätta dem. Allt eftersom underrättelsen om Konstantius' död och Julianus' fredliga tronbestigning utbredde sig öfver staden, bortsopade hon de kringströfvande homoiusianska hoparna; och de patruller af legionärer eller väpnade medborgare, som

snart genomtågade alla gator, funno intet motstånd, inga oordningar att dämpa.

Så snart Annæus Domitius ordnat truppfördelningen öfver staden, begaf han sig, följd af Pylades i spetsen för en centuria soldater, till storkyrkan.

FEMTONDE KAPITLET.

En uppståndelse från de döda.

De i storkyrkan samlade homoiusianerne hade ingen aning om hvad som timat i staden. Händelser kunna inträffa, så ödesdigra och likväl så ögonblickliga, att det som nyss var medelpunkten i dagens lif i nästa stund är utanför hans omkrets och står utlefvadt bland nya förhållanden. Storkyrkan hade samlat en massa trosvarme, andäktige eller nyfikne homoiusianer, och de känslor, som fört dem dit, hade ingalunda svalnat under tempelhvalfvet. Hvad man sett och hört, hvad man ännu såg och hörde, hade tvärtom uppdrifvit känslorna till svindlande höjd.

Då man inträdt genom kyrkans hufvudport, befann man sig i det mellersta långskeppet, som bildades af väldiga, från antika tempel tagna kolonner, förenade af hvalfbågar och stigande mot ett tak af tre kupoler. Öfver sidoskeppen voro kvinnornas läktare. I bakgrunden det upphöjda koret med altaret. Framför detta under den mellersta kupolen, där midskeppet och tvärskeppet korsade hvarandra, ett skrank med två stolar, den ene

för föreläsaren af evangeliet, den andre för predikanten. Skymning rådde i hela det vidsträckta rummet med undantag af koret, genom hvars höga fönster en ljusmassa strömmade öfver katafalken, hvarpå Simon pelarhelgonet hvilade.

Kring katafalken uppstego välluktande skyar ur rökelsekar och omgåfvo helgonet, medan de sakta höjde sig mot korets kupol.

Skeppens mosaikgolf, läktarne, pelarnes baser, fönsterfördjupningarna, väggutsprången upptogos af människor. Endast koret och rummet närmast skranket voro fria från trängsel. De voro förbehållna prästerskapet i och för de heliga ceremonierna.

Ej långt från skranket, midt emot predikstolen, hade man ställt de kättare, som voro lifdömde för hemlig gudstjänst. Där voro män och kvinnor, gamla och unga, förmögne medborgare och fattige slafvar. Deras armar voro bakbundna, och soldater vaktade dem.

Man hade åt kättarne utsett denna plats, emedan det var till dem predikanten ämnade rikta sitt tal, och för att de ständigt skulle se framför sig honom, som de sades hafva mördat.

Deras afrättning skulle äga rum efter gudstjänstens slut.

Mellan denna grupp och det på katafalken hvilande liket voro församlingens blickar delade. När rökelseskyarna glesnade och afslöjade Simons bleka ansikte, förekom det de rättrogne, som om hans läppar ville öppna sig för att styrka anklagelsen, som om hans drag förvrede sig för att skrämma mördarne. Man väntade ett underverk. Det hviskades, att Petros ville åkalla himmelen, att ett sådant måtte ske till vittnesbörd om Ho-

moiusions sanning och till kättarnes omvändelse i den afgörande stunden.

Hymnen och bönerna, med hvilka gudstjänsten öppnats, voro slutade. Clemens, den unge föreläsaren, hade med darrande röst uppläst ett messianskt kapitel ur Daniel och ett stycke ur evangeliet. Därefter hade biskopen trädt upp på predikstolen.

Han afhandlade först försoningsläran, sådan hon den tiden uppfattades af båda de stora kristna lägren. Genom våra första föräldrars fall hade döden och djäfvulen fått makt öfver världen. Människosläktet hade hemfallit under satan och hans änglar, och dyrkade dem i de hedniske gudarne. Gud i sin vishet hade förutsett detta, innan världen skapades, och i sin barmhärtighet utsett en människosläktets förlossare. Detta Guds råd var för djäfvulen okändt. Kristus nedsteg till jorden i en tjänares skepelse, underkastade sig döden för att med ett blodoffer försona Gud, underkastade sig djäfvulen för att med sin rättfärdiga och syndfria själ lösköpa de syndiga människorna. Men då han nedsteg till underjorden, var det endast för att predika hedningarnes själar förlossning. Djäfvulen fann sig sviken, öfverlistad. Han hade förgripit sig på en fullkomligt rättfärdig ande, på Guds egen son. Härigenom fick Jesus makt öfver honom och kunde återtaga de under hans välde stående människorna. Djäfvulen var därmed öfvervunnen och Adams barn förlossade.

Biskopen öfvergick till en framställning af Kristus' person. Af aposteln Paulus' bref hämtade han bevis för Homoiusions oomkullstötliga sanning, till hvars ytterligare styrkande han icke tvekade att bruka slutledningskonsten, enär förståndet är en god gåfva, när man blott

använder det i den för tillfället rådande lärans tjänst och icke missbrukar det till försvar för andra meningar.

Den tillvägabragta försoningen, förkunnade Petros vidare, är öppen för enhvar, men blott i den rättrogna kyrkans famn, för den som genom tron tillägnar sig Guds sons rättfärdighet. Djäfvulen är icke längre världens enväldige furste, men han är ännu en mäktig konung, som fortfarande kämpar mot den i kyrkan förkroppsligade Treenigheten. Och han strider med framgång. De heliga skrifterna vittna klart, att hans rike mot tidens fullbordan å nyo skall vara det starkare, tills Kristus återkommer, störtar det, håller domen öfver onde och gode, öfver rätttrogne och kättare, samt grundlägger det tusenåriga riket.

I denna kamp väpnar sig djäfvulen med det mänskliga förståndet, hvari han inblåser en villoande, som lockar människan att utträda ur kyrkans mäktiga trollkrets. Utanför denna hemfaller hon åt honom. Och tiden måtte vara nära sin fullbordan, ty kätteriet utbreder sig med gräslig hast öfver jorden. Antikrist är redan kommen. Skapelseboken vittnar, att de fallne Guds söner, de onde andarne, närmat sig människornas döttrar. Antikrist är son af djäfvulen med en jordisk kvinna. Han går omkring på jorden, infinner sig vid kyrkomötena, kläder sig i prästerlig skrud och kallar sig med ett kristligt namn Athanasios.

Predikanten afbröts i början ofta af brusande bifallsrop och handklappningar. Men dessa förstummades under talets fortsättning, ty Petros' röst vardt så genomträngande, hans vältalighet så öfverväldigande, som om han lånat ljungeldens sken och grafvens mörker till den tafla, han målade för menigheten, af Antikrists framfart och de

yttersta tidernas förvillelser. Åhörarne bäfvade. Tusen bleka, skrämda anleten voro vända mot talaren. Hans mun var brännpunkten för de tusendes blickar. Vid de uppehåll han gjorde rådde en hemsk stumhet, som i naturen efter ett åskslag, och människorna där nere i skeppens, där uppe i galleriernas halfskymning syntes förstenade.

Clemens, som var i talarens grannskap, hade kastat sig på knä. Hans tårfyllda ögon voro fästa på de bundne athanasianerna, med blickar, som varkunnade sig öfver deras fall och anropade dem att omvända sig.

Petros vände sig därefter till de närvarande athanasianerna. Han uppmanade dem att afsvärja djäfvulen och den kätterska villfarelse, denne ingifvit dem. Han bad dem besinna, att deras öde inom kort skulle vara afgjordt för evigt, att döden väntade dem utanför kyrkans murar. Han fattade timglaset vid sin sida och påminde dem, att deras snart var utrunnet — att det sedan vore för sent. Han pekade på den rysliga skepnad, som hvilade framför altaret på den svartklädda katafalken, på honom som de mördat — och vid hans ande, som nu med alla änglar, helgon och blodvittnen kring lammets tron förkunnade Guds ära och Homoiusions sanning, besvor han dem att återvända till den enda saliggörande läran.

Medan han talade så, mumlade de bundne kättarne till hvarandra: — Mod, mod! Var stark i tron! Förlossningen nalkas!

— Hustru, bäfva icke, hviskade en man till kvinnan vid sin sida. — Se på honom! På honom vid hörnpelaren! Ingen rädsla i hans åsyn! Han skall bevittna vår seger.

Vid en af hörnpelarne till tvärskeppet stod en man, hvars ögon oafvändt varit fästa på de bundne. De hade i honom igenkänt den främmande predikant, som uppträdt i kalkstensbrottet — Athanasios. När Petros talade, var det icke till honom de lyssnade. Från Athanasios' läppar strömmade ord, ohörbara för alla andra, men ej för dem. De lyssnade till honom.

Och när Petros uppmanade dem att med hög röst förklara sin öfvergång till Homoiusion, svarade de med hög röst ett samfäldt nej.

Detta nej efterträddes af ett doft sorl från menigheten, ett sorl af häpnad öfver deras hårdnackenhet.

Efter någon tystnad sade Petros med sorgsen och allvarlig stämma:

— Herren skall icke tillåta, att hans lära smädas. Han håller stjärnorna i sin hand, himmelen och jorden äro honom underdåniga, naturens makter äro hans trälar, han råder öfver döden som öfver lifvet. Med under har han uppenbarat sig för våra fäder, och den kraft, som återtände lifvet hos änkans son i Nain, som uppväckte Lazarus och gjorde tecken genom apostlarnes händer, strömmar ovansklig med den helige Ande genom hans kyrka. — Kristtrogne, bestormen Gud med böner om ett under, att de förvillades själar må återföras från förtappelsens väg! Bedjen, att jag, hans ringe tjänare, må varda verktyget, som uppenbarar hans härlighet! Bedjen, såsom Elias, då han räckte sig trenne gånger öfver den döde pilten och ropade: Herre, låt hans själ återkomma i hans kropp! Bedjen, som han, och vi skola, så visst som Elias, varda bönhörde!

Petros lutade sig ned och församlingen med honom.

Det var dödstyst i kyrkan. Äfven de lifdömde bådo — bådo, att den döde måtte resa sig upp för att ådagalägga deras oskuld och deras förföljda läras sanning.

När ändtligen Petros steg upp, var detta tecknet till hela församlingen att upplyfta sina hufvuden. Man afvaktade med tillbakahållen andedräkt hvad komma skulle.

Prästerna, iklädde sina högtidsskrudar, samlade sig kring Petros och tågade mot altaret. De ordnade sig kring katafalken. Den äldste presbytern frambar ett kors och ställde det vid likets fötter. Biskopen hade tagit plats vid dess hufvud.

Från läktaren öfver hufvudingången uppstämdes af osynlige sångare en högtidlig, sakta tonande hymn.

Petros korsade armarne öfver sitt bröst och syntes bedja. Därefter lade han sin ena hand på den dödes panna, den andra på hans hjärta, upplyfte sina ögon mot höjden och sade:

— Herre allsmäktige! Låt i dag din allmakt uppenbara sig till ditt namns ära och till vittnesbörd för din sanning! Herre allsmäktige, låt vår tro icke komma på skam!

— Amen, amen! instämde församlingen.

Efter dessa ord lutade sig Petros ned öfver den döde och ropade med hög röst:

— I den heliga Treenighetens namn besvärjer jag din ande att åter lifva denna hydda, som han lämnat! I den heliga Treenighetens namn besvärjer jag din ande att åter tala genom denne förstummade mun! I namn af honom, som bräckte dödens udd och sprängde grafvens port, besvärjer jag dig, Simon — vakna!

Sedan Petros uttalat dessa ord, drog han sig några

steg tillbaka. De öfrige prästerna fördelade sig åt ömse sidor. Sången från galleriet hade tystnat. Man bidade med andlös spänning hvad komma skulle.

Mellan rökelsekarens skyflikar sågs den dödes orörliga anlete. Vid detta voro åskådarnes blickar naglade. Man tyckte sig se hvad inbillningskraften föregycklade: än det ena, än det andra tecknet till återvändande lif — en rörelse af ögonlocken, en ryckning i munnen under det långa öfver bröstet liggande skägget — men i nästa ögonblick var villan borta.

Han låg där orörlig, med stelnade drag. Den mäktige Döden trotsade de trognes brinnande böner. Förstörelsens makt ville icke släppa sitt byte; hon ställde den lag, hon fått ifrån tidens upphof, mot bönens kraft, och Skapelsens Herre syntes tveka.

Dock, nu förvridas den dödes anletsdrag på ett sätt, som borde väcka fasa, om ej det våldsamma muskelspelet osvikligt bådat bönhörelsen, lifvets återvändande i de stelnade lemmarne, det väntade underverket till trons och sanningens seger. Den slappa ansiktshuden ömsom spännes, ömsom fördjupar sina fåror; ögonen öppna sig med en glasartad blick, hvari död och omedvetenhet ännu råda, men som hastigt genomskimras som af en eldslåga, det nytända lifvets återsken. Öfver kyrkan breder sig, i trots af ymnig rökelse, en lukt af brändt kött, en stinkande lukt, som alla känna och alla tillskrifva andedräkten af Dödens flyende onde ängel. Simons armar röra sig på bårtäcket, hans hufvud vänder sig, han reser sig upp, ser sig omkring, för handen till sina ögon, lik en, som vaknat ur en dröm, och hans läppar röra sig.

Men talar han, höres det icke, ty kyrkan skälfver af församlingens jubelrop.

Petros stiger fram till den återuppväckte och lägger sitt öra till hans mun. Därefter fatta prästerna katafalken, lyfta den på sina skuldror och bära den med Simon till ett för prästerskapet afskildt rum.

Petros uppmanar församlingen att tacka och lofva Herren. Han sjunker på knä och leder församlingens böner. En segerhymn uppstämmes: jubelsången om Kristus' seger öfver döden.

När psalmen ändat, förkunnar Petros hvad den återväckte hviskat i hans öra: han hade vittnat om Homoiusions sanning med ord, som en gång kunna höras, men icke mer återgifvas, burna från lammets tron af ett till jorden återkommet blodvittnes ande.

Från hopen af de bundne kättarne hördes en röst, som ropade: — Du ljuger. Herren skall straffa dig.

På dem hade underverket gjort ett lika djupt skakande intryck som på den homoiusianska menigheten. Men de tillskrefvo det *sina* böner, och de voro öfvertygade, att Simons läppar hade vittnat om sanningen af *deras* lära. De å sin sida tillämpade på Petros allt hvad denne sagt om Athanasios och funno det icke underligt, att en kättare, som vrängde Mosen och profeterna, ej heller skulle tveka att vränga utsagor från döde, som uppstigit ur grafven.

Athanasios' och nicænska kyrkomötets anhängare, de bundne och lifdömde, som kallades kättare, läto således icke beveka sig att öfvergifva sin tro. De voro redo att dö för henne. Med en sådan död följde ju martyrkronan, det bästa af det eftersträfvansvärda, det,

för hvilket så mången med hänförelse kastat sig i dödens armar.

Petros, uppbäraren af den härskande kyrkans rättigheter och plikter, hade således fruktlöst användt öfvertygandets vapen. Det återstod att nyttja våld. Kättarne skulle före sin afrättning emottaga den heliga nattvarden och detta måste, för deras själars frälsning, ske efter det homoiusianska ritualet.

I långa högtidliga toner ljöd genom kyrkan sången om Guds lamm, som borttager världens synder. Petros och den äldste presbytern trädde inom altarrunden. Hostian helgades. Det heliga bordet väntade sina gäster.

Och desse framfördes, några i sänder, med bakbundna händer af soldaterna. De sträfvade emot, de sökte slita sina band för att försvara sig, och när det icke lyckades, kastade de sig till golfvet för att låta släpa sig till altarrunden. Deras förtviflan gaf sig luft i genomskärande rop, som blandades med den hjärtgripande sången: — O Guds lamm, som borttager världens synder!

Framsläpade till altarrunden, upplyftes de af soldaterna. Petros bjöd dem knäböja. De lydde icke. Soldaterna måste böja deras knän med våld och trycka dem ned mot altarringen.

När Petros räckte dem hostian, mötte henne sammanpressade läppar, hopbitna tänder. Personligheten tillgrep det sista medlet att spärra sitt heliga område mot yttre våld.

Men emot detta medel fanns ett motmedel, nyligen uppfunnet och redan flitigt användt, senast af patriarken Makedonios i Konstantinopel.

Ett verktyg frambars, hvarmed de motspänstiges munnar uppbändes och hostian nedsköts i deras svalg.

Den förste, som underkastades detta våld, kände sina läppar knappt befriade från det ohyggliga verktyget, förrän han försökte utspotta hostian. Men när det icke lyckades, slog han sitt hufvud mot stengolfvet och utbrast i jämmerrop.

Under detta skådespel tonade genom hvalfven alltjämt sången om Guds lamm, som borttager världens synder.

Bland prästerna, som stodo i koret, visade sig en orolig rörelse. Man såg i deras grupp en man, hvars ankomst öfverraskat dem och som nu, i trots af försöken att kvarhålla honom, skyndade fram till altaret. Mannen var Teodoros. Hans ansikte var öfversköljdt af tårar, men då han nu höjde sin röst, ljöd den kraftig af harm och smärta.

Kommunionen afstannade. Innan Petros hunnit sansa sig, hade Teodoros talat. I namn af Jesus Kristus och i namn af en lära, som vill helga menniskan, men ej döda det oförytterligaste i hennes väsen, bjöd han Petros att lossa de fångnes band, befallde han biskop och församling att nedkasta sig i stoftet och åkalla om förbarmande den Gud, hvars vrede de samkade öfver sig, eller ville han, Teodoros, väpna sig med Elias' ande och kraft till att nedkalla eld från himmelen öfver deras hufvuden.

Medan han utsände dessa vingade ord hördes vapenskrammel från kyrkans tvärskepp, och innan Petros hunnit gifva tecken att gripa den oförvägne talaren, voro den häpna, uppskakade församlingens ögon fästa på en hjälmklädd, spjutbärande skara, som inträngde i koret och omringade altaret.

I spetsen för soldaterna sågs prokonsuln af Akaja.

Petros vardt högeligen öfverraskad vid denna anblick. Han afbröt förrättningen vid altarringen och gick Annæus Domitius till möte.

— Du här, min son? Hvad har föranledt din så oväntade återkomst? frågade biskopen bleknande, men utan att förlora fattningen.

— Jag har återkallats hit af det förfärliga upplopp, som började här efter min afresa. Jag frågar dig, Petros, hvem har anstiftat det?

— Jag vet ej af något upplopp, endast af en straffdom, som mordlystne kättare själfve nedkallat öfver sina hufvuden. Men här är det icke i sin ordning, att du frågar och jag svarar. Jag vill veta, hvad som gör, att du infinner dig här med alla desse. Här måste timat någonting utomordentligt. Min son, har du haft underrättelser från Konstantinopel eller Antiokia?

— Ja, min biskop, från båda hållen. Men detta rum synes mig icke vara stället att vidlyftigt afhandla sådana ärenden.

— Du har rätt. Säg i korthet dina nyheter!

— De äro af en art, att de böra meddelas både dig och församlingen. Om du fördenskull tillåter mig tala till folket . . .

— Här? Nej, min son. Hvad tänker du på? Hvad du har att meddela församlingen måste här ske genom min mun.

— Nåväl, säg församlingen, att kejsaren, bedröfvad öfver de lidelser och teologiska meningsskillnader, som sönderslita världen, beslutit sätta en damm emot kyrkostridernas raseri; att han påbjudit världen en allmän tros-

frihet och befallt, att en hvar, vare sig patriark, biskop, presbyter eller lekman, som hädanefter af teologiska eller andra skäl förgriper sig på någon, skall straffas som gemen förbrytare. Säg församlingen, att kejsaren vid hårdt vite förbjuder ordet kättare, och att du genast måste lösa de band, hvarmed dessa olycklige äro bundne, emedan prokonsuln af Akaja är närvarande, för att i annat fall... jag säger det med ledsnad... för att i annat fall binda dig själf.

— Håll, inföll Petros, — det språk du förer låter främmande i din mun. Så talar icke en rättrogen till sin herde. Hvad än händt... och jag anar det värsta... så äro inom desse murar jag biskopen och du katekumenen. Gå, ställ dig bland åhörarne! Där är ditt rum. Utanför kyrkans port är du prokonsul af Akaja, men icke här. Här vore din rätta plats bakom de döpte. Har kejsaren påbjudit trosfrihet, så är denne kejsare icke Konstantius, utan en annan. Men trosfriheten bjuder, att ingen gudstjänst må störas, ingen helgedom skändas. Hvad du har att förkunna må således ske efter gudstjänstens slut. Då vilja vi äfven se, om världen i självfva verket så förändrat sig, att en ämbetsman ostraffadt kan trampa lagen under fötterna, kan tillägna sig ett befäl öfver kejsarens trupper, hvartill han icke har rätt, och lösa fångar, hvilka han själf förhört, funnit skyldige och dömt till döden.

— Min Petros, du bör märka, att här icke är tid att tala, utan att handla, inföll Annæus Domitius och skyndade att med återställande hand ingripa i det kaos, hvari omgifningen hotade att upplösa sig.

Prokonsulns och den väpnade styrkans ankomst hade

liksom förorsakats af Teodoros' böner. Själf var han därom öfvertygad, och medan de händer, som fattat i honom för att rycka honom bort, släppte honom vid sina ägares öfverraskning öfver soldaternas inryckande i koret, utsträckte han själf sin arm och pekade på desse som inseglet på sin bönhörelse och Guds beslut att sätta gräns för de rysliga gärningar, som skedde i Hans namn. Bland de församlade homoiusianerna uppstod den största förvirring. Månge stodo slagne af häpnad; andre trängde sig fram för att höra hvad som var å färde — hvad prokonsulns ankomst och uppträdande betydde; andre åter stormade fram emot Teodoros, som med djärfva händer börjat lösa en fånges band. Legionärerna försökte hålla menigheten tillbaka. Det uppstod handgripligheter mellan dem och massan, som hotade öfvergå till blodiga uppträden. Kyrkan genljöd af förvirrade rop.

Det var i detta ögonblick prokonsuln af Akaja steg fram i midten af koret och bjöd tystnad.

Prästernas och soldaternas förenade ansträngningar och massans egen nyfikenhet understödde honom.

När det var någorlunda tyst i kyrkan, uttalade Annæus Domitius den besvärjelseformel, som ensam mäktade åtminstone för stunden dämpa stormen.

Han förkunnade, att kejsar Konstantius gått till sina fäder, och att hans frände cæsar Julianus af senaten, folket och legionerna utropats till kejsare och herre öfver romerska riket. Han förkunnade, att den nye kejsarens första ord varit samvetsfrihet, hans första befallning, med tusen bud affärdad till romerska världens alla landsändar, att hvarje undersåte, medborgare eller slaf, som bure bojor för sin tros skull, skulle frigöras, samt att enhvar,

som hädanefter i trons namn vågade störa ordningen och den personliga säkerheten, skulle slås i bojor och som gemen förbrytare öfverlämnas åt rättvisan.

Dessa ord mottogos först med öfverraskningens tystnad, därefter, från de aflägsnare delarna af kyrkan, där ingen kunde utpeka majestätsförbrytaren bland de andre, med ett tjut af harm och missnöje.

Tjutet upprepades, när soldaterna på Annæus Domitius' vink lösgjorde de fångne athanasianerna, som, när de kände sig befriade, föllo i hvarandras armar och tackade Gud.

— Tysta din församling, befallde Annæus Domitius Petros, — eller är du deras medbrottsling. Är det på detta sätt man hyllar kejsaren?

Biskopen steg upp i predikstolen, uppmanade till tystnad och höll till följd af den oväntade underrättelse, som anländt, ett tal till församlingen öfver språket: Gifven kejsaren hvad kejsaren tillhörer och Gud hvad Gud tillhörer.

Hans ord voro som alltid vältaliga och under de närvarande omständigheterna djärfva. Han upphöjde den aflidne kejsarens egenskaper och höga förtjänster om den rättrogna kyrkan. Han beklagade, att detta mäktiga svärd af döden var ryckt ifrån den stridande församlingen, och tvekade ej förutsäga, att den tid, som nu inbrutit, måste varda en hård tid, en pröfningens tid; men han manade sina åhörare att trofast hålla sig till det sanna ordet och under motgången trösta på den Gud, som i dag så mäktigt uppenbarat sig för deras jordiska ögon.

— Hvad menar han med denna uppenbarelse? sporde prokonsuln de närstående, och man skyndade upp-

lysa, att biskopen i dag hade uppväckt Simon helgonet ifrån de döde.

Annæus Domitius ville se den döde och uppväckte.

Eufemios upplyste honom, att Simon nyss blifvit buren till det biskopliga palatset.

På de soldater, som följt prokonsuln, hade denna nyhet, som genast spred sig ibland dem, gjort djupt intryck. Men Annæus Domitius, som tviflade på allt och tviflade på intet, allt efter lynne och omständigheter, var i dag icke öppen för den bevisande kraften af ett underverk. Det endast retade hans nyfikenhet. Han beslöt att från kyrkan begifva sig till biskopliga palatset för att se den uppståndne. Med en närmare skildring af undrets förlopp skulle han utan tvifvel fägnas af sin fromma Eusebia, som nu intog hedersrummet där ofvan på galleriet och säkerligen var mycket öfverraskad af sin Annæus' bråda uppträdande i storkyrkan.

— Bah, sade han till en af sina centurioner, — Apollonios af Tyana och Simon Magus hafva också uppväckt döde. Det är en konst, som nu för tiden odlas med framgång. Att i våra dagar dö och ej varda uppväckt är en ogynnsam tillfällighet, ett dåligt tärningskast, *caniculæ* och ingenting annat.*)

Under tiden hade mannen, som athanasianerna sett vid hörnpelaren till tvärskeppet, och hvars åsyn stärkt

*) Underverk af sådant slag som det här skildrade vet historien tyvärr att omtala allt för många inom kristna kyrkan. Kyrkofadern Augustinus uttalade sina bekymmer däröfver, att prästerskapet på hans tid för flitigt visade sin förmåga att uppväcka döde, och uppmanade det att därmed upphöra, emedan sådana underverks ändamål att vittna för den rätta läran mot kätteri och hedendom redan vore vunnet.

de lifdömdes mod, trängt sig genom hopen, som skilde honom från koret, och närmat sig prokonsuln. Han ådrog sig genast Annæus Domitius' uppmärksamhet genom den tysta, men synliga hyllning, som desse ägnade honom.

Mannen växlade några ord med prokonsuln af Akaja, och när han kort därefter vid Annæus Domitius' sida, omgifven af sina trosfränder lämnade kyrkan, hade det namn, han yppat sig äga, flugit genom soldaternas leder, meddelat sig prästerna, fortplantat sig till menigheten, så att alla ögon voro fästa på honom och ett sorl af röster ledsagade honom, hvilka uttalade namnet Athanasios.

SEXTONDE KAPITLET.

Under den nye kejsaren.

Aftonen af den dag, då ofvan skildrade händelser inträffat, emottog Krysanteus ett handbref från kejsar Julianus, hvilket åtföljdes af en offentlig skrifvelse från denne till folket och rådet i Athen.

Genom anslag, fästa på tempeldörrarna och stamhjältarnes stoder, kallades Athenarne följande dag till allmän folkförsamling för att höra kejsarens skrifvelse uppläsas. Pnyx, samme kulle, där athenska folket under sin storhetstid öfverlade om krig och fred, om sin inre politik, om belöningar och straff, om skådespel och fester, bevittnade å nyo en folkförsamling. Flere tusen medborgare infunno sig högtidsklädde; Annæus Domitius i spetsen för de kejserlige ämbetsmännen anlände till stället i högtidligt festtåg; ett rökoffer till de himmelska makterna förrättades inför folket af en kransad, purpurklädd offerpräst; den nye kejsaren hyllades, hvarefter Krysanteus uppträdde på Demostenes' talarestol och föreläste Julianus' bref till folket och rådet i Athen.

Detta bref, ett vältalighetsprof, värdigt de store och

snillrike folkledarne i demokratiens dagar, redogjorde för de omständigheter, som nödgat Julianus gripa till vapen emot Konstantius. Julianus hänsköt till athenska folkets omdöme, om det i hans gärningar och bevekelsegrunder kunde finna något tadelvärdt. Denna ödmjuka hemställan åsyftade icke att smickra Athenarnes fåfänga. För Julianus var det en hjärtesak att finna sina handlingar gillade af folkets samvete, och för honom, som var Hellen till sin natur och svärmade för den helleniska forntidens ideal, var Athen ännu den viktigaste staden i hans rike, emedan det var de lysande minnenas stad, den gamla lärans och filosofiens bålverk.

När det kejserliga brefvet var föredraget, uppläste prokonsuln af Akaja den nye kejsarens första edikt, hvilket förkunnade allmän trosfrihet som den grundsats regeringen antagit och folket borde följa. Därefter uppträdde Krysanteus och, sedan han talat, flere andre filosofer och retorer, som med hänförelse skildrade den nya och lyckligare tidsålder, hvilken bådades af Julianus' tronbestigning, samt uppmanade folket att genom samma dygder, som prydde deras fäder, förtjäna sin lycka och göra henne varaktig.

Sedan man därefter öfverenskommit om de festligheter, med hvilka styrelseskiftet skulle firas, upplöstes folkförsamlingen. Jublet och hänförelsen fortplantades genom staden af de högtidsklädda skaror, som drogo ned från Pnyx.

Kungörelsen om trosfrihet innehöll emellertid en punkt, som måste synas åtminstone de fanatiske bland kristianerna olidlig. Kungörelsen förbjöd orden kättare och afgudadyrkare och stadgade tillika, att de, som våld-

samt förfore, mot olika tänkande, skulle straffas som gemene förbrytare. Den gamla lärans bekännare fingo tillstånd eller rättare befallning att öppna sina tempel; de tryckande pålagor och tvångslagar, som Konstantius' tyranniska nit och hans gunstlingars girighet underkastat dem, upphäfdes. Alla genom Konstantius landsförviste eller afsatte biskopar och präster fingo med sina församlingars medgifvande återtaga sina ämbeten.

Några dagar därefter reste på Julianus' inbjudning Krysanteus och hans dotter till Konstantinopel. Prokonsuln af Akaja ledsagade dem. Samma dag de anlände till det nya Roma mönstrade kejsaren de österländska legioner, som voro samlade där. Desse soldater voro till största delen kristianer. Det var med deras vapen Konstantius hade ämnat omintetgöra den gamla lärans sista självräddningsförsök. Nu fingo Julianus' athenske gäster bevittna ett skådespel af eget slag. Julianus hade uppstigit på en präktig tron, omgifven af Roms och republikens fornåldriga vartecken. I grannskapet af tronen stodo två åt gudarne helgade altaren, på hvilka soldaterna, såvida de funne det förenligt med sin öfvertygelse, borde under defileringen offra några rökelsekorn. De fleste gjorde det; de voro endast få, som afhöllo sig därifrån, ehuru detta offer var liktydigt med en offentlig öfvergång till den gamla läran. De galliska legionerna hade redan förut afsvurit korsets fana och upprest de gamla baneren, på hvilka stod tecknadt: *Romerska Senaten och Folket.* De kejserlige ämbetsmännen följde i massa legionernas föredöme. Det var ett skådespel, som å ena sidan kundé glädja den gamla lärans vänner, men å andra sidan måste uppfylla dem med förtviflan om

människonaturen och afsky för tidens uselhet. Kristendomen syntes vilja vika utan våld. Det var som om människosläktet afkastade en mask. De trosstarke drogo sig undan i ensligheten, och solen sken på människosvärmar, i hvilka de, som fasthöllo sina fäders lära af from öfvertygelse eller af omtanke för den hotade odlingen eller af kärlek till den republikanska frihetens skugga, försvunno i mängden af de lycksökare, som omfattat samma lära för att vinna kejsarens ynnest och enskilda fördelar.

Legionernas affall var ej det enda för kristna kyrkan nedsättande skådespel, som Krysanteus och Hermione åsågo i Konstantinopel. Julianus hade inbjudit till sitt palats ledarne för de olika kristna meningsflockar, som funnos i hufvudstaden och omgifningen för att öfvertala dem till enighet eller åtminstone beveka dem att lefva i fred och försonlighet med hvarandra. Samlingen var talrik: man såg präster af det nyss rådande homoiusianska partiet, präster af de nyss med eld och svärd förföljda, sins emellan lika fiendtliga homousianska, novatianska och öfriga bekännelserna. Om det var Julianus' uppsåt att förlusta sig och sina gäster med åsynen af de kristne prästernas fördärf och ilska, vann han sitt mål. Det kejserliga majestätet kunde lika litet som blygseln för ett ovärdigt uppförande inför hedniske filosofers ögon hålla ordningen vid makt. Mötets medlemmar öfverskreko hvarandra, okvädade hvarandra med de gröfsta skymford, anklagade hvarandra för de gräsligaste brott. Julianus ropade flera gånger förgäfves:

— Hören mig då, I kristianske präster! Våra fien-

der, Germaniens barbarer, Frankerna och Allemannerna hafva ju hört mig!

Julianus och Krysanteus hade dagliga förtroliga sammankomster, på hvilka de öfverlade om bästa sättet att rena den gamla läran, bringa henne i öfverensstämmelse med tidens kraf och till klarhet i henne utveckla de grundsatser, af hvilka de hoppades en människosläktets förbättring. Att dessa grundsatser redan funnes i henne och att de voro tillfyllestgörande för människans lycka, därom kände sig båda öfvertygade. Julianus, som vid sin tronbestigning hade vägrat emottaga titeln dominus eller envåldshärskare och redan börjat omgifva makten med alla de forna frihetens symboler, drömde om den romerska republikens återställande och hoppades att genom ändamålsenlig uppfostran af det uppväxande släktet kunna åstadkomma inom romerska världen, hvad Moses med den fyrtioåriga vandringen i öknen ville åstadkomma inom Israel: trälandens förträngande af ett fritt, friskt och ädelt folkmedvetande. Krysanteus delade hans hänförelse. De uppgjorde, till vinnande af detta mål, planer, hvilkas djärfhet och genomgripande syftning borde stängt dem hvarje utsikt till förverkligande, om ej de litat på himmelens bistånd, sina afsikters renhet och den ofantliga makt, som hvilade i händerna på en romersk imperator. Julianus var endast trettio år gammal, full af kraft, klokhet, snille och hängifvenhet. Hvad skulle icke Krysanteus kunna vänta af honom?

Att tillgripa våldsamma medel, därifrån afstodo de både af grundsats och klokhet. De händelser, midt i hvilka de lefde, hade lärt Julianus, att det världsliga svärdet lika litet kan utrota villfarelsen som sanningen.

Han ville måhända äfven framställa för världen ett föredöme af mildhet, utöfvad af den gamla lärans bekännare, vid sidan af de rysliga grymheter, till hvilka kristianerna under sitt väldes dagar gjort sig skyldige.

Julianus hade beslutit att för alla romerska rikets provinser utse män, som genom ungdomens uppfostran skulle medverka till de stora mål han åsyftade. Han valde i samråd med Krysanteus de präster och filosofer, som för dessa ändamål syntes lämpligast. Krysanteus själf fick befallning att verka i Akaja, och han emottog med glädje förtroendet. Då han återvände till Athen, medförde han till dess myndigheter ett kejserligt påbud, som samtidigt spreds i rikets öfriga provinser. I detta påbud uttalade Julianus till en början sina planer i afseende på den gamla lärans prästerskap. Han påbjöd, att i hvarje stad prästerna skulle, utan afseende på stånd eller förmögenhet, väljas bland sådane medborgare, som utmärkt sig framför de öfrige genom vishet och människokärlek. Deras heliga förrättningar kräfva både kroppslig och andlig renhet, och då de lämna templen för att återtaga det vanliga lifvets omsorger, böra de sträfva att äfven i statsborgerliga dygder föregå sina medborgare med efterdömen. Prästens studier böra öfverensstämma med hans kall. Känner han sig dragen till Epikureernas eller tviflarnes grundsatser, bör han nedlägga sitt ämbete; i annat fall bör han dess flitigare studera Pytagoras', Platos och Stoikernas filosofi, emedan desse lära, att världen styres af en himmelsk försyn, som är källan till hvarje timlig välsignelse och bereder människosjälen ett kommande tillstånd af straff eller belöning. Påbudet stadgade, att präster, som vore ovärdige sitt kall, skulle afsättas.

I samma kungörelse förklarade Julianus, att han ville dela med kristianerna den ära de förvärfvat, då de ordnat barmhärtighet och välgörenhet i stort. Särskildt påminde han Athenarne, att deras fäder voro de förste, som inrättade allmänna sjuk- och försörjningshus för fattige, och han uppmanade dem att återupplifva detta deras fäders bruk i enlighet med tidens kraf.

Slutligen förordnade han, att de allegoriska förklaringar, som filosoferna gjort af de gamla gudasagorna, skulle samlas och nyttjas som allmän skolbok vid ungdomens undervisning, och invigningen i de eleusinska hemligheterna kostnadsfritt stå öppen för fattige medborgare och slafvar.

Till förfallna tempels återuppbyggande och nyas uppförande i de helleniska städerna anslog Julianus stora penningsummor. Han befallde tillika, att kristianerna på egen kostnad skulle återuppbygga eller laga sådane tempel, som de förstört eller skadat för den gamla lärans anhängare.

Judarne, som under den föregående styrelsen varit på mångahanda sätt förföljde, ställdes särskildt under kejsarens hägn. Han gaf dem tillstånd att återvända till Jerusalem och beslöt att med penningar ur romerska statskassan återuppföra Jerusalems tempel i dess forna härlighet.

Sedan han ordnat rikets förvaltning och tryggat dess lugn mot trosflockarnes inbördes hat, lämnade han Konstantinopel för att draga i härnad mot romerska rikets gamle fiende Persien, som under hans företrädares styrelse härjat och intagit romerska gränsland.

På återresan från Konstantinopel besökte Krysanteus med sin dotter det gamla orakeltemplet i Delfi. Det var Julianus' afsikt, att det skulle återfå sin forna prakt och den pytiska orakeltjänsten återställas; han hade åt Krysanteus anförtrott utförandet af denna plan. Vintern hade nu aflöfvat den åldrige, åt Apollon helgade lunden och bäddat drifvor i dalen. Krysanteus och Hermione funno templet öde. Dess siste präst, den gamle Herakleon, hvars hus Krysanteus och hans dotter en gång gästat, var död; hans tjänarinna hade flyttat till den närlägna staden. När Krysanteus och Hermione lämnade templet — Hermione fördjupad i minnena från den natt hon där upplefvat — varsnade de en man, som långsamt steg uppför den ena af dalens branta väggar och försvann bakom en klippa. Han bar hjälm på hufvudet, svärd vid sidan, men var i trots af den stränga kölden endast skyld af ett djurskinn kring midjan. Anländ till staden, hörde Krysanteus där, att det röfvarband, som innästlat sig i Parnassens klyftor, ännu fortfor att härja i omgifningen.

Stadsboarne trodde sig veta, att fridstörarne tillhörde den kristna sekt, som kallades Donatister, mot hvilka Konstantius påbjudit utrotningskrig, och som under mångåriga förföljelser hade urartat till ytterlig vildhet. Flyktande från sina nedbrända byar till ödemarker eller otillgängliga bergstrakter, hade de där ordnat sig till röfvarband, som oroade de afrikanska provinserna och äfven andra nejder på andra sidan Medelhafvet, till hvilka spridda hopar lyckats komma undan.

Hvad de donatister vidkom, som oroade nejden kring Delfi, hade desse från början endast utgjort ett litet antal,

men småningom ökats med rymde slafvar och soldater, samt missdådare af hvarjehanda slag. Icke nog härmed. Bland de ensligt boende herdarne och åkerbrukarne i de parnassiska dälderna hade de vunnit många anhängare åt sin tro, och desse med sina familjer hade icke tvekat att lämna lugnet och torftigheten i sina hyddor för att med trosfränderna dela deras vilda lefnadssätt.

Krysanteus beslöt att uppsöka desse donatister. Stadsboarne afrådde honom från det vådliga företaget, men han stod fast i sitt uppsåt. Hermione ville följa honom; han gaf henne lof därtill. Ledsagade af vägvisare, som kände bergstrakten, begåfvo de sig ditin. Det dröjde icke länge, innan de möttes och anhöllos af någre i lumpor klädde, men välväpnade karlar, som, förvånade öfver deras djärfhet, nalkats dem, icke för att plundra, utan för att fråga dem om deras ärende och om meningen med deras resa.

Krysanteus meddelade dem, hvad de hitintills icke vetat, att kejsar Konstantius aflidit och makten öfvergått i händerna på Julianus, en man tillgifven ingen af de kristna bekännelserna utan den gamla läran, samt att han, Krysanteus, uppsökte dem i kejsarens namn, för att kungöra dem den allmänna trosfördragsamhet och fria religionsutöfning, som nu var påbjuden i romerska riket. De väpnade männen lyssnade misstroget till Krysanteus' ord, men villforo hans önskan att visas till bandets stamhåll, där han kunde få tala med dess samlade medlemmar.

Donatisterna hade valt sitt tillhåll i en svårtillgänglig, mot stormarne skyddad klyfta, hvars söndersplittrade väggar bjödo dem naturliga bostäder, som de, så långt sig göra låtit, hade förbättrat med sammanfogade trä-

stammar. I dessa boningar, otillräckliga värn mot vinterkölden och snöyran, dvaldes mer än fyra hundra män, och äfven många kvinnor och barn. Den lilla karavanens ankomst väckte stor förvåning och samlade folket omkring sig. De halfnakne männen, de i trasor höljda kvinnorna och barnen buro alla prägeln af vildhet och grufliga försakelser. Det enda de ägde i öfverflöd voro vapen och dessa af mångfaldiga slag, från den spikslagna klubban, — alla donatisters älsklingsvapen, som de gifvit namnet *Gideon* eller *Israeliten* — till de hjälmar, spjut, svärd och sköldar, hvilka de hemfört som segerbyte efter slagne legionärer.

Krysanteus upprepade, att han kom i den nye kejsarens namn, för att förkunna dem tillgift för hvad de brutit mot den lagliga ordningen, samt skydd för deras personer och religiösa öfvertygelse, ifall de ville återvända i samhällets sköte. För att underlätta denna återgång, tillförsäkrade han dem en tillräcklig jordsträcka i sydligaste delen af Attika, där bostäder äfven voro upplåtna åt många af deras i religionen liktänkande, men fredligare sinnade bröder, novatianerna.

Intill dess att förberedelserna till denna bosättning träffats, lofvade Krysanteus, att deras menighet skulle förses med allt hvad till lifvets underhåll hon tarfvade, emot det högtidliga löfte från deras sida, att de icke vidare skulle oroa nejden med ströftåg.

Efter lång öfverläggning mellan donatisternas präster och äldste tillkännagåfvo de, att de lyssnat till kejsarens anbud och tacksamt emottoge det. Dock ville de ännu icke gifva något bindande löfte, innan de rönt huru världen utanför deras berg i själfva verket hade

artat sig. För detta ändamål hade en af deras äldste tillbjudit sig att följa Krysanteus, för att sedan återvända till de sina och meddela dem hvad han sett. Krysanteus gaf detta förslag sitt bifall och återvände till Delfi, ledsagad af donatisternas ombud, en trasig, långskäggig, vildt blickande gubbe.

Af Delfis innevånare emottogs underrättelsen om den lyckade underhandlingen med glädje, ty donatisterna hade varit dem ett svårt plågoris. Desses ombud återvände snart till sina berg för att styrka sanningen af Krysanteus' utsaga. Krysanteus öfverenskom med Delfis myndigheter om tillförsel af nödvändighetsvaror till donatisterna, och tre af deras äldste åtföljde honom på resan till Athen för att själfve lägga hand vid förberedelserna till den nya bosättningen.

I Athen mottogos Krysanteus och hans dotter med jubel och festligheter. Annæus Domitius, som, efter att hafva rönt flere prof på kejsarens ynnest (ehuru konsulatet visserligen uteblef), ilat tillbaka till Athen, hade på en allmän folkförsamling föreslagit och utan motstånd genomdrifvit, att en bildstod skulle uppresas åt kejsarens vän och lärare, Athens förste medborgare.

Krysanteus sammankallade församlingen och meddelade henne kejsarens reformatoriska afsikter. De hänförde medborgarne lofvade att af alla krafter samverka till uppnående af det stora gemensamma målet. Den gamla lärans prästerskap rensades, och de utmärktaste medborgare täflade att intaga de härigenom uppkomna lediga ämbetena; offertjänsterna inrättades med förnyad prakt, skolor byggdes för alla klassers barn, barmhärtighetsstiftelser bildades, det stora flertalet bemödade sig

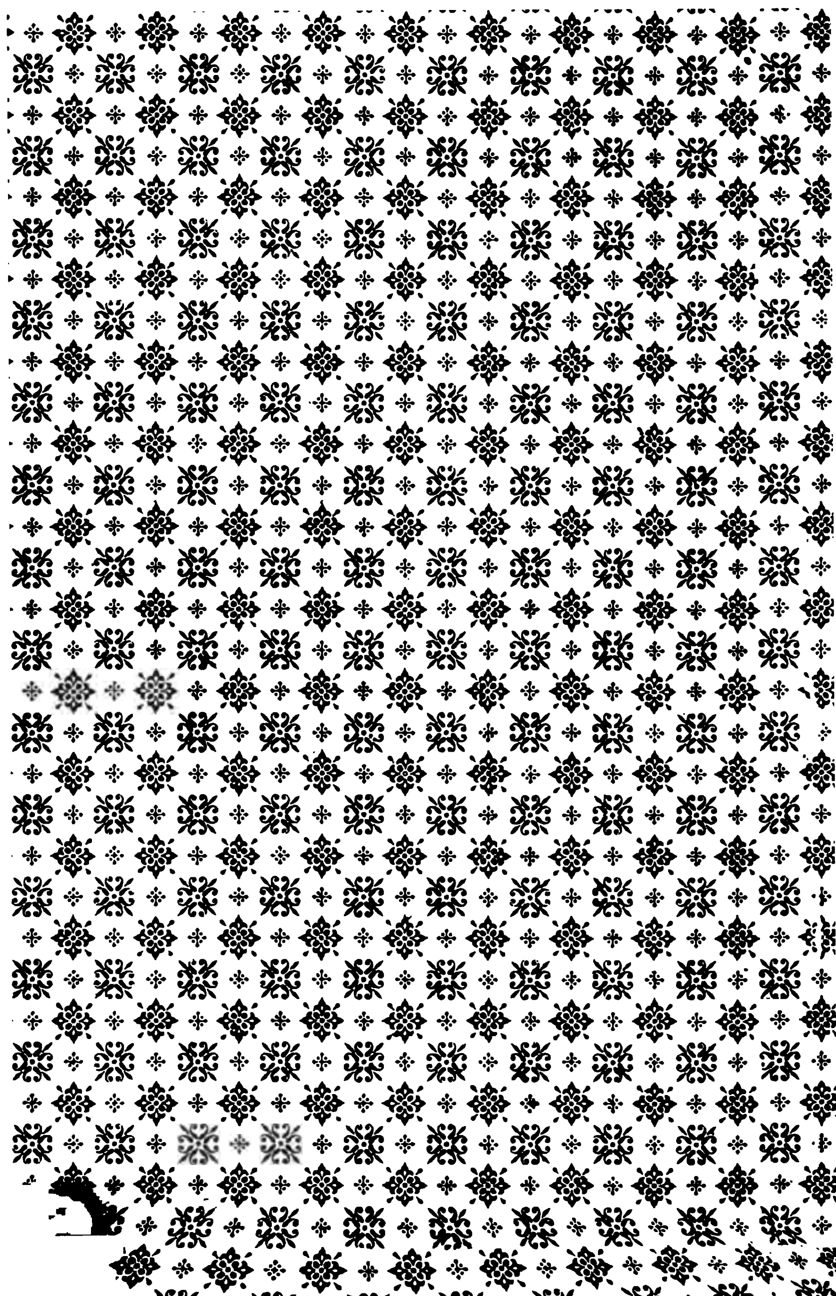
att återgå till en enklare och strängare lefnadsordning, själfve ungdomen syntes lifvad af en sedligare ande, öfvergaf med några få undantag sina yppiga och bullrande nöjen och skyndade till gymnasiernas härdande lekar och filosofernas lärosalar. Allt syntes båda, att en ny och bättre tid var kommen.

INNEHÅLL.

Första Boken.

DATE DUE			

